

2018-2020

ZGODBARNICA

*skripta študijskega krožka Zgodbarnica –
zbrala in uredila Patricija Dodič*

Seznam avtorjev

UVODNE BESEDE	5	Manca Švara	250
Patricija Dodič, mentorica	5	Marija Šenk	252
ZGODBARNIČARJI	9	Marija Umek	253
Anamarija Delbello	11	Mirko Čufar	255
Andreja Lenassi	15	Mirko Juriševič	256
Damijana Čermelj	22	Nadja Dobovičnik	257
Darja Vesna Babič	23	Nadja Gombač	258
Dragica Markovič	25	Naša mala Vezda	261
Irena Štemberger	31	Robert Drgan	263
Irina Telban	49	Savina Gorišek	268
Ivan Novak	72	Sonja Ravbar	273
Matjaž Kos	92	Stanko Novak	275
Neta Vergan	96	Stojan Ržek	277
Patricija Dodič	113	Trda Brćinka	279
Rafael Vončina	126	Vesna Maria Maher	295
Slavka Cetin Čufar	151	Viljana Šiškovič	296
Tomaž Mahkovič	168	Zana	297
Zlata Cergolj	190	Zlatka Avrelija Pavlinič	299
PRISPELE ZGODBE	199	ZGODBARNIČICA	301
AbsolutD	200	Kristina Lukovec	302
Alja Žehelj	207	Maj Nabergoj	303
Andreja Malta	211	Valerija Magdič	304
Avrelija Zlatka Pavlinič	213	Žan Metlika	305
Barbara Žetko	214	BISTRŠKI PLACARJI	307
Drago Dodič	216	Neva Macarol	308
Eda La Vita	218	Vesna Tomc Lamut	315
Franci Gombač	222	Zvezdana Kompara	320
Franci Malečkar	225	Neta Vergan	322
Helena Gašperšič	228	OBVESTILA, PISMA, DRUGO	323
Ivanka Konstantino	239		

Zgodbarnica šestič

Patricija Dodič

»Ko zmoremo o lastni težavni izkušnji povedati zgodbo (ko se naša desna možganska polovica, ki predeluje naša čustva in avtobiografske spomine, poveže z levo, ki ta občutja in spomine osmišlja), se začne proces okrevanja. Da povemo zgodbo, ki je smiselna, mora leva polovica možganov spraviti stvari v red s pomočjo možganov in logike. Desna polovica možganov prispeva telesna občutja, surova čustva in osebne spomine, tako da lahko uzremo celotno sliko in ubesedimo svojo izkušnjo. To je znanstvena razlaga, zakaj sta pisanja dnevnika in pogovor o težavnem dogodku tako učinkovita in nam pomagata okrevati. V bistvu raziskave kažejo, da že samo poimenovanje tega, kar čutimo, umirja aktivnost desne polovice možganov.« (Celostni razvoj otroških možganov, Daniel J. Siegel in Tina Payne Bryson, str. 40.)

Nekateri zgodbe pišemo, drugi jih beremo, tretji pripovedujemo, četrti pa jih živimo. Ker zgodba je vse in ravno zato je pri študijskem krožku Zgodbarnica možno vse. No, skoraj vse. Vsaj, kar se pisane besede tiče. Ker je vsakdo od nas zgodba zase. O delovanju našega krožka si več lahko preberete v prejšnjih uvodnih besedah, da se ne bi ponavljala. Pričujoči, spet vsebinsko zelo bogat zbornik je šesti po vrsti. Zaradi finančne stiske (nismo profitabilni drugače kot dušno) izdajamo zbornik le v elektronski obliki, delujemo pa pod okriljem Andragoškega centra Slovenije in Kosovelove knjižnice Sežana. Zgodbarničarji smo postali že družina piscev, bralcev, pripovedovalcev, družina mešancev, *baštardov*, saj prihajamo iz različnih koncev in krajev, različnih profilov, različnih pogledov, življenjskih smernic, starosti, poti, različne nitke nas vežejo ali razvezujejo. Kakor koli že, dobivamo se že osmo leto zapovrstjo, enkrat mesečno (če ni kakega covida-19 vmes, se ve;), v nezmanjšanem številu in z nezmanjšano voljo do življenja in do soustvarjanja zanimivih zgodb in seveda naše skupne zgodbe, ki si jo obarvamo z izletom, pohodom, kosilom, pijačo, s povabilom, s čim, kar življenje dela lepo in bogato. Spodbujati k druženju, pisanju in k pripovedovanju, najsi bo o vsakdanjih kot o težkih izkušnjah, o takšnih in drugačnih dogodivščinah, resničnih ali izmišljenih, pomaga k razumevanju lastnih čustev in dogodkov v življenju. Pisanje, pripovedovanje, beleženje, vse to ima pogosto terapevtski učinek in povezavo s procesom notranjega samospoznavanja. Pa še nekaj je: ko pišeš, pripoveduješ o svojih doživetjih, najsi bodo žalostna ali vesela, o svojih stiskah in šibkostih, takrat je ranljivost lažje sprejeti in razumeti kot del sebe. Da bi napisali eno samo zgodbo, jo je potrebno poprej podoživeti - ali

v zunanjem ali v notranjem svetu. Seveda, realnost je kompleksna, to smo videli v letu 2020 s pojavom Covida-19 in vsega, kar obkroža medčloveške odnose. Če se najprej zaustavim pri piscih tokratnega zbornika Zgodbarnica. Zgodbarničarji smo postali v teh letih že sklesani (in ne skesani;) v pisanju, zato nam zgodb ne zmanjka tudi po osmih letih druženja. Vsakršnih zgodb, žalostnih, veselih, domišljjskih, etnoloških, antropoloških, duhovitih, simpatičnih, resnih ... Tisti, ki v pisanju ni toliko večšč, na urah pove zgodbo, če želi, če ne samo poslušša. Proza, poezija, poljudne reči, recepti, misli, drobtinice, blogi, spisi, razmisleki, vsega je - in ni, da ni. Med zgodbarničarji je v tem obdobju (zdaj že bivši) zgodbarničar Vladimir Grželj izdal novo knjigo V objemu Miši Šoge, z etnološko vsebino kraja Hrpelje, zgodbarničarka Neta Vergan, ki je že izdala knjižico zgodb pa pripravlja novo zbirko potopisnih zgodb. Medtem smo se poslovili od zgodbarničarja Ivana Novaka, ki nam je pustil veliko zapuščino zgodb tudi v tokratni Zgodbarnici. Še posebej sem vesela »malih pišočin sodelavcev« iz OŠ DBB Hrpelje in nadvse zanimivih prispelih zgodb tistih, ki se jim naše delo zdi neprecenljivo. In seveda tistih, ki želijo postati del nas, pa jim fizično ne znese in zgodbe pošljejo. V tokratni skripti je med prispelimi zgodbami zelo zanimiva družčina, najsibo avtorjev kot prispevkov. Če naštejemo le nekaj profilov, ki zgodbe prispevajo: trgovke, Slovenke/ci v zamejstvu (Hrvaška) in tujini (Avstralija), prijatelji iz drugih koncev Slovenije s tipičnim narečjem (preleško npr.) , t.i. »placarke« (nekdanje prebivalke placa v Ilirski Bistrici), facebook prijatelji in prijateljice, nekaj zgodb umrlih ljudi, s katerimi sem se pogovarjala (ko so bili še živi, se ve), upokojeni učitelji in ravnatelji, znani in manj znani pisatelji, pisci, pesniki, znanci, ki berejo naše prispevke v občinskem glasilu občine Hrpelje-Kozina, »potopisarji«, naključni navdušenci nad Zgodbarnico, nonoti, starši pa še kdo. Vsebinska raznovrstnost privlači. Veliko je zgodb, pri katerih se razjočemo in takšnih, kjer se nasmejimo; takšnih, ob katerih razmislimo in takšnih, pri katerih ni potrebno razmisleka, ker se berejo same. Medtem smo v naši skupini praznovali okroglo obletnico in ob tem zapisali in ustvarili nove zgodbe. Ena izmed zgodbarničark je pripravila predstavitev našega delovanja na power pointu, druge so organizirale izlet v Bistro in okolico, organizirali smo si silvestrovanje v eni izmed domačih turističnih kmetij. V študijskem letu 2018/2019 smo se odločili obenem, da bomo zbirali stare narečne besede, ki se jih kdo še spomni, jih je slišal, od kod pobral, in dali priložnost bodočim dialektologom za morebitne bodoče raziskave. Zaključni dogodek smo v lanskem letu pripravili pri Kulturno prosvetnem društvu Bazovica na Reki, ki že več kot 70 let združuje na Reki (Hrvaška) živeče Slovence. Poleti 2019 se je nekaj zgodbarničark udeležilo pripovedovalskega simpozija *Koraki v pravljичni svet – delavnica pripovedovanja* v organizaciji UTŽO Kras – Društvo Univerza za tretje življenjsko obdobje KRAS, javnega zavoda Komenski Kras in Bralnega društva Primorske, in bile so prisotne na 6. slovenskem festivalu kamišibaj

gledališča v organizaciji društva Kamišibaj Slovenije v Štanjelu. Pohvalimo se lahko s sodelovanjem na razstavi ob 25. obletnici Študijskih krožkov, v Tivoliju, in z gostovanjem našega krožka na naslovnici ter znotraj novonastalega zbornika ob 25. letnici delovanja študijskih krožkov v Sloveniji. Med karanteno smo zaradi corona virusa naše zbornike poslali elektronsko v veliko večino slovenskih knjižnic, od nekaterih smo dobili izredno pohvalo in povabilo k sodelovanju. Zgodbe so - tako kot v poprejšnjih zbornikih lektorirane, vendar z ‚ohlapnostjo‘ (pri ‚primorski dvojini‘ npr. ; pri sklanjanju moškega imena na -e s podaljševanjem na – t (npr. Jankota in ne Janka ipd.), saj skušamo ohraniti zapise kot pričevalce nekega časa, ohraniti pristinost človeka-pisca in biti priča časovnih dogajanj. Profili pišočin so različni, naj-sibo poklicno kot starostno, nekaj je upokojencev, nekaj še zaposlenih, nekaj doma zaposlenih. Mladih nam ne uspe približati zgodbarničarskim idejam in stezicam zaradi preobremenjenosti in pomanjkanja njihovega časa, a manko nadomestimo z zbiranjem zgodb, ki jih pošljejo elektronsko. Nekateri pisci zgodbe napišejo ročno in jih je nato potrebno pretipkati in urediti, ampak nič ni težko, če je narejeno iz duše in srca in v dobro in lepo tega sveta. Naš nezavedni um se skrivnostno drži izkustev, o katerih moramo še razmisliti in jih obdelati, jih morda povedati ali zapisati. Med razmišljanjem o izkustvu, ugotovimo, da se naše misli in čustva skokovito spreminjajo. Najpomembnejša stvar pri Zgodbarnici je bržkone imeti dobro voljo, iskrenost, sproščenost - in sodelovati, se nam kdaj pridružiti, videti, kako zelo lahko delujemo dobro v svetu, ki se tak ne zdi. Hvala vam, moji ljubi zgodbarničarji, ker me z vsako svojo zgodbo bogatite, z vsakim vašim nasmehom osrečite in z vsakim objemom, ki ga od vas prejmem, pozlatite ;). Dragoceni ste, kakor je dragocen čas, ki ga preživljamo skupaj in kakor je dragocen zbornik, ki prinaša vpogled v nekoliko drugačen svet. Čemur se posvetite, to dobite, pravijo. In mi imamo nov, svež zbornik, ki naj vam bogati dušo in srce in ki naj vas navdihne, da tudi sami morda zpišete besedo, dve in nam jo pošljete na magickarizma@gmail.com. Hvala vsem za vse skozi vse v vsem.

Patricija Dodič

ZGODBARNIČARJI

Kako smo kradle med

Anamarija Delbello

V zaselku Šterenci (Sv. Peter v Istri) sem stanovala do petega leta. Nato smo se preselili v vas, v združni dom. Mama je bila oskrbnik dóma, oče je skrbel in vzdrževal gostilno (zvečer, po službi). Nisem bila vesela te spremembe. Imeli smo majhno stanovanje, dva prostora. V enem smo adaptirali kuhinjo in drugega smo spremenili v spalnico. Vesela sem bila, da smo imeli stranišče v stanovanju, kar je bilo za tiste čase redkost. Večina jih je WC imela zunaj, na štrbunk. Pri Šterencih sem imela prijatelje in drugo mamo, Tončko. Večkrat sem zahajala tja in tam kakšen dan tudi ostala. Tu je živel sosed Blaž, ki je imel čebele. Bil je čuden in tudi *žleht*, otroke je vedno podil stran. Kadar so mu čebele ušle, nas je klical, da mu pomagamo čebele spraviti spet domov. Navadno se je roj čebel naselil na kakšno krošnjo drevesa. Dal nam je *pokrivače*, da smo tolkli, medtem ko je on skušal ujeti matico in jo odnesti nazaj v panj, da bi še druge čebele prišle za njo. Blaž je bil majhen, čokat mož, nihče ga ni maral, še manj otroci. Otrokom se nam je hotel prikupiti s tem, da nam je vedno obljubljal med z voskom: »Kadar bom vrtel med, vam ga bom dal.« A tega medu ni bilo nikoli. Vedno so bili izgovori ,nimam časa; čebele niso dale medu; čebele so pojedle med', je navadno pravil. Nekega dne mi je njegova vnukinja Danila rekla: »Boš šla z mano.« »Kam?« sem jo vprašala. »Boš vidla,« mi je odgovorila. Ker je Danila malo starejša, sem jo vedno poslušala. Prišel je dan, ko mi je rekla: »Hudič je šel v njive, lahko gremo.« »Ma, kam?« sem jo spet vprašala. »Gremo po med,« mi je rekla. Danilina stara hiša se je dotikala Blaževe hiše. Šle smo na podstrešje, odmaknile nekaj desk in skočile v prostor, kjer se je nahajal med. Fino smo se ga najedle. Vprašala sem jo, kako bomo šle nazaj. »Skozi glavna vrata,« mi je odgovorila. »Ma, nas bojo videli!« sem rekla. »Ma, daj, pri njih so vedno vrata odprta in če nas bo kdo videl, bomo rekle, da smo bile pri moji teti. Samo nekaj mi moraš obljubiti: da ne boš komu povedala, ker če zve moj oče, nas ubije!« »Ne, ne bom povedala nobenemu!« In nihče nas ni videl. Ko sem prišla domov, me mama vpraša: »Kje si bila, glede na to, da si vsa pokapana?« »Pri Šterencih smo se igrali!« »Kaj si jedla?« »Nič, nič,« sem odgovorila in odšla ven. Pogledala sem se in videla, da sem umazana od medu, hitro sem se malo oprala, da mama ne vidi, da je od medu. Nobeden ni vedel, kje smo bile in kaj smo delale. Dolgo časa nisem več jedla medu, ker sem se ga preveč najedla. Prenajedla sem se.

Šturleva glava (šupetersko narečje, Sv. Peter v Istri)

Anamarija Delbello

V petdesetih letih so se nekatere stvari po vaseh spremenile. Začeli so se novi časi. Kmetje so opuščali obdelovanje zemlje, prodajali živino in se zaposlili v bližnjih tovarnah v mestih, kot so Koper, Izola, Piran. Veliko se jih je preselilo v mesto. Bilo je podobno vročini - vsi so hoteli karkoli spremeniti. Vročina je prišla tudi Brunota, na dolgo in široko je razlagal ženi: »Ma kaj bi se trko mantral s to našo zemljo. Bon šu lepo dol ne Tomos v Koper, me bojo plačali pot, me bojo dale merendo in anka plačo ne mesec. Ponjer me ne bo brigala toča ale muoča in ne suša in nanka bürja in sneg in led.« »Ma kaj šraješ nesreča!« mu je rekla žena. »Ma kaj si zmotljen, kaj si pil? In blago, kokü bomo revale, ko ne bomo delele zemlje? Boškarina, krave ino osla, prasce in kokuše, kaj bomo prodale? In anka pesa inu mačko!« Žena šraja napret: »Čuj, Bruno, ne stuj prodet blaga, ki bomo lačne! Buh nes vare, si zmotljen ti, Bruno!« se je križala žena Tonca. »Lehko tebe, ki ti ni treba kopet z metiko ino ne rabeš nobene force. Šolde od prodanega blaga bon skrül ne šofito ino h lete bomo kepili auto.« Žena je šla napret: »Bruno, ne stuj prodet blaga, bomo lačne, ino peste s vragan unga vraga od veture, ki tu ni za nes!« Ma Bruno je neredo po svoje. Prodal je vse; šolde, ki je dobo, je spravo u škatlo in neso ne šufito. Bruno je vsako trko šu pogledat to škatlo in bil kuntent, de je spravo šolde. Čez zimo ni skoraj nič prihranil, saj plača, ki jo je dobival pri Tomosu, je bila komaj za sproti, a mikal ga je avto. Tudi sodelavec Toni ga je že imel, je dobil kredit pri novoustanovljeni Kreditni banki Koper. Ko je Bruno pršu domov, je šel pogledat njegovo skrito škatlo na šufito. Ko je škatlo odprl, je najdo same korjandole. Miške so naredile gnezdo v njegovih šoldih. Tabot ga je primla febra, kur de bi prebolo najhujšo gripo in še žena ga je napala: »Preü te bode, tu je zetu, ki se zabit kot oso, zdej imeš vse skep: blago, veturo, šolde ino intereše.«

Okvirni slovarček: šturlov-zabit, trko-toliko, mantrati se-truditi se, šu-šel, merenda-malica, anka-tudi, ponjer-nato, nanka-niti, šrajati-pridigati, zmotljen-nor, revati-utegniti (iz. it arrivare, priti, tu priti skozi), napret-naprej, ne stuj prodet-ne prodati, vetura-avto (stra izraz iz fr.), šoldi-denar, šufita-podrstrešje, forca-moč, kuntent-zadovoljen, tabot-tokrat, korjandole-trakovi, febra-vročina, intereše-obresti

50-letniku (šupetersku narečje, Sv. Peter v Istri)

Anamarija Delbello

Danes smo se te zbrale, de be naših petdeset praznovale. Eden prej, eden ponjer, ma vsi smo uno sveto leto 1950-ega se rodile. Dokler nismo šle u vrtec, se nismo nanka poznale. U vrtec smo šle, da bi se kaj navadle. Ko ne drugo, almenno šrajeta po slovensko, ma vsi smo ble nakazane, ble smo kur ene mikine koze. Kader smo šle demo sz vrtca, nismo hodile po pote, ma samo po kašnih zidih. Pršu je cejt, ko smo šle u školo. U prvem razrede so se prdružle tude otroce od Padne do Krkavč. Una bušca učiteljca Vida je imela kej delet z name. Krko pecjence je imela. U drugme razrede smo ble bušce mi, sz uno učiteljco Angelco, ki preu ud učiteljce ni imela neč šešta, samo zjat je znala. Narlepše je blo uno novo leto, ko je pršo Dedek Mraz. Ko je pršo, je šu masa blizek jelke (gor so gorele sveče) in njegova brada je primla ogenj. Taku smo ustale prazneh rok. U tretjem razrede je blo preu lepo. Imele smo učitelja Štuklja, nevado nes je anka šrajeta po telefone. Ma ben u četrtme rezrede smo nazet purgale. Imele smo eno tovarišico, ki je bla kor hautman, kaku je bla slaba, de nanka imena se ne rekordan več, nes je samo tukla, vlekla za lase in ze vuha, anka zapirala nas je po škole. Ben, ta razred je bulše ga pozabet. U petme razrede je blo lepo, neš učitelj Jureš je bil strog, ma je znal delet z name. Anka njeme smo jih nekedile. Šeste, sedme in osme razred smo šle u školo u Sečo in tu sz korjero. Ja, dol je blo vse drugo, ble smo kor riba uen z vode, ma smo se brš navadle. Ble smo taku brumne, de vsakeme profesorje smo dale eno ime. Finile smo osemletko in smo šle vsaka sojo pot, kašen napret u školo, kašen delet. Nerveč važno je, de smo vsi žive in zdrave in de smo se denes te zbrale, de bomo teh naših prvih 50 let lepo skup praznovale. Živjo!

Sv. Anton

Anamarija Delbello

17. januarja v Borštu (Občina Dolina, Italija) praznujemo dan Sv. Antona puščavnika, ki je zavetnik in patron vasi. Do leta 1960-'70 je bil na ta dan velik *remetur* (živahno dogajanje). V vasi so se nahajali: dve trgovini jestvini, mesnica, pekarna in kar tri gostilne-osmice ter šola. Kot se na ta dan spodobi, smo bili oproščeni šole - šli smo k maši, trgovine so bile zaprte. Bili sta dve maši, jutranja in velika maša ob desetih trideset, ko je bil *ofer* (darovanje), ki se ga je potem namenilo v korist cerkvenim pevcem in potrebam pevskega zbora. Tista leta je še vozila *mušina* (vlak), ki je prišla iz Trsta in nadaljevala naprej do Drage, včasih je vozila do Kozine. Pred veliko mašo je prišlo veliko ljudi z *mušino* in tudi peš so prihajali iz bližnjih vasi. Prišli so Tončki in Tončke, ki so praznovali svoj god, da bi se zahvalili ali kaj poprosili Sv. Antona, njihovega zavetnika. Potujoči potniki so postavili stojnice pred cerkev, prodajali so sladkarije in igrače. Na posebni stojnici so prodajali 'mačko v žaklju'. Lahko si kupil paketek, ki je bil lahko prazen, ali pa poln, zato se je pa imenoval tako, in bil otrokom izredno zanimiv. Ljudje so šli najprej k maši in nato na osmico ali v oštarijo. Nekateri so imeli sorodnike v vasi in so jih na ta dan obiskali. Doma smo navadno ponudili gostom sadje in druge slaščice. Ker so v vasi praznovali vsi Tončki in Tončke, smo jih sovaščani obiskali in jim voščili praznovanje godu. Po večernem blagoslovu so ljudje odšli v srenjsko hišo (današnji kulturni dom), kjer je bila veselica (ki jo prirejajo še danes). Ob prazniku so vaščani pripravili igrico v domačem narečju, povzeto iz vaških navad. Nastop je začel vaški pevski zbor in nato je sledila igrica. Dvorana je bila in je vedno nabito polna in naslednjo nedeljo se je navadno igrico ponovilo. Po končani prireditvi se je pripravilo prostor in na mize postreglo kuhan pršut in sladkarije ter domače vino. Vsi skupaj smo zapeli, poklepetali o igri in drugem - kar počnemo še danes do pozne noči, saj je vedno zelo lepo. Naslednji dan je 18-i januar, dan sv. Kozmijana, zavetnika vseh *fufčev* (samskih fantov in moških), zato se počaka do polnoči, ko se vsem tem fantom zapoje njihovo himno. Tako mi preživljamo svetega Antona.

Narečne besede

Andreja Lenassi

SLOVENSKO	BRKINSKO - KRAŠKO	LJUBLJANSKO - MENGEŠKO
Vedro	štenjak, kalaunik	lampar, ajmar
Zajemalka	krčula	šefla
Vilice	peron	vilca
Vodnjak	štirna	štirna
Hlače	brješe	jrharce
Krpa	štraca	cunja
Svinčnik	lapež	karun
Označiti	zasenjati	zacahnat
Dimnik	kamin	raufnk
Kozel	prč	rogač
Paradižnik	pomidori	paradajz
Krožnik	piat	talar
Nočna omarica	škabel	nahkastl

Mici in Šemsa

Andreja Lenassi

Prijateljevali sta kako leto, od prvega meseca dalje, kar se je Šemsa preselila v staro kmečko hišo. Mici je v njej živela od svojega prvega dne in vsem zagotavljala, da bo tu, dokler bo zmogla in bo lahko, pa še potem bo čemela tiho v svojem kotu, tako kot to počne od vekomaj.

Gledala je te tencene obline in se ni mogla načuditi, kako urna je tujka, kako se giblje, splazi v vsak kot, doseže najtemnejše kotičke pod omaro in iz njih izbeza vse kosme prahu. Srečevali sta se, si v začetku le modro pokimali v pozdrav, a ker je bila stara, okorna in precej zavaljena Mici strašno radovedne sorte, jo je nekega dne ogovorila: »Drago dete, kaj neki tako hitiš in skrbiš okoli tega prahu? Jutri bo spet isto!« »Ah, nič ne de« ji je s tujim naglasom odgovorila mladenka: »Rada imam čisto in urejeno,« in že je odhitela naprej. Naslednjega dne se je zgodba ponovila, spet je prihitela mimo, oprala je menda že vse vogale, očistila malo tu malo tam in si ves čas mrmrajoče ponavljala eno tistih pesmi svoje dežele brez konca in kraja. »Ustavi se, no, malo«, jo je povabila starka, »ne veš, kako dober kruh sem danes spekla.«

»Ne morem, ne smem, preveč dela me še čaka,« ji je odgovorila Šemsa, »a da je kruh dober, vem, saj omamno diši.« Zavidala je starki njeno znanje, spretnost, koliko dobrega zna speči, od kruha do potice, pice ali mesa, pa piškote, ti šele omamno dišijo! A je raje odhitela, bala se je, da jo kruh premami. Tako sta se srečevali ob navadnih dneh ali za te in one praznike, ko so se vsi do sita najedli in mnogi obiskovalci odnesli zajetne količine domov. In medtem, ko je ena čistila in druga pekla, sta se pomenkovali. O tem, kako je bilo včasih, o krajih, od koder je Šemsa doma, o drvih, ki dajo kruhu čisto poseben okus. Oooo, ni jima zmanjkalo štrene. Tako sta se nekega dne iz prijetnega pomenkovanja prevalili v jezno prerekanje. »Ah kaj boš ti meni očitala, koliko dela je z mano, kako vse umažem, stara sem, kruh pa še vedno najboljši v vasi spečem«, se je togotila okornica. »Ampak, če bi malo skrbela, ne bi tako umazala, bilo bi manj pepela in prahu!« ji je nazaj odgovarjala ljubosumnica. »Kaj boš ti smrklja meni oponašala«, se je hudovala starka. Mladenka je užaljeno in vihravo odhitela do stare, široke bogato rezbarjene omare in se plazila sem in tja, dokler ni očistila zadnjega praška izpod njenih nog. Starka je jezno zapuhala, in občemela. Ogenj je počasi ugašal, se spremenil v žerjavico, nato v pepel in še dolgo potem, ko je bila baterija prazna in se je vitka mladenka vrnila na polnilno postajo, prijetno grela hišo. Posvečeno vsem tistim krušnim pečem, štedilnikom, spahnenkam na drva, ki jih mladina ne pozna in ni okusila njihovih dobrot.

Milja

Andreja Lenassi

»Vse po starem, Nova Milja?« zaslišim izza zidu mimoidočo sosedo, hitečo na vrt. Ozrem se, nisem prepričana, komu je namenjeno, meni že ne ... Jaz sem Andreja, mar ne? Pa mi šine skozi možgane slika, ki sloni na polički nad vratci krušne peči. Nasmehnem se. »Ja, vse po starem,« odgovorim. Vidim jo, kako v prevelikih gumastih škornjih drsa proti krušni peči, skriti v zid, le vratca jo na tej strani izdajajo. Dlani otre v pokrpan predpasnik, odpre zapah in previdno jemlje hlebec za hlebcom in jih zлага na mizo, na spran, skoraj prosojen, a čist lanen prt. Še prej ostrga, otrka in obriše kar s taistim predpasnikom pepel z njih. Ljubeče jih prekrije z drugim, debelejším platnom, zjokati se morajo in odpočiti, šele potem bodo zares pečeni. Počasi si popravi ruto, ki ji je zdrsnila pregloboko na čelo, skrije siv pramen las in na novo zategne vozec na zatilju. Vzdihne, porine poleno ali dve v peč in oddrsa proti vratom, dolg večer je še pred njo. Taka je moja predhodnica, Milja, tako jo sanjam, doživljam, v vsakem kotičku nekdanj njenega doma, zdaj mojega. Prijateljici sva, kramljava o tem in onem, se pomenkujeva, kako je bilo včasih lepo, pa koliko vrta so vzeli, da so cesto razširili, pa kako štedilnik ne vleče, če je vreme kislo, pa kako ga bo moral pasar popraviti, saj je medenina počila in tam dim uhaja. Pa kako dobre so bile marele, pečene v tisti njeni ponvi, ki visi že od pamtiveka tam. Ja, prijateljici in zaveznici sva, morda je ona moja zavetnica.

Moji zlati otroci

Andreja Lenassi

Selitev

Dan je bil nabit s selitveno energijo in vsem, kar pritiče k tako čudno pomembnemu dogodku. Tri vaške deklice, s katerimi se pogosteje družim, so mamoprošile in prosjačile na vse mogoče načine, naj jih vendar že pelje pogledat selitev, saj si niso prav predstavljale, kaj to je. Tako so zaprepaščene stale sredi borjača in gledale norišnico, ki smo jo s svojim početjem še stopnjevali odrasli in nakladanje, prekladanje in iskanje škatel, ki naj bi bile spodaj ali zgoraj ali kjerkoli pač. Pa se opogumi najmlajša, petletnica: »Andreja, kam se pa seliš?« »Ne daleč,« odgovorim, a časa za razlago nisem imela, saj me je že nekdo spraševal, kam naj da to preklemano desko in zakaj jo rabim. Dete premišlja, tuhta, in ko spet brzim mimo, me pobara: »Torej greš samo do klavnice, kajne?« Osupla obstanem. Deklica naprej modruje: »Če ne daleč - tako kot naš bikec?« Deklici so želeli starši prihraniti žalost ob ločitvi od ljubljene živali in so ji rekli, da bikec ne gre daleč, gre samo do klavnice, ne da bi ji razložili, kaj to klavnica je.

Abeceda

Abeceda je čudna reč, ki dela nemalo preglavic otrokom, odraslim, še največ pa učiteljicam, ki kar ne morejo razumeti, kako to, da se otrok v enem letu ni uspel naučiti zapisati vseh črk abecede. Zato se mi zgodi, da mi otroci večkrat potožijo takole: »Kako si ti lahko vesela, ko imaš psa za učitelja - kadar ne znaš, te on spomni, kako se kaj napiše, ne pa jaz, ki se mučim in mučim in se ne spomnim, potem je pa učiteljica užaljena.« Seveda se nanaša na to, da otrokom zagotavljam, naj se opogumijo, zapišejo, pa čeprav narobe, saj vaja dela mojstra, Pikić bo vedno veselo pomahal z repkom in nagradil njihov trud. Če bo pa še prav zapisano, jih pa nagradi z veselimi laježem.

Igrače

Igrače so tista reč, ki jih starši in ostali pridno kupujemo, otroci pa se z njimi igrajo pet minut, nato obležijo v kakšnem kotu pozabljene, dokler se ne odloči mama in jih podari sosedom. Najlepše igrače so še vedno tiste, ki rastejo ali ležijo v gozdu, na poljih in travnikih in v potoku, ki jih lahko nabereš in se v trenutku spremenijo v tisto, kar želiš.

Nona modruje

Kruh jedo otroci neradi, če na njem ni česa prav na debelo položenega ali namazanega. Poslušam sosedovo skoraj 90-letno nono, ki prapranukku reže kos kruha in zraven modruje o tem, kako so bili oni veseli, da so sploh črn kruh imeli, med ali marmelado, maslo pa so mame nosile v Trst prodajat, da so si pomagali. Malček jo posluša in vpraša: »Ja, zakaj se pa nisi potem v Trst preselila, pa bi tam jedla kruh namazan?«

Pazi, kaj rečeš

V vrtcu sem imela dečka, ki je bil živahen, radoveden in doma izredno uporen. Starši so mu ves čas govorili, da ga bodo peljali v Trst, tam poiskali oddelek, kjer se prodaja dečke in ga prodali. Tako so spet nek popoldan odšli po nakupih v Trst in v Coinu naenkrat ugotovili, da dečka ni nikjer. Iščejo, sprašujejo, pridejo že policija in *karabinieri*, obsedeno stanje se samo še stopnjuje, mama joka. Nakar se od nekod pojavi starejša ženica iz ene od brkinskih vasi, vodeč dečka za roko, da bi ga predala policistom, ko jih je toliko v trgovini in zagotovo iščejo tatu. Mama zaprepaščena gleda sinka, ženska v polomljenem tržaškem narečju hiti razlagati zbranim, da ga je našla, ko je spraševal ženske okoli, da kje vendar je tisti oddelek, kjer se lahko mamo menja, da bi on svojo menjal in si jo sam izbral, preden oni njega oddajo na oddelku za fantke.

Tršica

Andreja Lenassi

Spopadanje s prisposodobami

Sedli smo k mizam. Da bi narisali sonce in pomlad in ptice. Le mala Zala stoji sredi sobe in se ozira. Kaj posebnega išče? Jo pobaram, saj vidim, da ima srajčico za risanje nadeto, v rokah drži velik čopič, pred njo je kanglica vode. »Pomlad iščem,« mi odgovori. »Rekla si, da bo prišla v najlepši obleki, posuti s cvetjem in pticami in metulji, jaz pa v naši igralnici vidim le naše igrače in čakam, ali bo prišla skozi vrata ali kar čez okno,« mi odgovori.

Slovenština

V skupino smo dobili malega dečka Fehrudina, ki se je z daljne Šar planine čez noč preselil v Ljubljano in se naslednji dan, še ves neprespan, znašel v mojem naročju. Jokala sva oba, on, ker ni razumel, zakaj so ga odpeljali od zlate babice, ki ga je iz pleníc spravila do žlice in v srajčico in kratke hlače, in od njegovih ovac in od zvestega psa, ki ga je vestno čuval in branil. Zdaj je bil tu, v neznanem prostoru, v naročju neznane ženske, ki ga je božala in jokala z njim. Tulila sva tako močno, da je iz sosednje sobe prišla kolegica pogledat, čemu tak vik. Na srečo je bil njen mož vojno lice, kot se je takrat reklo, in se je z njim selila po dolgem in počez po bivši Jugi in tako znala kar nekaj tujih jezikov. Torej ga pobara v njegovem jeziku, zakaj joče. Iz vsega, kar je med jokom izustil, sem slišala le: »Sloveeeeenštinaaaaaaaa!!« »Kaj, kako!?!« Pa se mi nasmehne kolegica: »Ej, draga moja, ubogo dete je od babice slišalo, da gre v daljne kraje, kjer bosta samo mleko in med, ampak tudi tista grozna 'slovenština', kot ji je rekel otrokov oče. Nihče je ne razume, razen Slovencev, nikakor da jo razumeš. In ubogo dete si je mislilo, da si ti Slovenština!

P.S.

Še danes se fant ustavi in me pozdravi in pravi, da sem bila njegova prva in edina 'tršica', druge so ga le učile.

Andreja Zlati

(v imenu zgodbarničarjev, ob 60-em rojstnem dnevu)

Vsako leto si starejša,
za povrh še pametnejša
vse rekorde v delu ti podiraš,
zraven hišo, žvali in moža nadziraš.
Zdaj napolnila si Abrahama plus deset,
torej moraš kaj od zgoraj ven vzet.
Čas počasi bo, da vse izprežeš, vzameš psa,
greš na sprehod, dosti pišeš, se uležeš.
A da bi se radi zbrali spet pri tebi
ob naslednjem slavlju,
rečem ti le: ostani zlata Zlata,
mnogo let še nam pri zdravju!

Pesem vetra

Damijana Čermelj

Ne maraš vetra.
Nočeš slišati njegovih zgodb iz drugih svetov.
Praviš, da bi ti razmršil lase.

Povedal bi ti za poti,
na katerih je razpihal stopinje.
Povedal bi ti o temnih vladarjih obzorij.
O grčavih starih drevesih, ki jih čuvajo.
Med listi šepetajo modrosti.
Vsak list je drugačen,
vsi so popolni.

Obrisal bi megleno nebo,
naredil soncu pot do tvojega obraza.

Razmršil bi ti lase.

*****

Apokalipsa mrka

Naj me nihče nič ne vpraša.
Soseda ima prelepe rože.
Pogovarja se z njimi, zato so še lepše.
Tako je rekla druga soseda.

Mornarski njoki

Darja Vesna Babič

Mornarski njoki

Zakuhaj 2 l slane vode. Dodaj 10 dkg masla, vsuj belo moko in kuhaj 15 min kot polento. Na deski maso ohladi, dodaj 2 celi jajci, pregneti in naredi njoke. V slani vodi skuhaj. Ko se dvignejo na površje, so skuhani. Daj jih v kozico in dodaj malo olja, da se ne sprimejo. Potresi. Rastopi maslo, dodaj drobtinice in prelij po njokih.

Repa in krompir

Posebej skuhaj svežo repo in krompir v kosih – pol in pol. Stopi malo svinjske masti in prepraži čebulo. Prelij krompir in repo in potenstaj.

Polit kruh

V skledo nareži star kruh, na koščke, najraje če je kajžerica ali žemljica. Poškropi z mlačno vodo in pusti nekaj časa, da se kruh razmoči. Rastopi maslo, prepraži drobtinice in polij po kruhu, dobro premešaj in posuj s sladkorjem.

Narečne besede

Darja Vesna Babič

vandarigola-debela, nerodna ženska
brjač-dvorišče
fanela-moška jakna
tndarin-neumnež
frminton-koruza
karavada-koleraba
mirni-korenje
vrzota-ohrovt
rbeta-rdeča pesa
krčul-zajemalka
pokrvača-pokrovka
glž-kozarec
piron-vilice
brješe-hlače
kotla-krilo do pasu
čižmi-visoki čevlji
kapot-plašč
fičol-ruta
fičolić-robček
kntrega-stolica

mintrga-miza za gnetenje testa
lampador-lestenec
farau-petrolejka
četne-veriga
kamin-dimnik
fingrt-naprstnik
konc-nitka za šivanje
kušin-vzglavnik
koc, plahta-odeja, deka
koverta-pregrinjalo
čjevdr-skedenj, shramba
kandot-stranišče
bakau-nočna posoda
kadin-lavor
štanjak-vedro
gratroža-vrtnica
pkuvica-marjeticaa, ivanščica
divičca-šmarnica
cinglca, penzalca-gugalnica

Dekle, ki je odtujilo koš za smeti

Dragica Markovič

Metka se je odločila, da zbere razpršene cvetne liste svojega poguma. To je z lahkoto storila, kajti pred vhodom v njen domek se je morala prebiti skozi goščavo cvetlic, ki jih je Zagor vztrajno nosil. Še dobro, da so se v njeni torbici znašle vrtnarske škarje.

Po opravljeni misiji nemogoče je vstopila v domači hram. Skrbno je odložila čevlje, vedoč, da jih bo še potrebovala. Počasi, tako kot zna le ona, se je pripravljala na lepotni spanec, ki pa ni hotel nikakor priti. Motil ga je slap, ki ga je bog si ga vedi kdo poslal Metki. Motil ga je dedi, ki je prestavljal omaro, motila ga je vztrajna raglja. Ko pa je naposled prišel, je pozorno pripravil blazine, zapel uspavanko in ponesel gospodično v pravljico noč.

Po opisani noči jo je širokogrudno pričakalo jutro. To je pognalo v delo že pet pralnih strojev, ki so izstopili iz mizice s krogi. Postavilo toaletni papir v obliko olimpijskih krogov za vsak slučaj, če letos ne bo olimpijskih iger. Ustavilo je pomikajočo garderobno omaro, pripravilo ji je B kompleks, da prežene pomanjkljivosti njene samozavesti. Sprehodilo se je do hladilnika, ji postreglo s pecivom, katerega trdota se je lahko primerjala z opeko. Ja, tudi jutro je bilo kdaj pa kdaj hudomušno.

"Danes praznuje moja prijateljica!", je vzkliknila prebujena lepotica. Odločila se je da, si bo naredila dober dan in odšla na zabavo.

Po krepkem zajtrku, ko ji je na srečo Zagor pustil svojo sekiro, da je lahko razkosala pecivo, se je začela urejati. Tudi tokrat je stopila do oblačilne rulete, ki je kar na slepo metala kose oblačil. Kot Zagorjevo dekle si je izbrala modro obleko z rdeče rumenimi vzorci in simbolično ptico. Nadela si je tudi šal, ki ji mogoče še pride prav. Seveda si je obula tiste čevlje (saj veste katere, a ne?) in v torbico vložila škarje, da se lahko vrne v domek.

Pripravljena za bučno zabavo, kjer bodo buče dobesedno poskakovale, je vstopila v svojo "Stoenko", ki jo je pred davnim časom obvarovala odvoza na odpad. Veselo je vijugala po gozdnih poteh, s slušalkami na glavi je brezskrbno prepevala, da je ušla motečim zvokom, ki jih je spuščal jekleni konjiček.

Po nekaj urni vožnji je le prispela na gozdno jaso, prizorišče zabave. Pričakala jo je glasba v zasedbi lisice, volka in kosa. "Zagotovo bo tudi tokrat tekmovanje," si je mislila junakinja te zgodbe.

In res. Komaj je dobro popila napitek, ki so ga patentirali polži, so jo že čakala navodila za sodelovanje v tekmi. Sledilo je merjenje moči v odtujevanju košev in to ne katerihkoli, ampak košev za smeti. Tokrat se je odločila, da odtuji največ omenjenih

predmetov in odnese zmago. Pot do slave ni lahka in Metka je napregla vse svoje moči. Verjetno se vam dozdeva, da koši za smeti ne ležijo na gozdni jasi, so pa baje v planinskih kočah sredi doline.

Stopila je na prizorišče, pogledala svoje tekmice, si nadela rokavice in masko in začela s pobiranjem zmagovalnih točk. Zbirala je koš za košem, dokler niso dosegli stropa in se začeli prevračati. Vsak poležen koš je daroval jabolko, ovito v časopisni papir, na katerem so poskakovali ljubezenski verzi.

Zbrala je veliko verzov, dobila veliko jabolk, predvsem pa tisti dober občutek, o katerem kdaj drugič ...

Dekle, ki je prehitelo pralni stroj

Dragica Markovič

Metka se je odločila za samostojno nadaljevanje poti. Predhodno se je sprijaznila z dejstvom, da so ponekod planinske kočje sredi doline in se odločila za obisk ene od teh. Junakinjam prejšnjih zgodb je priporočila polžjo zabavo, na kateri bodo baje posebni napitki iz solatnih listov. Prizorišče dogajanja bo solatni vrt, prepreden z gugalnicami in čivavo na straži. Tudi postrežba gostov ne bo vsakdanja, kajti pri pripravi in razdeljevanju pijače in jedače bodo sodelovale hodeče bolhe. Te bodo obute v športne copate s števcem prehojenih kilometrov ter z vzmetmi za hitrejši doskok, da slučajno ne bi zamudile kakšnega od polžjih namigov.

Novakova deklica je po nekajurni hoji že imela težke noge. Nenadoma se je ustavila, v mislih naslikala avto in ... Glej ga zlomka ... Pred njo je stal pravi avtomobil, sicer kabriolet, ki je zaradi predhodnih voznikov ostal brez strehe. Mimogrede, še danes stoji v garažni hiši. Sanjski jekleni konjiček je bil skrbno izdelan z lučmi na pomežik, posebnim mehanizmom na jekleni vzvod za odpiranje vrat. Veselo se je usedla v štirikolesnik in pričela krožiti, krožiti vse dotlej, dokler je ni mimoidoča lisica ustavila. Potrebovala je namreč hrano in je videla priložnost za obrok. Metka je boječe izvlekla košček kruha, ki ji ga je Zagor prejšnji dan ljubeznivo položil v košaro. Lisica je imela dober dan in je voznico usmerila na pot, ki vodi do prebivališča Novakovih. Končno je po triurni vožnji prispela do domačega praga. Doma jo je čakalo presenečenje in to kakšno. Dva dni bo imela domek samo zase. Res pa je, da je bilo vse drugače kot prej. Iz za vrat se je skrivala tehtnica, aparat za kavo je poljubljal čajnik, da je zardel in zakuhal vodo. Opazila je tudi lestenec, ki je bil zelo visoko nameščen. Ob tem so ji ušle misli v drugem jeziku: *'Vlade Divac, sad možeš doći u posjetu kod mene, možeš čak i iznenada ustati in ništa se ti neće desiti, sve ostaje na svom mjestu.'* Tudi s pralnim strojem se je nekaj dogajalo. Hudomušno jo je pogledoval in izzival na dvoboj. Pomežiknila mu je in se spustila v tekmo z njim. Vanj je naložila vsa oblačila, ki jih je premogla, zavrtela števec in tekma se je pričela. Stroj je obračal, obračal, spuščal vodo, se premikal po kopalnici. Ona pa je hitela z lepotičenjem v kopalni banji. Občasno je zasanjano pogledala v vrteči boben in mu skoraj privoščila zmago. Toda njena človeška narava si je želela prevlade. Šepetaje se je oglasila pod vodo, toliko, da ga je zmedla, ustavila števec, skočila iz kadi in pričela teči. *'Ujemi me, če me moreš, ha, ha...'* Nasprotnik je vrnil udarec s tem, da je delno oprano perilo premikal proti garde-

robni omari, ki da je baje prišla z dežjem. Verjetno si mislite, da je Metka prva dosegla cilj - visoko v nebo segajoče postavljeno ležišče, kjer si lahko z roko dotaknil zvezdo Danico. Neke noči je padla s postelje, ko se je dolgo uro spuščala po lestvi. Če so se že oblačila pomikala proti izhodu, če je že pristala na tleh, potem je tudi čas, da gre na sprehod. Odpravila se je na bližnji hrib in srečala veliko znancev, med katerimi so bili najbolj zdrav Slovenec Zdravko Dren, najbolj rumen Kitajec Li Mun in pevec Grozdan, ki je prepeval na osmicah. Res je doživela čuden dan. Za naslednjič je sklenila, da ne bo več jedla konopljinih piškotov. Verjetno bi bilo bolje, da se je udeležila polžje zabave.

op. avt. Vlade Divac (srbsko Владе Дивац), srbski košarkar, * 3. februar 1968, Prijepolje, Srbija, Jugoslavija.

Naj se oblečem v pirh?

Dragica Markovič

'Mogoče bi vseeno še kakšen piškotek,' so Metki rojile misli, ki so jo skoraj prehiteli na poti domov. Vedela je, da se polžja zabava približuje koncu, da natakarike boljše lahko le še ležijo v travi in se mažejo z dišečimi olji. Ne duha, ne sluha o čudežnih lastnostih, kot je npr. skok v daljavo, ki presega dvestokratnik njihove naravne velikosti.

Domov še ni mogla, kajti pralni stroj je bil še vedno užaljen od nedavnega poraza, kar pa ni veljalo za vile, ki so jo že nekajkrat vabile na zabavo v bližnjo prodajalno. Res se je želela udeležiti srečanja vil, z upanjem, da tam uzre princa svojih sanj. Ni kaj. Opravičila se bo pralčku, mu kupila dišeči prašek, ga objela in ponovno občudujoče gledala.

Minute do zabave so hitro tekle in Metka je v diru stekla do svojega doma. Odprla je garderobno omaro in začela z izbiro oblačil. Pritisnila je gumb na oblačilni ruleti in čakala na zadetek. Dolgo časa se ni nič zgodilo, kajti v omari se je skrivala babica, ki je želela Metko zadržati doma. Toda, ko je uzrla lesk in vznemirjenje v njenih očeh, ni imela vesti, da bi jo odvrnila od priprav na dogodek. Babica je naposled spustila vzmet in omogočila beli kroglici, da se je zavrtela in pristala na številki 9, kjer je bil narisani pirh. Ja, prav ste slišali. Izbran je bil pirh. »Kako naj se oblečem v pirh?«, se je spraševala Metka. Na pomoč ji je priskočila babica. Ta je spihala jajčno vsebino in pustila le lupino, ki jo je odela v rožnato barvo. Dodala je še zeleno vejico z vijolično-rumenimi krogi, napisala ljubezenski verz, naredila nekaj odprtin in obleka je bila nared. Dekleti sta še poiskali bolhine čevlje (tiste z vzmetjo) in nekaj modnih dodatkov. Metka se je urno oblekla in stekla novim dogodivščinam naproti. Na trenutke je bila žalostna, ker ni imela cekinov, imela pa je štedilnik, ki ga je nekoč kot plačilo prejela za opravljeno delo preko študentskega servisa. Naj ga vzame s seboj? Na srečanju so vile srečo delile. Zabava s tekmovanjem je potekala v prodajalni. Kot vsi Novakovi dogodki, je bil tudi ta poseben. Vile so stale pri blagajni in izbirale dekletke za prijatelja Zagorja. Tekmovalke so stale v dolgi vrsti pred blagajno in čakale, da ocenjevalna komisija opravi delo, ki je vključevalo pregled modnih in modrih odprav udeleženk. V ožji izbor sta prišli Metka Novak in Lučka Baltazar, ki je spretno izstopila iz blagajničarkinega računalnika. Ocenjevalke so premišljevale, tehtale, se posvetovale z Zagorjem in se na koncu odločile za Lučko, ki bo svetila v temi, za razliko od Metke, ki je le pirh. Metka je pogumno, ne pogubno, sprejela odločitev. Sicer ne bo prvič, da ni bila izbrana, je pa prav gotovo zadnjič nastopila v tovrstni tekmi. Domov grede je stopila pod slap, ki se je ulil le po njej in izpral obleko. Ni bila več pisanica. Ostala je gola, vendar še vedno obuta v

bolhine čevlje. Premočena do kože je stopala proti svoji hišici. Kljub vsemu jo optimizem ni zapustil. Sanjala je množico Zagorjev, vsakega s svojim velikonočnim zajčkom (namesto božičnih zvezd), nanjo čakajočih.

Dule

Irena Štembergar

Uradno in v vseh dokumentih je bil Dušan, a mi smo ga klicali Dule. Moj oče ni uporabljal nobene od teh različic. Rekel je »tisti patron je tukaj«, ali pa, ko ga je videl prihajati proti hiši »tisti kapselj spet gre«. To je bil velik napredek, saj mi je nekaj mesecev prej očital: »A zdaj boš pa z bitelsi okol hodila?« Pisalo se je leto 1977 in Dule je bil namreč za tiste čase zelo moderen in je nosil dolgo grivo las. Očetu sem rekla: »Papači! Dule je samo moj prijatelj in v občinski mladinski je sekretar. Saj je prišel samo, da se nekaj zmeniva.« Pa prav nič se nisem zlagala. Dule je bil zabaven in duhovit fant. Velik šarmer. Z besedami večč; jih je znal vrteti na desno in na levo in mu ni bilo težko nikogar prepričati v karkoli. Že čez nekaj mesecev je tudi z mojim očetom prav prijateljsko klepetal pod našo češnjo. Če mu je bila katera punca všeč, jo je takoj pridobil. Pravi izziv mu je bil osvojiti najlepša ljubljanska dekleta, s katerimi se je potem nekaj časa družil. Pa kmalu naveličal. Midva pa sva že po prvem poljubu ugotovila, da sva si sicer zelo všeč in rada klepetava, a med nama nikoli ne bo prave ljubezenske iskricice. In sva postala prijatelja in zaupnika. Dostikrat sem zato morala poslušati njegova hvalisanja in rezultate posteljnih aktivnosti. Ko sem ga opomnila, da mladenkam ni lepo obljubljeni nekaj, kar ne bo nikoli izpolnil, ali opozorila, da ni lepo lagati, kar ga bo nekoč drago stalo, je dejal: »Veš kaj, za laganje moraš imeti dober spomin in hudo domišljijo. To pa imam.« Dule je študiral dramaturgijo na AGRF-T-ju. Kaj kmaju je kot statist nastopil v gledališču, v Drami. Ne vem več, za katero predstavo je šlo, a zadeva je bila taka, da je imel Dule eno vrstico teksta. Moral je priti na oder in reči Mileni Zupančič: »Milostljiva, vaša kopel je pripravljena.« Nato je šel z odra in to je bilo to. Ker je bil Dule tako priljubljen, si ga je cela kopica prijateljev šla ogledat na pred-premierno pa premierno predstavo tudi. In ko je Dule odžebiral svoj pomembni stavek, so v dvorani vstale po tri, štiri vrste študentov in začele skandirati, fičkat in ploskati: »Dule! Dule! Dule!« tako, da so bili vsi ostali igralci močno začudeni, kaj je zdaj to. Gledalci pa tudi. Med študijem je moral spisati celo kopico seminarskih nalog. Tu pa sem vskočila jaz s svojim odličnim obvladanjem strojepisja. Najprej sva se dogovorila, da mi bo narekoval in plačal za posamezni list. In potem, ko sva v celem popoldnevu in večeru napisala tri liste, saj je Dule namesto, da bi mi narekoval, klepetal o vsemogočem in hodil kadit na balkon, sprejela nov dogovor, da me je plačeval na uro. Tako se je tudi bolj pripravil za narekovanje. Bilo mi je v veselje tipkati, saj so bile naloge zelo zanimive, poučne in včasih zelo duhovite. Nekoč je bil jezen na profesorja in mi je narekoval: »Kdor to bere je osel!« Rekla sem, da tega pač ne

bom napisala v seminarsko, ker se ne spodobi. *Da ga čisto nič ne briga, kaj si mislim, je dejal. Plačuje me, da tipkam, kar mi narekuje in to je to in pika. Itak pa profesor samo pogleda, če je seminarska lepo natipkana in ima 30 strani, ter je sploh ne prebere.* Seveda sem stežka zapisala ta stavek. Začuda je Dule za svojo seminarsko prejel čisto desetko, pa še profesor ga je pohvalil, češ, da je zelo dobra naloga. »Vidiš?!« mi je očital. Nekoč sva bila spet dogovorjena za novo seminarsko. Začel mi je narekovati. Pri tem se je ves čas čohljal po glavi. »Pa kaj se tolik čohaš?« sem ga vprašala. »Ne vem,« je rekel, »ampak že dva dni me glava srbi. Dej poglej, če imam morbit uši.« In res jih je imel. Šla sva do lekarne in kupila preparat. Poštopala sem ga po glavi, potem pa si jo je zavil v veliko modro brisačo. Končno sva se lotila dela. Med narekovanjem je vsakič hodil po sobi. Tudi tokrat. Ko je videl svoj odsev v šipi, je rekel »To pa ne bo v redu. Sploh ni v stilu!« Šel je v kopalnico in si čez pulover in kavbojke oblekel še očetov rdeč kopalni plašč. Spet sva se lotila dela. Spet je hodil po sobi in narekoval in jaz sem tipkala. Imela sva občasne odmore. Včasih je kakšno navedbo preveril v kupu knjig, ki jih je prebral. Ali pa je prižgal cigareto. Vedno je rekel: »Štopaj!« Vsaka cigareta je namreč gorela sedem minut. Kadil je res dosti. Preveč. Vedel je tudi, da pri omembi priimka Nietzsche dvignem kazalec desne roke, kar je bil znak za pavzo pri narekovanju. Nietzsche je res tipkarsko zapleten priimek. Če sem ga hotela pravilno napisati, sem takoj izgubila hitrost. Kaj hitro sem iz pisalnega stroja, takrat so bili še mehanski, izvlekla že tretji list. Dule je, ko je šel naslednjič mimo šipe, dejal: »Še zmeraj nekaj manjka!« V veži je iz omare izvlekel škatlo (po moje je bila škatla z igračami njegove mladosti) in se vrnil s plastičnim mečem. »Zdaj pa bo!«, je rekel. »Zdaj sem pa res kot en Turek. Turban, meč, cigareti in plašč.« Ves zadovoljen je potem korakal po sobi, mahal z mečem in tako hitro narekoval, da sem mu komaj sledila. Ob pol desetih zvečer je zazvonila budilka. To je bil znak za zaključek dela, saj drugače ne bi ujela zadnjega avtobusa. Rekel je, da me bo spremil do avtobusa. Kot ponavadi. »Tak že ne boš hodil z mano!« sem se uprla. »Kaj mi pa manjka? Saj sem v stilu.« Ker seveda nisem imela nasprotnega argumenta, me je pospremil na avtobusno. K sreči ni bilo veliko ljudi, a tisti, ki so bili, so bili zelo začudeni in so naju z zanimanjem ogledovali in zaupljivo šepetali med seboj. Ko je avtobus pripeljal na avtobusno, so ga skozi odprta vrata opazili neki fantje in kričali: »Pejd z nami, pejd z nami! Gremo v Zajčjo na pijačo.« Dule se je v sekundi odločil in skočil na avtobus. Name je čisto pozabil, ker je bil že v veseli fantovski družbi. Pa se nisem nič jezila. Celo prav mi je bilo, da me potniki niso povezovali z njegovo neobičajno opravo. Na svoji postaji sem izstopila in šla domov. Ko sva se z Duletom srečala čez nekaj dni, sem ga pobarala, kako se je končal večer, ko je naokoli strašil kot strašni Turek. Prav veselo se je nasmejal in se pohvalil, da ga je natak vprašal, če so ga izpustili začasno ali za zmeraj. Ker sem namreč stanovala v Polju, so se po naših krajih dostikrat sprehajali bolniki Psihiatrične bolnišnice. Da je

bilo zelo zabavno, je povedal. In da mu taksist ni hotel zaračunati vožnje domov. Kdo pa bi, prosim lepo, računal Turku z modro brisačo na glavi, rdečim kopalnim plaščem in plastičnim mečem, ki smrdi po cigaretah in pijači, je bil predober argument, da ga Dule ne bi sprejel. Takole sem se danes obudila spomin na prijatelja, ki ga je v lanskem maju pobral pljučni rak. Presneti »štopaj!«

EMŠO, pri teh letih

Irena Štembergar

Prvih 50 let sem bila neznansko zdrava. Res, prav kičasto zdrava. Tu seveda ni všteti deset let podlage srečnega otroštva. Preživljala sem ga največ v fantovski družbi. Kavbojci in Indijanci, ki smo se streljali s puščicami, narejenimi iz špic odsluženih dežnikov; kotalkanje, ko se držiš za zadnji sedež drvečega mopeda in istočasno gledaš okoli; plezanje po drevju prav do vrha in guganje na vejah; dirkanje s kolesi, metanje žabic v Savo ter nedolžno lovljenje in skakanje ristanca so bila naša najljubša opravila, dostikrat zaznamovana z buškami, praskami, urezi in črnicami. Papači je rekel, ko je pogledal moje, s črnicami oplemenitene noge, da imam take kot Šekularac. Za tiste mlajše povem, da je bil Šekularac eden najuspešnejših jugoslovanskih nogometašev. Kot mlada dama sem te opravke opustila in s tem so izginile tudi »bojne« rane. V najboljših letih starševstva sem pridelala le kakšno ureznino iz kuhinje, opekline od likanja ali kuhanja, praske mladih mačk, ki so jih hčericе neumorno prinašale k hiši, ter en zvin gležnja, ko sem, kot vedno, zadnjo sekundo tekla na avtobus. V celi, skoraj 40-letni delovni dobi sem nabrala za manj kot mesec dni bolniške odsotnosti. En teden po izpultitvi modrostnega zoba, en teden po manjši prometni nesreči, tisti teden po zvinu gležnja, ostalo pa po kakšen dan zaradi vročine ob prehladih ali gripi. Res. Prav kičasto zdrava. Čeprav kiča ne maram, sem v tovrstnem stanju resnično uživala. Po obdobju, ki sem ga omenila v prvih stavkih (res vam ni potrebno takoj seštevati) je ta kič začel plahneti. V zadnjih letih delovne dobe sem šla k optiku. Saj veste, roke so mi postajale prekratke. Rekla sem mu, da slabše vidim in da je za to zanesljivo kriv star računalniški ekran, saj imajo vsi šefi v službi prvovrstnega; jaz, ki ves dan sedim za računalnikom pa najslabšega. Samo skrivnostno se je nasmehnil in dejal: »Gospa, tole bo bolj emšo kot računalniški ekran. Pri vaših letih ... » Odvrnila sem mu, da ni ravno *gentelman* in nabavila dvojna očala. Ena za gledanje od blizu in ena za na daleč. Včasih so delali res kvalitetna očala, dandanes pa ... Jaz sem ju morala v tem času že dvakrat zamenjati, ker se jim je dioptrija skvarila. Ostalo je kar šlo. Do lani, ko sem si zlomila gleženj. Bil je navaden, deževno siv februarSKI dan. Po hiši sem opravljala razna gospodinjska opravila, nazadnje pa, ko sem v ptičjo hišico že nasula novo rundo semen, stopila še pred teraso, da bi na bližnji grmiček mojim pernatim obiskovalcem privezala nove lojne pogačke. Na mokri travi mi je spodrsnilo in sem prav nemarno tresknila in v isti stotinki sekunde, ko sem občutila neznosno bolečino v gležnju, slišala srhljiv „hrsk“. Vsi ostali do-

godki, ki so sledili temu „hrsku“, si zaslužijo posebno zgodbo. Na kratko povem, da so mi gleženj *sešraufali* in podložili s ploščico in vijaki. V nadaljevanju sem naslednja dva meseca ob ljubeznivem servisiranju različnih prijateljev, presedela v fotelju, nato obiskovala fizioterapijo in nazadnje se je skoraj vse vrnilo v prvotno kičasto stanje. Razen da zdaj natančno vem, kdaj bo deževalo. Če prav pomislim, to sploh ni slabo. Ostalo je spet kar šlo. Do letos. Preživela sem čustveno in fizično zelo naporen maj. In nekega jutra enostavno nisem mogla poskočno začeti novega dne. Komaj sem se zvelkla iz postelje, saj me je hrbet neskončno bolel. Zdravnica me je nemudoma poslala na rentgen, ki je pokazal, da imam zlomljeno ledveno vretenca. Ti bogca, od česa? Saj nisem slišala nobenega „hrsk“-a. Takoj je napisala cel kup napotnic: za najmanj 15 laboratorijskih preiskav, ultrazvok, merjenje osteoporoze, ortopeda, magnetno resonanco. Wau! Kako se lotiti tega neznanega področja, mi je bil najhujši problem: kdaj priti v laboratorij, da bo v čakalnici najmanj ljudi; kje se naročiš na ultrazvok in kaj z njim sploh ugotovijo; kako jih dobiti na telefon, ki v neskončnost zvoni v prazno; kako dobiti potrdila, da so tvoji vsadki primerni za magnetno resonanco; kaj vprašati zdravnika, ko si v ambulanti in ne že na poti domov; in kako si zapomniti silna navodila, ki jih mimogrede drdrajo, kot da smo vsi seznanjeni z njimi. Izvidi iz laboratorija so super in primerni mojim letom. Izvidi ultrazvoka so super. Imam sicer neko cisto na ledvici, a to je za moj emšo popolnoma brez posebnosti. Imam za moja leta in emšo primerno obrabljeno hrbtenico z nekimi izrastki, le da jo muči tudi osteoporoza, zaradi katere se posedajo vretenca. A to je normalno za moja leta. Mladi ortoped je izjavil, da sem bolj gibčna od njega, a dokončnega mnenja še ni povedal in se bova še srečala. Preživela sem magnetno resonanco, do katere sem imela nekakšen respekt. Dostikrat si rečem, da trikratno rojstvo otrok preživi en tak pregled. Hja, pri takem emšu lahko človek v neskončnost razpreda o seznamih nevšečnosti, ki se nenadoma namnožijo in izpodrinejo obdobje kičasto zdravega telesa. En dan se je kolega namenil na gobarjenje v moje kraje. Je vprašal, če mu bom kavo skuhalo in jasno, da sem mu jo obljubila. Prišel je zgodaj, res zgodaj. Kot se za nabiralca gob spodobi. In jaz sem seveda vstala zgodaj, res zgodaj. A ni bil ljubezniv do mojega dejanja, ker je ob vstopu v hišo rekel: »A si zjutraj vedno tako zmečkana?« Res smešno. Oni dan mi je čez zorno polje vsakič zaplavala neka muha, neka lisa. Ker sem bila ravno pri zdravnici, sem ji to omenila. Dala mi je napotnico za urgenco očesne klinike. V čakalnici nas je bilo približno deset. Razen ene deklice, sami starejši. Vsem moškim predstavnikom je nekaj padlo v oko. Jasno, postali so štorasti. Ženske pa smo vse videle skaljeno sliko. Ni potrebno omenjati, da smo med klepetom ugotovile, da imamo podoben emšo. In ja, vsem je odstopila steklovina, kar se menda dogaja ljudem v naših letih. Potlej me je za-

čela mučiti dlesen, ki se poseda, a to je normalno za naš emšo. Rekli so mi tudi, da je normalno, da zoba ne morejo več popraviti in ga je potrebno izruvat. Nič ni večno. Lahko si srečen, če dobiš napotnico za nujen poseg v enem tednu. Res, en teden sem vsak dan hodila v ambulanto po napotnico. Internetni sistem, ki tudi ni večen, jim ni deloval. In ko že dobiš napotnico za nujni poseg, se bo ta zgodil čez tri mesece. Taka je namreč čakalna doba. Zadnjič sem opazila cinično resničen napis »Čas celi rane. Zato se pri zdravnikih čaka tako dolgo.« Sčasoma sem postala prava *zverziranka* in v čakalnicah mimogrede najdem sotrpine in soklepetavce. Če si realen in pozitiven, lahko vsakič vseeno ugotoviš, da nam s takim emšom in pri naših letih še ni najhuje. Vsi sprejemamo naravno zaporedje: pomlad, poletje, jesen, zimo. In vsi mi smo v istem zaporedju. Sama sem trenutno v jesenskem času, čeprav lasje pravijo, da bi lahko bila že zima. Neka dama je stala pred ogledalom in naštevala: »Poglej, dragi! Pojavile so se mi starostne pege, nad ustnico so mi zrasle tri dlake, moji lasje niso več tako bogato kodrasti, prsi niso več poskočne in na bokih se mi je nabralo nekaj odvečnih kilogramov.« In pametni plešasti soprog je pripomnil: »Ah, draga, ne bodi tako pesimistična. Vidiš pa še vedno odlično.«

Erotična (?) zgodba tega tedna oziroma gospod H

Irena Štembergar

Začelo se je ... Ne vem, kdaj se je začelo ... ali zakaj?! Najbrž se je začelo po neumnosti, tako kot večina stvari v marsikaterem življenju. Mogoče sem bila premalo oziroma preveč izzivalno oblečena za ta letni čas, pa me je ujel preprih??? Mogoče sem bila premalo pazljiva, premalo imuna na nekatere stvari??? Res ne vem ... Nekateri so rekli, da je sigurno kriv kakšen novoletni poljub čudovitega neznanca. In jaz sem jim odgovorila, da to ni mogoče, ker če bi bil poljub čaroben, bi si ga zanesljivo zapomnila. Spregovorila nisva nobene besede in nisem ga povabila s seboj. A ko sem šla v posteljo, je bil že tam. Noč je bila vroča, jutro vročično. In čutila sem, da ni v redu. Ni v redu, da bi bila skupaj, ker ... Ni mi bil všeč. Začaran krog. Bil je tam in jaz ga nisem hotela. On je to vedel, pa je vseeno vztrajal. Iskal je košček mojega telesa, da bi me zaznamoval. Da bi vsi vedeli, da je moj. Moj! Izbiral je in izbiral. Čutila sem, da išče, zlobno išče. Bilo mi je vroče. Potem je izbral. Mojo ustnico. Tako, da bi res vsi vedeli in videli, da me je zaznamoval. In da je moj. Ob prvem jutranjem pogledu v ogledalo sem se ga ustrašila. Še vedno je bil z menoj. Sčasoma se je začel repenčiti in napihovati. Skušal mi je življenje postaviti na glavo. »Ljubica«, mi je govoril, ko sem se urejala pred ogledalom, »ostaniva doma. Saj veš, da te ne marajo videti z menoj.« A kamorkoli sem šla, navkljub njemu, je bilo to zelo opazno. Skušala sem ga skriti, prikriti. Uporabljala sem vse ženske zvijače, čarovniške zvijače, zvarke in dobrohotna priporočila, kako se ga znebiti. A se je trdno prilepil name. In vsi so ga videli. Vprašujoče so me pogledali in rekli »aha!« in še »kje si ga pa pobrala?« in potem dodali še tisto o čudovitem poljubu neznanca. Kar sem seveda zanikala, a on jim je mežikal, tako da so vsi zrlili vanj in mu verjeli. Počasi sem se navadila nanj, a ga še vedno ne maram. K sreči njegovi poljubi na moji ustnici ne skelijo več in mi ne povzročajo bolečine. Zdaj ve, da ga ne maram. In tudi on se počasi ohlaja. Vem, da bo kmalu odšel. Veselim se tega. Adijo, gospod herpes!

Ljudje počno vse sorte, da aktivno preživijo svoj čas na modrem planetu

Irena Štembergar

Nekaterim zelo uspeva gojenje lenobe. Taka aktivnost se tudi meni občasno zdi zelo zanimiva, pa sem se danes, ko je luna v mlaju in naj bi bili zazrti vase in se poleg tega še pripravlja na dež in je mrakobno in žalostno, odločila, da se tudi jaz pridružim temu športu. Začela sem odlično. Bi rekla že navsezgodaj, čeprav je, ko sem odprla svoje očke, ura kazala pol deset. Za dober začetek in da bi bila dobro organizirana, sem še pol ure ležala v postelji in se pretegovala ter razmišljala, kako priti do svoje kave, ne da bi morala stati zraven štedilnika. Le zaradi navade sem se odpravila v kopalnico in opravila najnujnejše. Ostala sem kar v pižami. Konec koncev bo kmalu večer in potratno bi bilo porabiti čas za preoblačenje. Ko sem šla po hodniku, sem v levem kotu tik pod stropom zagledala novo stvaritev naših pajkov. Sicer sem si zadnjič na nevidni seznam res zapisala, da jih moram čimprej deložirati na trato. A danes bo bojda deževalo in če se že imam za nekakšnega živaloljubca, jih na tak dan ne morem onesrečiti. Kaj zdaj? Zaradi same firbčnosti sem si izbrala računalnik. Mogoče mi je kdo pisal. Pa mi ni. Najbrž imajo tudi oni obilico dela z gojenjem današnjega športa. Tudi prav. Mi ne bo potrebno odgovarjati. Ker je bil računalnik ravno prižgan (jasno, saj sem ga sama prižgala pred par trenutki) sem »vrgla nekaj rund kart«. Kar dobro mi je šlo. Kot tudi uri, saj je kar naenkrat kazala poldne. Klicala me je kolegica, če pridem na *kofe*, pa sem se izgovorila, da imam polno dela. Pri vsej tej gužvi bi se morala še preoblačiti, obuti, zriiniti v anorak, hoditi sto metrov? Res prenaporno. Bolje, da si ga skuham sama. In sem si ga. Ponavadi zraven kave: ali klepetam, če imam obiske, ali pa berem časopis, včasih knjigo. Danes nisem imela časa in sem samo zrla skozi okno. Veter je prenašal listje z leve na desno in spet nazaj. Da se mu da. Listje bi bilo morebiti potrebno pograbit, a saj veš, danes nimam časa. Tako je minila moja kava. Naj bi bila jutranja, ampak kako naj bo, če čas tako hitro beži.

Želodec mi pravi, da bo kmalu čas kosila. Tole lenarjenje je res naporno. Kako naj pri vsem tem še kaj kuham. Ena banana s krispijem in jogurtom bo odlično kosilo. Opažam, da me je za danes izbrana aktivnost prav prevzela. Ne razburjajo me drobtine, ki ležijo na mizi in jih ponavadi takoj pospravim; niti drobne packe, ki so ob dobri svetlobi vidne prav vsepovsod; ne prevzamejo me časopisi in dnevne novice (saj se ponavljajo ene in iste zgodbe v različni zasedbi); niti televizijski program (vse take filme smo že videli); niti knjige (bom jih pa naslednji teden prebrala); ne klepet po telefonu (kdo ve, kaj počnejo in če so slabe volje, bom morala poslušati njihovo tarnanje); ne

jabolka, ki na terasi čakajo, da jih predelam v štrudel (saj bodo tudi naslednji teden še dobra). Mislim, da sem že pravi mali genij pri lenarjenju. Že pravi mali ekspert. Svojo aktivnost sem prekinila le toliko, da sem zapisala te misli, saj sem zadnjič ugotovila, da mi včasih zbežijo, da jih založim nekje v glavi. In to tiste najboljše misli. Žal zdaj nimam več časa, da bi nadaljevala z zapisom. Slišim, da je začel padati dež. Da se mu da!?

Pazi, kaj si želiš

Irena Štembergar

Verjameš, da nekje med ozvezdji deluje Urad, ki izpolnjuje človeške želje? Nekako podobno kot Božiček, le da Božičku napišeš pismo; na ta Urad pa, medtem ko zreš med zvezde, v mislih pošlješ svojo željo in potem pač počakaš, da si na vrsti, da ti jo izpolnijo. Zelo modernizirana metoda, bi rekla. Kot mladenka sem si, tako kot vsi mladi, zamislila, kakšno naj bi bilo moje življenje in seveda, kakšen naj bi bil moj življenjski partner. Glede partnerja sem postavila kar visoke zahteve, zato so ga na Uradu precej dolgo iskali. Mojo željo so uresničili zelo prefinjeno in natančno, kar je bilo super tudi zanje, saj posledično zaradi tega mnogo let niso imeli nobenega opravka z menoj. Večino želja sva si izmenično izpolnjevala kar sama. Čez tri desetletja je mož preminil in spet sem se spomnila na Urad. Želela sem si družabnika, prijatelja za skupno preživljanje preostanka življenja. V želji lepotnih značilnosti nisem navajala (ker - kaj pa je to važno pri takih letih), naj bi pa z Njim imela nekaj skupnih hobijev, ljubezen do narave, sprehodov, branja literature in Urad sem tudi previdno zaprosila, naj se On rad crklja. Nekega dne sem šla z mamo na kosilo v gostilno v vas Sušak. Sedeli sva zunaj na jesenskem soncu in čakali, da nama ga prinesejo. Ko je čez travnik priteknel suh, dolgodlak, oranžen muc in se nama pridružil. Bil je previdno zaupljiv in prijazen. Ko je gostilničarka prinesla kalamare, jih je bil zaradi svoje prisrčnosti deležen tudi muc. Pri sosednji mizi pa so ob pivu in vinu sedeli vaški možaki ter nama navrgli, da je nepotrebno, da ga hraniva. Napovedali so, da ga bodo ustrelili, ker je »pritlačenc«, ki se je izgubil, ali pa se ga je nekdo želel znebiti in ga je prav v tej vasi vrgel iz avtomobila. Da ga nihče v vasi ne potrebuje, niti ne mara, so rekli. Nisem jih mogla pregovoriti, naj tega ne storijo in po drugi strani mačka nisem mogla prepustiti taki usodi. Zato sem ga na predlog možakov kar za tisto mizo posvojila in odpeljala domov. Muc je, ker je bil tako suh in ker sem ga našla v Sušaku, dobil ime Suško. V času, ko sem potrpežljivo čakala, da mi Urad uresniči željo glede družabnika, in pridno opravljala dela, ki sem si jih zadala ali se ukvarjala s svojimi hobiji, je Suško postal prijeten družinski član. Ob redni hrani je dobil normalno težo in postal lep maček. Ustvarila sva si majhne rituale. Če je želel po svojih opravkih, je sedel pred vrata in ko se je vrnil, je ravno tako čakal pred njimi, dokler jih nisem odprla in ga spustila noter. Ko sem si pripravila kosilo, se je tudi on napotil k svoji skodelici, čeprav je imel brikete na voljo ves dan, ne samo v času

kosila. Ko sem se odpravila na sprehod, se je odpravil tudi on. A vedno je njegovo pozornost odvrnil kakšen bolj mačji opravek in nisva šla skupaj. Če sem se ukvarjala z okopavanjem na vrtu, je sedel nedaleč stran in me pozorno opazoval, a ko se je utrudil od opazovanja, je zadremal. Lahko pa je ure in ure, ne da bi zadremal, opazoval, če se kaj premika v krtini. Zvečer je, če se mu je zdelo, posedel z menoj na kavču, da bi ga čohljala in da bi skupaj gledala televizijo. Včasih mi je zlezal kar v naročje. Pa ga je ravno tako premamil dremež. Tako sem ga, ko sem odšla spat, pustila kar tam, a ponoči se je vedno neznano kdaj zavlekel nekam na rob moje postelje. Dostikrat sem šla v Ljubljano in je ostal doma sam. Ko sem se vrnila, me je nekaj dni zvesto spremljal kamorkoli sem šla, kot bi se bal, da bom spet izginila. Včasih pa je šel z menoj. Seveda je potoval v kletki, a ni bil prav nič zabaven, saj je vso pot prespal. Rad se je nastavljal fotoaparatu. Ko sem urejala kakšne birokratske zadeve, je vedno sedel na mizi in me opazoval. Nekoč je jezno zgrizel položnice, ki sem jih pripravila za plačilo. »Pomagal« mi je razvijati zvozlane vrvice in navijati volno. Včasih sem se zvečer zabavala tako, da sem na računalniku igrala karte; takrat je zlezal pred ekran in skušal ujeti ikono miške. Pozimi sva skozi kuhinjsko okno skupaj opazovala ptice, ki so se hranile v ptičji hišici. Še najljubše pa mu je bilo, če sem dopoldne ostala doma; skuhala sem si zeleni čaj, položila knjigo na mizo in si privoščila dolgo branje; on pa je sedel ob meni na mizi in me opazoval; potlej se je zvil ob moji roki in si spet privoščil spanec. In ko sem nekega dne pomislila, da moram na Urad poslati urgenco, ker mi še vedno niso poslali družabnika, me je prešinila ugotovitev, da mi Urad je izpolnil željo. Saj sem dobila družabnika, ki je imel nekaj istih hobijev kot jaz in rad se je crkljal. Bil je odličen družabnik in celo v moji najljubši barvi. Pazi, kaj si želiš! Avgusta se mi je uresničila še ena želja iz preteklosti. Z možem sva si že davno prej želela vodno posteljo. Tudi za uresničitev le-te je Urad izbral nekoliko nenavadno cinično izvedbo. V nevihtnem neurju je toča razbila streho in voda je prišla v hišo, tekla po ceveh in kablu v luč, pravzaprav v ogromno stekleno kroglo. Teža vode je luč odpulila s stropa, tako da je krogla padla na posteljo in voda se je razlila po jogiju. Tada!!! Vodna postelja je tu. Pazi, kaj si želiš! Pozneje sem v neki reviji za srečnejše življenje prebrala: *»Imate kristalno jasno idejo, kaj si želite, sanjate, čutite, mislite o tem ves čas? Zakaj vendar potem trajajo toliko časa, da se to uresniči? Vesolje morda ne pravi »ne« vaši viziji, morda pravi samo »ne še...«, ... »saj vi ste, drugi ljudje pa še niso pripravljeni in pred uresničitvijo te želje obstojijo še druge, bolj pomembne stvari. Ali pa vesolje meni »naredi to prej«; saj pred uresničitvijo potrebujete trening, da postanete samozavestni. Zato uživajte v procesu manifestacije, v avanturi s popolnim urnikom in opazujte, kaj vam življenje na vsakem koraku sporoča.«* Pametna misel. Začasno sem prekinila s pošiljanjem želja na Urad. Istočasno pa, kot nestrpno

čakam, da se mi morebiti uresniči še kakšna želja iz preteklosti, hodim svojo pot v avanturi s popolnim urnikom in opazujem. Samo želeti si ni dovolj in veselje točno ve, kaj počne. Želodec mi pravi, da bo kmalu čas kosila. Tole lenarjenje je res naporno. Kako naj pri vsem tem še kaj kuham. Ena banana s krispijem in jogurtom bo odlično kosilo.

Prvi izlet, Pariz, seveda

Irena Štembergar

Vedno sem se zabavala v pričakovanju trenutka, ko je morala ugasniti luč. Zadeva je bila taka, da se je neznansko bala teme. Domišljija ji je kdo ve kdaj naslikala grozotne pošasti vesoljskih oblik in razsežnosti, ki bodo planile nanjo takoj naslednji trenutek, ko bo sobo zagrnila temo. Saj mi je predlagala, da bi luč ugašala jaz, a sem se izgovorila, da sva v njeni sobi. Postopek je bil vedno enak. Jaz sem šla v eno posteljo, druga je bila pripravljena zanjo. Z desno nogo je stala pri steni, z levo pa daleč naprej proti postelji. Potem je z roko segla proti stikalu ter dlan namerila točno na njegovo sredino, si z drugo roko popravila dolge peščene lase in globoko vdihnila. Kot šprinterji pred štartom. Vdih je ponovila večkrat, nato pa z vso silo udarila po stikalu, da je luč ugasnila. V hipu je napravila dva dolga poskoka proti postelji ter se zarila vanjo. Globoko je izdihnila in se počasi umirila ter čakala, da se ji neham smejati ob istočasnem olajšanju, da je vesoljske počasti na tej kratki, temni razdalji tokrat niso pohrustale. Da bova imeli dekliški večer ... takoj ko zaključiva to dekliško popoldne, sva se zmenili. Mamo sem že obvestila, da bom prespala pri njej. Kar seveda ni bilo prvič in nič novega. Moj oče naju je imenoval »rit in srajca« in dodal, da tak vzdevek dobijo ljudje, ki neprestano tičijo skupaj. Dekliški večer je bila nadvse nujna zadeva, saj sva hoteli pripraviti načrt. Zelo važen načrt. Tisto leto sva namreč obrnili osemnajstico in bil je čas, da pogledava v beli svet. Že več dni prej sva nabirali podatke, kje bi začeli. Izbirali sva kar med glavnimi evropskimi mesti in po dolgem premlevanju odločili: »Pariz naj bo!« Začeli sva se pogovarjati o podrobnostih, dokler nisva sladko zaspali. Polet do glavnega mesta Francije je bil razburljiv, saj dotlej še nobena ni letela s tako velikim letalom. Jaz sem imela zaradi očetove službe sicer nekaj izkušenj s poleti športnih letal, a so bile le slab približek temu, kar sva doživljali. Obe sva bili v velikem pričakovanju. Razburljiva se nama je zdelo že vožnja z avtobusom do letališča, pa preverjanje kart, oddajanje prtljage, vkrcanje v letalo. Stevardese so se zdele kot pravljica bitja v popolni uniformi, s popolnimi make-upi in popolnimi nasmehi. Kmalu so nam postregli s prigrizkom, a od razburjenja niti nisva mogli jesti. Pogovarjali sva se o tem, ali je vljudno spraviti svoj obrok in ga pojesti kasneje in tudi nisva vedeli, kakšni bodo obroki v tujem kraju. Premlevali sva, da če bi vzeli samo male paketke masla, bi mogoče lahko tam, v tistem velikem mestu, že nekako kupili kruh in bi bili za en obrok rešeni. Potem sva se prav na hitro odločili in kot verzirani tatici naskrivaj spravili vsaka svoje maslo v torbico. Polet se je hitro zaključeval, saj nas je pilot že opozoril na luči glavnega mesta in letališča Orly. Carinske in letališke procedure smo kmalu zaključili. Z avtobusom smo se

zapeljali v skrivnostno mesto, ki sva ga nameravali raziskati. Naš mali hotelček je stal v ozki tlakovani uličici prav v centru mesta. Namestili smo se po sobah in šli kmalu spat, saj so nas že zjutraj čakale avanture. Prva naju je čakala takoj zjutraj, ko sva svoji torbici pripravljali na pohod po mestu. Jaz sem svoj paketek masla našla razmazan po zložljivem dežniku. Zaradi toplote v sobi se je namreč kar stopil. Njen paketek masla si je privoščil zabavnejšo različico. Stopil se je v knjižici zdravstvenega zavarovanja, tako da so lističi v njej postali popolnoma prosojni, pa tudi letalska vozovnica je dobila tako obliko, kot bi bila tiskana na paus papirju. Začeli sva se smejati. Dan se je sicer pričel z nezgodo, a zabavno. Naslednje ure so bile zapolnjene z ogledovanjem znamenitosti, ki so nas vse očarale. Elizejske poljane, Slavolok zmage, muzej vojaških osebnosti Les invalides, cela množica pompozni zgradb iz preteklih stoletij. Malce smo bili žalostni, ker se nismo povzpeli na Eifflov stolp; ampak vreme je bilo zelo oblačno in je bilo nesmiselno kupovati drago vstopnico, saj ne bi imeli nobenega razgleda. Nikoli ne bom pozabila svetlobe, ki je skozi ogromno rozeto narisala prekrasno sliko na tleh Notredamske cerkve. Ja, prvi dan je res izpolnil vsa najina pričakovanja. Ko sva jemali ključ na recepciji, se je mladenič za pultom kar cedil od občudovanja. Govoril nama je, kako sva simpatični in se ponudil, da nama razkaže nočno življenje mesta. Izgovorili sva se na utrujenost, ampak obljubili, da bova šli z njim kakšen večer kasneje. Naslednje jutro sva bili pri zajtrku deležni dodatnih dobrot. Mladenič iz recepcije je samo za naju iz bližnje pekarnice prinesel še tople rogljičke. Sopotniki so si naju nevoščljivo ogledovali in si mislili ... verjetno marsikaj. Tudi drugi dan je bil fantastičen. V Louvru sva se spogledovali z očmi znamenite Mona Lize; bili sva navdušeni nad bogastvom likovnega ustvarjanja in nad zgodovinskimi eksponati nasploh. Ah, že samo za ogled stvari v tem muzeju, bi človek potreboval ves mesec. Po kosilu smo se odpeljali še v Versailles, ki ga obkrožajo kilometri urejenih parkov. Eden od sopotnikov me je fotografiral ob vodnjaku pred tem pompoznim domovanjem treh francoskih kraljev. Odločila sem se, da si ob prvi priložnosti tudi sama kupim fotoaparat, da bom lahko vanj ujela razne prizore. Ko smo se vrnili v hotel, naju je mladenič iz recepcije že pričakoval. Povedal je, da je rojen v Pakistanu in da se prav ta večer eden od njegovih znancev poroči ter da naju bo zapeljal kar na slovesnost po poroki in če bo ostalo še kaj časa, bomo šli tudi po mestu. Za to priložnost je že naročil taksi. Počutila sem se kot filmska zvezdnica iz preteklosti, ki so ji galantno odprli vrata zloščenejšega primerka avtomobila. Tudi ob prihodu v ogromno dvorano je bil občutek podoben, saj so nas vsi zadržano, a z zanimanjem ogledovali. Jasno. Oblečena sem bila v takratni modni hit rodnega mesta: kavbojke in črno majico s kratkimi rokavi. Vzdušje v dvorani pa je bilo v nasprotju z mojo opravo nadvse barvito in svečano. Ženske so bile oblečene v dolge obleke močnih mavričnih barv. Ob stenah so stale mize s prigrizki, pijačo in slaščicami. Le-te so me neskončno navdušile, saj so bile vse skrivnostno zapletenih oblik

v zelenih, rumenih, rdečih, oranžnih, modrih barvah. Kar nekaj sem si jih radovedno privoščila. Po začetnem začudenju zaradi zunanjega videza smo veselo klepetali in nočni pohod po mestu je moral počakati na kakšno drugo priložnost. Zjutraj se je ponovila zgodba z rogljički iz bližnje pekarnice in z mladeničem sva si izmenjala naslove. Pospravili smo svoje stvari in se podali še na Montmartre, očarljivo središče slikarjev, ter se sprehajali po zgodovinskih uličicah. Čas je neprizanesljivo hitel. Kaj kmalu je prišla ura, ko smo se odpeljali na letališče, se vkrcali na letalo in poleteli domov. Tokrat je maslo iz prigrizka šlo drugam in ne v torbico, saj sva ocenili, da sva že izkušeni popotniki. Da bova imeli dekliški večer, takoj ko prideva domov, sva se zmenili, saj sva morali predebatirati toliko podrobnosti z izleta. Še po toliko desetletjih so v mojem spominu ostali barviti prizori lepega mesta in razigranih doživetij v njem. Pregovor 'Prvega ne pozabiš nikoli', je še kako resničen.

Prvo predavanje

Irena Štembergar

Ko sem bila še simpatična dolgolasa mladenka (ohhhh, kdaj je to že bilo), je bila navada, da se mladinci družimo v mladinski organizaciji. V naši vasi, nedaleč od Ljubljane, smo imeli srečo, da so prebivalci takoj po vojni sezidali veliko zgradbo v obliki črke U, ki smo ji rekli združni dom. V domu je bila nekaj let osnovna šola (vanjo sem hodila prva štiri leta). Pa gostišče, kegljišče in trgovina. Pročelje ima pompoznejši vhod. Tam je bil vhod v kino (še z lesenimi stoli in balkonom) ter stopnišče v zgornje nadstropje, kjer so domovale politične organizacije našega kraja. Preostali prostori so bili stanovanjski del. Kletne prostore so dodelili mladinski organizacij ravno v času, ko so me izvolili za njeno predsednico. Seveda smo si v njih takoj uredili disko. Dandanes bi mladi le zaničljivo skomignili z rameni, saj je bil to sicer pobeljen, a vlažen prostor z nekaj odsluženimi klopmi in mizico za gramofon ali radijski sprejemnik. A za nas je bil to fantastičen prostor, kjer smo ob poslušanju glasbe preživeli marsikatero popoldne. No, in ker sem bila predsednica organizacije na vasi, sem morala hoditi tudi na sestanke občinske organizacije in ker sem bila pridkana punca, sem kmalu postala tudi član ožjega občinskega odbora. To je bil čudovit čas, izpolnjen z obetavno prihodnostjo. Mladinci smo urejali parke, pa žurali, šli na lokalne mladinske delovne akcije, pa žurali, organizirali Titovo štafeto, pa žurali. Z nami so se družili tudi vojaki iz bližnje vojašnice. Izmenično smo prirejali šahovske turnirje. A nisem nameravala pisati o tem, pač pa o posebni izkušnji, ki sem jo doživela prav v tem času. Nekega dne me je v službo po telefonu poklical Aleš K., ki je bil predsednik občinske organizacije. Na dolgo in široko mi je razlagal, da bi se moral čez dva dni v vojašnici oz. takrat »kasarni bratstva i jedinstva« sestati z nekaterimi ljudmi in jim na kratko povedati o mladinski organizaciji v občini. Da pa je zaseden in ne more iti. In ko je tako govoril, sem takoj videla, kam pes taco moli. Da sem tudi jaz zasedena, ker sem v službi, sem mu rekla. Da nisem bila še na nobenem takem sestanku. In še nikoli nisem nikomur razlagala o mladinski organizaciji. Tako sva se pregovarjala, on je dejal, da je vse zelo enostavno in sploh, ker vse obvladam. Na koncu sem seveda popustila. Aleš je bil pač šef nadrejene organizacije. Razen tega je rekel, da se bo v moji službi zmenil, da mi dajo proste ure za ta opravke. Že čez pol ure mi je sporočil, da je vse urejeno in še eno uro kasneje, da bodo tisti dan pome prišli z avtomobilom. »Kaj, kakšnim avtomobilom?« »Ti bodi samo točna!« je bil odgovor. Na dogovorjeni dan se je pred stavbo, kjer smo imeli pisarne, ustavil velik, lep vojaški avto. V avtu sta sedela mlajši šofer, vojak, zadaj pa še en moški. Oba v uniformi. S koticom očesa sem videla, da so se vsi sodelavci obesili

na okna in pasli firbec. Odpeljali smo se. Ne sicer daleč, saj je bila vojašnica kar blizu. Starejši se mi je predstavil in mi med potjo razložil, da sestanek ni več potreben, ker sta se s tovarišem Alešem že vse dogovorila. Jaz bi morala le še povedati, kaj delamo v mladinski organizaciji. »Saj ni treba veliko; govorite le kakih dvajset minut.« Kaj naj bi storila? Dvajset minut naj sama govorim o organizaciji? Bila sem v šoku. Počutila sem se, kot da so me ugrabili vesoljci in prosili, naj jim popravim plovilo, da bi lahko odleteli. Pogovarjati se o nečem ali govoriti o nečem sta dve zelo različni veščini. In za drugo nisem bila prepričana, da jo obvladam. Na »kapiji« so salutirali in hitro dvignili rampo. Avto se je ustavil pred nekim objektom. Šli smo noter. Prostor je bil zelo velik, večji kot kinodvorana. V njem je vel duh po hrani. Jedilnica torej. Napolnjena z množico stolov, na katerih so sedeli sami vojaki. Vsi so strumno vstali, medtem ko smo šli po prehodu prav na začetek, k mizi z nekaj stoli. Posadili so me na sredino. Zraven mene je sedel moški iz avtomobila in še nekateri drugi, ki so si med seboj salutirali, mene pa spoštljivo pozdravili in se predstavili. Zaradi treme sem v sekundi pozabila njihove titule in imena. Moški iz avtomobila, mislim, da je bil polkovnik, me je predstavil in rekel, da jim bom predavala o mladinski organizaciji. Predavala??!!! Če bi me tistikrat kdo vprašal po imenu, mu ne bi znala odgovoriti. Čez nekaj trenutkov sem se zbrala in pogledala navzoče. Kruto! Poslušalcev je bilo vsaj dvesto. Vsi so na tak ali drugačen način zrlji vame: zvedavo, sproščeno, ocenjujoče (kot fantje gledajo punce), zapeljivo ali tudi zdolgočaseno. »Pa začnimo, sem si rekla,« in popravila listke z opomniki, ki sem si jih pripravljala zadnja dva dni. Za pogovor, ne za predavanje. Po nekaj stavkih me je trema minila in prav zaneseno sem govorila o mladinski organizaciji. Moje občinstvo je bilo ves čas predavanja tiho. Ko sem končala, sem jih spet pogledala. Vprašala sem jih, če koga še kaj zanima in bi mi postavil kakšno vprašanje. V dvorani je zavladovala taka brezmejna tišina, da bi lahko slišali plahutanje metulja. Nazadnje se je opogumil vojak v drugi vrsti in rekel: »Puno vam hvala za vaše predavanje. Ne bih postavljao pitanja. Ali molim vas, da li možete na kratko reči sažetak o čemu ste pričali, jer ne razumem vaš jezik.« Zapik! Ne vem, kaj mu/ jim je rekel polkovnik, ki je sedel poleg mene. Vojak je pokimal in sedel. Vsi so ploskali ves čas, ko smo šli iz dvorane. Naslednji dan me je Aleš zelo pohvalil. Čez nekaj časa so mi iz vojašnice poslali časopis JLA s člankom o dobrem sodelovanju mladincev in vojske. Še šef me je pohvalil. A kljub temu sem se počutila kot marjoneta ali kot lutka na spolzkem parketu. A z eno dobro izkušnjo več.

Stare besede

Irena Štembergar

KRČULJ	zajemalka
KAURA	koleraba
ŠOFIT	podstrešje
ŠKRTOC	vrečka, papirnata najbrž
ŠTMK	poljub
KIŠTA	zaboj
FOREŠTNO	tuje
LATAJNER	latinski
DEL	dejal
KVARTIR	stanovanje
FUTR	hrana
FRAKLC	merica
PAŠADUR	zapah
FRAJBILIH	prostovoljec
DEŠ	praviš
DE	reče
ZALEZNGA	zalezovanje
ŠNELMARŠ	htra hoja
FOREŠT	tujec
PENTIKULA	zdnji plati
SI, MI ALMA	da dušica moja
GARŽETE	žepe
ROMBRELA	dežnik
ŠIŠA	hiša
ARCNIJA	zdravilo
PASANI	mimoidoči
PERŠONA	oseba
PARONA	gospodarica
FLAŠENGA	steklenica
ŠTRAF	kazen

Enaidvajset mesecev

Irina Telban

Stopila je iz kombija s še dvema ženskama. Vso pot so molčale, vsaka s svojo bolečino, prestrašene pred neznanim, vsaka s svojo majhno potovalko, kot bi šle na izlet ali krajši dopust. S še večjim strahom so zrle v mogočno stavbo pred seboj. Na oknih se je prikazalo nekaj radovednih glav, ki so izginile ravno tako hitro, kot so se prikazale. »Gremo,« je ostro ukazala ženska, ki jih je spremljala. Njen glas ni dovoljeval ugovorov; videlo se je, da je vajena ukazovati, kar je še poudarjala njena visoka močna postava. Kot bi bile omamljene, so ji brez volje sledile po dolgih hodnikih, na katerih so bile zaklenjene rešetke. Ena, dve, tri – vse zaklenjeno, vse pod ključem. Ropot železnih vrat in ključev se jim je zarezal globoko v možgane, v vsako celico telesa. Zavedajo se, da bodo to poslušale dolgo, vsaka zase ve, koliko časa. Tu, ženska je pokazala na rjava, oguljena vrata. Za pisalno mizo je sedela ženska poznih štirideset let, sključena nad listom papirja, na katerega je nekaj pisala. Odložila je svinčnik in vzela v roke tri mape, odprla prvo in glasno poklicala: »Marta Novak, pet let boste tu,« je rekla brez kančka čustvenega tona v glasu. Seveda, njej je to služba, briga jo, koliko je katera dobila in zakaj. Sto jih bo še prišlo, odšlo, ona pa bo v službi, kot trgovka v trgovini ali branjevka na tržnici. Zanj ni razlike, zanj je to služba še nadaljnjih deset, petnajst let, kdo bi vedel. »Asta Hribar, enaidvajset mesecev in Tjaša Ban, trideset mesecev.« Samo to je pomembno, ime, priimek in koliko let, mesecev in dni. Stale so pred mizo in zrle v tri mape. Le kaj vse piše notri, poleg sodbe v imenu ljudstva in osebnih podatkov. Vse na petih listih. Vseeno ji je. Tu bo enaidvajset mesecev, enaidvajset mesecev za eno samo neumnost, neprevidnost, raztresenost. Enaidvajset mesecev ne bo obudilo možakarja, ki ga je povozila, ko je opazovala ... Ne spomni se, kam in koliko časa je gledala stran. Samo počilo je. Še, ko so jo vlekli iz avta, ni dojela, kaj se je zgodilo, videla je samo veliko ljudi okrog njenega avta. Vsi so mahali, kazali, glasno govorili. Nič ni razumela. Na tleh poleg avtomobila je videla moškega, zvit blatnik in počeno vetrobransko steklo. Zakaj ne vstane? Nikjer nobene krvi, razmetane pločevine, ničesar. Samo ležal je tam, dva metra stran od nje. Rešilec, policija, še več ljudi, vsi so nekaj razlagali, kazali na avto, potem na moškega in nazadnje nanjo. Prvič v življenju je hvaležna, da je sama, brez družine, brez moža, brez otrok in sorodnikov. Sram jo je pred seboj, pred temi ženskami in pred svetom. Neizmerno sram. Hotela si je vzeti pol leta prosto, da si oddahne po napornem študiju, potem bi si poiskala službo, kar za njen profil izobrazbe sploh ni problem, potem pa ... Enaidvajset mesecev ne bo živela, ne bo potovala, ne bo šla z redkimi znankami na morje, v kino, na pico. Kaj, če bi zaspala in se zbudila

čez enaindvajset mesecev? Ve, da to ni mogoče. Iz razmišljanja jo je v realnost potegnili paznica, ki ji je pokazala njeno posteljo, nočno omarico in garderobno omaro v vrsti drugih, ki so zajemala vso nasprotno steno. Štiri postelje, štiri ženske, štiri usode in štiri kazni. Dve postelji sta bili že zasedeni, pospravljene, na nočnih omaricah nekaj osebnih predmetov, knjiga, ob njej pa oguljena slika mladega fanta na barki. Odložila je majhno torbo ob posteljo, se usedla na rob in opazovala sobo, ki bo njen prisilni dom. Je za to študirala pozno v noč, da je pristala tu med temi ženskami, taticami, prostitutkami, narkomankami in morilkami? Ne, ne, ni tukaj, to je pomota, ali samo sanje, mora. Domov mora, domov v njeno najeto stanovanje, majhno, a vseeno domače, toplo, dišeče po kruhu, ki ga je tako rada pekla. »Kako ti je ime?« je vprašala nova sosedka. »Jaz sem Marta, pet let bom tu, ker sem mojega pijanca spravila na oni svet. Se ne kesam, petnajst let me je pretepal, prasec! Treznega sploh nisem nikoli videla.« »Asta. Povožila sem pešca do smrti. Nisem ga videla. Gledala sem stran. Samo počilo je,« je odgovorila bolj sebi kot njej. Osem mesecev je minilo, pa je tako, kot bi bilo včeraj. Vsakokrat, ko zapre oči, vidi moškega ležati na tleh, ljudi, rešilca, policista, ki ji nekaj dopoveduje. Se bo kdaj rešila tega prizora? Strah jo je zvečer zapreti oči, ker ve, da bo videla isti prizor. Tablete ne pomagajo, ne preženejo slik s prizorišča nesreče. Vzela je že dve več, kot so ji predpisali, pa je tako, kot bi goltala bombone. Nič. Noči brez pravega spanca, more. Lastno vpitje jo je zbujalo sredi noči, le nekaj ur zatem, ko je mukoma zaspala. Soba se je pogrezala v mrak, ona pa je še vedno sedela na postelji, odgovarjala Marti z »ja« ali »ne«, čeprav sploh ni vedela, kaj ji je razlagala. Bila je drugje, tam zunaj, na svežem mrzlem zraku. Skoraj čutila je mrzlo vlago na svojem obrazu, roke so postajale vse bolj hladne, dobile so modrikasto barvo. Z roko je segla proti glavi, kot bi si hotela popraviti kapo, jo potegniti bolj na ušesa. V sobo sta stopili ženski zgodnjih srednjih let, z brezbriznim izrazom na obrazu. »Jaz sem Lili,« je rekla svetlolaska in pokazala na sostanovalko. »Tale pa je Jana.« Obe sta se zahihitali. Takoj ji je šinilo skozi možgane, saj je bilo več kot očitno, s čim sta se preživljali. Prostitutki, mamila in še kaj. Nista mogli skriti njunega načina življenja, močno naličeni, živo rdeča šminka in vpadljivi uhani, ki so se mešali z razmršenimi lasmi. Siva uniforma jima ni skrila preteklosti. Nista zapeli gumbov, le dva ali tri od spodaj na nekakšni ohlapni halji, pod katero sta nosili samo živo rdeče spodnje perilo. »Mene se boste rešile že čez pet mesecev in tri dni,« ni hotela zaostajati Jana za zgovornejšo Lili. »Mene so dobili s paketkom v žepu, preveč ga je bilo.« »Ja, ti si svetnica proti meni. Meni so še doma našli. Ni da ni, od denarja, pojoče travice in kar precej mok'ce. No, zaslužek ni bil slab. Bom že vzdržala še eno leto in še nekaj. Manjkajo mi zabave, pa kakšen dober čik in tudi dedca se ne bi branila,« je s kar precejšnjo mero prostaštva podkrepila svoje želje Lili. Vesela je bila, da sta Lili in Jana nadaljevali svoje samogovore bolj sebi kot novinkama. »Dekleta, napravite se v večerno toaleta, gremo na gala večerjo,« je slovesno

naznanila Jana. Jedilnica je bila že skoraj polna, našle so prazno mizo v kotu. Šle so v vrsto in za čuda sta tudi Jana in Lili mirno čakali, da prideta do pulta, kjer so delili hrano. Golaž, polenta in mešana solata, za sladico pa jabolčni kompot. Niso veliko govorile. Lili jima je s prstom pokazala žensko, ki je sama sedela dve mizi pred njimi. »Pazita se debele Berte, tej je samo do denarja. Ne dela drugega kot študira, kako bi obrala novinke. Pri njej dobiš vse za velike denarje, seveda. Zadnjič mi je prodala deset cigaret s travo. Fuj, čisto navadni čik sem plačala deset krat dražje kot dobim dobrega pri glavni pošti.« Sledil je dolg spisek kletvic in zgražanja. Nadaljevali sta v sobi, dokler niso ugasnili luči. Samo še nekaj kletvic in žaljivk na račun paznic je bilo slišati iz hodnika, potem pa se je vsaka potopila v svoje sanje, svojo bolečino in solz najbrž tudi ni manjkalo. Zaprla je oči. Ne, ne spet tega prizora. Prosim, ne! Pomagajte mu vstati, naj ga kdo dvigne. Ne more ležati tam na tleh. Odprla je oči in se zazrla v strop, zavedajoč se, da bo noč še daljša kot doma. Tu si ne more skuhati čaja ali pogreti mleka. Tudi vstati si ne upa, da ne bi zbudila ostalih. Uspelo ji je umiriti nemirni um in postala je težka, utrujena in žalostna. Prvi dan od preostalih enaindvajsetih mesecev, je pomislila, in solza je glasno pristala na blazini.

Nevarna igra

Irina Telban

Otroci 20. st. nismo popoldnevov preživljali zaprti med štiri stene, zatopljeni vsak v svoj mobilni ob prebiranju sms sporočil ali igrali računalniške igrice. Naše otroštvo je bilo zunaj na dvorišču, na bližnjih travnikih in v gozdu za vasjo. Od blizu in daleč smo se v šolo vozili s kolesi, tudi takimi brez pravih zavor, po večini tudi brez luči. Starši nas niso vozili z avtomobili čisto do šolskih vrat, niso nas v vrsti čakali ob koncu pouka. Mi smo bili svobodni. Lahko smo se med potjo v šolo pogovarjali, se kregali, zganjali vragolije in nemalokrat kakšno ušpičili. Če je bilo le prehudo, smo jih tudi dobili po zadnji plati, ali pa za kazen nismo smeli ven nekaj dni, kar je bila za nas res huda kazen. Skozi okno gledati sošolce, kako se lovijo pred blokom, ali igrajo šah na stopnišču, če je zunaj deževalo, je bilo res hudo. Če bi se to dogajalo danes, bi otroci grozili lastnim staršem, da jih bodo prijavili na socialno ali policijo zaradi psihičnega mučenja. Tudi mi smo bili dan ali dva jezni na starše, odgovarjali smo samo s kratkim "ja" ali "ne", je pa užaljenost hitro minila. Neredko smo se izgubili v gozdu, ampak vedno smo našli izhod, pa čeprav kilometer ali dva od doma. Starši nikoli niso zganjali panike, le počakati so morali do mraka, takrat smo bili vedno doma in se še do teme igrali na domačem dvorišču, dokler se ni z okna zaslišal mamin glas: "večerja!". Dobra lokacija za igro je bila cerkev in celo pokopališče je bilo primerno za skrivanje. Za pokopališčem je bila večja kmetija, kamor smo otroci ob mraku hodili s kanglicami po mleko. Ni bilo prijetno tik pred temo hoditi mimo pokopališča, iz katerega se je večkrat slišal dolgi buuuuu in hip za tem hihitanje, kar je omililo naš strah. Držali smo se nepisanega pravila, da tam nismo kričali, se glasno klicali po imenih, le švigali smo med spomeniki, se igrali duhove in se skrivali. Fantje so se pogosto že prej skrili za velikimi spomeniki in strašili nas deklice. Nismo vreščale, le tekle smo bolj hitro na varno ven iz pokopališča in dalje po potki do kmetije. Včasih smo deklice mleko tudi polile, če smo morale teči pred "strahovi", ki so imeli v rokah tanke palice ali celo koprive, da so nas ošvrkali po nogah. Izgovorov za polito mleko pa smo imeli več, kot je dni v letu. Nedaleč od vasi je bila opekarna. Otroci smo si naredili luknjo v zarjavelo ograjo in tu je bilo naše najljubše igrišče. Iz zavrženih opek smo zidali gradove, kaj gradove, cela mesta smo postavljali, jih rušili in ponovno zidali. Domišljiji smo dali prosto pot in uživali ob nastajanju našega skrivnega mesta. Imeli pa smo tudi pravi tobogan, ko smo se na kartonskih škatlah ali vrečah spuščali po pobočju, kjer so davno nazaj kopali glino. To je bilo mogoče samo po dežju, ko je bilo pobočje mokro in spolzko. Imenitna zabava pa se je neko popoldne zame spremenila v nepopisno grozo. Pozabila

sem povedati, da sem bila v našem malem bloku edina deklica med sedmimi fanti, ki so bili vsi malce starejši od mene. Tisto popoldne so se hitro naveličali tobogana in niti opazila nisem, kdaj so se odpravili novim dogodivščinam naproti.

Ostala sem sama na vrhu velike kotanje. Moja papirnata vreča je bila še cela in le malo mokra na eni strani, torej še dolgo uporabna za vožnjo po spolzkem toboganu. Sklenila sem, da se še enkrat ali dvakrat zapeljem, potem pa poiščem fante, ki sem jih slišala, kako so se podili za žogo nedaleč stran od ograje. Tokrat se je moja vreča ustavila globoko na dnu kotanje, kjer je bila luža od nočne nevihte. Vreča se je že prej ustavila, jaz pa sem se peljala po zadnji plati še kar nekaj metrov. Pristala sem v topli zdrizasti luži, nogi pa sta bili še globlje v vodi. Poskušala sem izvleči eno nogo, kar mi je nekako uspelo, sandal pa je ostal v glineni brozgi. Druge noge nisem mogla niti premakniti, zdelo se mi je celo, da se še bolj pogreza, medtem ko sem se trudila, da bi se rešila. Minute so tekle, jaz pa sem se zavedala, da sem se znašla v resnih težavah. Nikjer nobene veje, trave ali korenine, za katero bi se prijela in izvlekla. Nekaj časa sem jokala in klicala prijatelje in brata. Niso me slišali, tako so bili zatopljeni v svojo igro z žogo, očitno pa me tudi pogrešali niso. Vse bolj me je bilo strah, nisem vedela, kaj lahko še storim. Vodo sem imela že do pasu. Bolj sem opletala z rokami in se poskušala odriniti z nogama, višje je prišla voda. Nisem več slišala fantovskega vpitja, vse je potihnilo. Videla sem le še delček sonca, ki se je pogrezal za hribom. Postalo je hladneje, začela sem se tresti od strahu in vse bolj hladne vode. Moji klici so postali samo še šepet, solze so mi slepile pogled na vse temnejšo mlako pred menoj. Mrak se je prevešal v temo, videla sem samo še nekaj bilk redke trave blizu mene. Postajalo je vse tišje, od daleč so se začele prižigati vaške luči in rahlo osvetljevale poletno nebo. Čas se je ustavil, nisem vedela, koliko je ura in kako dolgo sem že pogreznjena v ilovico. Nekje daleč sem zaslišala znan mamin glas in bratove besede, ki jih je dušil jok. Mama je v roki držala baterijo in svetila po ozki poti. Oba sta klicala moje ime, ne da bi počakala, in prisluhnila v morečo tišino. Moje grlo ni bilo več sposobno glasnega zvoka, le šepetanje pomešano s hlipanjem. Po nekaj zame tako dolgih minutah sta me zagledala. Mama je dolgo svetila vame in nad menoj, vse do vrha tobogana. Kar nekajkrat je svetloba potovala po poti, po kateri sem se spustila v globel, gor dol in spet gor dol, malo levo in desno od mene. Še bolj sem zajokala, nemočna in prestrašena v primežu vse bolj hladne ilovice. Mama je nekaj ukazala bratu in ta je stekel po shojeni poti. Nisem slišala, kaj mi je govorila mama, zaznala pa sem strah v njenem glasu, kar je mene še bolj zbegalo. Stopila je z eno nogo na tobogan in hitro potegnila nogo nazaj, saj je bilo preveč spolzko in verjetno bi pristala na meni in me še bolj potisnila v ilovnato brozgo. Opazila sem močnejšo svetlobo, ki se je neverjetno hitro približevala. Oče je nosil dolgo desko in nisem dobro videla, zdelo se mi je, kot bi imel v roki rjuho ali nekaj podobnega. Ustavil se je poleg mame in za kratek čas ocenjeval položaj. Imela

sem občutek, da je pretekla cela večnost, preden je oče spustil desko poleg tobogana in se ob njej spustil proti meni. Deska se je pogrezala v spolzko ilovico, kljub temu pa mu je dajala dovolj opore, da je prišel toliko blizu, da mi je podal en konec rjuhe. Dal mi je navodila, kako si jo naj zavežem čez prsi, da me bo lahko izvlekel. Moje tresoče roke so potrebovale kar nekaj poskusov, da mi je uspelo narediti dovolj močan voz. Oče se je spustil še korak nižje, več ni šlo. Z vso silo je potegnil, jaz pa sem zavpila od bolečin, saj sem imela občutek, da bo šlo moje telo na pol. Tista polovica v ilovici se ni niti premaknila, samo malo je zacmokljalo okrog mene. Zdelo se mi je, da sem se še bolj pogreznila v temno ilovico. Noč je bila vse bolj temna, moje zobje so šklepetali od strahu in mraza. Niti opazila nisem, da je mama ta čas tekla do bližnjih hiš po pomoč. Zgoraj je bilo vse več ljudi, bilo je kot v čebelnjaku, vsevprek so govorili in svetili proti meni. Ob meni se je spustila dolga lestev in droben, a močan fant se mi je približal in mi nekaj govoril. Zgrabila sem ga za roko, da je skoraj zavpil od bolečine. Objel me je, jaz pa sem se ga oklenila okrog vratu. Tedaj sem šele opazila, da je privezan z debelimi vrvmi. Nekaj je zavpil in možje so napeli vrvi. Previdno so vlekli in svetili proti nama. Dolgo je trajalo, preden so me izvlekli iz smrtonosne pasti. Nog nisem čutila in vse me je bolelo. Oče me je zavil v debelo odejo in me nesel vso pot do doma. Doma smo se vsi štirje začeli skoraj histerično smejati po urah grozljivega strahu. Mama me je odnesla v kad s toplo vodo, da me je ogrela in sprala lepljivo ilovico iz telesa in las. Tisto noč sva lahko z bratom spala pri starših v veliki zakonski postelji, da sva se pomirila. Nikoli več se nismo igrali v opekarni. Postavili so novo, močnejšo ograjo, mi pa smo si morali najti bolj varna igrišča. Za nič na svetu ne bi zamenjala svojega otroštva, svojih razbitih kolen, kar danes na otrocih ne opazim več. Če pa si že opraskajo koleno, starši takoj letijo v najbližji zdravstveni dom, kjer otroka obravnavajo, kot bi se kotalil s Triglava dol. Nas je mama samo polila z domačim žganjem, zavpili smo, ko nas je zapeklo, naslednjo minuto pa smo se spet lovili za blokom. Na povoj niti pomislili nismo, saj ga tudi ne bi dobili. Praske so se do večera že posušile, odrgnine in podplutbe pa izginile, ne da jim bi namenili pretirano pozornost.

Obiskovalec (ob 10. obletnici smrti)

Irina Telban

Prišel je v hišo. Čisto tiho, nihče ga ni opazil, pa vendar je bil pomemben gost - čeprav ga ni nihče povabil. Nihče ga nikoli ni vabil, ampak on je kar prišel. Nenadoma. Ni se najavil, samo prišel je. Nepričakovano je vstopil pri glavnih vratih. Ni pozvonil, niti potrkal ni. Bil pa je tu, neviden, vsiljiv, zlovešč. Njegov prihod je spremenil vse, toplino doma, družino, okolico, predvsem pa njega, zaradi katerega je prišel. Morda je izbral že prej, ali pa potem, ko si je dodobra ogledal vse, ocenil in odločil, ali pa je že prej vedel, zaradi koga je prišel. Tega nihče ne bo nikoli vedel. Samo on. Obiskovalec. Sedaj je tu. Nепreklicno. V najkrajšem času se bo zažrl v vsak kotiček doma, v vsakega posebej, v vsako vlakno, v vsak trenutek, podnevi in ponoči. Nič in nihče ne bo bolj pomemben kot on. Vse bo zamrlo, utihnilo in pomemben bo samo še on. Vse se bo vrtelo okrog njega, ne da bi to hoteli. Prisilil jih bo. Zlepa ali zgrda. Ne bo dovolil, da ga bi spregledali, se mu izogibali, ves čas jim bo sledil kot senca, žgal jih bo, kot bi se hotel prepričati, če mu sledijo. Naslajal se bo, ko bo gledal njihovo bolečino. Gledal jih bo, ko bodo nemo čakali, kaj bo naredil. Ne bo jih bodril, ne bo jim privoščil besedoe niti upanja jim ne bo pustil. Vse jim je vzel tisti trenutek, ko je vstopil, ko se je naselil v njihov dom, ne da bi preveril, če se morda ni zmotil v kraju, ulici, ali ni zgrešil hišne številke. Določil pa je čas. Takoj je dal vedeti, da bo tu, nezaželeni tujec, potem pa bo odšel tako, kot je prišel. Tiho. Ne bo odšel sam, o tem je bil prepričan, vedel je, da ga bo vzel s seboj. Vedel je, da ne bo imel več moči, da bi se upiral, saj se bo potrudil, da mu bo vzel vse, čisto vse. Družino, ki jo je imel tako zelo rad, hčer, ki jo je čakal dolgih petinštirideset let, ženo, ki mu je pomenila življenje, dom, ki ga je gradil, da bo v njem slišal jok in tekanje svojih otrok. Sadovnjak, v katerem je tako rad posedal, na skrivaj pokadil cigareto, da ga ne bi zalotila žena. Opazoval je predolge veje na jablani in delal načrt, kaj vse bo moral porezati, skrajšati ali požagati. Vesel je bil, da je košnja pod streho, da mu ne bo treba na travnike v tej neznosni vročini. To leto je bilo še posebej hudo. Utrujen je sedel na klopci pred hlevom in zrl v seno, ki je padlo iz voza in ga še ni utegnil pograbit. Ni mogel, preveč je bil utrujen. On, ki ga nobeno delo ni spravilo k počitku. Vedno je našel dovolj moči še potem, ko je na dolino legel mrak. Moral je premakniti lanske bale sena, da se ne bi pomešale z letošnjimi, čeprav ga je žena klicala k večerji. Rad je imel vonj po senu, ki se je mešal z vonjem živali. Rad je imel Belko, prvo v hlevu, ki ga je vedno pozdravila z meketanjem in ni ga pozabila dregniti v roko, če ji ni prinesel koščka suhega kruha, na kar jo je prav on navadil. Zjutraj je težko čakala, da jo je prvo peljal v sadovnjak na pašo, šele za njo so bile na

vrsti ostale tri. Poigral se je z mladički, ki jih je spustil zadnje iz hleva in gledal, če bodo našli svojo mamo. Niso se takoj zapodili k njim, raje so stekli proti skalnjaku, kjer so se ponujale posebne dobrote, na primer vršički vrtnic, hrustljave vejice, pisano cvetje, ki se je topilo v gobčkih. Nič jih ni motilo trnje, kot da za njih ne obstaja. Dolgo je sedel na klopi, kot bi ocenjeval, kaj je bolj nujno, da postori, popravi, zamenja oglo-dane deske v kozjih boksih, omete pajčevine visoko pod stropom. Rad bi vedel, koliko moči mu bo neljubi Obiskovalec pustil do jeseni, morda do zime. Kdo bo počistil sneg z dvorišča – to je bila njegova naloga. Hčerka Petja se mu je rada pridružila, ven-dar odhaja na fakulteto in on ve, da bo imela vse manj časa za taka, tudi njej zabavna dela. Nasmehnil se je spominu na prejšnjo zimo, ko je hčerka s fantom pred vhodom postavila sneženega moža, ki pa je imel obliko prsate LaToye. Žena je omenila, da bi bila vesela, če bi "ta mlada dva" postavila sneženega moža, podobno kot sosedovi ot-roci. Pa ga je dobila. Čisto posebnega. Seveda je takoj, ko sta ga dokončala, prinesla veliko ogrinjalo in zakrila golo oprsje razvratne LaToye. Ves mesec je LaToya skrbela za smeh družine, sosedov in krohotanje obiskovalcev, ki pa jih pred novim letom ni manjkalo. Kljub prijetnim spominom, je zamrl nasmeh na njegovem obrazu. Pogrešal bo hčerin smisel za humor, njeno iznajdljivost, njeno nadarjenost, njeno ljubezen do živali. Traktor, ob katerem je hodil, ko je ona vsa ponosna vozila od bale do bale, ča-kala, da je naložil, potem pa nerodno sunkovito speljala, se veselo smejala, če ji je us-pelo vse bale pripeljati domov. Še več smeha je bilo, če sta morala bale naložiti dvakrat, pa še pri tem kakšno izgubila. Sprašuje se, če bo vse te spomine lahko vzел s seboj, jih obujal in živel z njima, če mu že ni dano, da bi ostalo tako kot do sedaj. Ni maral sprememb, raje je imel umirjeni vsak dan, pa čeprav se je drugim zdel dolgočasen. Zanj ni bil. Za to je poskrbela hčerka. Pred dvema mesecema je prišla domov že sredi dopoldneva, kar se še ni zgodilo. Z ženo sta se ustrašila, da je zbolela, ampak preveč radostna je bila videti. Torej ni nič narobe. "Oči, poglej kaj sem našla tam ob cesti," je veselo hitela. Vzel je v roke ponujen dokument, voziško dovoljenje in pogledal, kdo bi ga izgubil. "Petja, čestitam!" je skoraj zavpil od presenečenja. Zmanjkalo mu je besed. Taka je njegova edinka – polna domislic, polna skrivnosti, polna iskričevega živ-ljenja. Ko je povedala, da ji je že nekaj časa všeč fant iz Ljubljane in bi ga rada predsta-vila, so se vsi trije strinjali, da naj bi bil to dogodek, ki se ga bo rada spomnila tudi kasneje v življenju. Pod stopnicami za v klet je ozek teman prostor in žena je dala idejo, da bi ga preuredili v srednjeveško mučilnico. Najprej so postavili večinoma ne-uporabno šaro, potem pa intenzivno pričeli z delom. Časa ni bilo veliko. Na stene so obesili lojenke iz izdolbenih buč, na gola tla vrgli rogoznico iz koruznega ličkanja – to jim ni najbolj uspelo, saj je rogoznica spominjala bolj na kup koruznih odpadkov kot pa na ležišče, čemur bi morala služiti. Roštilj so spremenili v gorišče za segrevanje mu-čilnih naprav. Na podstrešju so našli zarjavele dolge klešče, kladivo in verige. Tudi meh

za podpihovanje so naredili in porabili žabo za napihovanje blazin za na plažo. Smeha je bilo toliko, da so večkrat prekinili z delom in si brisali solze. Žena je sešila kuto za rablja. Največ preglavic jim je delala mesarica. Hoteli so narediti tako, kot jo je imel Martin Krpan. Nikakor se niso mogli spomniti vseh podrobnosti, zato je šla Petja v knjižnico in uspelo jim je narediti res izvirno mesarico z več plastmi kartona, ki so ga potem pobarvali. Po stenah so obesili rjave verige, napol zlomljene vile, burkle in vse, kar so našli nad hlevom in kar je že dolgo pozabljeno obležalo po raznih kotih in sedaj prišlo prav. Luči so prekrili z zmečkanim rdečim celofanom, da je bila medla svetloba res zlovešča. Prišel je veliki dan in ker se je Petja ustrašila, da bo fant pobegnil pred "krutostmi", ki so ga čakale v kleti, so sprejem malo omilili, zato mu ni prišel odpret vrat rabelj z mesarico v rokah, ampak ga je sprejel šele, ko ga je Petja pripeljala v klet. Fant kar ni mogel verjeti, kako veličasten, domiselni sprejem so mu pripravili in porabili za to ogromno časa ter vpletli vso domišljijo, ki so jo premogli. Navdušenja ni bilo ne konca ne kraja. Vse rekvizite so potem preizkusili, tudi vse prej kot udobno rogoznicu, ki je niso pozabili politi z vinom, parfumom, raznimi spreji, da je pošteno zaudarjala. Mlada dva sta se najbolj navdušeno ukvarjala z natezalnico, sestavljeno iz starega kolesa kmečkega voza, vrvi in verig, da je rožljalo po podu, smeha pa ni preglasilo. Marsikaj bi lahko še naredil za veselje hčeri in ženi, pa je vstopil ta nepovabljeni gost. Neobzirno ga je spomnil, da za kaj takega nima več moči, niti časa. Kako se naj loti kaj težjega, zahtevnejšega, če pa lahko tistih nekaj deset metrov do hiše premaga samo še s skrajnimi naporji. Rad bi skrtil kaplje na čelu, ki so se mu nabrale, ko se je vzpenjal po nekaj stopnicah v hišo. Sedel je za mizo in hotel jesti z apetitom, pa ni šlo. Požiral je skoraj glasno, bolj zato, da ne bi žene spravljal v še večje skrbi, kot zato, ker bi bil lačen. Obiskovalec mu je vzel vse, tek, vonj in okus. Pohvalil je kosilo, čeprav je zanj že nekaj časa imelo vse enak okus, pa naj je bila to skodelica mleka, golaž ali pečenka. Ne more razumeti, kako si je še pred letom dni dvakrat naložil na krožnik in ga nazadnje še s kosom kruha pomazal. Sedaj pa se bori z vsako na pol prazno žlico juhe, da bi jo lahko pojedel, ne da bi se mu zataknila v grlu. Nepovabljeni gost je prevzel nadzor tudi nad kuhinjo, vzel hrani okus, mleko spremenil v osladno brozgo, zrezek v kos, ki je še najbolj spominjal na odslužen podplat čevlja. Rad bi še kdaj sedel, z veseljem pojedel, vstal od mize, šel na njivo po koruzo za koze z malim traktorjem, ki je s svojim značilnim ropotom naznanjal s katere strani prihaja. Tako pa mora po kosilu leči, vzeti zdravila, ki mu vzamejo še tisto malo moči. Nikoli ni hotel poležavati in zapravljati čas, namenjen ustvarjanju, kakšni inovaciji, tako značilni zanj. Samo izginil je v svojo delavnico in se vrnil z novo tehnično izboljšavo. To je imel najraje. Večerni sprehod dobiva pridih groze, zavedanja minljivosti - morda še ne danes, zanesljivo pa hitro, prehitro. Je to zadnji sprehod, ali jih bo še kaj? Jutri še, potem pa ... Naslonil se je na bratovo ramo, držal ženo za roko, ustavil korak, kot bi hotel

ustaviti čas. Počakaj še malo. Postal je, se ozrl nazaj po dolini, ki jo je tako dobro poznal, njiv, s katerih sta z bratom izruvala korenje ali repo, jo obrisala v hlače in pojedla kot najslajši kolač. Pogled mu je zastal na razmajanem kozolcu, pod katerim so skrivnosti njegove mladosti, otroške razposajenosti vaške mularije. Rad bi šel naprej, za ovinek, kjer je njegova rojstna hiša, pa cerkev, šola, spomini. Vse bi rad zajel v ta večerni trenutek. Ne more naprej, ustavlja ga Obiskovalec, ustavlja ga korak, ki ne zmore več naprej. Samo stoji in vpija čarobni vrtinec življenja, ki ga hoče Obiskovalec ustaviti, prekiniti, iztrgati iz njegove tako ljube doline. Ne zmore več, čeprav bi rad prehodil znane poti, tekkel do trgovine po kaj sladkega, po čokolado, ki si jo je kot otrok tako želel. Sedaj pa stoji tu, pred svojo hišo, oprt na brata, ženo, v copatah in s tako izdajalsko ruto na glavi. Še korak, ki ga komaj še zmore, še tistih nekaj stopnic ... samo Obiskovalec ve, ali bo jutri še šel zvečer v hladu na kratek sprehod po dolini, polni spominov, polni načrtov, ki bodo zamrli s prvim mrakom. Zapre oči, noče videti tega, noče videti Obiskovalca, ki stopa tesno za njim, trdo, da ga sliši, da ne more pozabiti, da je tu za njim. Tako tesno za njim, da sliši njegov dih, čuti njegovo sapo, ledeno mrzlo. Mu bo dovolil, da gre še jutri po svoji dolini? Mu bo dovolil, da še jutri sliši ljubljeno hčerko, ko mu bo opisovala prve kilometre za volanom, se z njo veselil jutrišnjega dne, plesal z njo na njeni poroki kot takrat na maturi? Globoko v srcu ve, da bo zanj samo še jutri, pojutrišnjem, potem pa ... tema. Obiskovalec bo zaprl vrata za njima in ne bosta se vrnila. Nikoli.

Orkan

Irina Telban

Mrak. Moj najljubši čas za večerno plavanje v vse bolj tihem morju. Valovi so se umirili, le zadnji žarki dajejo tisto tako opevano romantično vzdušje. Moji počasni zamahi povzročajo hrup, ki motijo večerno spokojnost. Nasmehnem se drobni ribici, ki se me je verjetno ustrašila, se hitro obrnila in splavala v nasprotno smer, se še enkrat obrnila in me igrivo pošpricala po obrazu, potem pa izginila. Iskala sem jo s pogledom in se spraševala, zakaj je sama, saj ribe plavajo vendar v jatah. Ta pa je sama, čisto sama, tako kot jaz. Za menoj se v večernem hladu oddaljujejo obalne hiše, redki ribiški čolni so čisto pri miru, kot da počivajo in čakajo, da bo spet ugoden čas za ribolov. Tedaj pa ... Nebo je nenadoma postalo drugačno, sivina je dovoljevala le malo škrlatne barve in rumen rob zahajajočega sonca se je spremenil v umazano moder rob brez oblike. Čutila sem mrzel veter, čeprav je bilo vse popolnoma mirno, gladina morja, borovci, negibni čolni. Ozirala sem se okrog. Nič. Od kod vendar ta veter, si možgani niso dali miru. Hoteli so odgovore, pojasnila, dokaze. Še vedno nič. Niti glasnih galebov in škržatov ni bilo več slišati. Le jaz in morje. Izginil je ves čar poletnega večera. Pogledala sem čez ramo. Tedaj pa ... Le nekaj deset metrov od mene se je od morja proti meni in proti nebu širila zlovešča temna gmota vseh črno sivih barv. Ne morem verjeti, da ima lahko mešanica toliko odtenkov. Ne maram teme, temnih barv, ne maram, nočem tja, vse glasneje bobna v moji glavi. Hočem si predstavljati skupino Indijancev pri njihovih obredih. Nič, ne gre. Samo še glasneje je, prihaja bliže, bobnenje, barve. Hlad se zažira v moje telo, ki drgeta v ritmu bobnov. Dum, dum, dum, dum, brez takta, vse glasneje in glasneje. Postaja me strah, bojim se da ušesa ne bodo vzdržala, občutek imam, da bodo zdaj zdaj popustili bobenčki in ... Morda pa bo potem tišina. Kar želim si to, hočem tišino, hočem spet svoj večer ob obali, pljuskanje drobnih valov, zvok kotalečih se kamenčkov med mojimi prsti. Kot bi me podvodni tok nosil v središče te brezoblične gmote pred menoj, hitro, vse hitreje se približujem, vse bolj me je strah, popada me panika. Nič ne morem, ne zmorem narediti niti enega samega zamaha proti obali. Stran, samo stran si želim in nemočno, brezuspešno maham pod vodo, hočem plavati kravelj, metuljčka, žabo, samo, da bi se oddaljila in rešila na obalo, ki se zdi z vsakim vdihom še bolj daleč. Obalnih luči skoraj ni več videti, pogoltnila jih je siva meglica, ki se vse bolj širi nad morjem, nad mestecem in nad menoj. Naj se prepustim? Zakaj sem tako nemočna, zakaj nimam niti toliko energije, da bi lahko priplavala na varno, na obalo? Kar srka me vase. Izginile so še zadnje tanke svetlejšje meglice okrog vse večje črnine. Čisto blizu sem že, še malo pa se jo bom lahko

dotaknila, deluje že kot zid iz kakšne grozljivke. In to bobnenje. Prihaja od znotraj ali od zadaj? Oči me skelijo od napenjanja, da bi vendar uzrla izvor gmote. Ne upam se potopiti, da bi preverila, če prihaja iz morskih globin. Ali res slišim pritajeno hahljanje? Ali se mi je zmešalo? Kaj se dogaja? Zaslišim svoj krik. Zakaj vpijem na vse grlo? Nič. Le črnina, bobni in mraz. Vrta se mi. Občutek imam, da se vrtim okrog gmote, ali pa gmota okrog mene. Niti tega ne morem določiti. Iščem rešitev. Plavati ne morem več, nihče ne sliši mojih krikov. Vse bolj se zavedam, da sem sama, da se moram rešiti sama. Samo kako? Obala. Obala je izginila. Obračam se v vodi in jo iščem. Bila je tu na desni, čisto blizu, morda pet minut mirnega plavanja. Ne več. Pet minut. Ne smem se prepustiti. Nekaj moram storiti. Sama sem, tako zelo sama. Jaz in gmota, ki hoče, da se zlijem vanjo, v njeno temo, hoče me pogoltniti vase. Mora obstajati izhod. Moram ga najti. Oziram se, kot bi iskala vrata v neskončni dvorani. Vrata skozi katera je prišla zlovešča sivo-črna gmota. Nič. Še vedno nič. Nekaj se mi je ovilo okrog nog, okrog pasu. Hočem odstraniti, vendar tam ni nič. Me res zapušča razsodnost? V grozi se oziram okrog, da bi uzrla rešilni čoln ali vsaj rešilni pas. Karkoli. Desko, deblo, bojo ... Karkoli. Tedaj mi šine skozi možgane: Kaj pa, če je to konec mojega življenja? Če je to usoda? Sedaj se mora pokazati svetloba, tunel in neizmerna spokojnost, nikakor ne črna gmota. Nekaj je narobe! Ničesar več ne razumem. Hočem se odmakniti, odplavati stran vsaj za nekaj metrov, da si od daleč ogledam, kaj je pred menoj. Obrnem se in se dobesedno odplazim s tihimi podvodnimi zamahi. Uspelo mi je, lahko plavam. Nočem se ozreti, samo plavam in pazim, da ne bi povzročala hrupa. Obala. V mraku vidim svojo brisačo, se hitro ogrnem in sedem na skalo. S pogledom iščem temno gmoto, vendar tam, kjer bi po moje morala biti, ni nič. Le tu in tam kakšen galeb. Zakopljem obraz v mokro brisačo in se zavem, da je bil eden od znakov depresije, ki se že nekaj tednov zažira v moje življenje.

Strah

Irina Telban

Zbudila se je. Počasi in previdno je odprla oči in jih hitro spet zaprla. Ni si jih upala ponovno odpreti, ne takoj. Počakala je še nekaj trenutkov, zbrala pogum in odprla oči. Sobo je zajemal polmrak, nobena luč ni gorela, niti na hodniku, niti iz kuhinje ni bilo videti svetlobe. Sama je bila doma. Dolgo je poslušala, a tišina je bila vse bolj prepričljiva – sama je. Samo so jo pustili doma, niti najmanjše lučke ji niso pustili, le priprta vrata in malo odprto okno, čisto malo, da ji ne bi pihalo na posteljico. Z obema rokama je prijela odejo in si jo potegnila čisto do oči. Tiho je dihala in poslušala, če ni šla mama le na vrt po zelenjavo ali ... Ne, ne, vedno je počakala, da se je zbudila in potem sta šli skupaj, tudi do sosede, čeprav je do tja več kot petnajst minut zmerne hoje in sta se morali večkrat ustaviti, saj jo je le težko dohajala. Nazaj grede je bilo še huje, ker je bil vzpon na gozdni poti strm in se je spotikala ob drevesne korenine. Mama jo že dolgo ni več nosila, češ da je prevelika in pretežka. Večkrat ji je v roke potisnila kanglico z mlekom, kar se ji je od začetka zdelo imenitno, potem pa je postala z vsakim prehojenim metrom poti težja. Odložila jo je na ravna tla, prijela kanglico v drugo roko, ampak tudi to ni dolgo pomagalo, morala je poklicati mamo, ki je bila že daleč pred njo in tiho je priznala, da je mleko pretežko. Mama je vzela kanglico, jo prijela za roko, in veselo je poskakovala, ker je kanglica ni več ovirala in vlekla k tlom. Če bi mama šla sama po mleko, bi bila že nazaj. Soba je postajala vse bolj mračna. Samo malo se je še svetilo pri oknu, kjer so debele zavese segale skoraj čez celo steno. Veter je rahlo zamajal zavese in še bolj se je stisnila ob ograjico na posteljici, še bolj stisnila odejo na obraz in zrla proti oknu, pričakujoč, kaj se bo od tam pokazalo. Kaj, če kdo stoji za zaveso, ali za vrati, skrit, da ga ne more videti? Strmela je v zaveso, rahlo dvignila glavico, da bi videla čevlje izpod zavese. Nič. Olajšano je položila glavico nazaj na blazino in malce glasneje zadihala, kot bi si oddahnila nad ugotovitvijo, da za zaveso ni nikogar, ki bi ji storil kaj hudega. Veter je ponovno premaknil zaveso, ampak tokrat se je pogumno naslonila na komolec, jo opazovala in res – nikogar ni bilo tam. Vrata so se z vsakim večjim pišem bolj odpirala, tako da je videla na hodnik in po dolgem času ugotovila, da se tudi tam za vrati ne skriva nihče. Sama je. Čisto sama v tej veliki sobi, mračni, s starinskim pohištvom, ki je včasih glasno počilo ali zaškrtalo. Oče se ji je smejal, ko je vprašala, zakaj streljajo v njihovih omarah. Nič ni razumela, kaj ji je oče razlagal o sušenju lesa, krčenju in podobno. Premajhna je bila, zato pa sta njena domišljija in strah zapolnila vsak kotiček spalnice, risala vzorce na strop in steno nasproti okna. Ni vedela, da so to le sence visoke breze, ki je rastle pod oknom spalnice. Sence

so bile žive, premikale so se, trepetale kot tresoče roke, plesale so po steni, se spremi- njale, risale vzorce in manj prijazne oblike, ki so njeno domišljijo še bolj razburkale in jo pripeljale na rob joka. Bila je vesela, če so poleti pustili okno odstrto in je lahko spremljala ples brezovih listov na steni. Tega je bila še posebno vesela, če ni mogla zaspati, zato se je zazrla v steno, iskala znane oblike živali, ki jih je poznala, čakala, da bo zagledala hišico Janka in Metke. Zgodbico so ji velikokrat brali, zato je čakala, da se bo na steni pokazala hišica iz čokolade. Poleti so bile podobe na steni tako prijazne, osvetljene s soncem in pogosto je zaspala medtem, ko so brezove veje oblikovale njej tako znano pravljico. Danes pa ni bilo sonca, ki bi prijazno razsvetlil sobo in ji pričaral novo pravljico. Ni bilo bratca, da bi jo dražil, kot je to tako rad počel z rjuho na glavi in razširjenimi rokami. Ni se bala te strašne podobe, saj ga je izdajal smeh in globoki buuuu, buuuu je utihnil, ko mu je po nerodnosti zdrknila rjuha z glave. Tudi lučko na očetovi nočni omarici je ugašal in čakal, da ga je prosila naj jo spet prižge. Včasih, če je bilo na hodniku dovolj svetlobe, se je delala, da spi, in bratec je užaljeno zapustil sobo, zaprl vrata, lučka na nočni omarici pa ji je dajala občutek varnosti. Vedela je, da strahovi ne marajo hoditi okrog podnevi in tudi ponoči ne, če ni zunaj ali v sobi trda tema. Zato so ji vedno pustili prižgano luč na hodniku in majhno nočno svetilko na očkovi nočni omarici. Danes ni gorela nobena luč. Nikjer. Le zakaj se niso že vrnili, saj je nikoli niso puščali same doma? Vsaj bratec je bil pri njej. Vesela ga je bila, čeprav ji je nagajal, jo cukal za lase in tožaril mami. Če je bilo le prehudo, sta oba dobila eno po riti in za kratek trenutek je bil v hiši mir. Res, samo za kratek trenutek. Mrak je bil vse gostejši, nikjer se ni nič premaknilo. Napenjala je ušesa, da bi vendar zaslišala zaškrtati ključ v vhodnih vratih, ali škripanje lesenih stopnic. Nič. Samo tišina in mrak.

Ni več vzdržala. Začela je glasno jokati, da bi koga priklicala. Nič se ni zgodilo, nihče ni prišel, nihče je ni dvignil iz posteljice, nihče je ni stisnil k sebi, nihče obrisal mokrega obrazka. Ni več jokala, samo hlipala je v odejo, stiskala mokrega slončka k sebi in zaspala.

Ni slišala ključa v vhodnih vratih, bratčevih topotajočih korakov po stopnicah. Šele, ko je zasvetila luč na hodniku, je zaspano pomežiknila in se nasmehnila bratcu, ki ji je skozi ograjico molel velik zavit bombon. Mama je prišla v sobo, jo dvignila iz posteljice in jo odnesla v kuhinjo. Odložila jo je kar na kuhinjski pult zraven velike vreče z nakupljeno hrano. Bratec je kot pravi akrobat splezal na pult po na pol odprtih predalih, se usedel na drugo stran vreče in oba sta iskala, če bi se med zelenjavo prikazala kakšna majhna čokoladica, ki jo je mama vedno dala prav na dno velike vreče.

Moje jezikovne težave

Irina Telban

Pred leti sem spoznala partnerja s Krasa. V začetku sem ga komaj kaj razumela, še posebno, če se je pogovarjal s sosedi ali znanci. Zelo sem pogrešala podnapise. Neko jutro je šel zgodaj od doma. Jaz sem komaj na pol odprla desno oko, vse ostalo še ni funkcioniralo. Ker mi je zmanjkalo idej, kaj pripraviti za kosilo, sem ga vprašala, kaj naj skuham. »*Verzote*,« sem zaslišala glas iz stopnišča. Prav, sem se strinjala sama pri sebi, ne vedoč, kakšne težave sem si nakopala v tistem dopoldnevu. Ko sem vstala, sem z jutranjo kavico v roki iskala po kuhinjskih omaricah škatlo ali vrečko, na kateri bi pisalo *verzote*. Kavice že davno ni bilo več, jaz pa sem še vedno do pasu v omaricah iskala *verzote*. Nič drugega mi ni preostalo, kot da se zapeljem do trgovine in tam poiščem *verzote*. V trgovini ni bilo nič bolje. Po dobrem kilometru hoje med policami sem obupala in se postavila na oddelek z zelenjavo ter čakala, da pride mimo trgovka in jo vprašam, na kateri polici bi našla to čudo. Po nekaj minutah sem jo res dočakala in prijazno mi je povedala, da stojim pred kupom verzot in kar je bilo še bolj ponižujoče, eno veliko glavo sem celo držala v roki – ohrovt. Tisti trenutek sem bila podobna pokvarjenemu, hitro delujočemu semaforju. Še danes po dolgih letih prodajalke niso pozabile, na njim tako smešen dogodek, in pogosto me vprašajo: "Gospa, a danes ne potrebujete verzote?" S prehrano na Krasu imam kar velike težave. Naslednji dogodek je bil spet prehranske narave. Partner je odhajal na delo in tokrat se je zgodil čudež, ker mi je na vratih zdrdral jedilni list za kosilo. »Porabi tisto repo, ki je ostala od prejšnjega tedna, krompir in *krodegine*.« Ljubi Jezus, spet se bom vse dopoldne ubadala z iskanjem *krodegina* po omarah in policah v shrambi. Zgodovina se ponavlja in jaz sem ponovila postopek. Ker sem nadarjeno dete, mi niti na misel ni prišlo, da bi poklicala mojega Kraševca, ker znam biti trmasta kot on. Torej, akcija! Večkrat tedensko imava brezmesno hrano, zato sem spet brskala med zalogo riža, moke, makaronov, različnih kaš in novodobne kvinoje. Pri tem sem raztresla drobtine, katerim se je hitro pridružila še polnozrnata pirina moka. Že kar lep čas pa sem tacala po polžkih, ki so se znašli na tleh. Pa naj še kdo reče, da so polži počasni. Skratka, iskanje ni dalo nobenih otipljivih rezultatov. Zadnja možnost: hladilnik. Tudi tu nisem našla nobene konzerve ali vrečke z napisom *krodegine*. Našla pa sem odprto kislo smetano, ki ji je rok uporabe pretekel pred mesecem in še malo. Pa kos sira, ki je po trdoti in barvi spominjal na odlomljeno opeko in še pol poli salame, ki mi je kar zdrsnila iz rok, kolikor je bila sluzasta. *Krodegina* pa nikjer. Tokrat sem požrla svoj ponos in šla do sosede. Ta mi je pojasnila, kaj so *krodegine* – klobase kožarice, ki sem jih potem hitro našla v zamrzo-

valniku. A glej ga zlomka! V levem kotu zamrzovalnika so bile zložene klobase in vzela sem ven en paket. Tisti dan sva imela za kosilo kislo repo, krompir v kosih in kuhane pečenice. Pozimi se rada pridružim medvedji družini in zjutraj malo podaljšam noč. Zavidam medvedom, da to počno kar tri mesece in dlje. Na mizi me je čakal listek: »Pusti *škure*, so pokvarjene!« Dobro. Brez tega podatka bi verjetno težko preživela dan, posebno zato, ker pojma nimam, kaj so to *škure* in na kateri strani neba se nahajajo. Jutro je minilo umirjeno, primerno mojemu razpoloženju in pomanjkljivi energiji, za kar je bila odgovorna polna luna. Kot vsako jutro sem odšla v spalnico, da jo prezračim in pospravim včerajšnje perilo, ki je nemarno viselo čez stol ter posteljem postelje. Okno sem še odprla, polkno pa se je uprlo. Tudi močnejši sunek ni bil dovolj. Trikrat sem ponovila postopek, pa se ni niti premaknilo.

»Boš ti mene zafrkaval na vse zgodaj,« sem benti in se drla na polkno. Odšla sem v delavnico in vzela največji izvijač, za katerega mislim, da bi morali uzakoniti dovoljenje za hladno orožje. »Zdaj bova pa videla, kdo bo popustil, jaz ali ti,« sem še naprej podžigala svojo jezo. Z vso silo sem zapičila izvijač med režo, spregledala odtrgan kos lesa in hotela z vzvodom premagati trmasto kraško polkno. »Ne boš ti mene, ne!« po nekaj poskusih mi je vendarle uspelo, pa še trske so ostale za vsaj dvakrat podkuri-ti v peči. Zmagala sem! Bila sem ponosna nase, ko sem pospravljala za amaterskim mojstrom in veselo nadaljevala s svojimi dopoldanskimi deli. Veselje, ko je on prišel domov, pa je popolnoma pokvaril z enim samim stavkom: »A ti nisem napisal, da so *škure* pokvarjene in jih pusti pri miru?« Kot vsi moški tega sveta! Niti ene same besede pohvale za dobro opravljeno delo. Nesramnež! Pa še mizarja sem morala sama plačati. Me je pa vse tole izučilo in sedaj mrzlično iščem po knjigarnah slovensko-kraški slovar. Ker ga ne najdem, vas Zgodbarničarji lepo prosim, če mi ga kdo proda ali odstopi, ker bom brez njega težko ohranila mir v hiši. Vnaprej hvala.

Koliko časa še?

Irina Telban

Odprla je vrata in njen pogled je bil drugačen, nevsakdanji, zbeگان, odsoten, oči skoraj steklene. Gledala je nekam mimo mene oz. skozi mene, ne da bi me videla. »Pridi, boš slišala, kaj mi pojejo punce,« me je za roko vlekla na balkon. V mrazu sva stali na balkonu in poslušali. Jaz nisem nič slišala, ona pa: »Zdaj so pa nehale, ko si ti prišla,« je bila prepričana. Razburjeno je hodila po kuhinji. »Že ob pol šestih zjutraj so mi začele peti: *stara je pa vstala.*« Vse bolj debelo sem jo gledala. Nič mi ni bilo jasno. Kdo naj bi bil tisti, ki jo nagovarja, ali ji poje, pa ob pol šestih zjutraj? Kako je kaj slišala, če pa navadno spi do devete ure? Res je, da imajo sosedje manjše otroke, ampak vsi so lepo vzgojeni, vedno vljudno pozdravijo in še nikoli nismo imeli nobenega spora z njimi. Večji otroci gredo ob pol osmih v šolo, manjše pa že prej starši odpeljejo v vrtec. »Do desetih zvečer mi pojejo: *stara je pa grda!*« Bila sem vse bolj zbegana. Njen odsoten pogled, te pesmi, kaj je sedaj to? Pred sosedovo hišo že dolgo ni bilo avtomobila, kar je bil znak, da so odšli od doma, prav tako pri drugem sosedu, ki gredo še prej v službo, svoja majhna fantka pa spotoma oddajo v vrtec. »Mama, kdo ti poje,« sem jo tiho vprašala. Ni mi odgovorila, saj zelo slabo sliši, slušnih aparatov noče nositi, ker čisto dobro sliši brez njih, po njenem prepričanju. »Jaz nič ne slišim,« sem ji dopovedovala in odprla okno, da bi se tudi ona prepričala o svoji zmoti. Še trikrat je v tistem dopoldnevu stala na balkonu v tanki jopici in poslušala petje namišljenih otrok. »Mami, sosedovi otroci so sedaj v šoli do enih popoldne, Tilen in Jon pa v vrtcu do treh. Ne vem, kaj ti slišiš,« sem ji že manj potrpežljivo razlagala. Spet me je za roko vlekla na dvorišče, kjer sva čakali, da bi slišali kakšen glas ali petje. Nič. Tišina. »Slišiš?« je nenadoma vzkliknila. »Ne,« sem pošteno odgovorila.

»Kako ne slišiš tega vpitja?« je jezno zavpila name. »Boš rekla, da sem zmešana!?« Stala sem sredi dvorišča, napenjala ušesa, da bi vendarle slišala kakšen nenavaden šum. Nič. Samo vse bolj moreča tišina. »Pojdiva, nama bom skuhala kavo,« sem predlagala in jo odpeljala v hišo. Pristavila sem lonček za kavo, mama pa je še kar naprej razpredala o nesramnih otrocih, ki jim ni nič naredila, da pa se vsi staramo in nismo več tako lepi kot v mladosti, je pa povsem jasno. To se je ponovilo vsaj še petkrat do večera. Ponoči sem zaslišala, kako so se trdo zaprla vhodna vrata. Hitro sem vstala, si ogrnila jutranjo haljo in stekla ven, vedoč, da ima mama spet nočne pohode okrog hiše, kar je zadnje čase pogosto počela. V sami spalni srajci in copatah je stala na dvorišču in v soju cestne svetilke zrla proti sosedovi hiši. »Tudi ponoči vpijejo: *stara je pa kurba.*« Nikoli nisem pogledala drugega moškega kot tvojega očeta, one me pa zmerjajo s

kurbo. Tega že ne bom prenašala.« Drugo jutro sem jo ujela že skoraj sredi ceste s plastenko vode v roki. »Kaj pa boš z vodo, mami?« sem jo prijazno vprašala. »Polila bom te smrklje nesramne, samo da pridejo ven! Ko prideš ti, se pa skrijejo. Ti jih pa še zagovarjaš, da so lepo vzgojene, zato pred tabo ne pojejo. Njihova mama je pa tudi nesramna, da jim nič ne reče,« ni bilo konca njenemu razpredanju, jaz pa sem vse bolj negotova nemočno stala ob njej sredi ulice z veliko željo, da bi tudi sama zakričala tako močno, da bi me slišal Bog: zakaj, zakaj ravno moja mama?! Povej mi, zakaj? Zakaj ... je vse bolj odmevalo v moji notranjosti. Odgovora pa ni bilo. Samo tišina. Samo zakaj, zakaj, je bobnelo v meni in me delalo majhno, čisto majhno pred strašljivim spoznanjem – moja mama je zbolela za demenco. Kaj naj storim? Kaj lahko storim? Vse več vprašanj, iz dneva v dan več vprašanj, brez odgovorov, brez namiga za izhod ali pomoč. Samo to sem vedela, da sem med vsemi temi vprašanji samo tista majhna pika pod vprašajem. Kaj me čaka jutri? Spet nov vprašaj, morda dva, trije. Zakopala sem se v knjige, brskala po spletu, spraševala zdravnico, psihiatra, dobivala sem odgovore, s katerimi pa si nisem mogla nič pomagati. Pričakovanja? Samo poslabšanje, nič drugega, niti besede "saj bo bolje, saj bo pozabila." Vse je pozabila, vse pozablja, le teh pesmic ne. Pred tedni sem ji razložila, da glasovi izvirajo iz njenih možganov in ne prihajajo od zunaj. Poslušala je, prikimavala in imela sem občutek, da me razume, saj me je vendar tako zbrano poslušala. »Navaditi se bom morala. Bom pač morala s tem živeti,« je razumno zaključila mojo razlago. Res sem se potrudila, da sem ji vse razložila, prebrala odstavek iz brošure, ki sem jo našla v zdravstvenem domu, tako, da bi ga lahko kljub osemnosemdesetim letom razumela tudi ona. Nasmehnila se mi je in odšla proti hodniku. Odprla je vrata in se sunkovito obrnila: »A jihliš?« V meni je vpilo: ne, ne, mami, saj si vendar razumela, kaj sem ti pol ure razlagala. Kaj je sedaj s teboj, kje si moja mami, ne poznam te! Ta gospa pred menoj ni moja mami. Kdo je ta ženska, ki mi greni vsak dan posebej? Po nekaj dneh zatišja je hitela s pohodno palico proti vaški cesti, kjer so se otroci vračali iz šole. »Ne, mami, ne,« sem vpila, kolikor so zmogle glasilke in tekla proti njej. Prepozno. Sosedovega fantka je s palico porinila s kolesa, da je padel, k sreči v travo. Še preden sem pritekla do njiju, je fant v grozi vlekkel kolo za seboj, da bi čim hitreje premagal tistih dvajset metrov do doma. K sreči fantu ni bilo nič, je bil pa hudo prestrašen in od takrat naprej vedno preveri, kje je tista huda teta, da ga ne bi spet napadla. Zvečer sem sosedi razložila situacijo in razumela je, saj so tudi oni imeli podobne izkušnje z babico. »Nevarna je našim otrokom.« »Vem. Do danes je samo grozila. Mislila sem ...« Koliko časa še, koliko dni, mesecev bo lahko še z nami doma v okolju, ki ga pozna? Vem, neizbežno bo morala v varovani oddelek neke ustanove. Težka bo ta odločitev pa kadarkoli jo bo potrebno sprejeti. Bo to že jutri, prihodnji mesec? Kdo ve.

Prevara

Irina Telban

Izbral je najbolj hrupno restavracijo daleč naokoli, da bi povedal, na kar čakam že nekaj mesecev. Hrup naj bi ublažil izgovore in laži, ki mi jih bo natrosil ali olepšal, če bo to znal, saj ga je izdajalo komaj opazno jecljanje, kadar je kaj prikrival. Ampak, dragi moj, danes si te bom privoščila in na kraj pameti mi ne pride, da bi ti kaj olajšala ali polagala besede na jezik. Danes si sam in čakala bom, da boš izdaval vsako besedo posebej, jasno in razločno. Pa tudi dvakrat boš ponovil, kar želim slišati, za kazen, ker si izbral ravno to restavracijo, čeprav dobro veš, da vrtijo preglasne komade, take, ki smo si jih požvižgavali pred desetletjem in več, ravno takrat, ko sva se spoznala.

»Veš, Špeli ...« No, začetek je zelo obetaven, saj me je tako imenoval le takrat, ko se je dogajalo kaj prijetnega, ali pa je pričakoval bolj pestro noč. Vse to danes odpade in lahko nadaljuješ. Ne gre? Pa nič. Imam čas do ponedeljka, torej pričakujem kar nekaj ur lastne zabave. Lahko bi ti odgovorila: »Vem.« Res je, da sem izvedela zadnja, kar pa je ta trenutek nepomembno oz. je vse že za menoj, tako jeza, razočaranje, solze, bolečina. Moje prijateljice bi te kastrirale, ali v najboljšem slučaju poslale v samostan, jaz pa se bom raje naslajala nad tvojimi izgovori, prepričevanjem in držala ti bom posodo, da se boš posul s pepelom. Do takrat pa je še kar nekaj časa, zato vse lepo po vrsti. Gotovo si svoj veličastni govor pripravljaj več dni. Torej uvod. »Veš?« Ja vem, ampak ti ne veš, da jaz vem vse podrobnosti in težko mi boš povedal kaj novega. Lahko mi prizaneseš s podrobnostmi, te sem poslušala zadnje mesece od dobro obveščениh prijateljev in tistih, ki bi to radi postali. Dragi moj, napačen pristop. Prijatelji morajo imeti druge kvalitete in med samozvanimi detektivi jih ne bi ravno izbirala. Že zato, ker v svoji zagnanosti pretiravajo; in poslušati moraš več primerjalnih zgodb hkrati, da o uspešnosti njihove postranske dejavnosti niti ne omenim. Gledal me je s tistim prosečim pogledom, ki pričakuje pomoč, v smislu nadaljevanja od »veš«. Tokrat pa ne. Čisto sam si na drugi strani mize, sam si jo izbral, tako kot lokal in prostor pod zvočnikom. Danes ti to ne bo pomagalo, morda ti bo celo neprijetno dvakrat povedati tisto, kar ti bo šlo najtežje z jezika.

»Ne razumi napak, rad te imam in ne bi te hotel prizadeti.« »Na tale komad pa sva prvo leto plesala na plaži«, sem preslišala prvi poskus opravičevanja. »Oprosti, kaj si rekel?« Lahka glasba, ki je sledila, mu seveda ni bila po godu, oziral se je, da bi priklical natarcarja, saj je potreboval pomoč dodatnih maliganov, medtem ko sem jaz mirno oblizovala sladki rob kozarca, ki je krasil moj priljubljeni martini. »Boš še enega?« Izhod v sili. »Ne, hvala.« Pravilo številka ena: čim manj besed. »Kar zgodilo se je.«

Aha, podobno, kot se zgodi čudež. Potrudila sem se, da sem naredila najbolj neumen izraz na obrazu, kar pa sem že doma dodobra izpilila. »Pre ...« Torej le sledi nadaljevanje. Čakal je na bučno glasbo, ki pa na moje veselje ni bila še na vrsti. Težko boš izpljunil besede, dejanja so ti šla bolje od rok in vse ostalo seveda tudi, sem z veseljem ugotavljala. Skoraj se mi je zasmilil, tako sključen nad praznim kozarcem, povešena ramena, begajoč pogled, kot bi iskal pomoč mimoidočih gostov in natakarijev. Glasno sem zacmokljala, si obliznila ustnice in pobrala še zadnje sladke kristale z roba kozarca. Podobne scene sem videla v mehiških nadaljevankah. Zapeljivo? Meni se je vedno zdelo slaboumno, ampak v danem trenutku mi je prišlo prav. Opazil je, da se zabavam, medtem ko je on dajal vtis šolarja s popolnim neznanjem. »Moral bi ti povedati že prej...« Ne ga lomiti. Si mi pozabil povedati tisto popoldne, ko si moral nenadoma odpotovati za tri dni? »Kaj pa?« sem začudeno vprašala z glasom, kot da je to zadnja stvar na svetu, ki bi me zanimala. Oh, daj no, ljubček, malo bolj se boš pa moral potruditi, nazadnje mi boš moral priznati, da nisem tepka, ki jo boš odpravil z nekaj sladkimi lažmi. Besede, ljubček, na besede čakam. »Nisem mislil, da bo šlo tako daleč.« »Kaj, kam daleč boš šel?« sem poskušala prevpiti Queen-e in trenutku primerno *I want to break free*. Popoln zadetek. Mirno sem prepevala pesmico s Fredijem, medtem ko je on ves zaripel v obraz buljil nekam mimo mene, ne da bi karkoli videl. »A ni tisto Anita iz tvoje službe? Pa Melita in Tanja, očitno nekaj praznujejo.« Malo sem zašla, preveč besed. Utihnila sem in ga milo pogledala, kot bi pričakovala ljubkovalne besede, ali vsaj pohvalo za mojo brezhibno pričesko in novo obleko, ki sem si jo privoščila za ta svečani dogodek. Pregrešno drago obleko sem iskala ves teden, saj sem hotela več razkriti kot zakriti, kar mi je super uspelo. »Oprosti za trenutek,« sem se ga usmilila in odplesala med mizami. Hojo v vrtoglavih visokih petkah sem vadila kar nekaj dni, ker se nisem hotela osmešiti ali pristati na urgenci z zvitim gležnjem. Obvladam. Varno sem prišla do šanka, si naročila še en martini in ponovila postopek manekenske hoje v nasprotno smer. Moj dragi možiček se je ta čas postaral za nekaj let in težko bi rekla, da mi je deloval kot zaljubljeni golobček, kar bi moral seveda biti. Grulil je že, grulil, ampak precej neuspešno. Tišina. Saj še nič ni povedal, pa mu je že zmanjkalo besed. Pravilo številka dve: nič *sufljanja*, nič pomoči. »Ne vem, kaj naj naredim. Ne bi te rad prizadel.« Dobro, to si že povedal, prizadeti pa me bolj ne bi mogel, to vendar dobro veš. Spet učinkovita tišina, to je trenutno moje najmočnejše orožje. »Zakaj bi me pa prizadel?« Ljubi Bog, kaj bolj neumnega bi težko izjavila, priznam pa, da mi je šlo kar malo na smeh. Sedaj, da se razumemo. Pred meseci sem se utapljala v solzah, pretepalala nedolžno blazino, da sem se ji na koncu celo opravičevala. Blazina je predstavljala najprej njega in potem še njo, tako da jih je res pošteno dobila po perju. »Prevaral sem te.« Končno. Na te besede sem čakala dobro uro. Trije martiniji so ta čas skrbeli za načrtno koketiranje s prijetnim mladeničem, ki je sedel ob oknu in čakal, da bo lahko

odšel domov. Boris je res dober prijatelj in ni mu bilo treba veliko razlagati. Prijatelji pridejo vedno prav, če pa se ob tem še zabavajo, toliko bolje. »Tole mi moraš pa bolj natančno razložiti.« Kot bi šlo za zapleteno matematično formulo, ne pa za priznanje prevare. Ponosna sem bila nase, da sem tako profesionalno odigrala svojo vlogo, ne pa histerično vpila, jokala ali izvajala teatralne scene za občinstvo, kar je očitno pričakoval, sicer ne bi izbral tega lokala. Gledal me je prestrašeno, kot da sem zahtevala od njega, naj se sleče do nagega. Nič takega, to bi bilo prelahko. Pojasnilo. Argumenti. To me trenutno najbolj zanima. Malo boš moral še zdržati, saj imaš verjetno kaj več za povedati kot teh nekaj stavkov. Saj veš, kako gre, začetek, jedro in konec. Začetek je mimo, sledi jedro, pričakujem, da bo daljši od treh stavkov, za konec pa morda načrti za prihodnost. Tvojo, dragi, tvojo. Za svojo že vem. Ali bolje rečeno, sestavila sem si načrt za nadaljnjih pet let. Dokončati magisterij, napredovanje v službi sledi takoj, ko gre Mihaela oktobra v pokoj. Njeno delo mi je pisano na kožo in že lep čas delam na dveh področjih. Toliko na poklicnem področju. Bolj zanimivo bo zasebno življenje. Ker je moja biološka ura že odbila poldne, bi bil skrajni čas, da poskrbim za povečanje natalitete, tu pa je ena mala ovira, in sicer moram kar najhitreje najti inteligentnega opraševalca. Hlevček ima dva prostora, namenjena tovrstni družinski dejavnosti, zato bo temu treba nameniti dovolj časa in strokovnega pristopa. Nadaljnja ura je bila rezervirana za iskanje krivca za njegov skok čez plot in trud, da sebe prikaže kot žrtev, ne spomnim se česa že. V glavnem, najmanj krivde pri tem je pripisal sebi. Druga ura pa je bila namenjena najini novi priložnosti, kot se je romantično izrazil. Na vse je mislil, saj je iz žepa potegnil žametno škatlico s pregrešno dragim prstanom, ki ga bo prav gotovo odplačeval še naslednji dve leti. »Tole naj nosim, da me bo vsak pogled nanj spominjal na ta zgodovinski dogodek? Ne ga lomit,« sem ga zavrnila z najslajšim nasmeškom. Vstala sem, vzela torbico in ga pustila z odprtimi usti. Pomežiknila sem Borisu in odšla v toplo poletno noč.

Tri sestre

Irina Telban

Živele so na odmaknjeni kmetiji v majhni vasici nad Črnomljem. Vse tri so bile malo zaostale, vendar so svojo kmetijo dobro vodile. Vse tri so bile pridne, delovne, srednja sestra Ana je skrbela, da je bilo vse postorjeno v hiši, hlevu in na njivah. Imela je ključ od hrama, kjer so imele nekaj malih sodov vina za lastno uporabo in redke delavce, ki so včasih prišli pomagat k senu ali v vinograd. Vse tri so ga rade *cuknile*, zato ga je Ana, ki je najraje zahajala v hram, zaklepala. Najmlajša Magda je skrbela za kuhinjo, kokoši in enega ali dva prašiča. Magdo so sosedge le redko videvali, skrivala se je pred ljudmi. Svoje delo na dvorišču in pri živalih je najraje opravila zgodaj zjutraj ali pozno popoldne, da jo le ne bi kdo videl ali, Bog ne daj, celo ogovoril. Če se je to zgodilo, več dni ni hotela iz hiše, samo sedela je v kuhinji in nemo strmela v vrata v bojazni, da ne bi kdo vstopil v njen skrivnosti svet. Najstarejša sestra Marija se je v poznih srednjih letih na presenečenje vse vasi poročila z Milanom. Nihče ne ve, kako sta se spoznala. Njegovi bratje in sestre so jima pripravili lepo poroko s svati iz cele vasi, kot je bilo takrat na kmetih v navadi. Marija je bila veliko starejša od Milana, kar se ji je tudi poznalo, a zanj je bila najlepša in najbolj pridna, kot jo je rad pohvalil. Tudi Milan je končal le štiri razrede osnovne šole, več ni zmožel. Je pa bil pridnih rok in zelo močan, prijel je za vsako delo, če le ni bilo prezahtevno. Sorodniki so mu za poročno darilo kupili rabljen traktor, na katerega je bil sila ponosen in nihče se ga ni smel niti dotakniti, sicer se je zelo ujezil. Sestre so imele Milana vse enako rade, celo tekmovala so med seboj, katera mu bo nesla malico na njivo, ki jo je oral ali kosil na travniku za vasjo. Rad je dolgo zjutraj spal in one so to spoštovale kot zakon, nobene-ga hrupa, vrata so zapirale čisto potih, da ga ne bi zbudile. Celu govorile niso med seboj, le šepetale, če je bilo res kaj nujnega. Zajtrk zanj so postavile na rob štedilnika, da je bil ves čas topel in da ne bi moral čakati nanj, ko je vstal. Tudi topla voda je bila na štedilniku, da se je umil ali samo pomočil roke v okrušen lavor. Vsako jutro je Ana razdelila delo, ki so ga morali opraviti tisti dan. Ni trpela ugovorov ali izmikanja. Za nagrado jim je pri kosilu na mizo postavila steklenico vina, ki je komaj zdržala do konca obeda. Včasih, ko ni bilo veliko dela popoldne, je šla še po polovico ali malo več, kar pa je pomenilo, da so popoldne poležavale vsaka v svojem kotu in jim za delo ni bilo več mar. Pa nič za to, saj so naslednji dan z veseljem vse nadoknadile, da bi si spet kmalu zaslužile tekoči priboljšek. V nedeljo zjutraj sta Ana in Marija odšli v dobre pol ure oddaljeno cerkev k maši. Magda je vedno ostala doma. Ko je odpravila pri živini, je prižgala svečo, vzela rožni venec in odmrmrala nekaj molitev. Potem je tiho čakala,

če bi Milan prišel na zajtrk, da mu takoj postreže. Tudi, če je veter premaknil polkna, je skočila proti štedilniku, misleč, da hrup prihaja iz velike izbe, kjer sta spala Milan in Marija. Ni se zgodilo. Prej sta se sestri vrnili in pristavili velik lonec, v katerem so vsako nedeljo kuhale juho. Milan je vstal malo pred kosilom. Bil je naspan, spočit in dobro voljo je prenesel na sestre, ki so se še dolgo spogledovale in hihitale. Pri drugi košnji se je Milan zgrudil ob traktorju. K sreči ga je videl sosedi, ki je prav tako kosil sosednji travnik, in sta se ob počitku v senci pogovarjala o pridelku, ki ga je to leto suša pošteno zdesetkala. Sosed Pavle je hitro skočil na traktor in se odpeljal dober kilometer domov, od koder je poklical pomoč. Vzel je pletenko hladne vode, brisačo je kar snel izza vrat, kjer je visela in se hitro odpeljal nazaj na travnik do Milana. Bled je ležal v senci traktorja in globoko sodel. Pavle je zmočil brisačo, obrisal Milanu čelo, obraz, in mu razrahljal srnjco. »Saj mi bo hitro dobro,« je rekel Milan in hotel vstati, a noge ga niso ubogale. Zaslišala sta sireno, ki jo je preglasilo prestrašeno vpitje. Dolge tedne sta Marija in Ana hodili z vlakom v Novo mesto v bolnico. Nosili sta mu domače klobase, kruh, ki so ga ponoči spekle zanj, da je bil svež, saj je takega imel najraje. »Nič mi ne nosita, grem kmalu domov, je rekel zdravnik. Še kakšen dan ali dva,« se je nasmehnil zaskrbljenima sestrama. Domov ni prišel več. Zjutraj je poštar prinesel telegram z žalostno novico. Niso mogle verjeti, da njihovega ljubljeneza Milana ne bo več. Ne bo več njegovega gromkega smeha, ne bo več potrepljal Magde po zadnjici, kar je storil namesto zahvale, če je kaj dobrega postavila na mizo. Vse bolj so svojo žalost utapljale v vinu, ki je bilo odslej ves čas na mizi. Slabo leto za Milanom, je žalost pobrala Ano, samo nekaj mesecev za njo pa še Marijo. Magdo je vzela sorodnica iz sosednje vasi. Magda ni več govorila, momljala je, obračala rožni venec, po licu so ji pogosto tekale solze. V žepu je imela poročno Milanovo sliko in ko je vedela, da ni nikogar blizu, je vzela oguljeno sliko iz žepa, jo poljubila, stisnila na prsi in glasno zajokala. Na koncu vasi je samevala hiša, iz katere se dim ni več valil. Dom, v katerega je Milan prinesel veselje, smeh, ropot traktorja, je nemo čakal na novega gospodarja.

Kratka razlaga narečnih besed

Ivan Novak

BŠEK: Poljub. Ljubezenski poljub, prijateljski poljub ali poljub kar tako.

BŠTIN: Ženski kratek spodnji suknjič. Podpora prsi.

BRENTIČ: Lesena 20. litrska posoda za pretakanje vina in trgatev. Brentč vina je bila vstopnina v vaško fantovsko družbo.

BUBC: Smrkavec.

BAPCA: Železna priprava za klepanje kose.

ČEŠLA: Lesena podolgovata zajemalka. Uporaba pri pretakanju vina.

FANCLE: Miške. Obredna jed.

FRMNTON: Ime sadike in sadeža. Prehrambna kultura za živino in ljudi.

FRNCEZA: Jed iz polentnih rezin, popečenih v olju in prelitih z črnim vinom.

GUNCVET: Nagajivec. Otroška opazka.

PRKAR: Obcestni varovalni kamen.

ŠKOBEL: Nočna omarica.

VEHA: Lesen ali plutovinast zamašek za sode

BKAL: nočna posoda

BRJŠE: hlače

KANELA: trstika

KANELA: posebna pipa za iztakanje vina iz kadi

KOBILICA: nosilec za žaganje drv

KANDOT: poljsko stranišče

KAMIŽOLA: moški suknjič

KOMIN: dimnik

TOPORIŠČE: ročaj

KONFIN: mejnik

KRJOLA: samokolnica

MAŽEROLA: živinski nagobčnik

REJS: zavora

VERO: resnica

ISTINA: pravilno, resnica

NJOKI: svaljki čhmo njoće z domaće moće z vojaće n bloće)

KRMONE: rezanci

ŠPOČ: mineštra iz luščene koruze

PSE: česnovi cvetovi

KULO: bicikel
BŠTIN: ženski kratek suknjič-podpora prsi
PITKA: mlada kokoš
ZBELCA: otroška posteljica
GLOBIN: zaščitni premaz za čevlje
TCIN: stara al.¼ litrska posoda
KOTLA: žensko krilo-spodnji del
BRUMBA: pranje lesenih vinskih sodov
ŠULNE: čevlji nasploh
VSLA: brusni kamen za koso
BAPCA: železna priprava za klepanje kose
ŠTRPAČA: motika za kopanje kamnitega terena
ZAGOZDA: železni del eno stran oster za klanje drv
ZDUBEL: velik plamen
GRAPA: vodni kanal
GREDA: nosilna greda
BUBC: smrkavec
BRUMEN: dober
ZNUCEN: obrabljen
ZBUGN: adijo
COKLA: leseno obuvalo, kravja ovira pri hoji
ŽUCA: hladetina. Jed iz izbranih vrst mesa
ŠKOBEL: nočna omarica
ŽNDARM: mestni policaj
KANVA: klet
BOKLA: pesto
FJOK: mašna
ČEŠLA: lesena zajemalka
STOPA: priprava za luščenje koruze
PURŠ: nekakšen sluga, vojaški poklic
FGOT: večja platnena cula
RÜŠCA: velika cula iz raševine-prenos sena

Mimoza

Ivan Novak

Tudi ta mehka, sramežljiva in nežna rožica je prišla k nam od drugod. Kot mnogo drugih že znanih, je tudi mimoza prišla iz tropskih delov sveta in zadnja desetletja postala cenjena in iskana tudi pri nas, ta ljubka rumena rožica. Pravzaprav bi lahko rekli, da na nek način predstavlja prestiž, ali ga je vsaj predstavljala, najbrž zaradi ljudskega obnašanja po tistem znanem reklu »vse tuje je boljše od domačega«. Tako se je tudi Berto ogrel za mimozo, jo pred tremi leti kupil v mestnem rastlinjaku in jo doma posadil zato, da bi s cvetenjem ženo in svoje znanke, prijateljice, presenetil in počastil za 8. marec, dan žena. Že pred leti, ko je še bil aktiven v mešanem pevskem zboru in obdarovanje žensk še ni bilo čisto samoumevno, je so-pevke obdaroval s cvetjem ob njihovem prazniku. Da bi poudaril pomen ženske prisotnosti in njih obstoj nasploh, jih je večkrat kar tako obdarjal s cvetjem, najbrž spet po izreku, da je ženska vredna moške pozornosti vsak dan, ne le za 8. marec. Seveda, ko je bil mlajši, se je rad vrтел v ženski družbi in kdo bi pravzaprav vedel, zakaj je Berto vse to počel. Še njemu samemu ni bilo popolnoma jasno, zakaj. Morda pa le ne samo zaradi nekih izrekov, ki imajo danes nek pomen, neko težo, jutri pa jo že izgubijo. Morda pa se je na tak način poskušal ženski približati, stopiti v njeno senco, se z njo obogatiti. Kakorkoli, priznal je dejstvo, da je ženska središče njegovega veselja in zato vredna njegove hvale. Tako je cvetlici določil prostor, kjer bo rastle, zapolnjevala in krasila prostor in pogled. Lepo se je prijela in prvo leto rastle nad pričakovanjem. Do zime je dosegla višino pol metra, a opore ni še potrebovala. Imela je bujno rast in Berto jo je ogledoval tudi čez zimo, saj je vedel za njeno občutljivost. Nobene poškodbe ni opazil in naslednje leto je pričakoval cvetje, a se to ni zgodilo. Rastle je v višino, kmalu dobila oporo, saj je do zime dosegla dva metra. Sedaj se je Berto še bolj bal zanjo. Prezimila je normalno in nič ni kazalo, da bi bilo treba kako ukrepati, jo zaščititi. Tretje leto se je pognala kvišku in začela oblikovati cvetove. Berto jo je opazoval, ojačal oporo zaradi dosežene tri metrske višine in se navduševal nad porajanjem cvetov. Poleti se mu je zdelo, da so že oblikovani in da bodo še pred zimo cveteli. Prepričeval se je, da to ni mogoče, saj cveti v marcu in jo ponosno podarjamo za osmi marec. Bil je prepričan, da mu letos uspe, da bo pričakovanje poplačano. Vendar ji letni čas ni bil naklonjen. Že v decembru je zapihala precej močna burja, ki je sicer tu doma, in razpihovala svojo neusmiljeno mrzlo dušo. Nekaj dni pred novim letom se je nekoliko umirila, se potuhnila, kot bi rekli po domače in takoj po praznikih ponovno vzrojila, kot bi hotela ali morala očistiti vso nesnago tega sveta, ki jo človek tako vztrajno in brezvestno kopiči. Bertu se

je strah upravičeno nabiral v kosti, ker slutnja je bila premočna, napovedovala je tisto najslabše, kar se nežnemu drevescu lahko zgodi. Smrt. Burja ni nehala in ni nehala, vztrajno je tulila in jezno kazala strupeno moč, da so nežni cvetovi in vejice mimoze postajali vsak dan bolj podobni zapečeni Illyjevi kavi, in umirali. Berto jo je vsak dan nemočno opazoval, kako centimeter za centimetrom umira, nagibajoč se proti zemlji. Zgublja vonj in moč nežne lepote. Po treh tednih divjanja je burja ponehala in mimozo usmrtila. Berto je priznal poraz, a življenje živi naprej in upanje z njim. Morda mu bo čas podaril še eno možnost, da bo lahko nekoč uresničil svojo željo.

Premoženje

Ivan Novak

Ravno pred pripravo prostovoljnega plačilnega prometa, priplove pred pomol pomorska pehota primorske policije, postavljajoč plavalne prepreke plavalcem. Policijo pripelje pokvarjeno plovilo P petnajst. Prostovoljni plavalci plačilnega prometa poskušajo prelisiti policijo pod pregovorom, potrebujemo pomoč preventivnega prisluškovalnega programa. Poenostavljen pomožni program prisluškovanja priporoča plavalcem prenos premoženja. Priskrbljeno premoženje predstavlja polnjena paprika. Podtalni prenos premoženja policija prepoveduje. Prodaja prisluškovalnega programa ponovno prinaša petkrat povečano premoženje. Preiskovalci pometejo prekršek pod predpražnik. Pričakovano pomoč prinese postavni poštar Peter Potočnik. Ponosno ponuja popravljen, preimenovan predpisan program. »Pravilno porazdeljena prva pomoč«. Prvo predavanje prve pomoči, poslanci preprosto prespijo. Poredno poslušanje ponovljenega predavanja, poslancem prepreči pravljичne počitnice. Preslikani podatki prebivalcem pokažejo popoln polom profesionalno prelučnjanih pomočnikov potapljaške policije. Po predrzno premetenem početju, pomoč praviloma presahne.

SKEČ (osapsko narečje)

Ivan Novak

Dogajanje: Prva leta po drugi svetovni vojni na dvorišču istrske hiše.

Osebe: Toni - oče, poglavar družine, starejši moški; Mrika - Tonijeva žena, gospodija, starejša ženska; Novinar - mlad moški.

TONI: (plete košaro in godrnja, beke se mu lomijo) »Šjeta jo vzeme. Na, tude ta se je zlomila.«

MRIKA: (ravno pride iz hiše in sliši godrnjanje) »Ka te jezi? Se zjutraj nredo prevelk požirk žegnene vede (šnopsa), ne, ztu te jezi jen zbada v grle?«

TONI: »Molče, molče, ala. Ne me dražet!«

MRIKA: »Tē prov neč ne dražen. Govorim za toje dobro.«

TONI: »Z moje dobro, z moje dobro. Tude tu me braneš z moje dobro. Lhko be tude kej nrdila z moje dobro.

MRIKA: »Kam več, ka ne deln vse zate in z toje dobro?! «

NOVINAR: (prihaja na dvorišče): »Dober dan, dober dan, je kdu doma?«

TONI: (ženi) Tam s ceste nekdu kliče. Hode pogledt, kdu je.«

MRIKA: (gre pogledt): »Naprej, naprej, tovariš. Kaj koga jšćeste?«

NOVINAR: »Vas iščem, vas. (iz torbe vzame notes in svinčnik) So me poslale, da nardim z vame intervju.«

TONI: »Ne, ne, te ne boste neč poterjo. Mi smo vse plaćele.«

MRIKA: »Zakaj se tku siten? Tovariš bo vse povedo, kar želi.«

NOVINAR: »Ne se ustrašt, očka, ne. Ne bo neč hudga, samo pogovoro be se rad.«

MRIKA: »A, taku. Vi samo vprašajte. Mi smo poštene ljudje in bomo vse po pravice vdgovorile.« (gre v hišo)

NOVINAR: »Glejte, očka. Vojna je končana in zanima me, kako je tukaj pri vas.«

TONI: »Dobro je, dobro. Zdej lahko delam brez straha. Zemle nemam, ne, spletn kšno košaro jen zakrpan kšen šulen, pa je. Zame jen z mater je. Samo, d je mer. Tu je glavno.«

NOVINAR: »Kako pa kej oblast? «

TONI: »Oblast ku oblast. Zdej pravejo, d je naša, ma jest se njšen nkle mejšo z oblastjo.

MRIKA: (se vrne iz hiše in s pogledom ošvrkne moža, češ, pazi, kaj govoriš)

NOVINAR: »Kaj pa vi, mamca, kako se kaj danes živi? Kako mož, otroci?«

MRIKA: »Hmm, moža, oblast jen duhovnika je treba zmerj ubugat. Vtrece pa ku vtrece. Dšpetlove jen nekole siti.«

NOVINAR: »No, in koliko jih imata?«

MRIKA: »Kouko jeh je buh dal, se zstope.«

TONI: »Jen čej sen bil jest tacejt?«

MRIKA: »Molče, molče ka te nej sran tku govert!«

TONI: »Še njsen reko neč slabga.« (in nadaljuje s pletenjem)

MRIKA: »Ne zmert, tovariš. Toni stegne jezk predolgo znaste, ke ne be smel.«

NOVINAR: »Nič, nič hudega, mamca. Tako, to bo vse za enkrat.«

MRIKA: »Še njste neč čou ne zapiso, je res tovariš?«

NOVINAR: (se nasmehne in pospravi svinčnik in notes) »Nisem ne. Ne se bat, mamca, sedaj imamo ljudsko oblast.«

Stoletnica

Ivan Novak

Je častitljiv in za Slovence omembe vreden dogodek. On, ki hrani spomin na Prešerna še iz šolskih klopi, ko ga je spoznaval skozi pesmi in ustno izročilo, o njegovem življenju. Dobršen del pesmi, ki se jih je takrat naučil, ve zdeklamirati še danes: Zdravljico, Vrbo, Povodnega moža, Krst pri Savici, Turjaško Rozamundo in še katero. Prešernu pripisujejo, vsaj neuradno, tudi zajeten šop erotičnih pesmi. Uradno nič, ker v preteklosti je erotika pomenila negativnost in pokvarjenost človeške duše. Še bolj ga je spoznal kasneje skozi filmski portret, ki je Prešerna pokazal v dokaj realni življenjski podobi, ne le idealiziranega, kot je bilo do tedaj. Prešeren je naš največji pesnik in z Zdravljico se je povzpел čisto na sam vrh, s tem ko je Zdravljica postala naša himna. Ne vem - je Zdravljica preroška pesem? Zdi se mi preveč idealistična, po dosedanjih življenjskih izkušnjah neuresničljiva. Vsebina pesmi Vrba razkriva še danes prisotno pokvarjenost človeka, kot je bila v času Prešernovega življenja, tako, da je pisana njemu na kožo, kakor se reče. Tudi on, (pa ne samo on) čeprav ni živel v mestu, se mu je v stiku z mestnim življenjem tako približal in okusil neizmerno podlost človeškega karakterja. Danes, po sto petdesetih letih bi težko rekli, da se je človeška moralna podoba kaj spremenila, izboljšala. Ne, še poslabšala se je, vsled uporabnosti vseh psiholoških in filozofskih dognanj modernega časa. Zato ima vse Nobelove nagrade na tem znanstvenem področju za neupravičene in nezaslužene, saj s svojo materialno močjo podpirajo rušenje pravičnejšega sistema, ali vsaj pomagajo vzdrževati nepošten sistem človeškega obnašanja. Žal, koliko zakonov, pod-zakonov in pravil je oblast sprejela v zadnjih petdesetih letih na vseh ravneh urejanja človeškega življenja, a še vedno se dogajajo vojne, genocid, organizirano pobijanje, še vedno je na oblasti zakon močnejšega in zdi se, vsaj včasih, da je človek nesposoben v sebi zatreti to krvoločno, uničevalno slo.

Strici so mi povedali

Ivan Novak

Ne samo v Veliki Polani v Prekmurju, tudi v drugih slovenskih pokrajinah je bilo stanje v šolstvu podobno. Pri navadnih ljudeh je prevladovalo prepričanje, da je šola za gospodo, torej za meščane. Takemu prepričanju je botrovala tako cerkvena kot posvetna oblast. Neukim ljudem je bilo vladati veliko lažje. Navadni ljudje, kmetje, so smatrali, da je šola nepotrebna, čas v njej zapravljen, le na zemlji za njeno obdelavo je lahko čas koristno porabljen, saj omogoča preživetje, kar je bila v tistem času tudi resnica. Ročna obdelava je potrebovala veliko rok in družine z veliko otroki so to priskrbele. Je pa zato bilo življenje sila trdo. Velikokrat so očetje osebno posredovali pri učiteljih in izprosili prost dan, tudi teden, ker ni imel kdo z živino na pašo, ali zaradi kakega drugega kmečkega opravila. Šele cesarica Marija Terezija je predpisala obvezno osnovno šolo, a kljub temu so se dogajali izostanki, upravičeni in neupravičeni. V Prekmurju, kjer se je oblast morda še pogosteje menjavala kot v ostalih slovenskih pokrajinah, je bilo stanje v šolstvu še slabše. Šolsko stanje in ostalo življenje v Prekmurju sem pred kratkim spoznal v knjigah prekmurskega pisatelja Bogdana Novaka, kjer omenja ravno to narezovanje palic za uporabo v šoli za izsiljevanje učnega uspeha pri učencih. Kasneje omenja tudi Miška Kranjca kot člana pokrajinskega komiteja NOB v Lendavi ali Murski Soboti, kjer je pomagal organizirati odpor proti okupatorju. Seveda je bila šola tedaj rešitev, vendar marsikdo ni imel sredstev za šolanje in najprej se je začelo stradanje, nato pa izseljevanje. Pred vojno je bil Miško Kranjec član krščanske mladine, od koder je kmalu odšel in se pridružil levi struji. Bil je tudi v partizanih. Po vojni je opravljal pomembne funkcije v tedanji oblastni strukturi. Bil je urednik in član akademije znanosti in umetnosti. Miško je izšel iz revne kmečke družine, zato je v glavnem opisoval borno kmečko življenje, za katero je verjel, da se nekega dne popravi. Bil je osrednji pisatelj v rodnem Prekmurju. Sam sem Primorec in tudi meni so strici marsikaj povedali o šoli, ki, je bila nehumana, sovražna in tuja do domačinov, pa vendar se v Ospu, od koder izhajam, ponašamo s prvo slovensko šolo (1819) v slovenski Istri. Verjetno je Trst s slovensko inteligenco, ki se je že takrat kosala z italijansko v napredovanju, občutila potrebo po širjenju zavedanja in v veliki meri tudi uspela. Takrat pa tudi pozneje, takoj po koncu druge svetovne vojne, je bila palica v šoli v uporabi. V času Avstro-Ogrske je bila menda predpisana, sicer pa dovoljen vzgojni rekvizit. Sam sem jo tudi 'okusil', ali pa šolski pripomoček, štirioglat 2x2 cm lesen meter in ravnilo, s katerima so nas topli po rokah. Kar nekaj ur sem preklečal na klanih polenih ali na pesku - zaradi uporabe domačega narečja, kateremu se nismo mogli kar

tako hitro odreči. Pa nagajivi smo bili. V novi dobi se mi takšni prijemi zdijo povsem nehumani in zato tudi neuporabni. Žal tudi nov režim ni še kar nekaj časa premogel boljših metod za umirjanje in obvladovanje učencev. Nova oblast, ki se je izdajala za boljšo, bolj humano, si tepež otrok ne bi smela dovoliti. Še posebej nas Istrane so še bolj trdo držali, ker smo bili 25 let pod italijansko oblastjo, za oblast zabiti kot istrski osli in bili zato žrtve. Odnos do šole je bil že pri oblasti negativen, zato pri neukem kmetu spoštovan, ker ga je oproščal vsake skrbi in odgovornosti do otrok. S šolo so se začeli tudi stroški, ki so bili že do sedaj v večini družin preveliki in ovira vsakršnemu napredku. Tudi odnos otrok do šole je bil negativen, razen redkih primerov, kjer so bili starši bolj ozaveščeni in premožni in so v izobrazbi videli napredek. Taki so svojim otrokom šolanje tudi omogočili, če se je le dalo. Če sem zgoraj napisal, da je neukim ljudem veliko lažje vladat, se je žal pokazalo to tudi v Istri. Lastna inteligenca, šolani ljudje, kolikor jih je bilo pred vojno na istrskem prostoru, so se umaknili italijanskemu preganjanju, veliko njih, ki se niso uklonili, je bilo premeščenih v konfinacijo v južno Italijo. Pokrajina je ostala inteligenčno razorožena. Ni bilo uma, ki bi se pogovarjal z oblastjo in tako pokrajino branil, kjer je bilo potrebno. Nova inteligenca, ki je prišla od drugod, je skrbela le zase. Odnos šole do otrok se je vidno izboljšal šele kasneje v sedemdesetih letih minulega stoletja, a takrat so se istrske vasi zaradi odnosa oblasti do šole, do ljudi in njihovega življenja nasploh, izpraznile, otrok ni bilo in posledica je bila ukinjanje šol. A spet se je delalo napako. Oblast je pretirano spodbujala šolanje, zato skoraj izpraznila in razvrednotila podeželje. Ukinila je šolanje za osnovne poklice, kot bi že imeli visoko napredno robotizirano industrijo in bi ne potrebovali več mehanikov, zidarjev, vodovodarjev in ostalih poklicev. Magistri pa nočejo opravljati teh poklicev. Seveda, danes mora oblast stopiti nazaj in na novo začeti uvajati poklicno usposabljanje. S čigavim denarjem popravlja te svoje napake? Žalostno je spoznanje, da raja vedno ostaja do neke mere raja, v sled zapostavljaljočega odnosa oblasti.

Vratar

Ivan Novak

Takrat, ko je Tomos vzniknil pred Koprom in vabil delavce vseh poklicev in znanj pod svojo streho, se je tudi Jože Mundo odločil in zapustil svojo rojstno vas v zaledju Kopra in se zaposlil v Tomosu na delovnem mestu vratarja. Doma je pustil ženo Katarino, Kato, z dvema šoloobveznima otrokoma in s svakom Tonijem, vojnim invalidom, in invalidsko pokojnino. Kata je bila vdova po padlem možu v vojni in dobivala je denarno podporo za otroka. Bila je zaljubljena v zemljo in jo požrtvovalno obdelovala s pomočjo sorodnikov in svaka invalida, kadar je bil za to sposoben. Sebi in hiši ni namenjala nikakršne pozornosti. Lačni niso bili, kljub težkemu povojnemu času, tako da ji je vedno uspelo kak dinar dati na kupček. In kupček se je bohotal ter pomirjevalno deloval nanjo. Vratarsko delo je potekalo v treh izmenah, kar ga ni motilo. Za spanje si je najel skromno sobico, prosti dnevni čas pa je preživel v znani koprski gostilni Rempin, na obrobju mesta. Prava delavska gostilna. Tu je bilo vedno živo, od zgodnjih jutranjih ur pa vse do pozne noči. Bila je gostilna in prenočišče hkrati. Vse, prav vse, kar je životarilo na dnu tedanje družbene lestvice, se je srečevalo v tesnem lokalu in poskušalo trenutek sreče. Tudi najstarejša ženska obrt ni manjkala. Munda ni več pritegovala. Prva leta morda, nato je hitro spoznal, da se lahko naleze kake spolne bolezni, ki ti uniči življenje. Bolj ga je zanimalo kartanje, ki je bilo prepovedano, še posebno igranje za denar. Prav zato je bilo kartanje privlačno in tudi zaradi možnega dobitka. Tu se je ugnezdil. Kartanje mu je šlo dobro od rok, seveda s tržaškimi kartami, in tukaj najbolj poznanima igrama briškola in trešet. Od začetka je kdaj priigral, da je bilo dovolj za obrok hrane in kasneje namensko igral za hrano. Sčasoma je opazil, da se sicer zelo počasi, a vendar vztrajno privarčevani kupček večja. Strošek za hrano in manjšo pijačo je bil priigran. Domov je hodil le občasno. Po nekaj letih, kot bi ga ulovila nostalgija, se je odločil in v neposredni bližini Kopra kupil manjšo posest. Manjša hiša in nekaj zemlje. Mislil si je, dovolj za Kato, da bo potešila ljubezen do zemlje in še na trg bo lahko šla, čeprav si je že nabrala nekaj let na grbo. A to so bili njegovi računi brez krčmarja, kakor rečemo, z enostranskim načrtom. Ni in ni je mogel prepričati, da zapusti rodno vas in se preseli k njemu v Koper. Nekaj časa sta porabila v prerekanju, saj je doma še bolj utrdila svoj lastniški in ekonomski položaj. Svak, ki je bil invalid, je delal zastonj, no, ne čisto zastonj, le za hrano, predvsem za pijačo ga je skrbelo. Ko se ga je napil, sta ga nečaka obrala, kolikor je bilo mogoče. V takih trenutkih se je v alkoholnih solzah v uteho opravičeval, nič zato, če ga obereta, saj navsezadnje ostane vse v družini. Tako je stric dokončal svoj vek in odšel v večno

življenje. Vratar Jože je po spopadu z ženo nekaj časa miroval in pozabil na njen prihod. Ona ga je občasno doma sprejela in pogostila kot moža. Čez nekaj let, ko je bil še dokaj pri močeh, je tisto kmetijo v okolici Kopra prodal z otipljivim dobičkom in kupil parcelo v Ankaranu na levi strani ceste, med hotelom Adria in Bolnišnico Valdoltra vse do morja. Ponovno jo je vabil v svojo bližino, saj je pričela pešati in da bi vendarle morda uvidela zadnji trenutek spremembe na boljše. Ni sprejela. Kmalu za tem je zbolela, dobila žolčne kamne in odšla na operacijo v izolsko bolnišnico. Po tednu dni je bila v dobrem stanju in napovedali so ji odhod domov. Naslednje jutro, ko naj bi šla domov, so jo našli mrtvo. Dokončno se je preselila. Otroka sta dokončala osnovno šolo in odšla v poklicno šolo. Hčerka je našla skopuškega moža, domačina, ki ga je domača vas z nabiranjem denarnih darov po družinah izsolala za ekonomista. Bil je reven ko cerkvena miš, kasneje v službi pri Istrabenzu z gospodom Bavčarjem, pa na Tomosu, vse ob bogatih blagajniških predalih. V delovni dobi je postavil hišo. Danes je vredna več sto tisoč evrov. Domači vaški odbor v rojstni vasi ga je prosil za skromen denarni prispevek pri urejanju vaške kanalizacije, pa jih je zavrnil. Brat je postal šofer in se zaposlil na Interevropi kot dolgoprogaš. Prevozil je vso Evropo, Azijo, bližnji Vzhod in del Afrike. Dober zaslužek mu je omogočal prestop na svoje. Kupil je tovornjak, nato še enega, da sta z že odraslim sinom povečevala zaslužek. Tudi on je postavil enako hišo zraven sestrine. Za dobljeni denar iz družinske blagajne, ki jima je tudi omogočal gradnjo in bogato opremo, pa propadajočo hišo v rojstni vasi, ker se ne moreta dogovoriti, komu pripada kaj, tožarita se že, verjeli ali ne, celih trideset let. Ljudje poznajo modrost za take primere: kakor pride, tako gre.

Zadnja avantura

Ivan Novak

Ko sta se Jure Šmorn in njegova Anka podala na zadnjo avanturo, sta bila že v poznih upokojskih dneh. Preselila sta se namreč iz moževe rojstne vasi v Ankino rojstno vas nekoliko globlje v Istro. Preselitev je načrtovalo njuno življenje, ki je zdaj v poznih letih, proti koncu življenjske poti, postavilo nekakšen ultimat, da uredita s tem tudi bivanjske in zapuščinske zadeve. Preselila sta se v lepo, od A do Ž prenovljeno družinsko hišico. Ni primerjave s staro in zapuščeno. Seveda, tudi druge hiše v vasi so prav tako temeljito obnovljene. A njuna, ki ji je grozil propad, je pravi biser. Bivališče sta zamenjala lanskega dvajsetega oktobra, še nekoliko pred zimo, zato sta prednostno poskrbela za drva, da ju ne bo zeblo. On se je moral nekoliko privajati prostoru in vasi, čeprav niti doma v rojstni vasi ni hodil po vasi in iskal družbe, tudi tu ni tega potreboval. Rad je bral. Knjige in računalnik sta mu zadostovala. Pa še televizor, da ne bi pozabil. Dobil je več kot preveč potrebnih kot nepotrebnih informacij. Anka pa pravo nasprotje od njega. Razumljivo, saj je bila po petdesetih letih zopet doma. V pogovorih z domačini je vsa žarela. Bilo je nekaj takih, ki so skupaj začeli guliti šolske klopi v petdesetih letih prejšnjega stoletja, še več pa takih, ki so že odšli, in ona je vse poznala po imenih in priimkih, celo po ledinskih imenih domačij, ki so jih hiše nosile. Pravo malo etnološko bogastvo. Ko je želel uvesti in priklopiti računalnik, so se težave povzpele do neba. Telekomova navodila so narekovala prekinitev napajanja 'telekom' kabla v starem domovanju in ponovni vklop v novem bivališču, in sicer novo izbran program A1, ki ga je Telekom ponujal po nižji ceni. Da bi Jure to čimprej opravil in ponovno pridobil elektronsko pošto, s katero je bil povezan s svetom, je odšel v Koper na upravo programa V1 na Pristaniški ulici med hotelom Triglav in bivšo Taverno. Ko je vstopil, se je srečal iz oči v oči z angelskim bitjem, mladenko, ki ga je takoj očarala, ponudila stol in nagovorila z vprašanjem, kaj bi rad. Ni še dobro povedal, zakaj je prišel, ko mu je vljudno vskočila v besedo s stavkom »mi tu vse naredimo«. On, on kljub letom star naivnež, ji je seveda verjel. Zaradi starostne naglušnosti in nerazumljivosti povedanega ni dojel postopka odjave Telekomovega programa na svojem domu in priklopom novega V1 programa na novem bivališču. Prva negativna posledica nedejanja je bilo dvomesečno plačilo negledanega TV programa na prejšnjem, njegovem domu, ker se ni odjavil. A zakaj se ni odjavil? V uvodnem pogovoru mu je angelsko bitje 100% zagotovilo, da oni vse naredijo, čemur je slepo verjel. Glede na vse kritike prejšnjega sistema, kako je vse za nič, neažurno, nestrokovno, nečloveško, je slepo verjel, da ga bodo tu kot najboljši demokratičen postopek najprej odjavili na Telekom

kablu in nato prijavi na V1 kabel, kar pa se ni zgodilo. Ja, uradna birokratska prijava je bila opravljena in poslana na upravo v Ljubljano, da se je lahko zaračunala. A računalo se je ne odjavljenem programu in prav tako na novo prijavljenem programu V1. Torej dvojno plačevanje; kar je bil dokaz iz prve roke, kaj pomeni starost. V novem bivališču je Jure čakal petnajst dni na priklop optičnega kabla, ki je omogočal delovanje televizorja in računalnika. Dnevi so tekli, a onih, ki bi dejansko uredili priklop, ni bilo. Po petnajstih dneh je povprašal v Koper na V1, kaj se godi in dobil odgovor, da se bo v nekaj dneh nekdo telefonsko javil. Res se je in zatrdil, da se bo še v tem tednu nekdo od njihovih tehnikov pojavil. In se je, s telefonom v roki, vse poslikal in odšel z obljubo, da se kmalu vidimo. Ko je bil teden mimo in tehnika od nikoder, je Jure spet poklical v Koper na V1 in dobil zagotovilo, da v naslednjih petnajstih dnevih tehnik pride opraviti priklop. Prišel je, si ogledal zunanjo omrežje in ugotovil, da je kabel potegnen v hišo, vstopil in v sobi v prvem nadstropju odkril priključno dozo. Tu je na zid pritrdil modem. Napravo, ki omogoča sprejem signala in pošiljanje na televizor. Ni se dal motiti. Na Juretovo vprašanje, ali bo opravil priklop, je ostal nem. Po montaži modema je rekel: »Jaz sem opravil svoje,« in šel. Na ponovni klic se je kot po čudežu najprej najavil in napovedal datum priklopa. In spet čudež, prišla sta dva, Telekomova tehnik in tehnik za program V1. Jure ni mogel razumeti tehnične organizacije, ki se je izkazala kot Telekomova osnovna organizacija, razdeljena po nekdanjem sistemu poslovnih enot. Na primer: optični kabel za prenos programa V1 je samostojna poslovna enota, Telekom kabel za prenos ostalih programov druga samostojna poslovna enota itd.. Prišla sta dva in nista mogla ali smela sodelovati. Na vztrajno prošnjo sta se le omehčala in privolila v medsebojno sodelovanje in tako izvedla priklop televizorja in po pogodbi zakupljen program A1. Opravila sta tudi priklop računalnika. Končno je bila končana televizijska odisejada in poučna izkušnja, kaj mora potrošnik za dobro plačilo vse prenesti.

Zgodba s kraškega roba 1.

Ivan Novak

Seveda, Kraški Rob je bil že zdavnaj obljuden in naseljen, ko se je na prelomu iz 19. st. v 20.-o, bolj natančno leta 1905 Francka Bartova poročila in preselila iz rojstne Gabrovice v sosednji Osp k Novakom, po domače h Čortovem. Kot za večino vzdevkov, danes ni znano, kako so jih družine dobile, tudi za vzdevka Bart in Čore ljudski glas ne pove. Torej, prišla je k možu Novak Ivanu - Čoretu, v družinsko hišo, kjer so živeli še trije njegovi bratje: Novak Lovrenc, Novak – ime neznano, z vzdevkom Srića. Najstarejši Novak Jože – z vzdevkom P'pa je bil že poročen z ženo Karlino, ki je bila iz Dekanov, po vzdevku Pesjanka, sta bila v pritličju sosedu. Sosedska idila pa ni trajala prav dolgo, ko sta si svakinji Karlina in Francka zaradi kokoši skočili v lase. Kokoši niso poznale dvoriščne meje, zato so prečkale in pustošile sosedov vrt, srale po dvorišču, jajca pa nosile na sosednji teren in povzročale jezo med sosedama, ki si nista ostali dolžni nobene zamerljive besede. Poleg kokoši so se našli tudi drugi vzroki za prepir. Od smeti, vode, ki je tekla s ceste na dvorišče, pa šterne za pitno vodo, ki je bila samo ena, da se je morala Francka vedno poniževati pred Karlino, če je hotela vzeti vodo. Zato je Francka hitro prišla z idejo o novi šterni in moža Ivana pripravila do tega, da je organiziral izkop nove šterne samo nekaj metrov stran od že obstoječe. Na svojem zemljišču seveda. Problem s pitno vodo je odpadel, zato sta se vsaka ob svojem vodnjaku zaradi drugih nevšečnosti obkladali s 'pesjani' in 'Čoreti' do onemoglosti. Nobene rešitve ni bilo na vidiku, razen osamosvojitve, za katero so bile neprimerne razmere, saj se je bližala prva svetovna vojna. Do takrat je Francka rodila tri otroke, dva sinova in hčer, a osamosvojitve je bila vseeno prva družinska naloga. Kljub vsem tegobam življenja, sta se Ivan in Francka skrbno začela pripravljati, da bi šla na svoje. Nekaj denarja in njivo Zabreg (ledinsko ime), kjer so bile posajene oljke, nekaj češenj in tri vrste trt, pa vinograd v Cepeh, (ledinsko ime) je Francka dobila za doto, nekaj zemlje je Ivan dobil ob poroki in ob skromnem življenju sta skrbno sledila cilju. Vendar sreča ni bila na njuni strani. Ivan je zbolel in leta 1914 na začetku 1. sv. vojne, star 55 let, umrl za jetiko. To se ni zgodilo čez noč, Ivan je bolehal kar nekaj let in žena mu je želela pomagati, zato mu je kuhala razne čaje in pripravke po receptih zeliščarice iz Postojne, ki je živela v Trstu, katerih se je mož Ivan otepal kot hudič križa. Vse z izgovorom, da to ni nič, ker je raje poslušal sovaščane, vrstnike, ki so ga ščuvali proti ženi s poznanimi frazami: »Kaj, babo boš poslušal! Boš pustil, da ti ona komandira?! Z nami hodi, z nami. Gremo v ušterijo jen h Dolfete. Ka ne znaš, jema nrbulše vino jen šnops. Spiješ an šnops jen se zdrav ku riba.« Ivan ni verjel v zdravilno moč zelišč. »Jen n vse zadnje,

kaj te babe znajo! Tu je vse, samo ana štregrija,« je govoril. Njegov moški ponos je bil prizadet, češ, kako bo ženska pametnejša od moškega. Zato je raje še dolgo popival in zavračal ženino pomoč. Ampak na koncu, ko je uvidel, da hudič jemlje šalo, ko vsak dan bruha kri, ko so ga navidezni prijatelji zapustili, je le priznal napako in dejal: »Vidiš, Francka, zdej be spil anka scanje, če be pomagalo.« Vendar se je njegov čas iztekal. Francka je ostala sama s tremi majhnimi otroki, a prvo postavljen cilj je še vedno ostal nespremenjen. Čas vojne je bil nenaklonjen, ampak z nadčloveškimi napori vse družine, tudi otrok v odraščanju, je kupila v bližini parcelo in do leta 1928 hišo tudi postavila - hišo v izmeri 15m x 10m, ki je omogočala stanovanje obema sinovoma. Za zidavo hiše so uporabljali peščenjak, ki so ga kopali v Vinjanu ali Zavinjanu, malo pod vrhom Vinjana, desno od Tinjana na poti proti Plavjam in ga z volovsko vprego vozili na gradbišče. Izkop se je vršil kakih 10 kilometrov od gradnje hiše. Cena je bila velika. Zahtevala je življenje moža in za nameček jo je burja v zimi 1929 vso odkrila. Zmrznila je letina krompirja in vina. Obroči na sodih so popokali. Hiša je bila za takratni čas moderna gradnja, ki jo je nadzoroval zidar z gradbeno šolo, Purger Jože, ki si je na račun varčevanja privoščil preslabo sidranje strehe - takšna je bila ugotovitev in je kot posledica tega sledila nesreča. Seveda, Jože ni niti v sanjah pričakoval tak razplet. Streho je izruvalo iz betonskega venca in jo odneslo 200 metrov stran. Treba je povedati, da je bila streha lahka, iz trnitnih/azbestnih plošč 30cmx30cm s širokim napuščem. Vse to je burji olajšalo delo. Nova streha je bila krita z navadnimi opečnatimi kopami. Purger, vodja projekta, se je znašel v nezavidljivem položaju. Obetal se mu je zakonski pregon in plačilo stroškov nove strehe. Strah je bil tako močan, da ga je odnesel v Ameriko in se tako izognil vsakršni odgovornosti. Francka je s hudimi žrtvami ob pomoči očetove družine vrnila streho hiši in nadaljevala skromno življenje, ki ga je nova italijanska oblast samo še slabšala. Da se je doseglo zastavljeni cilj, je bil poleg dela potreben tudi denar. Francka je zastavila prineseno doto in z dobljenem denarjem kupila približno 2000 m² veliko njivo, na kateri bo s pridnim delom zaslužila denar za postavitev hiše. Oprijela se je pridelave radiča, *primo tajo* (iz it. primo taglio, prvi radič), kot so mu rekli, ki je bil poslastica takratne tržaške gospe in je nudil pridelovalcem obilen zaslužek. Seveda je bilo potrebno zemljišče urediti, da je omogočalo sodobnejšo pridelavo in pobiranje. Radič se ni več ročno žel, ampak kosil. Leha za sejanje je sedaj morala biti ravna in gladka, brez zemeljskih grbin. Za uspešno delo je bila prvenstveno potrebna voda za zalivanje, ki jo je Francka dobila že z nakupom njive, saj je zraven njive tekkel potoček s stalno vodo. Da bi si mučno delo olajšali, so iz potoka skopali jarek do sredine njive, ga obzidali, da bi preprečili zamašitev in omogočal je dotok vode v na novo izkopano jamo z volumnom kakih dva tisoč litrov vode, kar je zadoščalo za enodnevno zalivanje. Po razpadu Avstro-Ogrske monarhije in vzpostavitvi italijanske oblasti vse do nove zamejitve na mejni črti Reka-II. Bistrica-

-Idrija- Podbrdo-Istra; in ta del slovenskega ozemlja je dobila Italija. Prebivalcem se je življenje obrnilo na glavo, posebno s prihodom fašizma na oblast. Slovensko besedo so prepovedali, le pri bogoslužju se jo je lahko uporabljalo, ker ji je večina duhovnikov ostala zvesta, čeprav je oblast na njih vršila pritisk. Oblast je pritiskala tudi na ostale prebivalce, še posebno na bolj ozaveščene, ki so bili naročeni na časopis Edinost, ali so bili znani kot zavedni Slovenci. Še doma so se šepetaje pogovarjali, ker se ni dalo več nobenemu zaupati. Gospodarstvo slovenske skupnosti na tem območju s centrom v Trstu je utrpelo nazadovanje, saj je italijanska oblast ovirala razvoj na vsakem koraku, kar se je poznalo pri obnovi Franckine hiše po nesrečnem odkritju: Tržaška hranilnica in posojilnica, ki je bila do tedaj v slovenskih rokah, je namreč zamenjala upravo, da so nastopile težave ob oceni in priznanju škode ter tako tudi pri izplačilu zavarovalnice. Tiste čase je bil Osp po cerkveni hierarhični lestvici fara – župnija, po družbeni ureditvi pa je spadal v občino Dolina. Župnijo je vodil dolgoletni župnik Josip Kompara, doma iz kraške vasi Kreplje. Bil je zaslužen za regulacijo osapske reke, ker je bil tudi ljudski poslanec na Dunaju in ustanovitelj kulturnega društva »Domovina Osp« ob koncu 19.st. Težava je nastopila, ko se je razvedelo, da je vpleten v razmerje s *pupo* iz Štrmarja, ki mu je rodila dva sina. Po nekaj letih obotavljanja zaradi sramote, ga je cerkev prisilila v izselitev v Ameriko, kjer je leta 1925 umrl. Takrat so se Osapci zobligubili postaviti mu spomenik. Obljubo so izpolnili ob 100-letnici ustanovitve, leta 1989. Takoj po koncu 1. sv. vojne je prišel v Osp gspud-župnik, Franc Malalan iz Opčin, zaveden Slovenec in kristjan. Ko je prišla na oblast fašistična stranka, so bile prve volitve po tedanji navadi v farovžu. Prišli so tudi fašisti – izgovorili so se na skrb za red in mir na volišču. Resnični namen je bil odtujiti glasovno skrinjico z glasovnicami, ki so bile dokaz glasovanja. Saj so vedeli, da ljudje razen redkih niso volili zanje. Ob prerekanju in prerivanju za prisvojitve glasovne skrinjice, ki jim je župnik Franc Malalan ni hotel izročiti, so fašisti podivjali in prišlo je do streljanja, pri čemer je bil ranjen v nogo tudi župnik Malalan. Seveda so se takrat ljudje zgledovali po vaških veljaki, za katere ni bilo nujno, da bi bili veljaki v gmotnem smislu, vendar so bili pametni, resnicoljubni vaški možje, ki so jih vaščani izvolili, da so jih zastopali, ko jih je bilo treba zaščititi. Rekli so jim »starešine«. Omenjeni organ oblasti je bil vpeljan v preteklosti in ga je sestavljal tričlanski svet: učitelj Alojzij Pucelj, župnik Franc Malalan in starešina Andrej Kofol – Malnar, z mlina (šlo je za zadnjo kmečko posest ob reki na dnu doline. Da je bila vas složna, je imela prav gotovo zasluge omenjena trojka, posebno pa župnik Malalan. Malalan se ni obnašal kot župnik, ampak kot eden izmed vaščanov, kot domačin. Ko je bil prost, ni nosil mašniškega oblačila, ampak je bil v civilni obleki in ni ga bilo niti sram, niti mu ni bilo nečastno postaviti svoj hrbet in uporabiti svojo moč v podporo živinski vpregi, ki je vlekla tovor na svoj dom, bodisi drva, seno ali težke sode, polne grozdja ob trgatvi, saj je bilo središče vasi na strmini v

zavetju stene. Spoznal se je na zdravljenje in ljudem pomagal ob raznih poškodbah v naravi. Zlomi, zvini, piki in udarci. Seveda, Osapci so mu z veseljem vračali z darili, kot je bila takrat navada, in s složnostjo. Saj je bilo vse to v njihovo prid. V šali so večkrat dejali, da ima več vina v svoji kantini Malalan kot marsikateri vaščan. Seveda, nekatere je to motilo. Spričo takšne složnosti, ki je takrat vladala v Ospu na račun župnika Malalana in zaradi nedoslednosti v zapisu takratnih dogodkov, je kljub vsemu malo verjetno, da je župnik Franc Malalan pri sveti maši pozval vaščane k uporabi prekopavanjem ceste na več mestih in jih tako poslal pred puškine cevi italijanske vojske, saj je vedel, da se vojske ne da ustaviti s takimi posegi. Bolj verjetno je, da se je ideja rodila drugje - vaščani sosednje vasi Gabrovica so se zelo hitro, že pred tem, navzeli ruskega duha, ki je počasi prodiral v Evropo, in je ljudem govoril o enakosti, o brezdvlačnem kmetijstvu, o tem, da bodo prišli Rusi s hlebi kruha metrskega premera in z Brsnika (ledinsko ime kraja) valjali hlebe v Gabrovico. Andrej Žerjul, že takrat član KPJ, je ideje razlagal in bil prvi na okopih, žal tudi ubit, zato je Gabrovica kmalu dobila vzdevek »*Picola Rusia*/Majhna Rusija«. Župnik Franc Malalan si je takrat prislužil kazen, poslali so ga v *konfinacijo* v južni Italiji. Vaščani ali ljudje nasploh so bili Slovenci, a so vedeli, da odpor ne pomeni nič dobrega, prinese lahko žrtve. In tega so se bali.

Zgodba s kraškega roba 2.

Ivan Novak

Hiša je imela dve ločeni stanovanji, vsako s svojim vhodom. V pritličju kuhinja s pomožnim prostorom, shramba v prednjem delu ter lesene stopnice v zgornje prostore, dve sobi. Od zadaj je bila kantina z vhodom in štala z lastnim vhodom. Okna v stanovanjskih prostorih so bila večja, prostori večji, le okna v štali so ostala še vedno majhna in z železnimi križi, saj je še vedno prihajalo do kraje živine. Zunanja polkna (*škura*) so bila železna in prinesena iz Oprtalja, iz avstrijske vojašnice, ki se je takrat rušila. Od tam je bila pripeljana tudi klesana kamnita miza v izmeri 2 m x 80 cm in stol enake dolžine, širine 40 cm, oboje z zaobljenimi vogali. Vsi klesani okenski vogelniki (*jerte*) so bili tudi od tam pripeljani. Miza s stolom je bila postavljena na dvorišče v primerni razdalji od hiše. Kuhinji sta bili opremljeni z zidanim štedilnikom in kamnitim klesanim koritom za pomivanje posode. Okrog štedilnika in pomivalnega korita je bila stena, obložena z belimi ploščicami, zaradi lepšega videza in čiščenja. Dva stanovanji sta bili pripravljene za oba starejša sina. Hči Novak Nikolaja, ki je bila starejša, je dobila nekaj let kasneje prav tako novo hišo na drugi parceli. Hiša je bila končana do konca 2. sv. vojne, a namesto vselitve, se je zgodila izselitev. Hčerin mož Slavec Jože je delal v škedenjski železarni in bil postavljen pred življenjsko izbiro: ali pustiti zaposlitev ali se izseliti in obdržati delo? Čas je bil tak, da je narekoval zadržati zaposlitev, čeprav v težkih delovnih pogojih, da o političnih ne razpravljamo. Med Trstom in Ospm je bila vzpostavljena državna meja, prehod je bil nemogoč, morda za krajši čas, ali za vedno, kdo bi vedel. V prvem hipu sta se zakonca izselila, če sta želela ostati skupaj in obdržati zakonsko življenje, ker tudi po vzgoji in načinu življenja drugo ni prišlo v poštev. Prvi otrok, hči Marija, se je že rodila. Zaradi dodelitve Trsta Italiji je nastalo vprašanje Trsta in celotne Primorske. Življenje je postalo nevzdržno za tržaško zaledje, ki je bilo do takrat pravno, kulturno in ekonomsko povezano s Trstom. Trst je bil njeno središče veselja. Francka je res zgradila hišo za oba sinova, vendar je bila tudi izkušena in si zato izgovorila dosmrtno lastništvo dveh prostorov v sredini hiše, ki jih je uporabljala do smrti. V pritličju prostor v izmeri 3,5 m x 4 m, ki je služil kot pomožni prostor za različne namene. Zgornji prostor istih dimenzij je imel tri vhode ali izhode, in sicer: izhod ali vhod iz stopnišnega podesta pred vhodom v zakonsko spalnico starejšega sina Liberata in izhod ali vhod ravno tako iz stopnišnega podesta pred vhodom v zakonsko spalnico mlajšega sina Marjana. Tretji izhod ali vhod je vodil v hrbtni del hiše, na senik. Šlo je za varnostni izhod. Prostor je služil kot spalnica. Vhoda ali izhoda od strani mlajšega sina in iz senika sta bila z nekaj žebliji pribita in bi

se uporabila le v nuji. Vhod ali izhod, ki je vodil iz družinskega stanovanja starejšega sina je bil v stalni uporabi, saj je Francka v njegovi družini stalno prebivala. Mlajšemu sinu to ni bilo po volji, ker si je del posesti ravno tako do smrti zadržala zase in naj bi ji služil za preživetje v primeru osamitve. Družina starejšega sina je del posesti obdelovala, kar je pomenilo minus in zaradi tega so se prepiri kar vrstili. Vse življenje se ni sprijaznil z dejstvom, da ga je ocenila slabše in tako mu dediščino tudi namenila. Za potrditev svoje odločitve o dediščini je povedala, da je bil denar najbolje skrit, kadar ga je skrila v (*pojrec*) koruzno perjanko, na kateri je spal. Vsepovsod drugod ga je prej odkril in odnesel. Iz materine, torej Franckine pripovedi se lahko razbere, da je bil starejši sin Libero bolj poslušen in delaven ter tako več prispeval v skupno dobro, zato ob poroki z dediščino tudi nagrajen. Vendar nobeno dejstvo, noben resničen dokaz ni bratu Marjanu zadostoval in ga pripeljal do sprave. Tu je svoj delež dodala Marjanova žena Cecilija, ker je moža ščuvala proti tašči in bratu in tako je kriva, da se je sovraštvo ne samo povečalo, temveč se je preneslo tudi na otroke in nadaljevalo. Prav zaradi slepe poslušnosti in posledično zagnanosti pri delu v času gradnje hiše, si je Libero nakopal hudo sklepno revmo z močnimi bolečinami in omejenim gibanjem. Kljub vsemu, življenje je šlo dalje. Leta 1935 se je poročil z vaščanko Lucijo Slavec in zasnul lastno družino. Zdravje je potisnil na stranski tir, za poznejši čas. Leta 1936 se jima je rodila hčerka, ki je po šestnajstih mesecih umrla za gastritisom. Naslednje leto je Lucija rodila mrtvo deklico. Travme so bile velike, vprašanja pekoča in ostajala po vrsti brez odgovora. Travmatičen vpliv se je prenašal na nov zakon kot posledica psihične obolelosti nevestine matere, saj je pod psihičnim bremenom klecnila, nevede zbežala od doma in se nekaj dni potikala po okolici vasi kot neprištevna ženska. Breme je bilo pretežko. V zakonu je rodila 14 otrok, vseskozi se je borila z revščino in izgubila dva sinova, enega na soški fronti, drugega doma v nesreči. Vaščani so šepetajoč med seboj govorili, da »se je revi zmešalo.« Poleg vsega slabega je legla na družino še sramota in jo zaznamovala za vedno. V času italijanske vladavine med obema vojnama se je povečeval pritisk na civilno prebivalstvo, ker je oblast čutila odpor in bolj, ko se je pritisk stopnjeval, vse večji je bil tudi odpor. Začela se je pojavljati nestrpnost med vaščani, ker so nekateri posamezniki novo oblast naklonjeno tolerirali in z njo, čeprav pasivno, sodelovali. To se ni dogajalo javno, vendar dejanja oblasti so to potrjevala. Ljudje so namreč opazili, da imajo tudi zidovi ušesa in oči.

Alžirija

Matjaž Kos

Osemdeseta in devetdeseta leta prejšnjega stoletja so bila za jugoslovansko gospodarstvo v zunanje trgovinskem poslovanju dobra leta. Res je, da je večina tega padlo na tretji svet oz. na neuvrščene. Takrat je bilo gibanje neuvrščenih še zelo aktivno, Jugoslavija pa kot ena od ustanoviteljic zelo cenjena. Obiski državnikov iz neuvrščenih držav so se v Beogradu vrstili, pa tudi jugoslovanska ladja Galeb s predsednikom Titom na krovu je dostikrat rezala valove tamkajšnjih morij. Večino poslov so opravljala gradbena podjetja, predvsem v tistih državah, ki so še danes bogate z nafto in plinom. Jugoslovanska gradbena operativa je imela sodobno strojno opremo ameriškega in japonskega proizvajalca, usposobljeno delovno silo in visoko izobražen inženirski kader, sposoben prevzeti in končati najzahtevnejše projekte, predvsem nizkih gradenj (letališča, mikrocentrale ipd.). Po podpisu pogodbe o delu, so morale strokovne službe doma najprej preveriti delovno pravno zakonodajo in carinsko ter finančno poslovanje v državi gostiteljici. Delavci, ki so pripravljali gradbišče in kasneje vodili dela, so bili ves čas v stiku z domačini in so morali za najosnovnejše komuniciranje vsaj deloma obvladati bodisi angleški oz. francoski jezik, pa tudi roke so včasih pomagale. Seveda so bili zaposleni tudi prevajalci za arabski jezik. Sam sem se angleški in francoski jezik učil v gimnaziji, pred odhodom na projekt pa sem imel še mesec dni pospešenege učenja na Centru za tuje jezike v Ljubljani. Mislim, da smo bili kar uspešni. Še danes pa mi ni jasno, kdo je bil bolj zaslužen, ali mlada profesorica ali naša želja po znanju. V Alžiriji smo enkrat tedensko hodili v Francoski kulturni center, kjer smo še dodatno pilili francoski jezik, predvsem slovnico. Tako smo popestrili prosti čas, ki smo ga koristno izrabili. Predavanja so se udeleževali tudi domorodci. V mrzlo učilnico, kjer ni bilo ogrevanja, so prihajali toplo oblečeni, ampak obuti v japonke. Mesto, kjer smo prebivali, je ležalo na višini 800 metrov nadmorske višine, zato so bile zime hladne, zapadel je tudi sneg, toda ne za dolgo. V takih razmerah ni bilo varno voziti po njihovih cestah, saj so bila vozila slabo opremljena, na nekaterih vozilih se je v pnevmatikah videla žica, profilov ni bilo. Ceste so bile spolzke in prometne nesreče so bile pogoste. Naš projekt se je imenoval 'rekonstrukcija vojaškega letališča v bližini glavnega mesta'. Nastal je na podlagi vojaškega sodelovanja dveh prijateljskih držav. Vodstvo projekta sta bila dva visoka oficirja našega obrambnega ministrstva, izvajalci projekta pa dve gradbeni firmi, ena naša in ena hrvaška, kar je že takrat povzročalo probleme v izvajanju in koordinaciji dela. Po enomesečni pripravi doma, smo se nekoga jutra s tremi avtomobili odpravili preko italijanskega škornja, s trajektom preko

Sredozemskega morja do Tunisa, nato pa po kopnem preko tunizijsko-alžirske meje do slavnega mesta Alžir. Precej utrujeni po 48-urnem potovanju smo se nastanili v turističnem naselju, kjer so že bivali naši delavci na manjšem projektu v glavnem mestu (izgradnja t.i. podhodov pod večjimi krožišči). Dobili smo večerjo. »Jutri pa si kuhajte sami,« je bil njihov dobrohoten nasvet. Tako smo tudi storili. Ker sem bil trenutno najmanj obremenjen, sem šel v izvidnico, da bi ugotovil, kje in kaj se lahko kupi. Našel sem mesarja, kupil jajca in se lotil kuhanja. Čeprav nisem bil vešč kuhanja, sem meso in jajca spekel in nihče se ni pritoževal, pojedli so vse, verjetno so bili lačni. V veliko pomoč mi je bil sodelavec, obremenjen s pripravo uvoznih deklaracij za stroje, pa je vseeno ob petkih, ko nismo delali (v muslimanskih deželah so petki dela prosti) vzel kuhinjo v zakup in nam kaj dobrega skuhal. Žal je ta gospod že pokojni, z njegovo ženo, ki ga je v tujini spremljala, pa še sedaj prijateljujeva, saj ji pomagam pri obiranju oljk in drugih opravilih v oljčniku. Gospod me je tudi naučil likati srajce in kuhati golaž, za kar sem mu še danes hvaležen. V nekaj dnevih smo uspeli najeti hišo, v katero smo se preselili in tam ostali do izgradnje bivalnega naselja. Ko so iz Ljubljane poslali še profesionalnega kuharja, se je tudi prehrana uredila. Pa se je pojavil problem s toaletnimi prostori. V muslimanskem svetu skoraj ne uporabljajo toaletnega papirja, ampak se umivajo, zato so bile v hiši napeljane cevi ozkih profilov, ki pa so se kmalu zamašile. Gospodarju hiše smo predlagali, da bi sami napeljali širše cevi, pa o tem ni hotel nič slišati. »Nabavil bom koše in papir po uporabi mečite vanje,« je bil njegov predlog. Seveda nismo pristali. Po dolgem pregovarjanju je le popustil, saj mu denar za najemnino ni smrdel. Kot sem že omenil, smo na istem projektu delali sodelavci dveh podjetij, enega hrvaškega in enega našega. Kar seveda ni bilo idealno, saj se je hrvaško podjetje od vsega začetka do nas obnašalo pokroviteljsko, da ne rečem sovražno. Res je, da so oni bili že dolgo na alžirskem trgu, mi pa novinci. Razmere so se tako zaostriale, da smo projekt po dveh letih zapustili z vso mehanizacijo. Precej zaslug za takšen epilog sta imela oba visoka oficirja, ki nista bila sposobna napetosti zmanjševati, ampak sta vse samo opazovala s strani. Od samega začetka je kazalo, da bo vse v redu. Začelo se je z veseljačenjem ob srečanju vodilnih mož obeh podjetij. Za našega smo vedeli, da se obnaša kot predsednik države. Protokol zanj je bil vedno natančno določen. Zanj je bilo potrebno najti vso najboljšo hrano in pijačo pa tudi kakšne prijetne družbe se ni branil. Pred njegovim prihodom je med vodilnimi na projektu vladalo obsedno stanje. Kaj se je potem dogajalo v klubu hrvaškega podjetja, kjer se je dobro pilo in jedlo, ne vem. Sem pa naslednji dan videl pravo razdejanje. V klub sem moral oditi na zahtevo šefa projekta, da poiščem rdečo usnjeno torbo, ki jo naj bi tam pozabil slavni šef našega podjetja. »Čez pol ure pridite nazaj v naselje,« » mi je še sporočil. »Ni problema, » sem dejal, čeprav je tudi on vedel, da v pol ure ne pridem do kluba, ki je bil na drugem koncu milijonskega mesta, koliko časa pa bom porabil pri

iskanju torbe, pa tudi nisem vedel. Hitro sem se usedel v avto in k sreči kar relativno hitro prišel do kluba. Bil je petek, dela prost dan, večina je še spala, bilo je manj prometa. Nisem verjel očem, kaj je po veseljačenju ostalo od kluba. Vse je bilo črno, izgorelo, ponoči pa je še padal dež, strehe ni bilo, neprepoznavno. Kje je sedaj torba? K sreči se je od nekod pojavil oskrbnik kluba, ki je torbo še pred požarom shranil, tako da sem se olajšan vrnil v naselje – pa ne v pol ure. Nihče se ni razburjal, pa tudi zahvalil se ni. Zanimalo jih je samo, ali je kdo odpiral torbo. Kako pa naj bi vedel (če pa je bila zaklenjena s ključavnico na kodo), kaj je v torbi prenašal generalni - seveda nisem vedel, prepričan pa sem, da ne sendviča in soka. Nekaj besed o obeh oficirjih: glavni je bil zelo resen gospod, ki je v glavnem skrbel za terminski plan izvedbe del. Žal so ga silne napetosti med izvajalci tako živcirale, da je izgubljal vso voljo in energijo, kar se mu je poznalo pri predčasni zapustitvi projekta. Doma je doživel infarkt in relativno mlad tudi umrl. Drugi, precej obilen gospod, je skrbel za finance, pa tudi za svoj trebuh. Rad je jedel brezplačno v naši menzi, pa tudi svojo aktovko si je vedno napolnil, da ne bi bil doma slučajno lačen. Znano je, da v muslimanskih deželah ne konzumirajo svinjskega mesa, imajo pa divje prašiče pa tudi lovce. Ko so ti kaj uplenili, so nas obvestili in smo upihnjeno žival zavrteli na ražnju. Takrat je bilo družabno srečanje. Povabili smo tudi omenjena oficirja. Enkrat jih nismo, pa smo bili poklicani na zagovor, kako si upamo jesti meso, ki ni pregledano. Takrat, ko sta bila povabljeni, ta nevarnost ni obstajala. Na projektu sem bil sam zadolžen za prijavo novih delavcev na policijo, za izdelavo dokumentacijo za pridobitev delovnih dovoljenj in posledično bivalnih dovoljenj, za nakupe letalskih kart ter rezervacije mest na letalih in ladjah. Turistična viza, s katero smo potovali, je omogočala bivanje tri mesece. V tem času smo morali pridobiti delovno in bivalno dovoljenje. Le tako smo lahko ostali več časa in dobili izhodno dovoljenje. Alžirska zakonodaja močno ščiti domačo delovno silo. Po pogodbi je bila na našem gradbišču zaposlena tretjina domačih delavcev. Tuji delavci so lahko dobili dovoljenje za delo, če so imeli izobrazbo tehnika in več. Seveda naši delavci, razen nekaj posameznikov, te izobrazbe niso imeli, pač pa kvalifikacije. Alžirski zakon je predvideval tudi izjeme oz. posebno dovoljenje, ki pa ga je izdalo samo Ministrstvo za delo. Takega dovoljenja glede na poslovno učinkovitost institucij nikakor nismo mogli pričakovati v treh mesecih. Obstajala je možnost, da se državo zapusti pred tremi meseci in se vrne še za tri mesece in to večkrat. Vse to bi pomenilo dodatne stroške, kar za podjetje ni bilo sprejemljivo. Kaj sedaj? Hrvati so skrbno skrivali, kako uspejo dobiti delovno dovoljenje za ljudi, ki niti najmanj niso bili tehniki. V katerem grmu tiči zajec? Slučajno mi je prišlo v roke potrdilo njihovega Centra za usposabljanje radnika. Delavec xy, po izobrazbi tehnik, še kvalifikacije ni imel. Torej gre za prevaro. Poskusimo še mi. V naš izobraževalni center v Ljubljani smo naročili, da nam pošljejo izvirne obrazce, ki bi jih mi na projektu izpolnili, kot bi nam ustreza-

lo. V začetku se vodstvo v Ljubljani z našim predlogom ni strinjalo, ker so se bali, da bi delavci po vrnitvi domov uveljavljali novo izobrazbo. Vseeno je prevladal razum, predvsem pa materialna korist. Tako smo tudi mi začeli štancati diplome. Obrazce smo po potrebi izpolnili, Mujo je postal tehnik, prevedli v francoščino in na jugoslovanski ambasadi overili, da prevod ustreza izvirniku. Tam so seveda vedeli, da goljufamo, pa niso nič komplicirali, saj smo jim vsako overovitev plačali. Rajnka Jugoslavija je takrat že bila v izdihljajih, zato jim je bilo plačilo dobrodošlo. Na direkcijo za delo smo tako vložili zahtevo za delovno dovoljenje, malo več obiskov in sitnarjenja pri uradnicah pa tudi kakšno manjše darilo v obliki kemičnih svinčnikov in dovoljenje je bilo izdano. Postopek se je ponovil še na policiji. In vse je bilo pripravljeno za izhodne vize. Lahko bi rekli, da smo goljufali, toda sam tega nisem tako sprejemal, ker so bili naši delavci boljši v znanju v primerjavi z domačimi delavci, vsaj tehniki, če že ne inženirji. Seveda si pri tej работi nismo smeli privoščiti napak, tako da je potrdila o izobrazbi podpisovala oseba, ki se s svojim podpisom ni nikjer pojavljala. Gospod inženir je bil pogodbeno zaposlen. Prihajal je iz Beograda. Markantna oseba cca 1.90 visok, z orlovskim nosom in poškodovano eno roko, me je poklical: »Kos, kada da budem dekan?« nisem doumel takoj smisla vprašanja. »Pa kakav dekan?« sem odvrnil. »Pa da podpisujem diplome.« Hrvaško podjetje je imelo svojo kadrovsko službo. Oni so tako kot mi organizirali enkrat letno odhode delavcev na dopuste. Večkrat se je zgodilo, da delavci niso mogli na letalo, ker jim niso dali pravih vozovnic. Če celo leto čakaš, da odideš na zasluženi dopust, pa ne moreš zaradi napak službe, ne prideš nazaj v naselje prav dobre volje. Prihajalo je do hudih preprirov. »Kako delavci v slovenskem podjetju nimajo nikoli problemov z odhodom, mi pa vedno?« so se hudovali. Moj odgovor je bil jasen: »Mi spoštujemo red in ne uganjamo prevar.« Nezaupanje se je s časom stopnjevalo, zmanjkovalo je potrpljenja po sodelovanju, prišlo je tako daleč, da ni bilo več moči delati, zato smo projekt zapustili, ostal je le grenak okus na hrvaško-sloveensko prijateljstvo.

Ah ti spomini

Neta Vergan

Na internetu sem poiskala taksista in se naročila na potovanje v magični svet foto spomina. Z zamikom nekaj ur je taksi pristal na platoju spomenika NOB na Hribu svobode (Brinškov hrib). Nekaj potnikov je potovanje odpovedalo. Majhen temnopolti pilot me je po pilotsko pozdravil in velel naj se udobno namestim. Preden je vzletel, se je zazrl v moje oči, mi pomežiknil in pritisnil na veliki rume-ni gumb za vzlet. Navigacija je delovala brezhibno. V Adamičevi ulici pred hišo z balkonom, polnim pisanega cvetja, je stal velik črn osebni avto. Njegov lastnik je bil debelušen stari gospod, ki ga je pravkar *spoliral*, da se je svetil kot s sajami pravkar zloščeni čevlji. Za panoramsko vožnjo mi je manjkalo le nekaj drobiža, gospod ni popustil, s figo v žepu in brez pozdrava sem mu obrnila hrbet in šla pogledat, kaj se dogaja na drugem koncu mesta. Na dvorišču znane trnovske družine je stala lepa črna limuzina, okrašena s sijočim kromom. Menda je bil to prvi taksi v našem mestu. Redkokdo si ga je lahko privoščil, prevoz z njim ni bil poceni. Ko me je mama z opečenimi nogami v naročju nesla v Trnovo v ambu-lanto, si taksija ni mogla privoščiti, kaj taksija, čisto preproste vsakdanje dobrine nam niso bile na dosegu rok. Brez mila ni voda sama po sebi sprala prahu in blata z otroških teles. Skromna oblačila, sešita doma, smo nosili, dokler jih pogosto pranje s trdo *žajfo* ni stanjšalo, sušenje na soncu pa posvetlilo. Spodobilo se je, da smo umiti in lepo oblečeni šli k velikonočni maši. Skrbna soseda, ki ji je bilo mar zame, me je oblekla v lepo modro mornarsko obleko. Še istega dne pod večer sem jo sosedi vrnila. Ni smela videti mojih solz. Pravljичni dan, skrbno shranjen v ga-leriji spomina, je izpuhtel kot megla, ko posije sonce. Taksist Vana se je opravičil za zamudo. Povedal je, da je imel nujni let na planet Bird. Vmesni čas, ko sem jaz *bluzila* po foto galeriji in se nadejala, da me bo preteklost razsvetlila, pa me ni, je prebivalcem na planetu dostavil vodo. Ker je pozabil dež padati nanj, so viri vode na njem povsem presahnil. »V svetu, v katerem trenutno živiš,« je modroval Vana, »te čustva, ki so vezana na preteklost, močno ovirajo, da bi potenciali, ki jih nosiš v srcu zaživel. Moj trenutni potencial je, da sem taksist za potovanja po vesolju, drugi je branje misli in govorica telesa. Ko imam potnike, ki govorijo v jeziku, ki ga ne razumem, mi potencial branja misli pride prav. Seveda, tega ne pokažem, da ne zgubim ugleda in zaupanja. Včasih sem tudi površen, branje misli je zelo neprijetno, še posebno, ko vidim moža in ženo, ki se bosta v kratkem loči-la. »Boh, Vana.« Pogledala sem v beležko na pametnem telefonu: »Nič ne počni,

usedi se na klopco in glej v zvezdno nebo.« Preteklost je pasé, tuzemsko življenje mi nudi obilo izjemnih izkušenj za dvig na višjo raven zavedanja. Panoramski vožnji s starodobno črno limuzino pa se vseeno ne bi odrekla.

Baška voda

Neta Vergan

Obnovljeni *fičko* v rdeči gasilski barvi se je svetil kot novoletni božiček. Lupinica naj bo, tako je rekla Metka. Zadnja sedeža sta bila spremenjena v udobno ležišče za dve predšolski deklici. Kamp prtljaga in vsa druga potrebna ropotija, kot tudi tista manj potrebna, je bila lepo zložena v prikolicici. Povsem domač izdelek z dobrim podvozjem na vespinih kolesih. Z maksimalno hitrostjo 80 km/h je Lupinica vijugala po jadranski magistrali. Nekaj kilometrov pred Makarsko je pozno pod večer pristala v Baški Vodi. V kampu skorajda ni bilo prostora za nove prišelke. Sezona je bila na višku. Mlajši moški nam je pomagal najti prostor in postaviti preprost taborniški šotor v zeleni barvi. Deklici sta hitro zaspali. Ob kozarcu mlačnega vina Chianti, kupljenega v 'našem' Trstu, je adrenalin počasi popuščal. V zavetju grmovja se je hladila pregreta Lupinica. Pred polnočjo tako ali tako ne bi zaspala, iz zvočnika z mega decibeli je odmevala jugo muzika. Neudobne postelje sva pospravila v prikolico in na tla položila odeje in poslej spala na tleh. In hvala bogu, da ni bilo dežja, kajti taborniški šotor ni imel zaščitne ponjave proti vlagi. S prvimi sončnimi žarki se je prebudilo življenje v kampu. Stranišče na počep je bilo precej oddaljeno, bolj kot bi si želela, in hvala bogu, da je bilo. Bredla sem po umazani vodi, da sem prišla do *čučavca*, ki je bil zamašen. Šotor, postavljen na robu kampa, me je rešil dolgega čakanja pred smrdljivim, poplavljenim in zamašenim straniščem. Jutranji obred lulanja sta deklici opravili za bližnjim grmom. Marjanca se je upirala lulanju v grmovju, popustila je šele, ko se je soočila z nesnago in smradom v kamp stranišču. Do plaže smo vijugali med pisanimi šotori različnih velikosti, prikolicami in avtomobili. Ko smo prišli do plaže, sem postala in se razgledala po prostrani kamniti plaži - dišalo je po sveže kuhani kavi. Morje se je lesketalo kot najlepši dragulj na planetu zemlja. Ko se je mularija pognala v vodo, se potapljala in igrala, so na površje priplavale smeti. Videti je bilo, da odraslih to ne moti. Ko je na kamp legla tema, so smeti odnesli do plaže, jih odvrkli v morje, v panju, da jih bo morski tok vzdolž obale odnesel daleč stran. Morje jih ni utegnilo razkrojiti niti odnesti stran od plaže. Že tretji dan bi najraje spakirala in šla domov. Nisem. Poslej smo na plažo odhajali bolj zgodaj in se namakali, dokler nas smeti niso začele motiti. Zaloga hrane je začela kopneti. Po nakupih smo morali v Baško Vodo. Majhne kamnite cerkve so bile zaprte. Muzej so odpril pozno popoldan. Ne glede na neprijetnosti v kampu in na plaži, smo z nakupom pohiteli in se veselo odpeljali do naše zelene hiške. »Manj-

ka ena steklenica vina, trikrat sem jih preštel,« je bental moj dobri mož, razmetal ves šotor, pogledal pod avto, v bližnje grmovje, ko se mu je končno posvetilo, da je eno steklenico podaril moškemu, ki nam je pomagal postaviti šotor. Nismo zdržali do konca tedna, kot smo sprva nameravali. Z veseljem sem podrla šotor in ostalo opremo zložila v prikolico. Smeti pospravila v vrečko in jo odložila v kontejner v Baški Vodi. Pred polnočjo smo se ustavili v Zagrebu. Bili smo zmenjeni, da bomo prespali pri naših prijateljih. Na zvonjenje zvonca se ni odzval nihče. Kaj zdaj? »Utrujen sem in spi se mi, naprej pelji ti, saj boš zmogla.« »Što se mora nije težko,« sem zamrmrala in odpeljala.

Črna gora

Neta Vergan

»Malo bom zadremal,« je rekel, ko sva pristala na Petrolovem postajališču. Kot bi mignil je že vlekkel dreto, ko da je zlepa ne bo konec. Po dobri uri, ko je vlečenje drete popustilo, sva zapustila avtocesto, skalno puščavo in krenila po magistralki proti Pločam. Navigatorka Fiona je kot pokvarjena kaseta preračunavala in usmerjala avto v grmovje brez poti. Očitno se sateliti niso utegnili zmeniti, v katero smer naj greva. Ko sva prišla do izliva Neretve, se je vse čudežno spremenilo. Množica vodnih kanalov in cvetočih travnikov se je lesketala v poletnem soncu. Življenje je migalo v vodi in zraku, ne da bi ga skrbelo za jutri. Ko sem na mejnem prehodu mlademu *miličniku* pomolila potna lista, je s prijaznim nasmehom pritisnil stampiljko in nama zaželel prijetno bivanje v njegovi Črni Gori. V zgodnjem popoldnevu sva že pristala na drugi strani polotoka. V senci borovcev hotela Kamelija in okrasnega grmovja, so kot hiše v Trstu bili razvrščeni bungalovi. Ko sem prestopila prag, sem obstala kot vkopana in potrebovala kar nekaj časa, da sem prišla k sebi. V njem so bile tri postelje, tri nočne omarice, na tleh *znucan* linolej, sivkasto bele stene, po katerih se že dolgo ni sprehodil čopič, na stropu je visela predpotopna žarnica. Vrata omare so škripala, pajčevina se ni pustila ome-
sti. Odprla sem okno, cunje odložila kar na posteljo in še sama obsedela na njej. Počakala sem, da se je razburljivo, neprijetno soočenje z neredom in umazanijo umirilo. V upanju, da bom po neprespani noči hitro zaspala, je moje telo pristalo na tleh. Ko sem drugi dan na tretji postelji potegnila posteljnino, s katero sem mislila zamašiti luknjo v jogiju, se je zasvetil skoraj nov jogi v bež barvi in takoj sem ju zamenjala. Mogoče niti opazila ne bi, da je bila pod posteljo prava *gadina*, če se tja ne bi zakotalila steklenička z oljem za sončenje. Metla v rokah spretno snažilke je izpod postelje izbezala kepe stare pajčevine, spotoma je počistila še kopalnico. Priznala je, da se ni bog ve kaj potrudila, ker ji *gazda* ni hotel izplačati dogovorjene vsote za opravljeno delo. Sprane rjuhe, da se je videlo skozi, je zamenjala za malo boljše, mini razcefrane brisače so bile trde kot šmirgel papir. Tuširanje je bilo posebna dogodivščina, voda je špricala na vse strani, če se je v gornjem nadstropju istočasno tuširal še kdo, je nastal ropot in kлокot, kot da se podgane selijo. Skrbelo naju je, kam s kolesi. Veža v bungalovu je bila ozka. Naslonila sva jih k velikemu drevesu, z zajlo objela drevo in kolesa in zaklenila. Pretirane škode tudi ne bi bilo, če si bi kdo prisvojil moje kolo. V Tivat bi lahko šla peš, tako ali tako ni bilo daleč. Pod visokimi palmami, pod katerimi sem rada se-

dela, sem zavzeto brala knjigo *Potovanje na orient* Ervina Milharčiča Hladnika in se s knjigo v roki sprehodila do mandrača, v katerem so se zibale tri stare barkače. Med njimi se je pozibavala pozabljena pisana žoga, ujela sem jo, in jo zakotalila otrokom. Pred vhodom v mesto Kotor je visela zastava z velikimi napisom *toaleta*. Paleta, položene po tleh, so tvorile most do nečesa, kar naj bi bilo javno stranišče. Na kosu kartona je bila cena 0,50 € za uporabo. Toaletni papir je bil zataknjen za okensko rešetko. Pokrov je bil polomljen, ni pa bilo umazano. Ko ti nuja ne utegne prizanesti, ti tudi kotorska toaleta pride prav, tudi če pri roki nimaš petdeset centov, saj tam ni nikogar, ki bi držal odprto dlan. Noge so me lahkotno ponesle po kamniti poti na vrh kotorske trdnjave. Ladje, zasidrane v zalivu, so bile ovite v rahlo prosojno meglico. Sprehodila sem se po ostankih mogočne trdnjave, od katere je ostalo le nekaj zidov, v katerih je shranjen odmev nekega časa. Kamnite hiše, tlakovane ulice mesta, po katerih so se podile mačke, se igrali otroci, se *šetali* turisti. Tok misli se je upočasnil kot reka, ki se ji nikamor ne mudi. V Budvi sem prekrizarila skoraj vse ulice, saj mesto ni veliko. Spotoma sem vstopila v pravoslavno cerkev, v kateri se je odvijal poročni obred. Na slovenski obali sem kupila pahljačo z motivi Budve. Na daljši potep po notranjosti Črne Gore nisva šla. Ni se nama dalo. Legenda pravi, da Turki mesta nikoli niso osvojili. Po stari ozki cesti ob morju s prekrasnim razgledom na ves kotorski zaliv je bil pravi užitek vrteti pedala. Nežen vetrič mi je kuštral lase, spotoma odnašal pot, ki je kipel kot gejzir na Islandiji. V zavetju borov v skalni strmini so samevale stare hiše. Večjih plaž tam ni bilo. Tu pa tam, kakšen manjši privez za domačo barko. Z majhno barko, ki je sprejela do trideset ljudi, smo se odpeljali na otoček Gospe od Škrpelja, ki je nastal z nasipanjem v 15. stoletju. Posebnost muzeja je vezenina, vezana z lasmi žene, ko je neskončno dolgo čakala moža mornarja. Zadnji dan bivanja v Črni gori sva se z Rozi razgovorili o življenju v Srbiji. Moj jezik se je zapletal, ko se je na vso moč trudil govoriti v melodičnem srbskem jeziku. Ne gre mi najbolje, sem se ji potožila. Začudeno me je pogledala in veselo rekla: »*Pa vidi, mi se razumemo.*« Z nekaj skopimi stavki je moj mož povedal, kako je potekal njegov trening karateja. Kaj vse sem doživela in videla medtem, ko je on na vso moč treniral, sem razvlekla v daljšo pripoved, da je lažje ohranjal budnost na puščobni črnogorski avtocesti. Člani karate kluba iz Postojne so prišli zgodaj zjutraj. Veseli, ko so v senci dreves zagledali na videz razkošne bungalove, poslikane v oker barvi.

Iskrice modrosti in zvezdni utrinki

Neta Vergan

Varuj svoj um, ne dovoli, da postane kanta za smeti.

ॐ

Jutro se je prebudilo, jaz še ne, varuh spanja mi je šepnil na uho: ne sili se spati.

ॐ

Na meglen, deževen dan se še mislim ne da misliti.

ॐ

Darilo, pozabljeno v kleti, sem skrbno očistila, zavila v sijoč papir, odtisa skoposti ni mogel zakriti.

ॐ

Ujela sem se v past zamere, spoznanje, da nisem zamera, je odprlo pot v svobodo.

ॐ

Mati zemlja je vir življenja, ne vir surovin.

ॐ

V naravi ne obstajajo katastrofe, edina katastrofa na tem planetu smo mi. Ko popravimo to edino stvar, bo v redu vse.

ॐ

Prepričanje je skupek misli, pobranih od vsepovsod.

ॐ

Preteklost je pasé, prihodnost še spi, na obzorju zarja se zlati.

ॐ

Ne upiraj se življenju, objemi ga z vsem, kar je, in glej zgodil se bo čudež.

ॐ

Nesreča je srbeči osip, sreča zvezdi utrinek, luna nočni mir.

ॐ

Smeh je nalezljiv, ne hodi mu preblizu.

ॐ

V zavedanju je moč, da slabo navado, spremenim v nekaj dobrega, kar tako za hec, ker mi je to hudo všeč.

ॐ

Strah je neprijazna misel; skupek neprijaznih misli, panika.

ॐ

Ne jezijo nas stvari take, kot so, nanje se jezimo, ker niso take, kot si mislimo, da naj bi bile.

ॐ

Rekel mi je, da živim v iluziji, ujeta v pajkovi mreži.

ॐ

Pot v kraljestvo miru je v opuščanju istovetenja z obliko.

ॐ

Če se primerjaš z drugimi, ne moreš vedeti, kdo si.

ॐ

Življenje ni »mlačna jota«, je dinamično, polno izzivov, presenečenj, nič mu tuje ni.
Mrak se je v temo prelival, ko sem na vso moč pedale vrtela, da sem temi ušla.

ॐ

Tečem, se spotaknem, au, gleženj je zvit, vrana zakraka.

ॐ

Skok čez zid v blatno lužo, muca zamijavka.

ॐ

Sonce je zašlo, temno postaja, severnica mi kaže pot.

ॐ

Zdravnica je rekla: zamašeni ste, ko čep na steklenici.

ॐ

Onkraj, tam čez sliši se petje, petelin kikrika.

ॐ

Dobro, najboljše, ma veš, da ni slabo, sranje.

ॐ

Dežuje, dež pada, uh kako ščije.

ॐ

Rekla je, da je dobro, tako kot je, mizerija.

ॐ

Torta, oblita s čokolado z okusom po marelici, anemija.

ॐ

Potrebujem tebe, da lahko uzrem sebe, jaz sem drugi ti.

ॐ

Včeraj je bila prijazna noč, oblaki so zakrili zvezde in luno.

ॐ

Sreča, kam si se skrila?

Že dolgo te iščem.

Ne bom te več iskala - utrujena sem postala.

Tu sem, mi je nežno dejala, ko sem se lenobno sprehajala.

ॐ

Nobena vaga ga ne zvaga.
Noben meter ga ne izmeri.
Niti ne diši niti ne smrdi.
Ne moreš ga kupiti.
Ustvari ga sam in nebo
ti bo hvaležno.
Navdušenje.

ॐ

Nesreča je srbeči osip, sreča zvezdi utrinek, luna nočni mir.

ॐ

Pisanje je ples simbolov, resnica biva onkraj njih, natrgana pajčevina.

ॐ

Voda je otrpnila od mraza - kocka ledu.

ॐ

Resnost je bolezen naše civilizacije, na nebu nič novega .

ॐ

Svet pleše v ritmu ča ča ča, tudi samba mu je všeč, rokenrol in balet.

ॐ

Sovražne misli so kot sledni psi - obrni jim hrbet.

ॐ

Sproti ustvarjam svoj svet in sproti ga brišem, spoznanje tega me osvobodi
navezanosti nanj.

ॐ

Ljubezen se je odela v oblačilo dobrote.

ॐ

Obstajam, zavedam se, in to mi je hudo všeč.

Kuhinjska pečica

Neta Vergan

»Ej, grem v dolino; poglej no, kaj je s tistimi vratci na pečici, seveda, če boš utegnil.« V dolino sem se spustila s kolesom, z nahrbtnikom na ramenih. Rada grem na obvoznico, pločnik je dovolj širok tudi za vožnjo s kolesom. Doslej me policisti še niso ustavili. Po Cankarjevi ulici do *placa*, pa do gornjega kraja do izvira reke Bistrice. Pod Gradino, v zavetju mogočnih smrek, izvira slap Kukčovka, ki se zliva v strugo reke Bistrice. Deroči slapovi Sušca, stisnjeni v skalovje, kamor nikoli ne posije sonce, poleti povsem presahnejo, ob obilnem dežju divje privrejo na plan. Čarovnija. Na drugi strani se nahaja presihajoči izvir Kovačivc. Pod njim so razvaline nekdanjega Topola. Kmalu tudi njih ne bo več. Bazen, v katerem so namakali hlodovino, preden je šla v postopek za razrez furnirja, še ni popustil. Spomladi, ko vse ozeleni, kraj ni puščoben, prej divji. Pognala sem pedale in se znašla na placu, ne da bi vedela, po kaj sem pravzaprav prišla. »Oj, že dolgo se nisva videli,« me je veselo pozdravila znanka iz bližnje vasi. Pred leti sva skupaj delali v Lesonitu. Dobra sodelavka je bila, tudi radodarna, včasih mi je prinesla kakšno klobaso ali kozarec ocvirkov. Oglasili so se zvonovi sv. Jurija in me predramili bolj kot pravkar popita kava. »Fani, *boh*, se vidimo,« sem ji pomahala v slovo, stopila še do Ličana, kupila kruh in mleko. V kuhinji sem imela kaj videti. Na kuhinjskem pultu je bila pečica, brez ohišja, brez vratc, popolna razvalina. In že mi je pod nos molil zlomljen mehanizem za odpiranje in mi tolmačil, da takega se ne dobi več, ker da je pečica že stara. Nisem se utegnila jeziti, prijel me je za roko in povlekel k računalniku. Na spletu je bilo nič koliko skoraj enakih pečic. Končno sva našla eno z vablјivim popustom. Naročilo in plačilo je opravil po spletu. Čez dva dni so sporočili, da se bo dobava zavlekla, ker izbrane indukcijske plošče trenutno nimajo na zalogi. Izbral je drugo z manjšim doplačilom. Poslana po hitri pošti, je bila v desetih dneh že doma. »Rabim sponke v čokoladni barvi za povezavo kablov na omrežje«, je bolj sam zase zamrmral moj mož. Razmetal je pol *kište*, v kateri je bila *svaštarija*, sponk v čokoladni barvi pa ni bilo. Spustil se je v dolino, v trgovino Magro, kjer imajo tudi take reči in prinesel bele, čokoladne, da so pošle. Elektro mojstra ne najdeš za vsakim vogalom in povabilu na pivo v gostilno Mate se je prav po mojstrsko, resno odzval. Navodila za uporabo pečice so bila v slovenščini, navodila za ploščo pa ne. Našla sem jih na spletu in jih natisnila. Veliko manj napak, predvsem škode se lahko zgodi, če se naučimo stroje in aparate upravljati tako, kot je zapisano. Prva palačinka, pečena v novi ponvi, je

bila prav simpatično črno zapečena. Staro pečico in električno keramično ploščo, ki je bila še uporabna, sem zapeljala na odlagališče v Globovnik, k sreči je v naši hiši malo prostora za hrambo stvari, ki čez sedem let znajo priti prav.

Na kolesu po brkinskih stezah in poteh

Neta Vergan

Po skoraj mesecu dni kolesarjenja ob Renu sem bolj poredkoma zajahala kolo. V dolino sem se spustila zaradi neodločljivih opravkov. Težko mi je čepeti doma, ko zunaj sonce sije. Ni kaj, moje telo mora migati. V Rečici sem zavila za Zarečje, mimo Bubca do konca asfalta. Skozi gozd me je spremljalo škripanje, ko si je kolo po grobem makadamu utiralo pot do brkinske magistrale. Običajno ne grem mimo vasi Prelože, da se ne bi ustavila, se odžejala, s pogledom obkrožila prelepo pokrajino do Kozleka in še daleč tja naprej. Všeč so mi divji spusti, ki si jih lahko privoščim le na brkinskih cestah, ki niso obremenjene s tovornim in avtobusnim prometom. Že sem zavila na stransko pot za Smrje in se vrnila. Spomnila sem se, da mi je Metka povedala, da blizu premske cerkve Sv. Helene stoji lepa majhna kapelica Sv. Katarine, vredna ogleda. In sem šla. Skromna, dobro ohranjena kapelica. Nisem zavila v vas Smrje kot običajno. Šla sem naprej do ostrega ovinka, bližnjice do Novakovega mlina. Strm klanec je do polovice asfaltiran, naprej sledi grob makadam. Ob robu, kjer se konča asfalt, sem se ustavila, bežno pogledala dol po še vedno strmem klanecu. Zadnja misel, preden sem zajahala kolo, je bila: rit nazaj, zaviraj s prvo, zadnjo previdno, ker te v hipu lahko spodnese. Kolo sem spravila v uto, baterijo priključila na polnjenje, vzela telefon, šla v hišo, v kopalnico, se skopala, si umila lase in se ulegla na kavč. Ko se je telo umirilo, sem v rami začutila močno bolečino, ki se je razlezla po vsej desni strani. Po dobri uri počitka sem prišla k sebi. Vstala sem, šla po stopnicah v pritličje in se na polovici ustavila, sedla na stopnico in izgubljeno zrla v moža. Rekla sem mu, da se mi je nekaj zgodilo, a ne vem, kaj. »Si vzela arniko?« »Ah saj res, grem ponjo.« Hlače, vetrovka in superge so bile prašne. Na kolesu ni bilo vidnih poškodb. Aha, kaj pa čelada? *Mamma mia*, na desni strani je bila počena. Verni dokazi, da je moje telo telebnilo na trda tla, doživelo hud pretres in začasno izgubo zavesti. Ostali del poti do Novakovega mlina in naprej je brisan. Koliko časa sem bila v nezavesti in kako sem se spravila na kolo, je tudi povsem izbrisano. Udarec v glavo brez čelade bi se lahko dokaj grdo končal. Zna biti, da je bil angel varuh nekje v bližini. Da si moram kupiti bolj trdo čelado, je modro izjavila Metka, ko sem ji povedala, kaj se mi je pripetilo na topel jesenski dan.

Na Krku

Neta Vergan

Andrej Velkavrh, ki se zna tudi pošaliti, ko napoveduje vreme, je za prvi in drugi maj napovedal, da bo vreme pretežno sončno. Za otok Krk v Kvarnerskem zalivu pa je bila vremenska slika še boljša, vsaj kar se nizkih temperatur tiče. Odlično, bunda ne bo potrebna. Fidele je rezerviral dve nočitvi z zajtrkom po zelo ugodni ceni. V dobri uri vožnje po hitri cesti sva pristala na otoku Krk. Parkirala avto in se s kolesom spustila v mesto. Po lahki večerji - *brusketa* z dimljenim lososom, in kozarcu piva, rahlo premražena, sva pognala pedale in se odpeljala do naše destinacije na spanje. Jutro je bilo hladno, skoraj neprimerno za kolesarjenje. Oblekla sem se dobro, da se ne bi podhladila, se bogu priporočila in pognala pedala. Po nekaj kilometrih vzpona sem se že slačila in lažje dihala. V Baški se nisva dolgo zadrževala. V *kafiču* sva naročila kapučino, dobila pa kozarec bele kave. Ni bila slaba. Vzpon po asfaltu do cerkve sv. Ivan je strm, a ne dolg. Na obzidju pred vhodom na pokopališče je pisalo, da je do Mesečevega platoja tri kilometre. »Lahko se vrnemo,« je zaskrbljeno rekel moj mož. Nisva vedela, kakšna je pot, še manj, kaj naju tam gor čaka. »Grem peš, zagotovo pridem gor.« Vztrajno sem pešačila in kolo vlekla s seboj. Pot je bila dokaj položna, za spretnega kolesarja mali golaž. Fidele je ugotovil, da s kolesom ne gre nič hitreje. Tako, da je tudi on večji del poti šel peš. Zadnji del se je vil skozi dišeči borov gozd. Napor je bil poplačan s čudovitim razgledom na zaliv, plažo in na skalnato gorovje. Mesečev plato na južnem robu nad Baško je dobil ime po svojem »mesečevem« izgledu - gola in kamnita planota, na videz brez življenja. Kamniti zidovi okrog posameznih zaplat zemlje kažejo, da so otočani znali to, na videz nekoristno planoto v veliki meri izkoristiti. »Kaj zdaj, greva naprej ali se vrneva?« je v drugo vprašal moj dragi. »Greva naprej.« In sva šla. Trava in drobno cvetje so si med kamni utrli pot do svetlobe. Pičla, a dobra hrana za ovce. Vožnja s kolesom po kamenju zahteva spretnost - če ti spodleti, se lahko grdo konča. Ravno sem se previdno izogibala grobemu kamenju, ko je mimo mene poletel mlad fantič. Zavore v meni so popustile. Srce se je hudomušno zasmelo in vijuganje po grobem makadamu, preko skalne puščave z razgledom na Velebit, je postalo bolj zabavno. Gotovost, da pridem na Plato, me je presenetila. Spomnila sem se, da me je občutek varnosti in gotovosti spremljal na potovanju ob Donavi. Celo bolečina v kolenu je utihnila. Ko sem bila pri zdravnici, je rekla, da imam vodo v kolenu in me poslala na slikanje k ortopedu. Mladi zdravnik je rekel, da kolena ne bo punktiral, ker je v njem premalo vode.

Izvid sem spravila v torbico. Leta nazaj smo šli po glino v Jezerino, v zapuščeni glinokop pod Obrovom. Prečiščeno, lično zapakirano z navodili sem kupila v Šparu. Terapija z glinenimi obkladki nima stranskih učinkov, po domače povedano, ne ustvarja novih bolezni, posvetovanje s farmacevtom ali zdravnikom v tem primeru ni potrebno. Ne dolgo pred tem sem prisegla, da po grdem makadamu zlepa ne grem več, tudi strmih klancev se bom izogibala. Ja, ja, star pregovor pravi, da se zarečenega kruha največ poje.

Stare besede

Neta Vergan

KOCJTE: nogavice

MARELA: dežnik

ŠTENGE: stopnice

FLAJŠA: steklenica

NAUPEK: narobe

KIŠTA: zaboj

KJTNA: veriga

ŠNJFARCA: zajemalka

ŠNJRNCA: vezalka

KAHLA: nočna posoda

ŽAJFA: milo

TAKVIN: denarnica

KANTREGA: stol

ALA HOMO: gremo

MAŠNA: pentlja

ŠKAF: leseno vedro

SIČ: vedro

KAPOT: plašč

FRIZURA: pričeska

KREDENCA: kuhinjska omara

KNUOF: gumb

FRMJNTA: koruza

STARA MAMA: babica, nona itd.

STRINA: stara ženska, ki ni sorodnica

ŠULNI: ženski čevlji

ČIZMI: moški čevlji

ŠUŠTAR: čevljar

KOMBINEŽA: žensko spodnje oblačilo

MARELA: dežnik

LAVOR: keramična ali emajlirana posoda za umivanje

OBUIJK: krpa za povijanje nog (moj oče ni poznal nogavic)

Uši

Neta Vergan

Tu pa tam me kdo ustavi, tako kot danes, ko sem šla na sprehod na Črne njive, mimo spomenika mlademu vojaku Zoranu, ki je nesrečno umrl, ko je služil vojaški rok v nekoč naši skupni domovini Jugoslaviji. Moški srednjih let mi je rekel, da bi morala večkrat nastopati na 'naši' TV Galeji. Zgleda, da ga je pripoved ob predstavitvi moje knjige v knjižnici Makse Samsa, Zgodbe in zgodbice Nete Vergan, močno ganila, še posebno pripoved o ušeh. Po vojni so mojo družino iz Sokolskega doma preselili v pritličje stanovanjskega stolpiča 4. armije. V času italijanske okupacije so v njem stanovale italijanske oficirske družine. V prazna, lepa, ne povsem izpraznjena, stanovanja so se vselile mlade oficirske družine jugoslovanske vojske. Bistriške kasarne so zgradili Italijani. Po razpadu leta 1943 so vojsko razpustili in vojake poslali domov. Po ukazu nove oblasti so jih domači delavci čistili in preurejali za nastanitev mladih fantov, ki naj bi prišli na obvezno dvoletno služenje vojaškega roka. Vprežni vozovi, ki so jih vlekli mule (mula je mešanec kobile in osla, zelo vzdržljive živali) so za obzidje bistriških kasarn šli prazni, ven pa naloženi. Vse, kar je še bilo uporabno, je izginjalo za zidovi bistriških in okoliških domačij. Z vojaškega plašča, pobarvanega v črno, dala mi ga je teta Franca, mi je soseda ukrojila in sešila lep plašč. Varoval me je pred hudim mrazom, še bolj pred divjo burjo Kočanko. Nisem bila edina, ki jo je pozimi grel plašč italijanskega vojaka. Slamo iz slamaric, ki so dotrajale, so odvrgli za naš stolpič. Uf, kako pustolovsko je bilo kopanje rovov skozi velikanski kup preperle slame in skrivanje v njih. Veselja je bilo hitro konec, ko je mama vsa zgrožena ugotovila, da v mojih laseh migajo drobne, komaj vidne živalce, ki so povzročale hudo srbenje. Skozi goste iglice glavnika so uši kot bele snežinke padale na modro krpo, ovito okrog vratu. V povojnem času razen mila, drugih čistilnih sredstev ni bilo. Mama je pepel skuhalo v velikem loncu vode, pustila da se je usedel in z precejeno vodo umila vso domačo, včasih tudi sosedovo mularijo. Pepelna voda je zaščitila povrhnjico kože pred garjami in še drugimi kožnimi boleznimi. Civilom v bližini kasarn ni bilo dovoljeno bivati. Na lojtrnik smo naložili skromno imetje, kočijaž Frane je zategnil vajeti, z bičem švrknil mulo po hrbtu in voz se je začel premikati. Preselili smo se v zapuščeno staro hišo na Aljaževem bregu, za katero nihče ni vedel, čigava je. Tik ob njej je stala za nadstropje višja hiša, ki je dimniku preprečevala, da bi nemoteno vlekkel. Zime so znale biti moreče, ko dimnik ni vlekkel, in smo v najhujšem mrazu morali zračiti že itak rešetasto hišo. V pritličju

je stanovala teta moje prijateljice Ane. Njen sosed je bil star urar, ki se ni nikoli kopal, smrdel je kot dihur, a bil je daleč naokoli najboljši urar. Skrbel je, da je ura na bistriški cerkvi sv. Jurija bila in tiktakala še leta dolgo, ko njega že več ni bilo. Fanin brat Toni je z družino živel v prvem nadstropju. Sorodniki iz Amerike so jim pošiljali pakete, v katerih so bila oblačila, juha v kocki, bonboni, igrač v njih pa ni bilo. V enem od teh paketov je bil tudi prašek DDT. Teta Fani ga je dala mami in ji rekla, da naj z njim ne pretirava. Posula ga je po laseh in prek povila z plenico. Po umoru uši in gnid so se lasje, oprani in sprani s čisto bistriško vodo, posušeni na soncu, mavrično lesketali. Ne vem, če so uši znale skakati z glave na glavo, a vsakokrat ko sem prišla blizu ušive deklice, sem že bila okužena z njimi. Zmanjkalo je DDT-ija. Kaj zdaj? Kako se spoprijeti z ušjo zalego?. Mama je poskusila tudi s *petroljo*. Z njo mi je namočila lase, ki mi je ožgala ušesa. V lekarni sem dobila neko mažo, ki ni kaj dosti zalegla. Ko je poskusila v drugo, sem zbežala. Edino orožje v boju z ušmi je bil gost glavnik in redno pranje las s pepelno vodo. Po vsakem česanju sem glavnik skrbno oprala. Nekajkrat sem ga posodila, nazaj dobila umazanega in polomljenega. Niti najboljši prijateljici ga več nisem posodila.

Fobije

Patricija Dodič

aglofobija: strah pred bolečino
 agorafobija: strah pred odprtim prostorom
 akrofobija: strah pred višino
 amaksofobija: strah pred vožnjo
 androfobija: strah pred moškimi
 antropofobija: strah pred ljudmi
 apeirofobija: strah pred neskončnostjo
 arahnofobija: strah pred pajki
 astrafobija: strah pred grmenjem, strelami
 aurofobija: strah pred zlatom
 brontofobija: strah pred neurjem
 demonofobija: strah pred demoni
 dendrofobija: strah pred drevesi
 dromofobija: strah pred prečkanjem ceste
 elektrofobija: strah pred elektriko
 emetofobija: strah pred bruhanjem
 entomofobija: strah pred insekti
 fazmofobija: strah pred duhovi
 felinefobija: strah pred mačkami
 filofobija: strah pred zaljubljenostjo
 fizofobija: strah pred fizičnim naporom
 fobofobija: strah pred strahom
 genofobija: strah pred seksom
 gimnotofobija: strah pred goloto
 ginofobija: strah pred ženskami
 hemofobija: strah pred krvjo
 hidrofobija: strah pred vodo
 hipopotomonstroseskepedialiofobija: strah pred branjem ali govorjenjem dolgih besed
 kakofobija: strah pred grdoto
 karcinofobija: strah pred rakom
 kinofobija: strah pred psi
 kleptofobija: strah pred krajo

klavstrofobija: strah pred zaprtimi prostori
klovnofobija: strah pred klovni
ksenofobija: strah pred tujci
ligirofobija: strah pred glasnimi poki
mikrofobija: strah pred mikroorganizmi
mizofobija: strah pred osnesnaženjem
mizofobija: strah pred umazanijo
numerofobija: strah pred številkami
ofidiofobija: strah pred kačami
omitofobija: strah pred ptiči
panfobija: strah pred vsem
patroiofobija: strah pred dednostjo
pekatofobija: strah pred grehom
pikofobija: strah pred majhnostjo
pirofobija: strah pred ognjem
pnigerofobija: strah pred dušenjem
polifobija: strah pred mnogimi stvarmi
sitofobija: strah pred jedmi
tafobija: strah pred mislijo, da boš živ pokopan
talasofobija: strah pred morjem
tanatofobija: strah pred smrtjo
triskaidekafobija: strah pred številom 13
tripanofobija: strah pred injekcijo
zoofobija: strah pred živalmi

Kako se fobija odpravi? Tako, da razvrednotimo občutke prvega in tudi vseh z njim povezanih nadaljnjih dogodkov. Vzročni dogodek je lahko travmatičen, zato pot ni kratka ali lahka in ni moč napovedati, da bi šlo tako hitro, kot bi si želeli. Prvi korak je torej iskanje dogodka. Sicer pa je fobija paničen strah brez vidnega vzroka. Sprožilni dogodek se pri vseh fobijah pojavi v času od rojstva do treh let. Tja zavestni spomin ne seže. Vse pozdravljene fobije so imele korenine v času od enega do 18 mesecev starosti. (vir: internet)

Govorica objema je najstarejša govornica na svetu (Michal Snunit)

Patricija Dodič

»Rodilo se je nebo. In z nebom Zemlja. Rodile so se rastline in z rastlinami živali. Rodili so se ljudje in z ljudmi govornica objema. Govornica objema je najstarejša govornica na svetu. Med nami je bila še pred besedami. Ima svoje posebne znake, ki se jih vsakdo zlahka nauči. Ko se rodimo, nas mama vzame v naročje kar se da nežno, da se ne bi prestrašili, in nas objame. Objem je kamra, topla in opojna, kjer nam prvič postrežejo z jedjo. Ali ne čuti nekaj podobnega tudi Zemlja, ko se je dotakne neba in jo objame, na daljni, izmikavi črti, ki ji pravimo obzorje? In kakor ločiš eno rastlino od druge, eno žival od druge, enega človeka od drugega, tako ločiš tudi en objem od drugega. Objem med cvetlico in metuljem je lahen in nežen kot dih. Objameta se ptica in drevo. Katero pesem zapoje ptica drevesu? Kaj zašepče listju? In ko se zvečeri, drevo objame ptico. Tako vso noč prespita v objemu in sanjata iste sanje. Zjutraj, ko posije sonce, ptica razprostre peruti in poleti v naročje neba. Nebo jo objame s širjavo, ptica njega z radostno pesmijo. Gora objame skalo. Reka objame ribo. Oblak objame mavrico. Zato se skala ne odkruši, zlata riba lahko plava, zato mavrica odseva svet v barve sončnic in malin. Med ljubimcema gre za objem Eve in Adama. Je objem matere in očeta, moškega in ženske, poseben objem, ki mu je ime ljubezen. Potem ko se je rodilo nebo in Zemlja z njim, potem ko so se rodile rastline in z njimi živali, so se rodili ljudje in z njimi govornica objema. Prva beseda je bila ljubezen. Za objem sta potrebna dva. Koga boš objel, če si sam? Koga bo objelo drevo, če nima ptice? Koga bo objela gora, če nima skale? Koga bo objela reka, če nima ribe? Zato roža čaka na metulja. Človeška govornica objemov ima neskončno besed. In kolikor je besed, toliko je objemov.« Lahko se objemamo z očmi, s pogledom. Obstajajo siloviti objemi, ki premikajo gore in segajo do neba. Pa objemi, ki nas zgrabijo v petah in izrujejo iz tal. Pa objemi, v katerih dlani zgubijo glavo. Včasih nas objame smeh, včasih prešerna vedrina, da pozabimo na samoto. Objemamo se od sreče, pa tudi od strahu pred slovesom. Objem globoko v objemu. Govornica objemov je govornica neslišnih besed. Objem zaščitnika: glavno vlogo ima tu občutek varnosti in kaže veliko mero zaupanja in skrbi za partnerja. S tem, ko ti varuje hrbet, ti sporoča, da te želi zavarovati, pravijo strokovnjaki. Objem - božanje hrbta: osebi se božata po hrbtu, s čimer eden drugega spominjata, kako zelo se imata rada. Objem sporoča odprtost odnosa in sprejemanje ranljivosti, saj dotikanje hrbta, ko ne vidimo, kaj se dogaja, zahteva veliko mero zaupanja. Objem - trepljanje: objem razodeva

prijateljska čustva, saj v njem ni prisotne globoke intime, gre bolj za priznavanje pripadnosti. Objem - počasni ples: značilen je v zgodnjem obdobju odnosa in pri mlajših zaljubljenicah. Označuje močno romantiko. Objem čez ramena: gre za »partnerje v zločinu« - osebi bolje da nista v romantični zvezi. Zmečkan objem: močan objem, v katerem se osebi prepleteta in se stisneta kar se da blizu, tako močno, da izgubita sapo. Gre za globoko predanost. Leteči objem: tudi objem strasti, pri katerem eden od partnerjev drugega objame še z nogami, objem poln poželenja. Londonski most: osebi se dotakneta samo z zgornjim delom telesa, s čimer kažeta, da je v njunem odnosu veliko nerazumevanja in neudobja. Ni želje po fizični bližini. Objem - iz oči v oči: gre za povezovanje duš, globoko ljubezen in osebno povezanost. Objem - punčka iz cunj: gre za enostransko naklonjenost. Objem - žepar: izredno udobno in sproščeno počutje. Objem od zadaj: označuje zaljubljenost, naklonjenost, občutek enosti je v tem položaju zelo močan. Objem z božanjem: močna čustva, saj je hrbet zelo ranljiv del telesa. Ne vidite ga, zato so dotiki na tem mestu lahko razburljivi. Objem okoli bokov: poželenje, želja po spolnosti. Ljudje smo si v tem sila različni. Objem – žlička: gre za objem, v katerem dva spita drug poleg drugega na način, da se eden privije na hrbet drugega. Položaj najbolje izraža popolno harmonijo, telesi postaneta eno, dva sta zelo povezana drug z drugim. Objem koala: če nekdo objema partnerja kot nahrbtnik ali koala, izkazuje simptom posesivnosti in svojevrstne čustvene odvisnosti od partnerja. Objem hrbet-hrbet: objem predstavlja trdnost para in veliko željo po neodvisnosti. Obstajajo *dotikalci*, ki se radi dotikajo ljudi, jih objemajo, trepljajo, najsi bodo to znanci ali neznanci. Obstajajo še drugi, takšni, ki bi svoj osebni prostor radi obdali z bodečo žico. Raziskovalci so prepričani, da ima pri tem veliko vlogo način, na katerega smo vzgojeni, in seveda gre pogostokrat za rezultat izkušenj iz otroštva. Suzanne Degges-White, profesorica na Northern Illinois University je v študiji ugotovila, da so ljudje, ki so jih vzgajali starši, ki so se pogosto objemali, odrasli v posameznike, ki so jim objemi prav tako blizu. Na drugi strani obstajajo ljudje, ki so jih vzgajali *neobjemači*. Tem v odrasli dobi objemanje predstavlja neprijetno izkušnjo. Otroci iz družin, ki niso izrazito fizično izrazne, so odsotnost dotikov predajali svojim otrokom. Takšni posamezniki bolj cenijo osebni prostor, njihova zmožnost razvijanja intimnosti, povezav z drugimi ljudmi in razvijanjem sočutja pa je lahko slabša. Med tistimi, ki jim je v otroštvu primanjkovalo fizičnih dotikov, je našla posameznike, ki so v odrasli dobi postali *socialni objemalci* - tisti, ki pomanjkanje iz otroštva kompenzirajo z izrazitim iskanjem dotikov v poznejši dobi. Fizični stiki, kot so objemi in fizična bližina, so pri otrocih pomembni za razvoj samozavesti in za njihove nadaljnje stike s soljudmi. »Ljudje, ki so bolj odprti za fizične dotike, imajo tipično tudi višjo samozavest,« je prepričana Degges-Whi-

te. Več kot se človek objema, bolj je odporen proti boleznim. V raziskavi iz leta 2015, ki so jo opravili na Carnegie Mellon University, so opazovali povezave med objemanjem in drugimi oblikami fizičnih stikov ter imunskim sistemom. Ali so ljudje, ki se počutijo ljubljene, bolj odporni na prehlade? Izkazalo se je, da kar 32 % imunskega sistema z zmanjševanjem stresa dvignejo objemi. Ljudje si resda izražamo podporo, ljubezen in veselje z objemanjem. Povsem običajno je, da se objemamo, saj nas objemi pomirjajo, zato jih povezujemo z dobrimi občutki. No, živali, recimo psi pa ne. Oni nimajo rok in se ne objemajo. Če pes postavi tačko na drugega psa, je to znak prevlade. Ne glede na to, kakšni so vaši občutki ob objemanju, pes zaznava objem kot znak prevlade. Medtem, ko ga objemate, bo večina psov sicer potrpeala, nekateri pa bodo odreagirali drugače. Povsem mogoče je, da bo pes vam dovolil, da ga objamete, nekemu drugemu pa ne.

Viri:

- Fast, Julius (1973). *Govorica telesa*. Lipa: Koper.
- Pease, Allan (1996). *Govorica telesa*. MK: Ljubljana.
- Molcho, Samy (1997). *Govorica telesa*. MK: Ljubljana.
- Nosan, M. (2010). *Govorica telesa kot del nebesedne komunikacije* (diplomsko delo). Ljubljana: Višja strokovna šola B&B.
- Kovačev, Asja (1997). *Govorica telesa*. ZIFF: Ljubljana.
- Clayton, p. (2004). *Poslovna govorica telesa*. Ljubljana: Prešernova družba
- <https://micna.slovenskenovice.si/zate/to-je-razlog-zakaj-nekateri-ljudje-ne-marajo-objemanja>
- <https://www.zurnal24.si/magazin/odnosi-in-prosti-cas/njegov-objem-razkriva-kaj-cuti-do-vas-294862>
- <https://www.hranazapse.si/psi-ne-marajo-objemanja/>
- <https://www.rumenahiska.si/govorica-telesa-izdaja-nacin-ucenja/>
- <https://www.herbio.org/si/forum/38s/objemi-me>
- <https://www.petraskarja.com/govorica-telesa-osebna-karizma-povzetek-knjige/>

Slovarček narečnih besed/ jezerinsko-javorsko narečje ;)

Patricija Dodič

šmrkou-smrkav
šjepou-šepav
popječk-grebljica
ahtat-paziti
bala-žoga
brculet-zapestnica
bt-kladivo
bitejga-trgovina
buot-krat
cmizdit-jokati
ćuntou-nerazpoložen
šafit-podstrešje
ćuotat-šepat
delat dišpjete-nagajati
deni ćje-postavi tja
dugcejt-dolgčas
drat-žica
anbot-nekoč
fićuolić-robček
si faliu-si zgrešil
fešta-zabava, menstruacija
futrati-hraniti živali
farau-petrolejka, lučka
furbast-prebrisan
km frliš?-kam hitiš, letiš?
jenjej-nehaj
se kabauči-se oblači
kambra-soba
kantuon-vogal
kolobocja-zmešnjava
kantrejga-stolica
nemaš krjance-nimaš olike

si psou na lišo-si šel skozi brez posledic
 merkat-pazit na
 mugari-če bi le
 ne mratrej se-ne se trudi
 te je naplhtou-te je prevaril
 nažajfej se-namili se
 pjetljar-berač
 plahta-odeja
 krepat-umreti (slabšalno)
 grem sct-grem lulat
 kušin-blazina
 ma si ti prefrigan-ti si pa prebrisan
 mi je ratalu-mi je uspelo
 ranćini-uhani
 rucak-nahrbtnik
 ribežnik-strgalo, it. avto fiat 500
 ruoba-perilo
 šalca-skodelica
 šjenkat-podariti
 šnopc-žganje
 šulni-čevlji
 špejglu-ogledalo
 špuotat-ozmerjat
 štajuon-letni čas
 štenge-stopnice
 taužnt-tisoč
 je pasalu-je minilo
 te je tokalu-se ti je zgodilo
 valiđa-kovček
 garžet-žep
 vrzuota-ohrovt
 zastwopim te-razumem te
 ne zjaj name-ne kriči name
 žlajf-zavora
 bašta dej- dovolj
 fajfat-kaditi
 frmentin-koruza
 mižerja-pomanjkanje

šiša-hiša

štraca-cunja

tabuot-tokrat

vle-takoj

žrnada-dnina

Pripetil se je svet

Patricija Dodič

S torbo, polno demonov, zarjavelih trobent in kratkih stikov.
V neposeljenem naročju, v katerega brezglavo mečemo čas.
In strahove vodikove bombe. In viruse. In bes.
Medtem ko neka žena zdravi otroka, ki je zbledel.
Campus mentis postaja kompost.
Stoned Age, bi opozoril Anders Henrikson ob 14.26.
Preveč vode ali zemlje ali zraka je v znamenjih, da bi se razumeli.
Poplav, požarov, potresov in mej znotraj žil, med stegni, za ušesi, v dlaneh.
Ljubezen brodi naokoli, zaprta v velikih lesenih zabojih francoskega vina.
In ne ve, da jo lahko odpre samo in le uporno srce.
Dogaja se reciklaža pijavk.
Dogajajo se modrokrvni ugrizi.
Iluzije pomembnosti z rokami v žepih.
Pripetil se je svet.
V njem je ljubezen le začasni udar dopamina,
eksitocina, noradrenalina, prolaktina.
V njem je skoraj vse ženskega spola.
Radost, vzhičenost, nežnost in to.
Pripetil se je svet.

Rada objemaš drevesa

Patricija Dodič

Gre za nujnosti, ki niso dih, smrt, in vseeno so.
Rada se vračaš v dlani brez razpok, skozi katere se rojevajo stoletja.
Rada lomiš besede na ustih, medtem ko se v srcu nastanjaš
kot veščica v pozabljenem muzeju.
Rada imaš abstraktne samostalnike, kot so seks,
premična ukročenost in francoski camembert.
Rada imaš enolončnice in polinezijske mahuje,
ki nosijo visoke pete in so podobni vetru za temenom.
Rada imaš odtise obstajanja na koži ogledala,
v katerih so ramena oblečena v štrclje kril.
Rada odevaš mrmranja v tančice kitajskih senc in
veš, da je točka g v ušesu in nikjer drugje.
Rada imaš, da te po temi vodi slepec,
ki žveči stavke in jih pošilja v smeri kopit in
obljudene samote, v katero mečeš zlozljivi nož,
da bi se razmazala po rjuhah tistega, ki pritrkuje.
Gre za nujnosti, ki niso dih, smrt.
In vseeno so.

Stara, zelo stara jezerinska jablana

Patricija Dodič

Stala je tam še dolgo potem, ko je sonce že zdavnaj zašlo. Tudi potem, ko se je temperatura spustila na – 25. Tudi takrat, ko je ob štirih vstajal in poprijel poleti za koso in kosil na Ogradi ali na Kranjčovem ali v Ponikvah ali na ta Dugi njivi. Tudi takrat ga je gledala in opazovala. Tiha. Skoraj nema. Stala je tam še potem, ko je sonce že vzšlo in nabijalo žarke na seno, da se je lepo sušilo. V senčnih kotih je rosa ostajala še dolgo v popoldan. Ja, čutila jo je. In čutila je mrzlo slano in čutila je vranje nožice in lisičji rep. In videla je srne in jelene in jazbece in sokole in vrane in srake in kosa in še kaj. In videla je kače motati se okoli in domače mačke in kakega domačega psa, če že ni bil pripet na verigo. Videla je vso tržaško žlahto, ki je navadno prihajala ob nedeljah na kosilo in na dolge sprehode. Videla je holywoodske igralce v Železnem križu in lutke iz spužve, ki so jih po snemanju puščali za sabo vsepovsod. In zelenega fičkota in geesko in amija. In starega Tončaka, ki je razbijal krtom glave. In ja, videla je tudi njo, ki je barvala kamne s kamni v majhnem potoku tam spodaj. In njo, ki se je tam spodaj gugala do neba. In njega, ki je v službenem kombiju ob nedeljskih popoldnevih poslušal nogometno tekmo. In njo, ki je prihajala domov, navadno nasršena od službe ali pa od življenja samega. Stala je tam še potem, ko sta umrla Rudi in Bernarda Štefanova. In ko je umrla Nela Pogaranova. In stala je tam, ko je Slavc Torkov odšel s trebuhom za kruhom in tudi potem, ko vseh Franetov ni več bilo. In ko javorski škoromati niso več divjali okrog in lovili v klešče mladih pup. Stala je tam še potem, ko je voda odnesla vse tisto, kar je imela in tudi potem, ko je zemljo nekajkrat močno zatreslo in so domači zbežali iz hiše in čakali, da se tla umirijo. Z leti je postajala večja, močnejša. Stala je tam. In postajala globlji del nje, ki jo je rada objemala. Vedno bolj. Tam na vrhu, preden se rahlo potka spusti proti hiški. Znala je biti prešerna in postreči z dišečim in rdečim. In znala je biti žalostna, če nikogar ni bilo. In bila je žalostna veliko dlje. In še potem. In potrpežljiva. Razveseli se takrat, ko jo spet in spet objame drobno naročje, ki se ob njej zjoče, saj je z njo in ob njej pustilo najlepše otroštvo, kar ga je bilo. In res je, njena jabolka so neskončno lepo dišala. Še danes dišijo. Takrat, ko obrodijo. Takrat navadno, ko jo kdo večkrat objame.

Vraže po svetu

Patricija Dodič

(o vražah smo se pomenkovali zgodbarničarji na praznovanju prihoda novega leta 2018/2019 pri Jakobu v Gradišču, občina Hrpelje Kozina)

- **Francija:** petek 13-i izvira iz srednjega veka, ko je francoski kralj Filip 4. 1307 leta ravno na petek trinajstega dal aretirati vse viteze templarje, kar je petek trinajstega močno povežalo s kaznovanjem. **Britanci** so na petek navadno usmrtili in obešali kaznjence. Do giljotine, ki je padla trinajst čevljev nizko, je vodilo trinajst stopnic, na vrvi za obešanje pa je bilo trinajst vozlov. Sicer pa je v anglosaksonskem svetu število trinajst predstavnik nesreče, v Italiji pa sreče.
- **Turčija:** žvečiti žvečilni gumi po dvanajsti je enako kot žvečiti razpadlo meso kadavrov.
- **Vietnam:** če se želite izogniti slabim ocenam, potem ne jejte banan. V njihovem jeziku ni razlike med besedama zdrsniti in ne uspeti.
- **Španija:** če želite začeti novo leto na veliko in lepo, potem je potrebno pojesti dvanajst grozdov, sledeč ritmu zvonov, ko odbijajo polnoč. Vsak pojesti grozd pospremite z željo, za katero bi želeli, da se vam uresniči.
- **Kitajska:** Nikoli ne prerežite rezanca s palčko, testenine namreč kažejo dolgost življenja in če prerežeš špaget, pomeni, da izzivaš usodo. Tudi palčk ne odlagajte navzkriž, ker pri Kitajcih prekrižane palčke pomenijo smrt.
- **Rusija:** Sol Rusi povezujejo z ljubeznijo in poroko. Preveč soljene jedi so znak zaljubljene ženske. Neveste so morale po tradiciji posoliti krožnik tasta.
- **Amerika:** V 19. stoletju se je razpaslo mišljenje o čarovništvu tudi v Ameriki. V Vermontu je v tistem času nastalo veliko hiš s postrani umeščenimi okni, da bi čaravnice ne mogle vstopiti.
- **Jemen:** mamice, ki so noseče, vedo že v naprej, ali bo punčka ali fantek, kar je pomembna novica predvsem za moža. Dovolj je vreči v zrak kačo. Če kača pade na trebuh, bo fantek, če pade na hrbet, bo punčka.
- **Zimbabve:** kako odkriti prevaro svoje žene? Enostavno, s črno magijo. Durawalling je ime čarovniji, ki jo izgovori izkušen mag. če ne funkcionira, se par vseeno ne more ločiti.
- **Francija:** stopiti na kakršen koli drek, prinaša veliko srečo, sploh če stopiš nanj z levo nogo. Če ga zanalašč pohodiš z desno, obratno. Se pa ne ve, od kod prihaja to vraževerje.

- **Brazilijska:** ne dati na tla torbice, saj pomeni, da iz nje izteka denar.
- **Danska:** če se razbije skodelico, krožnik, karkoli, se črepinj ne vrže v smeti. Shrani se jih do novega leta in takrat se jih meče, vendar v hišah sorodnikov, prijateljev. Večji je kup črepinj, ki ga dobijo, več sreče imajo potem.
- **Egipt:** ne sme se striči po zraku s škarjami, ne da bi kaj prestrigli, prinaša nesrečo. Če pa daste škarje pod *kušin*, odganja slabe sanje.
- **Grčija:** če dva izgovorita naenkrat isto besedo, morajo reči *Piase kokkino* – dotakni se rdeče, in se seveda dotakniti rdeče, kar prinaša srečo. Pri nas: izgovorimo moja sreča.
- **Indija:** ne smete si striči nohtov ob torkih in sobotah. Tudi ne ponoči. Ne smete si umivati las ob četrtnih in ob sobotah. Postrizeni nohti ponoči prinašajo jok, ob četrtnih pa so imeli brivci zaprto, ker je to dan, posvečen Saturnu in Shani, ki so ga častili hindujci.
- **Japonska:** otroci morajo imeti trebušček ponoči med neurji na toplem, sicer pride Raijin, bog groma, in jim ukrade popek.
- **Italija:** pri njih je nesrečno število 17, učeno se temu reče *eptacoidecafofobija*, na petek je umrl Jezus, takrat je bil menda tudi vesoljni potop.
- **Lituanija:** v zaprtem prostoru se ne žvižga, ker žvižganje privlači majhne hudičke, ki terorizirajo, v Rusiji pa s tem preplašiš angele, varuhe prostora...
- **Romunija:** če ponudiš nekemu zadnjo cigareto, mu ponujaš svojo ženo (če jo imaš, seveda;).
- **Švedska:** nikoli ne polagajo ključev na mizo, saj je pri prostitutkah to pomenilo, da so na razpolago.
- **Rusija:** če nekdo odpotuje za dlje časa, se mu sobe, dokler se ne vrne, ne popravi.
- **Portugalska:** nikoli ne hodi vzvratno, saj kažeš hudiču pot.

Narečja ali dialekti?

Rafael Vončina

To je zdaj vprašanje, ko najdeš v venetščini, etruščini ali celo v sanskrtu besedo, ki jo Slovenci še vedno uporabljamo, zapisano v 4. ali 5. st.p.n.št. ali celo prej. V vedah obstajajo izrazi, razumljivi tudi v današnji slovenščini. Vede so nastale okoli 1000 let pr.n.št. Tikveš v Makedoniji je vinogradniški kraj istega imena, v slovenščini v pomenu *tikvan*, trdibučnež, tikva je buča, bučman. *Bukati* v pomenu *goniti se*, *bukka* v venetščini, rezjanščini in slovenščini. *Praz*, pok samec oven in *kozl*, tudi za sedež kočijaža na kočiji. Kaj dela v današnjem Rimu ulica Via Casae Selce? *Koraude*, plavava (staroind.) dvojina, *kaljati* je venetsko, *kalati* tudi kal. *Čutara* za vojaško posodo za tekočino za pijačo nositi, v glavnem za vodo, v ukr. Čelo, *šutast*, neumen, *korec*, *šefla*, zajemalka, *čotati* (venet.) za šepati tudi primorsko. Izrazi, ki jih danes poznajo v evropskih jezikih *polenta*, *pantofel* za copat, salata, fižol, *berg* ali breg za hrib, *bregese* so hlače, v arabskem kroju poznajo danes ne samo v slovenščini. Tudi v Pakistanu in Afganistanu, *kapot in kaput* isto, *šajnat*, *likof*, trg, tergeste, *terg*, *tergoula* v pomenu, trg, tržnica, tržišče, trgovina, karati, se Belokranjci kregajo, 'na pučini galebi se karaju' rečejo Dalmoši. *Maisit*, *mainit* v notranjščini in Litovskem knjižnem jeziku. *Protojerej*, *jerej* v pomenu duhovnik v Venet., srbsko *prota*; priskutiti, *viškati*, *kotati* (ven.) za kotaliti, činiti, *trinja* za seneni drobir, *opet*, spet je zopet po belokranjsko; *hod les* za pridi sem; *goltati* iz lat. gutiare?, požirati, *nardi gout*. Ali res? Z ozirom, da so največ besed v latinščino prispevali Etruščani, in vso slovnico, kar nekateri italijanski paleolingvisti priznavajo. Jasno, da ne vedo, da so napisi razumljivi v slovenščini in slovanskih jezikih. Na vzhodni obali današnje Španije so se v Schreiberjevi knjigi *Potopljena mesta* hvalili, da imajo boljšo slovnico kot sosedje in besedni zaklad tudi. Dokler jih sosedje ponoči niso obiskali in jim razdejali mesto, ki niti obzidja ni imelo. Jasno ne zaradi tega. *Kotati*, kolo, kotaliti, *koturati*, *katat*, *kale* špan., *kota* tudi v venet.; *lamati*, lomiti ga, lama z Baltika; *udro*, *vudro*, vudrla udariti belokr.; *naum*, nebom; *šrajati* rečejo Istrijani, ko se pogovarjajo; *grajane* v venetščini pomeni pogrebni spev; činiti v staroslovenščini. narediti; *bilja* venetsko resnica, *stina*, *zbilja*; *na*, *nak* je ne; jamrati, tarnati, kako hudo je; *užgi*, *vžgi*, udari, *zažgi*, ni samo zažgati ogenj, udariti koga, je tudi udariti konja, udrihati po njem z bičem; *uondi*, *ondi* za tam; *rjoveti*, *ruliti* belokr. za neutolažljivo jokati, *jekati* isto v venetščini; *jen* v venet. in; *jar* v venetščini, *jarkica*, *jarej*, mlad; *pero* za toda, *ma*, vendar, ni, iz italijanščine; *vehnit*, *ovehnit*, omagat, zvrnit se v, omagat; rotitev, rota, rotiti; tosati,

pomikati se nazaj; *kon*, *kaival*, -i, v venetščini za konj, kobila; ližeš, lizati *glážouno*, *zizaš*, *zizat* za sesat pri materi, za prekomerno popivanje; *vankup*; *vahta*, *vahtnica* za stražarnico; ograjen pašnik se imenuje *carina*; veznik i za in; *strudl* med najbolj cenjenimi tradicionalnimi sladicami sveta za zavitek; vino, vinho *tinto* portugalsko, črnina, črno vino; *tinta* portugalsko in bavarsko črnilo, *akvatinta* je slikarska tehnika, tudi tuš; *duri* za glavna vhodna vrata v hišo, tudi v evropskih jezikih, tudi švedsko *duren*; špinača in kostanj tudi; *fanela* v grščini suknjič, ne samo v slovenskih narečjih; butast je neumen, *butl* neumnež, *štronco*, *šutast* za neumen; *gozba* ni srbohrvatizem za gostija; *giniti*, poginiti za umreti, umirati; *kajati* obžalovati; *rukati se*, jeleni rukajo ko se gonijo, za se pretepati; *slope* za rob, strmino, naselje na takem delu; *lik*, *likovati*, lik človeka za podobo dobrega človeka; *hajati*, *ajati* za počivati, spati; *proviant* za hrano ki jo nosiš s seboj na pot; *rodo* je suho, pusto; *tanjir* ni srbohrvatizem tudi *talar*, *tondin*, *pjat*; *mantl*, *kapot*, *kaput* za plašč; nostalgija v portugalsščini *nostalžija*; *drevno* za starodavno, staroveško; *majstr*, *maister*, *meistr* za mojstra; ali v slovenščini poznamo izraz *behar* za šopek iz cvetja sadnega drevoja ali *uzdarje* za obdariti tistega, od katerega smo dobili darilo, *krilo kikla*, kitla, nekateri tudi *kvtila*; *štrozak* za slamarico, slamnjačo, vreča, napolnjena s slamo, na kateri se ponoči leži; *žakl* za vrečo; *varžet*, *garžet* za žep; *hebniti*, pahniti za suniti, poriniti, tudi *phnt*, *phati* za natolči, *hbnti*; maraš, marati za skrbeti, imeti rad; *viš* je vidiš; *bet*, bit; *oškrnjeno* je poškodovano, oškrbljeno; *zabiti*, *zabi* je za pozabiti; škale, štenge za stopnice; *čopau*, *čotov* za invaliden, brez noge; *čapu*, *čapniti*, *čopniti*, *čapiti* za zgrabiti; *an* je en, nekdo, eden; *veje* je veter piha; *ton* je tam; *zal*, *zalo* je lepo, notranje lepo, tudi ime Zalika; *selo* je vas, manjše naselje; *žugati* za prositi, moledovati in groziti; *sapa* je dih, vetrič piha; *tel*, *otel* je hotel, hoteti; *oš malo* je hočeš malo ali boš malo?; *kus*, *kos* v smislu del celote, tudi v venetščini.; *pejati*, *pojati* (kras.) za peti; *ruso* je rdeče itd.

Farbanje 2

Rafael Vončina

- O znanosti. Kaj pravzaprav pomeni beseda, pojem znanost? Veliko filozofiranje? Prazno čvekanje? Ockhamova britev? Kar ni znanstveno dokazano, ne velja nič. O problemu, o katerem se ne govori, kot da ne obstaja. Kaj je to znanstveno dokazati? Najprej postavitev delovne hipoteze. Opredelitev nastavitve, kaj se bo sploh raziskovalo. Potem narediti poskuse, s katerimi poskušaš dokazati svoj prav. Jasno, vzameš si tudi takšne reference, ki potrjujejo tvojo teorijo. Kaj pa Nikola Tesla (r. 10.7.1856 v Smiljanu pri Gospiču, Lika, AO, danes RH, 1884 se odseli v ZDA, u. 7.1.1943 v New Yorku, ZDA), sloviti Ličan, ki je deloval v Združenih državah in ima potrjenih preko sedemsto patentov, stoosemnajst bolj pomembnih, še nekih dvestopetdeset jih je imel pripravljenih, vendar jih ni nikoli prijavil. Zaradi kroničnega pomanjkanja denarja. Pa je bil znanstvenik? Nekateri mu odrekajo, ker da ni objavil nobene znanstvene razprave o svojih raziskavah. Imel ni niti enega učenca. Imel pa je neverjetno sposobnost meditirati, vizualizirati, da so aparati, stroji, delovali v njegovih mislih, pred njegovimi notranjimi očmi natančno, da ne rečem perfektno, skladno z naravnimi zakoni. Potem je dal podatke, povedal svojemu modelarju mere in vse potrebno in po njegovih navodilih je le-ta izdelal napravo. Tudi slednji je moral biti zelo odprte glave, da je brez načrta izdelal naročeno. Kaj pa Einsteinova relativnostna teorija? Ta enostavno ne drži. Kljub temu, da je splošno sprejeta. Svetlobna hitrost ni največja hitrost v vesolju, z najnovejšim Hubblovem teleskopom, ki so ga poslali v vesolje, so ugotovili, da se vesolje širi s sedemdesetkratnikom svetlobne hitrosti. O tej sposobnosti, kako je prišel od ideje do rezultata z vizijo, poroča elektroinžiner dr. Milan Vidmar, sloviti slovenski mednarodni šahovski vele mojster. Ko je potoval na svetovno prvenstvo v šahu v ZDA, se je med drugim srečal tudi z Nikolo Teslo. Preden je odpotoval, je dobil nalogo rešiti nek problem transformatorja. Ko je z vlakom že potoval nazaj proti Ljubljani, tam od Zidanega mosta naprej, mu je sinila v glavo rešitev. Prava je bila. Ko zaidemo v kvantni svet, resničnost - kot bi se spremenila. Nekateri stvari enostavno ne držijo, so že v osnovi napačno zastavljene. Znanstveniki poznajo t.i. demokracijo, skličejo mednarodni kongres in razpravljajo o problemu, o temi, potem enostavno glasujejo, dvignejo roke, ali problem obstaja, ali ne, in je rešeno. Enostavno, da bolj ne more biti. Vprašanje pa je bilo, ali eter obstaja. Neke avtoritete so naredile poskus in rezultata po njihovem ni bilo. To, da niso naredili pravilno, jih seveda ni motilo. Niti pogruntali niso. Za njimi

je poskus ponovil še nekdo in dobil rezultat, ki ga je predvideval. In to ne v srednjem veku, ampak pred drugo svetovno.

- O Nobelovi nagradi. Komu je namenjeno vsakoletno podeljevanje Nobelove nagrade? Pravzaprav, kako napisati ugotovitve in nagnenje k farsji? Filozofirati in se zafrkavati. Stresati neumnosti. Kako se ponorčevati iz resne situacije? Če ne vzameš z zajebantske strani, te zvije. Oče je bil partizan in je svoj del pretrpel v vojni, a je vedno razlagal na smešen način, kaj se mu je zgodilo - njega kot bi ne bilo zraven. Kot da je bil na skavtskem *đamboriju*. Sama zabava. Pa je moral tudi teči, bežati, da si je rešil golo življenje. In je bil trikrat ranjen, tretjič je bolj po čudežu ostal živ. Kartezijanski (René Descartes, r. 1.3.1596, Francija, u. 11.2.1650, Stockholm, Švedska) model znanosti: citiranje, ponavljanje že ugotovljenega, prepisovanje, dokazovanje svojega prav. Zgledno statistično obdelano. In to je znanost? Decartes je zavračal verjeti v vse, o čemer je možno dvomiti. In misliti je proces, kljub temu, da se motiš. Njegov model je bil izboljšan. Leta 1600 so Giordano Bruna (jan. 1548, kot Fillippo - 17.febr. 1600, Vatikan) v Rimu zažgali na grmadi. A ne zato, ker je ugotovil, da je Zemlja okrogla in da kroži okoli Sonca in je še nekaj planetov, ki tudi krožijo okrog, ampak ker je napisal pamflet, v katerem se je spraševal, kako bo Bog sedaj Ljudstvo kontroliral. Bogokletstvo. Saj je takoj pobegnil, a jim je prišel v roke. Seveda niso zlagali nekih obtožnic in niso pošiljali mednarodnih tiralic po Interpolu. Je že mislil, da so pozabili. Samo čakali so, da jim pride v roke. Ga je inkvizicija Vatikana zažgala. Še prej so mu odtrgali jezik, ker da je nepopravljivo pokvarjen. Ampak ne v Vatikanu, lepo vas prosim, čez Tiberio, nasproti, na Cvetličnem trgu. Ironično. No, toliko doktorjev znanosti, kot jih je bilo po njegovi smrti, ki so dokazovali ravnost Zemlje, jih nikoli prej ni bilo. Inkvizicija je bila prva znanstvena institucija, ne samo verska, tudi pravna, sodna. Njeni prečastiti previsoki velestrokovnjaki so se razumeli v vse. Dobesedno v vse. Dokazljivo in špekulativno, nedokazljivo. Obtoženi ni imel pravice do obrambe. So zagrozili, da bodo obtožnico razširili tudi na zagovornike, z blagodatmi inkvizicijskega zaslišanja vred, torturami, jasno. In to kljub temu, da jim je bila znana ugotovitev Rumenege Cesarja na Kitajskem, ki je rekel: »Ne izsiljuj z mučenjem priznanja od nedolžnega.« Še naprej so uprizarjali čarovniške procese. V Vatikanu institucija še vedno obstaja, le ime so ji malce spremenili. Nima več prizvoka zloveščosti. Kaj pa ponarejanje? Zamolčanje, če molčiš, že lažeš? Kaj pa, če ne veš?
- O poskusu s kunci in koristnosti jemanja vitaminov. So enkrat pred leti delali poskus o tem, koliko nekega vitamina dati človeku, kolikšno dnevno dozo. Bilo jih je strah, da ga ne bi zastrupili. Jasno, s poskusi na laboratorijskih kuncih, kot se temu reče. Dvojno slepi poskus. Ena skupina je prejela sredstvo, ki so ga

preizkušali, druga placebo. Kaj to pri kuncih sploh pomeni? Kaj pa nocebo? In tretja skupina ni dobila nič. In slednja je bila najboljša. Najprej so pomislili, da je skrbnik pogruntal, kaj preizkušajo, in je hrano enostavno zamenjal. Naredijo drugi poskus in sedaj fanta strogo kontrolirajo. Rezultati isti. Ugotovili so le, da je sam kunce božal, ko jim je čistil kletke. Nobenega novega zaključka. Očitno ni bilo to, kar so pričakovali.

- O placebo prvič. Medicina je pred veliko leti začela z operacijo na srcu ljudi, ki jih zadene infarkt. Odprejo prsni koš in zamenjajo prizadeto, zamašeno žilo na ostenju srca. Ustrezno žilo so dobili med venami na nogi. Na koncu so zaprli prsni koš. Imajo jo za zelo uspešen ukrep pri zdravljenju prizadetih. Amerikanci so prišli na idejo pravilnosti, potrebnosti početja in seveda opravljanje operacije preizkusili. Pristojni urad jim je dovolil poskus, etično zelo vprašljiv. Prizadete so enostavno razdelili, vsakega drugega niso operirali. Tistega, ki ga niso, so mu samo prerezali kožo in zašili. V narkozi so ga držali enako dolgo kot pri pravi operaciji. Ko se je zbudil iz narkoze, so mu nakladali, kako je operacija uspela. In po štirih ali petih letih po operaciji so ugotovili, da je neoperiranih preživelost dosti več kot operiranih. Še vedno operirajo in to kljub temu, da so že boljše metode, s katerimi se da problem rešiti. Obstajajo neinvazivni načini, kjer je rekonvalescenca dosti krajša, vendar jih naše zdravstveno zavarovanje noče plačati. In s tem se ustvarja nepregledne vrste čakajočih, ampak jih ne gane.
- O placebo drugič. V partizanski bolnišnici Franja so med drugo svetovno vojno obravnavali najtežje ranjence. Spomenik humanosti med drugo vojno. Najhuje je bilo z amputiranci, takrat brez analgetikov, še danes trpijo nepredstavljljive muke. Tisti, ki so skrbeli za zdravila za bolnišnico, napovejo, da bodo dobili analgetik. In pride Vitamin C con Ca. Pa se znajdejo. Ranjenim in amputiranim razložijo, da so žal dobili zelo malo 'analgetika' in da bodo dali le enemu vsako noč, tistemu najbolj prizadetemu in naj se med sabo zmenijo, komu. Ranjenci se strinjajo. 'Obdarovani' je spal kot dojenček, celo noč.
- O špinači in slovitem mornarju Popaju. Desetkrat prevrednotena vsebnost elementa železa. In vsa tozadevna znanost je pridkano ponavljala za prvim, slovitim kemikom, ki je bil začetnik in je vztrajal pri svoji ugotovitvi. Ravno toliko železa je v špinači kot v drugi zelenjavi. Tudi njega so skoraj raztrgali. Potem so na tiho priznali nov rezultat. In špinača je po vsebnosti železa enaka drugi zelenjavi. A pravljica še vedno velja. Zelo dobra prikuha, okusna. No, če spiješ deci terana, užiješ z njim več železa. Znanstveniki se obnašajo kot avtistični otroci, močno jih razjezi že to, da nekdo kos pohištva v njihovi sobi premakne. Res čudno obnašanje. Kakšni ljudje pa so režiserji, scenaristi in sploh umetniki, slikarji, kiparji, pesniki, pisatelji?

- Naši praslovani naj bi prišli izza Karpatov v 6. stoletju. Tako nas uče, a nikjer nobenega dokaza o tem. Nihče nič ne beleži. In vztrajajo pri svojem. Da pa smo Slovenci staroselci v Evropi, o čemer še danes pričajo toponimi v Evropi, še vedno razumljivi v slovenščini, nikome ništa. Slovenščina v evropskih jezikih od Švedske do Španije, baskovščine, od Bretanje do hebrejščine, turščine, grščine do Belorusije. Celo kečuanščina kot jezik Inkov ima kar nekaj podobnih besed, istih, podobni so besedni koreni. Da lahko s slovenščino preberemo najdaljši etruščanski zapis, Laneno knjigo v Zagrebu, tudi Venetske in starejše napise. Piše tudi o Slevenih in Rasenih, kot so sami sebe imenovali. Etruščina velja za predindoevropski jezik, poleg baskovščine. Treba je povedati, da je demokracija po svetu pobila brezštevila staroselcev, uničila njih kulturo, jezik, da ne rečem, da je ustvarjen genocid. Vsak, ki ima malo časa, nas ima lahko za norca. Kot se dogaja z našimi v Italiji, Avstriji, na Madžarskem, Hrvaškem, tudi razseljenim drugod po svetu.
- O bioenergiji. Ukvarjal sem se z bioenergijo, radiestezijo, po mojem sem spadajo tudi sugestija, hipnoza, telepatija. So mi pred leti ponudili testiranje. Da sem zelo dober, so rekli, sem rekel hvala. Uradno nepriznana veja in oni bodo testirali. Koga, kaj? Jurdana je dovolil, jasno že veliko prej in so ga nategovali in dajali v nič njegove sposobnosti. Izvirov vode, ki jih je našel okoli Zagreba, nič koliko. Niso jih zanimali. Samo norčevali so se iz njega in njegovih sposobnosti. Da te lastnosti poseduje vsakdo, ni stvar verovanja, ampak je dejstvo.
- O keramiki. Piskrologija na Kreti oz. datiranje najdene keramike ni točno ugotovljeno, določeno. Pri izdelavi keramike gre nekako tako: najprej preprosto izdelovanje glinaste posode, sušenje in pečenje v pečeh. Nato višek, uporaba lončarskega kolesa in različni vzorci poslikave. Vsakemu načinu izdelave pripisujejo določeno starost. Da je v plasti neke določene starosti najdeno tudi kaj, kar tja ne spada, jim ne dela problema. Enostavno zamolčijo, stvar vržejo proč in je rešeno. Kar mi potrdi Gurka. Kar je kritiziral celo nek njihov zgodovinar iz Ljubljane.
- O tobaku. O škodljivost kajenja tobaka razglablja zdravstvena stroka in dokazuje težave z dihanjem, razvoj raka na pljučih in smrt. Tobačna industrija kakršno koli škodljivost zanika, ustanovijo znanstvene inštitute, lastne seveda, da bi ugotovili škodljivost in spet ne ugotovijo nič. Plačujejo delovanje uradnih inštitutov, rezultat se ve. Seveda nobenega dokaza. Niti najmanjšega. Ko bodo ugotovili škodljivost, bodo takoj nehali izdelovati cigarete, pravijo. In se odpovedali milijardnim dobičkom? Tu bi rekel, da gluhemu lahko pomagaš, a tistemu, ki noče slišati, ne moreš. Veliko manj škodljivo je kajenje pipe, cigar, cigariloso.

- O vitaminu D3. Da je škodljiv, če prejmeš več kot 400 i.e. na dan, da sonce škodi in se je treba mazati z zaščitno kremo. To, da v pol ure sončenja pridobiš dosti več vitamina, pomeni, da se je v telesu ustvarilo 20 000 – 30 000 i.e. vit. D3 – spet nikome ništa in to od 10 – 16 ure v času najmočnejšega sonca, ko naj bi se skrivali pred njim po priporočilih zdravstvene stroke.
- O fluoru. Fluor za zdrave zobe v tabletah, mešali so ga tudi v pitno vodo, v vodovod in kljub temu, da je Flor halogeni element in »postranska« lastnost, ljudje, ki ga dobivajo, postanejo sugestibilni. In vladajoči so ugotovili, kako navadnim vsiliti skrb zanje. Opravili niso nobenega poskusa in nimajo nobenega dokaza o koristnosti Flora. Zopet nikome ništa. Navadnim vojakom so včasih dajali Brom, da so jih lažje obvladali. Da stvar stoji popolnoma drugače, jih sploh ne briga, tu so zdravniki na strani zaplankanih. Flor, ki ga uporabljajo, je industrijski odpad, ostanek. Kam ga dati, da bo prinašal profit?
- O konoplji. Koristi so brezštevilčne, problem je samo omamljanje. Dokazujejo veliko škodljivost, če ne kar smrtnost. Znanost zahteva LD 50, pa nikjer ne najdem podatka o tem. Ameri so se zmislili škodljivost konoplje in ostali svet za mir v hiši ponavlja za velesilo. Kaditi džointe je škodljivo, vendar manj kot tobak. In preden te ubije THC, te prej pokonča CO2. Konopljina smola CBD. Vsebnost THC je kao sporna, da ne rečem škodljiva. Dejstvo je, da alkohol veliko prej zasvoji kot marihuana. In naredi dosti več škode. Nikogar to ne zanima. V ZDA imajo zelo strogo zakonodajo na tem področju pa tudi največ zasvojencev. Na Nizozemskem, kjer so sprostili trgovino s kanabisom pa najmanj. O koristnosti uporabe v medicinske namene je napisanega ogromno. Premakne pa se komaj komaj kaj. Konoplja je industrijska rastlina, ki ima dolga, trpežna vlakna in veliko vsebnost celuloze. Od celotne rastline ni treba zavreči ničesar. Izdelki izdelani iz nje so papir, vrvi, tkanine in so zelo trpežni, vzdržljivi. Tkanina je namenjena izdelavi perila in ne draži kože. Nasad 1 ha konoplje nadomesti 4,1 ha gozda pri izdelavi papirja. Gozd je posekan in ga ni več. Nov zraste šele po več desetletjih. Konoplja pa naslednje leto zopet zraste na isti njivi. Tudi rek pri nas, da otrok 'raste kot konoplja', nam ni tuj.
- O škropivih. Uporaba škropiv, herbicidov koncerna Monsanto. Glifosat je dovoljeno uporabljati tudi danes in to kljub temu, da je dokazano toksičen za uporabnike poškropljenih rastlin in da povzroča raka pri ljudeh. Ostaja v uporabi še naprej. Samooklicani odgovorni se grejo demokracijo.
- O cepljenju. Pojavljajo se ljudje, ki odklanjajo cepljenje otrok proti otroškim kužnim boleznim. Predvsem ugotavljajo in poudarjajo škodljivost cepljenja. Povzročalo naj bi avtizem. Koristi cepljenja se zanikajo, samo veliki dobički farmacevtov so dobro znani. Kaj pa tetanus? No, dobro imajo *kurare* in se da preb-

roditi najhujšo krizo. Črne koze, koliko otrok umre? Celó do 80%, nekateri oslepijo. Je pa vsak zaznamovan za celo življenje z razrito, brazgotinasto kožo, predvsem obraza, in vsakdo opazi, ni ravno lepo za pogledat. Tisti, ki živijo s kravami, se okužijo s kravjimi, ki pri ljudeh povzročajo le imunost proti črnim kozam, bolezní pa ne. Sedaj je bolezen izkoreninjena. Virus še hranijo Ameri, Rusi in še kdo. Za vsak slučaj, se ve - biološka vojna. Steklino sedaj cepijo s sevom Buck 19. Sev patogenosti praktično nima, imunost pa doseže že v enem mesecu, še prej. Medtem ko je tako imenovani ulični sev zelo patogen, inkubacija pa traja vsaj dva meseca. Pa mi pravi znanka, sicer nasprotnica cepljenja, da se sama nikakor ne bi dala cepiti, zahtevala bi hiperimuni serum, če bi bila ogrožena. Pa sem jo vprašal, če ve, kako pridejo do tega seruma. Je bila tiho. Šminkerca. Gripa velja za nekakšno okužbo brez problemov, mine, če jo zdraviš ali ne. Lahko se konča tudi s smrtjo obolelega. In v Evropi je po prvi svetovni umrlo dvajset milijonov ljudi. Po najnovejših raziskavah je bil virus mešanica med prašičjim in piščančjim virusom influence. Ljudje so umirali na hitro in v velikih mukah. Pri kašljanju so se jim polomila rebra. Kašelji je bil tako sunkovit in silovit. In so se pri polni zavesti zadušili. Otroške bolezni mumps, oslovski kašelji, davica, otroška paraliza. Mumps, prebolen v pubertetni dobi, povzroča slabšo plodnost pri dečkih. Gobavost, kolera, hepatitis, ošpice, norice (vodene koze), rdečke, Bubonska kuga. Tuberkuloza je danes odpravljena, pomislimo. Resnica je, da nas še vedno ogroža. Talidomidni otroci - talidomid, contergan se imenuje učinkovina, pa jo še vedno izdelujejo in prodajajo. Kokcidiosatiki pri perutnini, rezidui. Kokcidija je črevesna kužna bolezen, ki pri reji perutnine dela velik problem. S kokcidostatiki se da problem obvladati. Vendar je problem tudi ostanek v mesu. Karenca se imenuje obdobje, ko količina snovi pade pod mejo škodljivosti. Ker je bila dovolj občutljiva laboratorijska tehnika zanje predraga. Uzakonili so metodo, ki je dovoljevala ugotavljala višje vrednosti. Zanje je bil problem rešen.

- O Černobilu. Ko je razneslo jedrski reaktor v Černobilu, so nas v vsakodnevnih poročilih futrali, da ni povečanih doz radioaktivnosti in sploh ni nevarno, ni potrebe po zaskrbljenosti. Resnica pa čisto druga. Tudi znanstveni Inštitut Jožef Štefan je imel prste vmes. Iz viškov mleka so delali mleko v prahu. In skladiščili. Prah jasno radioaktiven, poceni so ga ponujali zainteresiranim, se spomnijo izdelovalci otroške hrane. Mleko v prahu je zelo dober dodatek. Ma ne radioaktivno mleko. Takšno hrano so dajali najbolj revnim, predvsem v Afriki. Kot dobrodelno pomoč. Dobrodelno? Še prej so se spomnili, kako otroško hrano poceniti in povečati svoje izredne dobičke. Začeli so dodajati hormon stilbestrol, ženski spolni hormon, sintetičen - namesto kvalitetnih beljakovin - ki se odlikuje v tem,

da privlači vodo v telo, v tkivo. Povečuje telesno težo, brez hranil. In povzroča prezgodnje spolno dozorevanje deklic - sedem let stare so nekatere že dobile menstruacijo. Konec otroštva. Kaj se je zgodilo z dečki?

- O evgeniki. Gre za ugotavljanje genetike, dednosti pri ljudeh. Seveda ni nikakršna znanost. Nacisti so namreč vidno prizadete, mongoloidne in drugače prizadete otroke enostavno pobili, evtanazirali, da ne bodo zažirali zdravih za vojsko sposobnih. Takšne probleme so si izmišljali tudi Švedi. Celo po drugi vojni so izvajali ukrepe, da bi svojo raso popravili. V ZDA tudi. Nikakršnega genetskega preiskovanja. Pravijo, da nič v tej generaciji ni, kar ni bilo že v prejšni.
- O psihiatriji. Psihiatrične bolnišnice, popularno imenovane norišnice, tudi niso neke znanstvene ustanove. Vanje se je dalo spraviti vsakega in problem je bil, kako jim dokazati, da nekemu nič ni. Da je nekdo v redu. Tisti, ki je bil vanjo zaprt, praktično ni imel nobene možnosti spraviti se ven. Sam sebe nikakor. Mislim, da tudi danes pri nas ni dosti bolje. Pa ne samo pri nas. V Italiji so psihiatrične bolnišnice enostavno zaprli, ravno zato, ker je prihajalo v njih do zlorab.
- O nanotehnologiji. Nanovoda, interfacialnavoda, frekvenčna genetika? Nažalost se da tudi te zlorabiti. Ko se za tvoj izum začne zanimati vojska, se mu ne piše nič dobrega. Robote se da zelo dobro oborožiti. Mrtvih kolikor hočeš in še več, predvsem otrok, nemočnih, ničkrivih, novinarjev, ki poročajo iz konfliktnih področij.

V kako resničnem svetu živimo? Tinkara Kovač, potem ko je zmagala na Melodijah morja in sonca 2019, je rekla, da na Benečanki v Piranu piše 'pusti naj govorijo'.

Jajca

Rafael Vončina

- Tako so se možje pri kozarcu pogovarjali o vaščanki, ki je trgovala z jajci, Jajčarici. Bila je, saj veste, bolj možatega obnašanja. Poročena je bila, ma mož je bil bolj mila jera. Ženske z jajci so hodile ob vsakem vremenu po svetu, kupovale jajca od svojih sosed, bližnjih in bolj oddaljenih in jih prodajale. Ona je hodila prodajat v Gorico. Nekoč je prišla po celodnevnom dežju zvečer domov, po celodnevnom štrapacu se razume, ne po sprehodu, ker jo je bilo preveč skupaj. Pa ji pravi mož: »Ko si že mokra, daj še kravi jest«. Ona vzame, *štenjak* poln vode, in ga zvrne po možu: »Sedaj si tudi ti moker, lahko narediš sam«. Je znala kozarček vina spiti, ma kozarček je takrat meril pol litra, in pomakala košček kruha vanj. Ko je skorja kruha popila pol litra, je modrovala: »Sedaj lahko tudi jaz enega« in si je naročila.
- Mulci so prisluškovali možem, ko so se pogovarjali v gostilni pri njih doma in se spraševali: »Ali ima baba jajca?«. Saj veste, mularija ima ušesa vedno tam, kjer ni potrebno. In prisluškujejo in se delajo, da jih nič ne briga, nič ne slišijo, mulariji pa oslovskih ni treba ukazati. Samo spogledali so se. In po nekem deževju žensko pričakajo pri eni luži, obložena je bila z jajci in se seveda ni mogla braniti. Jerbas je bil poln jajc, zvrhano naložen na glavi, v vsaki roki je držala veliki *cajni*, tudi polni jajc. Dvignejo ji *kiklo* in si zadevo natančno pogledajo. Tiste čase so bile ženske brez hlačk, ali kako se je reklo tistim *gatonom*. Ko je prišla spet domov, je ta staremu zatožila mularijo. Pa si mislite, da je bil najbrž hudič v strehi potem. Kje pa. Sploh ne, stari je samo vprašal udeležence: »A ima jajca, stara?«

O ustvarjanju

Rafael Vončina

Kako pisati? Mislil sem, da poklicnim pisateljem to ni problem. Zamisljijo si in ajd, napišejo. Pa se vidiva s Fanči, bivšo zgodbarničarko, in beseda nanese na pisanje. Pravim, da je meni težko pisati. Najprej je težko najti fabulo oz. sploh vprašanje, o čem pisati. Zgodba se mi po glavi ves čas mota še in še, potem napišem na *ciglič* koncept, pa še ne morem kar natipkati zgodbe v računalnik. Moram razmisliti in potem mi za silo uspe. Dragejšini Novakovi so vsemogočni, obvladujejo čudne situacije, ki si jih drugi niti predstavljati ne moremo. Oni to lahko, njim je to enostavno, saj žive na robu vesolja. Pri vragu, kje pa je to? Dragejša namreč piše o Novakovih, kot bi bili moji sosede, čisto tako se obnašajo. Živijo pa na robu Vesolja. Ali tudi jaz živim potemtakem tam? Oni kar mimogrede izvedejo teleprojekcije, teleportacije in kar je še takega, iz enega konca vesolja na drugi. Kot otroci v peskovniku, v nekakšni lokalni skupnosti. Kaj šele, če živijo v vzporednem vesolju, da ne rečem v črni luknji, ali tam nekje. Vesolje je zavito, pardon! to ne več. Rabil bi kar vodnik po vesolju. Avtoštoparski? Kako pisati? Razmišljanje sem pravzaprav začel s Patro in njenim pesnenjem. Ko sva se pred leti spoznala, bila sva sodelavca v knjižnici, mi je povedala, da piše. Takoj sem si v knjižnici sposodil njene knjige. Presenetila me je s transcendenco - tako rečem, ko delo opisuje neko dogajanje in občasno zaide s svoje poti, tako da sem se vprašal, kaj pravi? Je treba večkrat prebrati, da mi uspe razumeti. To je pisanje o neki misli in to vzpodbudi neko vzporedno, da ne rečem čisto drugo razmišljanje. In berem še enkrat in še večkrat. Tega nisem našel samo pri njej, pa ona je še milost, dosti hujši mi je Kravos. Ma Patro razumem brez problema. Marka ne. Pa še kaj hujšega, mogoče bolje reči težkega, težje razumljivega, sem našel. Tip gre hodit na Transverzalo. Opisi poti in narave na poti so zelo lepi, slikoviti, pripoved tekoča, da je še mene prijelo, da bi šel na pohod. Občasno pa odstavki čisto o drugem, temačno, polno osebne stiske. Slikajo bolnišnično vzdušje, vzdušje, ko človeka napade huda bolezen, rak. Avtor je namreč prebolel raka in se zaobljubil, da bo šel na pohod, če preboli bolezen in preživi. To je tudi storil in to opisuje. Rdečelaska razglasi sebe in svoje za vaške posebneže in spet je tu zgodba. Ko je začela brati, nisem takoj *štekal*, kam pes taco moli. Lepo vas prosim, vaški posebneži samo zato, ker živijo na vasi? Kot da v mestu tega sploh ni! Mule v raztrganih kavbojkah, no, takih, potrebnih kakšne *flike*. Frizura ena zelena, druga vijoličasta, tretja nekakšna sivo kodrlajsasta. Mogoče še kaj hujšega. In na koncu nagradno vprašanje, trikrat lahko ugibate. Zakaj Rdečelaska? Skoraj bi rekel 'Zemlja je ravna', pa naj kdo oporeka, če si upa. In *eto* ti zgodbe.

Razpuščena mularija

Rafael Vončina

- Zgodilo se je tam enkrat kmalu po prvi veliki vojni. Avion je odvrigel bombo, ki ni eksplodirala. Stari jo je spravil na parno*, nad vratam na tram nad. Tam je bila spravljena 'varno', dokler mularija ni pogruntala - saj veste, vlekli so na ušesa, kar jim ni bilo treba, pa jih sploh ni brigalo, se jih ni tikalo. V jeseni, ko so pasli živino, jim je padla na pamet ideja. Ko so zakurili ogenj, so se spomnili na bombo. Zvekli so jo s parne in jo vrgli v ogenj, potem so se poskrili za bližnje grmiče in čakali, kaj bo. Pa je usekalo: buuum in kravi, ki se je pasla čisto blizu, se je zmešalo. Mulcem pa nič. Kako to? Ogenj so kurili v neki naključni kotanjici in ko je bomba eksplodirala, jih je obvaroval bregič okoli ognja. Tudi granata je bila ena tistih prvih, ki so jih metali z avionov. Bila je namenjena topom. Mularija ni bila niti okregana.
- Nekega dne so spet pasli krave, v jeseni. Zakurili so ogenj in mravlje so bile nekaj tečne. In so prenesli nekaj ognja na mravljišče, in še malo naokoli. Ogenj se je širil in širil in so poslali Joška z litrsko *flaško* po vodo, ker je bil najmlajši med mularijo in vode ni bilo blizu. In ogenj se je razširil na gozd. En kos ga je pogorel. Kako je bilo z gasilci takrat, ne vem. Vojskarji verjetno še niso imeli prostovoljne gasilske brigade kot danes. Isto - mulariji nič.
- Ko je otrokom mama umrla, so bili bili še majhni, oče pa v vojski. Teta je bila mamina sestra, ki je živela v bajtarski hiši blizu. Skrbela je za sestrine sirote, dokler se svak ne vrne iz vojne. No, mularija ji je pomagala in ji bila stalno pod nogami, kot bi bila mama. Porabila jih je, ko je mesila kruh. Dodaš malo moke, pa vsuješ, pa spet malo vode in spet preveč. Tako je nastalo veliko testa za kruh pa še za kašno pinco ga je ostalo. Se je splačalo peč zakurit. Teta je imela očala, ki jih je kupila ob neki priložnosti, ko je šla na Božjo pot, recimo na Svete Višarje. Nikakor ne pri okulistu, ali po okulistovem temeljitem pregledu. *Špegle* je preskusila in ko je približno malo bolje videla, so bila baje 'v redu'. In mularija se je nekega dne igrala z njenimi *špegli* in razbila steklo. Teti niso seveda nič poveali. Teta vzame očala, si jih natakne in ugotovi, da na desno oko danes ne vidi dosti bolje. Pri tem s prstom tipa za steklom pa si vtakne prst v oko. Pogleda otroke in takoj ve, kako je s stvarjo. Pa nič. Takrat tudi ni bilo etuijev, v katera spraviš očala.
- Stric Jošk je prišel v leta, saj veste, ko začne klorofil delati probleme. Že zvečer jo je odmahal v vas h kakšni *radodajki*. Vendar ga je bilo teme strah in s

seboj je jemal pastirčka, ki so ga imeli pri hiši. Na Joška je moral počakati zunaj. Pa je pastirček zjutraj zaspal, namesto živino gnat na pašo. Ker se je to ponavljalo, vpraša gospodar Felko Omeunkarjev pastirčka, kaj je temu vzrok. Pove mu, da ponoči spremlja njegovega sina Joška na ljubezenskih pohodih. Stari vzame kouc** in naruka sina. To se je še večkrat ponovilo. Ja, klorofil je delal močne probleme. Eh, kot da bi bil stari kaj boljši.

- Danes bi se ob takšnem obnašanju mladine nedvomno vmešala v takih primerih policija, včasih udba, pa socialna služba, dali bi mularijo v posvojitvev, psihiatri bi vzeli mulce v obdelavo, ugotavljali in modrovali, kaj vse je bilo slabo narejeno zanje. Pa tudi sicer, kašne je kuhala mularija! Človek bi mislil, rokovnjaška banda. Nič od tega. Teti s kopicami otrok, stric šofer. Moj oče pa je postal delovodja pri Hidromontaži. Pa ne vem, če je imel šest razredov osemletke.

*parna = senik nad štalno, na katerega se je dalo peljati z vozom, polnim sena

**kouc, je kol, v tem primeru verjetno bolj debela šiba

Mularija dva

Rafael Vončina

- Saj veste moj oče je bil rojen na Vojskem u Mrzla Rup pri Omeunkarju kot tretji otrok, *kaupeju* Felkotu in mami Ivanki, rojeni Gruden. Felko se je priženil od Smodina. Mulci so bili že nekaj starejši in se enkrat njihov stari meni z dedi v gostilni. Pogovarjajo se o svojih gospodarstvih in stari ugotavlja, da je tudi vsa njegova živina v redu, zdrava, le eno prase, da je nekaj cagavo, *čokl*, in ga je v teži komaj za polovico vrstnikov. In da bi ga bilo najbolje kar takoj zaklati, da se ne bo zažiral. Mulci jasno prisluškujejo, hajd v kuhinjo, vzamejo en kuhinjski *nejšč* in nad prase. Stari se dere za njimi, naj pustijo prase, pa nič. Ne slišijo. Dokler prase ne spusti dušice, starega niti opazijo ne.
- Pri hiši so imeli ovce, ker so potrebovali tudi volno, kajti zime so bile dolge in ostre. Pri vsaki hiši so jih imeli. Predenje volne in *štrikanje* so ženske – za razliko od današnjih dni – obvladale. Vojskarske ovce so bile *pramenke* in so imele bolj ostro volno, zato je šel Felko vsakih nekaj let na Bergamaško po janca. Bergamaške ovce so imele bolj fino volno in so bile *merinizirane* in tako so tudi križanke imele bolj fino volno vsaj nekaj generacij. Nekaj dni je Felko ostal pri lastniku ovc in delal pri njem. Na koncu dobi *janca* in se odpravi proti domu. Pa se je zgodilo, da je *praz* postal napadalen. Saj veste, ovna so posojali in med kmeti je bilo vsega. Čim si ovnu pokazal hrbet, se je zaletel v človeka od zadaj in ga podrl na tla. Stric Jošk je pasel živino in kdove kolikokrat se mu je zgodilo, da ga je oven napadel. Pa pogrunta, kako mu priti na konec. Na vejo, zapičeno v tla slučajno na robu manjšega prepada, obesi svoj *reklc*. Oven ne pogrunta v svoji zaslepljeni napadalnosti, da Jošk stoji zraven in ga gleda. Zaleti se v *reklc* in zleti čez rob. Pristane v prepadu z zlomljeno nogo. Jošk gre domov povedat staremu, kaj se je zgodilo in seveda zamolči, da je sam nastavlil past. In Felko zakolje *praza*. Ravno fino meso za košnjo.
- Gre v uk za kovača k svojemu stricu v Idriji, ki je imel ženo iz Gopalš. Ona je hišo kupila, preden sta se poročila. Hiše se je prijelo domače ime »pr'Kovačici«. Oče se je lahko začel učiti šele, ko je njegov bratranec, stricev sin, končal uk. Še dobro ne začne z ukom, ga vpokličejo v vojsko. Gre v Bari. Konča redno vojsko in pride domov. Ga že čaka vpoklic v rezervo. Moram povedati, da je enkrat pretepel italijanske *financarje*. Imeli so gostilno in *financarji* so hodili kar naprej v inšpekcijo. Potem pa so hoteli biti postreženi. Ko so se napili, so začeli obdelovati *ščave*. In

ko jih je imel enkrat poln *kufri*, jih je nabiksal s *širhაკლom*. Felko je segel globoko v *takvin*, da so nehali groziti s sodiščem.

- Moj oče leta 1935 emigrira v Jugoslavijo, v Bosno, v Kakanj. Najde si delo v državnem rudniku, v jami jasno. Delal je pridno. Ko se je kakšen stroj pokvaril, so klicali vzdrževalce in ti so prišli, ko so. Ne *na fato pošto*. Ne zastonj. Napako so odpravili, stroj popravili in odšli. Še niso bili iz jame, ko stroj spet crkne. Moj oče predlaga, da pogleda, kaj je narobe. Mu dovolijo in v kratkem času stroj steče in se ne ustavi. To je prišlo na ušesa vodji vzdrževalcev in doseže, da ga rudniška uprava premesti iz jame. Njegov predpostavljeni protestira, da tako dobrega kopača ne dobiš vsak dan. Nič ni pomagalo. Pride leto 1941 in začne vojna in novo nastala NDH se širi tudi v Bosno. Začne se nasilje nad pravoslavni delavci rudarji. In oče odide. Gre v Maribor, si najde službo in stanovanje na Leskovcu pri sorodniku Frančeku Vojskarju, Ogalčarju. Pomagal je v NOB, nabavljal je stvari, ki so jim prišle prav in jih iz Maribora s tovornjakom spravil na Leskovec. Zve, da so ga izdali in da ga Nemci iščejo. Ne ostane drugega kot odhod v partizane. Takrat je XIV. divizija ravno prihajala na Štajersko in je šla iz borbe v borbo in zgubljala svoje borce, da so jih komaj zmogli nadomestiti. Oče je bil kot borec kmalu ranjen, vendar se je hitro izlizal. Tretjič je bil ranjen in je komaj preživel. Takrat ga je dr. Slokan, ki je vodil PB na vzhodnem Pohorju, zadržal v bolnici kot osebje. O svojem partizanstvu ni nikoli dosti govoril, tako da vem danes le kakšno malenkost. Tudi komunist je bil. A od tega nobene koristi, kot danes radi očitajo in dajejo partizanstvo v nič. Bi bili brez njih in njihove borbe, nadčloveških naporov, katerim so bili izpostavljeni, danes svobodni? Bi govorili še slovensko?
- Pride konec vojne, dr. Slokan ga vzame s seboj v bolnico v Maribor. Postavijo ga za vodjo voznega parka. Prvič, ko gre po dolgih letih domov na Vojsko, se ustavi pri stricu v Idriji in ga vpraša, če bi mu lahko napisal potrdilo, da se je izučil pri njem. Stric pristane in na listek, iztrgan iz beležnice, napiše (listek je še doma), da je Rafael pomočnik. Da nima uradnega potrdila je kriv čas. In s tem *ceglcom* je moj oče postal delovodja, ki je vodil delavce, bilo jih je tudi sto petdeset in več. Začel je serijsko proizvodnjo hladilnikov pri Hidromontaži. Nobenega tekočega traka. Vodil je montaže turbin na hidroelektrarnah, kar ni mačji kašelj niti danes. Imel je šest razredov osnovne šole, ki je bila res najvišja v Jugoslaviji, kot se je rad pošalil, osnova šola na Vojskem je bila namreč na 1100 m. V tistem času so tudi na Vojskem gospodovali Italijani. Ponujali so mu tudi mesto v srednji tehnični, pa je le-to odstopil mlajšim. Že starejši od petdeset zamenja službo, gre k 'dravskim'. Dela na delovnem mestu inženirja.

Vodi težke transporte opreme za elektrarno Zlatoličje. Se upokoji in nekaj časa še dela. Pokojnina pa ravno za preživetje. Na koncu dobi varstveni dodatek, ker je pokojnina prenizka. Nobenega dvojnega štetja.

Naši dialekti ali Slovenščina drugih Evropskih jezikih (raziskava in zapisi v teku ...)

Rafael Vončina

Dokler uradna zgodovina trdi, da so njihovi Slovani na današnji prostor prišli v 6. stoletju. in od tega ne odstopa niti za ped, kljub temu, da nima nobenega dokaza (beri: primarnega vira), še vedno ostaja na svojem. Kljub temu, da so bili že večkrat pozvani, naj pokažejo vir. Do danes ga še niso. Na drugi strani pa obstajajo pričevanja o prisotnosti Slovencev po celotni Evropi, da ne rečem tudi drugje - že davno pred 6. stoletjem. Nad rešitvami se zmrdujejo, kar je mil izraz za tisto, kar počnejo. Za prevedene ali boljje interpretirane napise hočejo najprej slovnico in slovar takratnega jezika. Je kdo slišal kaj bolj neumnega? Ali boljje dva izpolnjena pogoja, da so tam živeli. Kaj pa delovna hipoteza? Sami pa nimajo niti ene potrditve dokaza za svoje trditve in trdijo. In ponavljajo svojo laž v nedogled.

Kako piše?

South Slope (Slope v pomenu 'soseska') je četrt v New Yorku. Tam obstaja tudi soseska Tribeca (odkod?); Ostrovica, nedaleč Birbir; Barka, kraj v Omanu (vir: Mohorčič); Ponikve; in Bač v Baranji; beseda bog v Dravidščini; v keltskem jeziku Kanin. Kelti pa naj bi bili prisotni le kakšnih 200 let in ne vedo, ne od kod so prišli, ne kam so šli, da ne rečem izginili v zgodovini, pri tem pa niso zapustili nobenega pisnega vira o svoji prisotnosti; pri Stolbici Velika in Mala Baba; j'apa -> j'otec; apa -> oče; japica, apaca -> častna sestra; jopan -> slovanski? župan;

O razlagi - v slovenščini razumljivih besedah – toponimov po Evropi danes:

V Franciji, v Bretaniji, obstaja pristaniško mesto Brest in bresti še vedno rastejo tam, Norveška prestolnica Oslo, kjer je bila nekoč tržnica z osli, pa saj Slovani, Sloveni nikoli tam nismo bili, vsaj uradno ne. v Norveščini nima nobenega pomena. Južno so našli svetišče, posvečeno Morani. Slovanski boginji smrti, ali Indijski? Pri tem se mi poraja vpašanje: Etruščani in tudi današnji Baski so predindoevropelci, pa se najdaljši tekst v etruščanščini, t.i. 'Lanena knjiga iz Zagreba', da prebrati s pomočjo slovenščine, njenih dialektov in slovanskih jezikov. To je naredil, žal že pokojni, Mirko Škibin iz Nove Gorice. Tudi v baskovščini se najde dosti podobnih izrazov (Eric Tomas de Saint-Maur). Od kod, če nismo sorodniki in ne živeli nikoli skupaj? Štokholm, od kod? Na Portugalskem obstaja kraj Selo in reka Dravo. Fado poje 'portugeš', cigana, nostalgija. Od kod v slovenščini 'lapat?', za gobezdat, lape za usta, gobec, läpp za ustnico; Biblija govori o nekem prajeziku. Slovenščina? Slovenski dialekti?

Kaj govorijo haploskupine o tem? Dr. Anton Perdih v svoji knjigi (Izvor Slovencev in drugih Evropejcev; založništvo Jutro; Ljubljana 2013.) naj bi bila ta prava praslovanska izza Karpatov, jo je pa po vsej Evropi kjer so živeli Veneti.

Švedsko iz priročnega slovarja: na Švedskem na jedilnem listu restavracije najdeš polento z istim pomenom, tudi v portugalsščini, turščini, estonsščini, francosko, tudi na Korziki, grško, angleško, nemško isto. italjansko palenta. Poznajo tudi polento iz kostanjeve moke. Tudi mi poznamo polento na belo, ajdovo ne samo koruzno, ki naj bi prišla s konkvistadorji iz Amerike, beseda namreč, ne samo koruza. Konkvistadorji so bili zelo rahločutni ljudje in jih je zelo zanimal govor staroselcev.

Švedščina: maj isto; material isto, gradivo; medicina – medežije, zdravila, medicina; modern - -en, sodoben; nudlar – rezanci, nudli; omelet – omleta; organ v istem pomenu; original – kot zgoraj; orka – jaz tega ne prenesem več; paket tudi; pappe – papa, oče, atek, tatko; alcohol pardon ma to je arabski izum; aparat – aparat, naprava; bror – brat; broms – bremza, zavora, tudi cokla; b°ada – obadva?, oba; partner isto; pipa – pipa, fajfa; pop – problem; pasta – pasta, testenine; pedal isto; pensel – penzl, čopič; procent – procent, odstotek; protestara – protestirati; dal – dol, dolina; datum isto; december pa ne samo Švedi; del – kot del neke celote, kos, delež; document – v istem pomenu, listina; element – isto, prvina; ; favorit – ; flaska – flaška, steklenica; gud – bog, tudi got, gad; handduk – kantuha, vantla, brisača; humor isto; insekt – žuželka, in isto; ja kot mi, soglašaj (pardon uradno ne); calendar – koledar; kam – kampl, glavnik; kanal isto; kant – kant, rob; komma – koma, vejica; kommun – komun, občina?; kort – karta, -ica; jaga – loviti koga, jagati; et, en – ena, eden; tv°a – dva; tre – tri, tudi it. tre, nem. drei, ang. thre, enmiljon – milijon; en tretjadel – 1/3; -del – odgovarjajoč del; urmakeri – urmohar, urar; olja – olje; skinka – škink, šunka; broccoli, brokoli – brokoli; lök – luk, lük, čebula; gurka – kumarica; paprika v istem pomenu; sokor, sok:ur – zokni, nogavice; skosnören, sku:snoren – žnirance, žnore, vezalke; sjal – šal; vandranje; kuvert – kuverta; kostar – koštati, stati, koliko stane, vrednost nečesa; paket – paket; son – sin, nem. sone?, ang. san; ugn – peč, pečica, ogenj?; vilja – volja, želeti; zucchini – bučka, it.?; persika – breskev; kräm – krema; vin – vino; nos – nos; bok - knjiga, ang. book, bukve, nem. buch ; skriv – pisemski; duren - duri za hišna vrata, glavna vrata v hišo; kvart – četrt; lampa isto, svetilka; lim – lim, lepilo; lista – seznam nečesa; linja – linija, črta; luft – zrak; madrass – madrac, žimnica; prova - proba, poskusiti, pomeriti; krage - ovratnik, kroglc, kragl; bla - moder, plau; peruk - lasulja, perika; spegel - ogledalo, špegl; stol – stol; marsvin - morski prašiček; groda - žaba, krota, krastača; stork - štorklja, štrk; kråka – vrana; bråka - beketati, meketati, blejat; kraxa – krakati; olika idrotter - vrste športa; träning – trening; soppan - juha, župa; bestik - beštek, jedilni pribor; olja – olje;

tallrik - talar, tondin, krožnik, pjat; skinka - škink, šunka; nudlar - nudli, rezanci; torsk - trska, polenovka, bakala; karp - krap (riba); brocoli – brokoli; zucchini – bučke; lök - lük, čebula; gurka - gurka, kumara; paprika – paprika; paradajz - paradajz, paradižnik; persilja – peteršilj; sallad – salata; svager - švogr, svak, šogor; parasol – sončnik; vingard – vinograd; kastanj – kostanj; stora gatan - stara ulica, najstarejša ulica na Švedskem; läkare – zdravnik; näsa – nos; organ isto; barberare – brivec; frisör – frizer;

Portugalsko

Rio Sabor, reka Drave, Braganca, Cisterna?; meser – meseci; dupla - duplo, dvojno; bába – varuška; mesa – miza; fresco- frišno, sveže; polenta isto; salades - s(a)olate; strudel – štrudl; zavitek; vinho – vino; prosa – proza; bolsa - borša, torbica; rosa – rozasto; nova, nouveau – novo; façade – za fasado; rossia; de belém; raptores – ropar; Sora - ; nossa – naša; Vida isto; Borba; Borba – mesto v Omanu, Barka; strelitzia - strelicija, (cvetica);

Tuaregi so Berberi, sorodniki Baskov. Severni Irci imajo haploskupino R1b, kot Baski.

Španija, Špansko:

Berga

Angleški izrazi:

flute – flavta; yesterday - včeraj, je star dan; book - knjiga, bukva; altar – oltar. In iz Anton Grad: Slovensko angleški slovar, Založba obzorja Maribor, 1981; najprej polenta v istem pomenu; comedy – komedija, veseloigra; vicar – vikar; wine – vino; wineryard – vinograd; wolf – volk; wool – volna; guard – čuvaj, varda, gvarda; shoe – čevlji, šuhi; boot – visoki čevlji, škornji, boti; shoemaker, bootmaker – čevljar; paper – papir; glass – glaž, glažek, kozarec; pipe – čedra, fajfa, pipa; moustache – brki, muštafe; slope – breg; brother – brat;

Valizani rečejo črnemu ptiču kos. In teh izrazov je dosti še več.

Kurdsko: Matera, chobani, čoban – pastir; jogurt;

v Novgorodu imajo tudi našo 'čupo', čoln narejen iz enega debla v celoti. Ribiči so ga uporabljali pri ribolovu na tune. Danes govore o čupi le še v našem zamejstvu. Pa tudi na našem barju so našli velik deblak, ki ga pripisujejo Rimljanom.

j'rta v Kazahstanu

Aleksander Veliki - Makedonski je bil Makedonc, da ne rečem Slovenc, Veneti so živeli tam. Makedonija ni bila Grška pokrajina in Makedonci niso bili Grški narod, v njegovi vojski so bili generali, ki so rabili prevajalce za Grščino. Njegov učitelj je bil Grk Aristotel, on se je razglasil za Grka, umrl je mlad. Prodril je v Indijo. Po njegovi smrti je imperij razpadel. Nekateri njegovi generali so postali

kralji v teh pokrajinah. Ptolomej v Egiptu.

Ali je slovenski dialekt?: 'Naša kobiva nej nič piva, je sam mau požvampava pa je šva.' šribat, šrajbat, šrajbar, šribar – pisar; šajnat za svetit in ni Germanizem; špičast – koničast; ajznat, ajzponar, Ajznik = Železnik, železen; berger – bregar; štrafen, štrafati – kaznovati; štirna – vodnjak; humar: v Sanskrtu v pomenu princ, pri nas priimek poznan tudi v današnji Indiji; Konjar (tur) turški premier; misit, za mesit, majsit v Ribniškem dialektu in Beloruščini; furešt, duša furešta - tujec; pantalone (it) – hlače;

še nekaj iz naših dialektov, kaj in v katerem me raje ne vprašajte: mulo in mula, pob - za fanta in punco, dekle, mislim da v pomenu, da so že v puberteti; štrbunk, sekret, hajzl – stranišče; srat – odvajat blato, preneseno ga lomit; glaž, -ek, glžk, štamprl= kozarec, kozarček; firtoh – predpasnik; španpet, pojsla, pojstla – postelja; šporhat, špargert, šporet, šporhert – štedilnik; kitla, kikla, kotla – krilo, seveda tako spodobno dolgo in ne uno kratko, da bi bilo treba štekdozo prestavit malo bolj gor, višje;

Seveda za spolne organe smo Slovenci malo odzad. Tako pravijo spodobneži. Zelo spodobni, da bolj ni moč bit. Ali res? Lulika in lulček, samo to in nič drugega? Kaj pa kurac, kurček, pička, pizda, pizdica, tamali, tamala, figa, češplca, frača, korenjak, fukat, numarca, že omenjena štekdoza in še bi se našlo. Je treba prebrat Fuk je Krajncem v krate čas. ringolini, ringli – uhani; štekar, štekdoza, šaltar – stikalo, vtičnica; pamž, froc, pankrt, fantin – otrok; cimr, cimra – soba, sostanova-lec, -lka, v študentu; čau – pozdrav, zelo različno sprejeto, od kod?, naj bi nastalo v starem Rimu od izraza za suženj Ščav (Sloven), serbus, servus; brgeše – hlače, moške; hantuh – brisača; fršlus – zadrga; duri – hišna vrata, na Švedskem 'duren'; mašina – stroj, pogonski motor; ojgn, vogn, vagn – ogenj v Sanskrtu; frišn, -o, -sveže; oke, oka – oči, oko; štrample – iz preje pletene hlačke za majhne otroke; fajfa – pipa za kadit, ali konju privit na nos, da ga umiriš; špajza – shramba; štihanje – prekopavanje zemlje, vrta z lopato, zbadanje za bolečino; šniel – zrezek, pohanje; bajta za hišo; tošl – denarnica; pouštr – vzglavnik; gare – enoosen voz, -iček dvokolesnik, ki se poriva ročno, ali vleče, za prepeljat tudi večje tovore, dira; šajba – šipa, okrogla brusna plošča; karjola, šajtrga – samokolnica; štuk – nadstropje; frušteck – zajtrk; štenge – stopnice; lojtra – lestev; župa – juha; štikl – kos, neke stvari, del celote; kravžl – koder; puža, pupa, pupka – dekle, dekletce; esih, jesih, oct – kis; pantofli – copati, natikači; žnura, špaga, francin, štrik – vrvica, vrv; šranga – vrv pri zapreganju; triklc – vaga (pri vozu za napreganje); kšir – komat, za konje, za zapreganje; ladl, ladlc – predal; koj, kuj – konj; kukci – prašiči, prašički; rukzak – nahrbtnik; marela – dežnik; kozica, piskr, kastrola – lonec, posoda za kuhati: ajmar, štenjak – kanta, vedro; krčula, šefla, penavca – zajemalka;

kuhla – kuhanica; španpet – postelja; praz – oven; pok, kozl – kozel, samec koze in sedež na katerem sedi kočijaž; gnes, dons – danes; žnirance, šnirance – vezalke; futr, fotr – hrana in oče; izrazi oče, ata, tata, stari, fotr imajo isti pomen; cukri, cukrčki – bomboni; varžet, aržet – žep; cajtngi, cojtng – časopis; pantalone, bregeše – hlače; žajfa – milo; gavda – veselica; kikla, kotla – žensko krilo; unterca – žensko spodnje krilo; autrca, ruče – naramnice; arcnije – zdravila; kufr – kovček; lampa – svetilka; odrca, fčou – ruta (pokrivalo), robec; firtoh – predpasnik; pegl, peglajzn – likalnik; kampl, kamplati – glavnik, česati; cvirn – sukanec, nit za šivat; ksiht, fris – obraz; taška, tašna – torba; kaslc – poštni nabiralnik; tošl – denarnica; čifito, čeftat – podstrešje, strop; pocmihat, jokcat – pojokavat, jokat; vancat, je vancalu – ostan, ostajat; buoge – bogi v smislu revni; prefiksat – preklet, preklinjati, nekoga okregat; razkokodakat – razbuditi; falopa - ; crtan, cartan, crkljan - ; pubec, pub'c, bub'c, bubec, bubci, froc, frkolin, pamž – različni izrazi za fanta; cuko, s'cuko, cukat – izvleči, tudi spiti; šenkat – podariti; čupit, učupit – kupiti; kapot, mantl – plašč, kaput; 'klača' sine - ; krjanca – korajža; nucat – rabi; a'htat – paziti; oranca, uornca – škaf, tak večji kamor spravljajo grozdje, ga macerirajo, predno sprešajo; šparat, sparare lat. ? – prihraniti; baladur – balkon, gank ni isto; fčou, fičou – robec, ruta; ceglc, ciglič – listič, listek; zvirca, žvirca, žvejarin – ura, naprava; pjat, talar, tondin – krožnik; zagosti – zaigrati, nekoga presenetiti, okoli prinesiti, prevarati; šiša – hiša; vestit – obleka, bolj prazna, boljša; prezli - rezanci; drugar, drukat - ; rešpetlin - daljnogled ; gepl - ;

Dialekti niso posebnost le Slovenščine, poznajo jih tudi v drugih jezikih. (Latinsko slovenski priročni slovar, DZS, Ljubljana 2003), ko sem se pripravljajal na izpit iz latinščine, sem večkrat pomislil, kako je podobno slovenščini in škoda, ker ne razumem.

Lāmenta – tarnati, lamentati, se pritoževati; mare – morje; māter – mati, začelnica, izvor, vrh; miser – mizerja, beda, nesrečen; mūrālis – mural, zidni; müs – miš; nē – nikalna členica; ö, öh – o!, oj!, kot izraz, izliv; Östia – ustje reke, mesto ob izlivu Tibere v morje; päsci – pasti se (živina); pascuus – pašnik, -i; possessor – lastnik, posestnik; Rōma – ustanovljen 753 l.pr.n.št., prvi kralj Etruščan; sē – 3. os. edn., se, sebe; sēcūris – sekira, sekira ki jo je nosil liktor; od kod jus?; sklav kaj pomeni suženj?; pacchetti – paketi; čigav je jus?

Litvansko, litovsko iz knjige Sabina Koželj Horvat; Pokalbin knxgute; izdala Stella, Šmarješke toplice 2013;

Ne isto; prašau – vprašati, prositi; motina, mama, momyt`e – mama, mati, mamicica; teta isto; svainis – svak, svakinja; dalinti – deliti; diena – dan; kada? – kdaj?; niekada – nikoli; tramvajus – tramvaj; durys – duri, hišna vrata; rož`e – roža, vrtnica; karv`e – krava; varna – vrana (od kod Bolgarska Varna?); porcija isto;

kava isto; ikrai – kaviar; kotletas – kotlet; brokolis – brokoli; česnakas – česen; kukuruzas – koruza; agurka – gurka, kumara; paprika isto; pomidasas – paradajz, paradižnik; mada – moda; švetine – pravično, svetina; klum`es – klompe, cokle; violetin`e – vijoličasto; rožín`e – rožnata; metalas – kovina; mašina – stroj; aparatai – aparati; papier – popir, papir; pasta – pasta, krema; galva – glava; nosis – nos; gerklę – grlo; poras – por; salotos – salata; špinatas – špinača; kopustos – kapus, zelje; cukrus – cukr, sladkor; actas – ocet, kis; polenta isto; vyšnia – višnja; kaštonas – kostanj; slyva – sliva, češpla; vynos – vino; duris – duri, glavna vhodna vrata v hišo; balkone – balkon; raganosis – nosorog; papüga – papiga; knygu – knjiga; knygyngas - knjigarna; m`esin`e – mesnica; kasa – blagajna; kreditne kartele – kreditna kartica; pakelj – paket; šoferis – voznik-ica, šofer; šafranas – žafran;

Grško iz: Sabina Koželj Horvat: Eghiridio ; grško

moda je isto; ekfrasis – fraze; ime – jaz sem; mitere, mamie – mati, mati narava; skorprios – škorpiljon; ena isto; pente – pet; savato – sobota; karnavali – karneval; ora – ura; Afstria – Avstrija; Kina – Kitajska; Makedonia – Makedonija; Slovenia – Slovenija; sofer – šofer; venzini – bencin; porta – vrata; doste – date, daste; kuverta – odeja, kovert, koferat; ntuz – tuš, prha; livadi, livadia – livada, travnik; sano – seno; kastano – kostanj; ltia – vrba; koraki – krokar, (vrana?); fresko – sveže; supa – juha; mavro – črno; ble – moder, plau, (blau); sapuni – milo, žajfa, sapun; tabon – tampon; mustaki – muštafe, brki; piato – krožnik; tsai – čaj; kafes – kava; tiganita avge – vmešana jajca, kajgana; omeleta – omleta, cvrtje; marmelada isto; pestrofa – postrv; fasanos – fazan; gulas – gulaž, golaž; fasolakia – fižolova solata; vanilia – vanilija; polenta isto; salata isto; kastano za kostanj; visino – višnja; tarta – torta; studel – štrudl, zavitek; maimon – majmun, opica; ena kommati – en komad, en kos; kartes – razglednica, kartica; bluza isto; pulover isto; pantelonia – hlače; fanela – fanela, spodnja majica, srajca, suknjič; pantofles – pantofli, copati, natikači; gravata – kravata; tsepi – žep;

Albansko

kalendari – koledar; aeroplan – letalo, aeroplan, avjon; sigurisht – seveda, gvišno, sigurno, gotovo; me siguri – verjetno, gotovo; e ti? – pa ti?; Aleksandar – Aleksander; Ivan – Janez; Franjo isto; Marijan isto; komplimente – komplimenti; super isto; interesante – zanimivo; divorc – ločitev; mami, nëna – mama, mamica; tetja, tezja – teta; punica, svekrva – tašča; virgjäresha – devica, virgina; budalla – neumen; nëntë – 9, devet; itreti – 3., tretji; katërti – 4., četrti; pesha, masa – teža, masa, peza; kilogram isto; vreme je v istem pomenu; jug, jugor – jug, južen; shqiptar – Albanec; Maqedonia – Makedonija; pompa – pumpa, črpalka; kushtan – stane, je vredno košta; naftë – dizelsko gorivo, nafta, dizl; kuplunga – sklopka, kuplunga; stacion – postaja, štacion; kormilar - krmar; breg – obala, breg, ob-

režje; krevatëshe – posteljno; krevat – postelja, krevet; peshqir – brisača; karafili – karanfil, nagelj; vrgani – vrganj, jurček (goba); pata – patka, raca; maçoku, macja, maca – mačka, mucek; koshi – koš; tüfozët – navijač, tifozi; rezultati – rezlutat; pjata – krožnik, pjat, talar; kafe – kava, kafe, kof; čaj – čaj; krastavec – kumarica; krap – krap (riba); jargovan – španski bezek, flidr, jorgovan; boronicë – borovnice; vishnja – višnja; shtrudla – štrudl, zavitek; fabula – basen; shporeti – štedilnik, šporhat, špargert; xhepi – žepni; spital – špital, bolnica; trupit (?) – telesa; trup – trup, telo; (Meško: nastanek besed in izvor)

Hebrejsko: Bar micva – midva z bogom

Finsko

akademia – akademija; kurssi – tečaj (izobraževalni), kurz; paketin – paket; puoli – pol, ½; kartla – načrt mestni; paperi – papir (dokument?); pyjama – pidžama; baskeri – baretka; tasku – žep; violetti – vijolično; oranssi – oranžen; sininen – modro, sinje; lamppu – svetilka, lampa, kampa – kampl, glavnik; saippua – milo, žajfa, sapun; pulssi – pulz, utrip; siruppi – sirup; kalenteri – koledar; kale – kolo; karita – zemljevid; treffit – zmenek, tref; mamma, mami – mama; pappa – dedek; täti – teta; kastanja – kostanj; moskitto – komar, moskit; kahvi – kava; salami – salama; kurkut, kurkku – kumarica, gurka; nuudeli – rezanci, nudli, nudlci; turska – polenovka, trska; fasaani – fazan; gulassi – golaž; salatti – salata; polenta isto; persikka – breskev; sitrunna – limona, citrona; struudeli – zavitek, štrudl; vini – vino; kauppa - ???;

Turško

aşik pendžer, ata nine – prababica, pranona; fener – svetilnik, fenjer, svetilka; dere – potok; kestane – kostanj; kahve – kava; čaj – čaj; salamura – soljen; polenta isto; sos – omaka, zos; salata isto; vişne – višnjje; strudel, almali kurabije – zavitek; pantalon – hlače (dolge); bot – škornji, boti; cep – žep; berber – moški frizer, brivec; kolan – pas,

Estonsko iz

struudel – štrudl, zavitek; kvaliteetne – kvalitetno, kakovostno; punkt – točka; mood – moda; mantel – plašč, mantl, montl; barett – baretka; kep – kapa, čepica; sall – šal; masin – stroj, mašina; retsepti – recept; kalender – koledar; skorpion – škorpion; pool – polovica, ½; portugal – portugalska; tankla – bencinska črpalka, tankati; vagun – vagon; kelner – natakar, kelner; kokk – kuhar, koh; restoran – restavracija; aken – okno; dušš – tuš, prha; kastan – kostanja; koer – pes, ker; poks – boks; šokolaad – čokolada; risotto – rižota; riis – riž; supp – supa, župa, juha; nudli – nudlci, rezanci; guljašš – golaž; kotlet isto; sibul – čebula; patersell – petršilj; salat – salata,

Latvijsko

kalendärs – koledar; svētki – prazniki; policija isto; moda isto; jä – da; nē – ne; tehnika isto; čau isto; dalit – deljenje, deliti; ziema – zima; četri – štiri; migla – megla; cilvēki – človeki, ljudje; Anglija, Francija, Koreja, Argentina, Indija, Italija, Donava z istimi pomeni; cena isto; bremzes – zavora, bremza; rokas bremza – ročna zavora; ķēdes – ketna, veriga; svece – svečke; durvis – vrata (avtomobilska?); cena isto za vrednost; vanna – banja, bana, kopalna kad; cukur – sladkor, cukr; bebrs – bober; vēvere – veverica; stārkis – štoklja; vārna – vrana, zupa – juha, župa; salvete – srvete, prtički; kafija – kava; kafija bez kofeina – kava brez kofeina; siers – sir; kirbis – buča, kurbus; polenta isto; sālati – salate; vīģe – fige; kastanis – kostanja; strūdele – štrudl, zavitek; vins – vino; trešā – tretja; summa – znasek; pārdot – prodati; kapuce – kapuca;

Makedonščina – gre sicer za južne Slované, vendar se najdejo slovenske besede tudi v njihovem jeziku. Pa ne samo v njihovem; v nekaterih dalmatinskih dialektih, sploh na nekaterih otokih ...

Bolgarščina.

Tabor v istem pomenu; tudi Tabor v Retoromanskem delu Švice; stoi – stoji, pristoji, pristaja; paket, kilogram, cena, dostava, popust, bajka, gotovina, penkalo, biografija, drama, bajka, proza, princ, velikan, vila, bluza, bunda, pantaloni, kostim, popust, postelnina, topla, svetilnik, imam, plitka, čista, nečista, oseka, plima, galeb, čevlar, ribarnica, navivate, koš, vse z istimi pomeni v Slovenščini; kaput – plašč; sina – modra;

Madžarsko

Iz Franc Šebjanič: Madžarsko – slovenski slovar, DZS, Ljubljana 1961;

szilva(“át) – sliva, češpa; szoba(“át) – soba; tábla(“át) – tabla (v šoli); tábor(-t) – taborišče, tabor; tánc(-ot) – tanc, tancat, ples, cepetat; táska(“át) – aktovka, torba, taška; tinta(“át) – čnilo, tinta (bavarsko, nemško?); tolmács(-ot) – prevajalec, tolmač, tumač; tolvaj(-t) – tolovaj, tat, razbojnik; tromboita(“át) – trobenta, tromba, trompeta; vásár(-t) – sejem; vihar(-t) – vihar, nevihta; zab(-ot) – oves, zobanje, zob; zalog(-ot) – zastavnina; puska(“át) – puška; pumpa(“át) – sesalka, črpalka, pumpa; rajzseg(-et) – žebliček, rajsnegl; rák(-ot) – rak; repa(“át) – repa; ritka – redek(dka); rozs(-ot) – rž; rosza(-ot) – roža, vrtnica; balaton – blatno; saláta(“át) – solata, salata; sál(“át) – ruta, šal, šjal, fčou; sapka(“át) – kapa, šapka; sárgarépa(“át) – koren-ček, korenje; sátor(-t) – šotor; séta(“át) – sprehod; sin(-t) – tračnica, šina, tir; sintér(-t) – šintar, konjederec; skatulya(“át) – škatla; slampos – nered, neurejen, slampast; skola – šola; szerda – sreda; sezon(-) – sezona, letna doba; ecet – kis, ocet; emigransi – emigrant; ezer – tisoč. Jezer; facan – fazan; fióle – predal; gazda – gospodar, kmetovalec, poljedelec; mák(-ot) – mak; mama isto; masz(-ot) – maska, krinka, larfa; palacsintal(“ot) – palačinka; palca – pali-

ca, palca; pap – duhovnik; papa – očka, papež; paszuly – fižol, pasulj; patak(-ot) – potok; zanimivo tržaški staroselci se imenujejo 'patoki'; pogacsá("at) – pogača; pogany – pogan; próbál – poskusil; prezli – drobtinice; bak – kozel, pok, sedež na kočiji; belehal – umreti, podleči (bolezni); beteg – bolnik, bolan, betežen; beteš – bolehen, betežen;

Hebrejsko

Katere besede imamo z Židi skupnega? Seveda pišejo v svojih pismenkah od desne na levo, neka stara kultura. Podatke sem našel v Priročniku za konverzacijo-hebrejščina, pripravil avtorski kolektiv Lingea, Maribor 2019. Sam mislim, da imajo hebrejske besede, ki so podobne slovenskim, kar govore besedni koreni, da smo imeli nekoč skupno isto besedišče. Židje so veljali za zelo iznajdljive ljudi že od nekdaj.

Gulaš je golaž; kalamari isto; tuna po naše tun, tunina; omlet za omleto; šnicel za naš dunajski zrezek, tudi šnicl znana; salat za naše salate; bakala za naš bakala, trsko; kapela isto; kaj pa gader je ograda, garden in garten?; muzika je glasba; mot je drog, palica (jeklena), turcizem motka poznam iz srbohrv; salami je salama; ski za smučanje, poznajo tudi Vojskarji ški; pah je pločevina, pleh; plaster za obliž, flajštr; penseja je pokojnina, penzija je lažje razumeti; pasta za testenine, pašta; paprika poznamo tudi mi; kubija za kocko, kubik; kapučon je kapuca; šafat je soditi (komu ali o kvaliteti), Korošci tudi šafajo; im za jim; ze je vzal; kesef je denar, odkod smo dobili mi keš?; asparagus za špargelj, beluš; rozmarin je rožmarin; timjan je materina dušica, timijan; bajit za našo hišo, bajto; aba je ata, atek; buba punčka kot igrača, lutka, pupa, kaj pa Nemški buba za fanta?; biskvit naj bi bil piškot, keks, biskvit ne? Kaj pa paradajz, polenta ????? hlače, bregeše?

Nepalščina

Pred leti so šli šolarji na končni izlet v Nepal in en večer ob tabornem ognju sedejo skupaj z domačini in se spomnijo, 'kako se reče v njih jezikih' in govorijo. Nabralo se je tisti večer nekih 400 besed z istim pomenom v obeh jezikih, recimo kuro poznamo oboji.

Inkovščina (Kečuansko) in Hebrejščina, Irščina iz Topolovšek

Danteju v spomin, Luigetta

Slavka Cetin Čufar

Na prsi bi jo stisnil,
poželenje ji zbudil,
da roža bi vzdrhtela,
na široko se razpela.
Roža rdeča se razprla,
z zaljubljenimi očmi vanj se uzrla,
v omotici mu pot je utrla,
da nebesa bi prej uzrla.
Uh, kako uživaš veselo ti,
tega se ne da opisati.
Kakšen užitek se doživi,
samo pride, da ti lepo stri.
Rožo razprto na prsi pritisni,
da se ne posuši,
če vedno jo neguješ in zalivaš ti,
se od užitka srce smeji.
Zato poskrbi, da roža živi
s poljubčki, ljubeznive nežnosti,
še godziček moraš razdražit ti,
to delaj, da ta prava ljubezen živi.

Moj rojstni kraj Mrše

Slavka Cetin Čufar

Najlepše je spomladi,
ko vse okrog cveti,
cvetoča vas Mrše, ti misli prebudi,
pod hišo cvetja duh ti veselje da.
Tam je moj rojstni kraj, ki v meni živi
ne moreš pozabiti, kje rodila se si,
kjer otroška leta v pomladanskem cvetju
preživela si v sreči, veselju, v otroškem igranju,
da pod njimi igrali skupaj smo se vsi.
Vse to ti v mislih in v sanjah
vedno s tabo živi in pred tvojimi očmi žari.

Oči

Slavka Cetin Čufar

Oči so svetost,
oči so modrost,
oči ne varajo.
Oči so luč sveta,
ki svetijo vse do neba,
z očmi se lepote gleda,
z očmi se v skušnjava zapreta.
Oči, lepe oči,
dostikrat nam jokati stri,
da solza žalosti ali veselja
se spusti iz oči.
Z očmi te pogleda,
zaljubljeno vate se zagleda,
ljubezen iz srca izvira,
z očmi lepoto požira.
Ljubezen brez oči
Se zelo težko zbudi,
kar vidijo oči,
srce samo govori.

Pesmi

Slavka Cetin Čufar

V življenju se usoda spreminja,
po cesti so luči, pa tudi sence.
Z upanjem se premaga težave,
z dobro voljo se pride do sprave,
to so pravila vsakega človeka,
ki ga srečno pripelje v 70-ega leta.

ॐ

Čas beži beži,
leto se naokrog prehitro zavrti.
Prinese nam dobre in slabe strani,
želimo si še dosti srečnih in zdravih dni,
da tašne naj nas Bog še za veliko letnic ohrani,
da bomo doživeli stoletnico in nekaj dni.

ॐ

V jeseni življenja, ko vse rumeni,
barvo rdečo, rumeno za sabo pusti,
da neskončne razlivajo se lepote,
da vse blesti.
Poskrbi za svoje življenje,
naj upanje, naj korajža v tebi vedno živi,
preden jesensko listje odpade in na tleh srohni.
Leta jeseni so lepa, če se mladostno živi,
pomagaj sebi in spodbudi druge ljudi,
ker življenje je kratko, vse ti da.
Pogumno naprej, ker gore sreče živijo vselej,
sprejmi usodo, da prava pot te pelje naprej,
pozabi na jesen, živi kot bil bi mlad,
ker to v življenju želel vedno si rad.
Naj cvetje jesensko še dolgo dveti,
ker človek vedno upa, dokler ima moči.

ॐ

Ni starosti, dokler čutiš v sebi mladost,
mladostno misliš, govoriš, tudi če ponoči ne spiš.

Rad zaplešeš, vesel s prijatelji se družiš,
 da te kdo vidi, govori, še srce se ti sprosti.
 Občutek v tebi živi, da pred tabo imaš še veliko dni,
 korajžno se trudiš naprej in naprej,
 saj čas prinesel bo zmeraj kej.
 Hodi v naravo, na proslavo, plesat na zabavo,
 da vsak sprosti se v mislih in svojo mladost še doživi.

ॐ

Tvoja leta so se bogato dopolnila,
 da v tvoji lepi družini bi lahko knjigo napolnila,
 za vse, kar v življenju ti še prihaja,
 naj v zdravju in sreči roko ti podaja.
 Želimo ti še dosti zdravja in moči,
 da z družino še dolgo srečno živiš ti.

ॐ

Za tvoj rojstni dan
 naj ti tvoj dosedanji trud
 podari sproščene in vesele in srečne dni,
 naj ti vztrajnost, delo in dobroto poplača
 in za vse dobro ti v življenju s srečo vrača.
 Veselo praznuj svoj rojstni dan, ki naj ti bo
 za vedno s srečo in ljubeznijo obdan.

ॐ

Pretekkel je čas in leta vašega skupnega življenja,
 lepi spomini so vse, kar zapisalo se vaja je v srce.
 Naj bo vajin današnji dan spominov
 ostal za vedno srečen in zdrav vzporedno
 z vašim spoštovanjem in ljubeznijo združena
 še veliko let, da se nikoli ne bosta jenjala rada imet.
 Srečno.

ॐ

Petdeset let sta imela časa za skupaj lepo živeti
 imela sta priložnost za dobro in tudi slabo nase vzeti.
 Medsebojno sta v življenju ljubezen in spoštovanje
 v sreči uživala, združena, da leta so prehitro minila
 in v življenju dosti sreče in veselja uživala.
 Danes sta si znova obljubila, da bosta še veliko skupnih let
 rada se imela in zdravo še naprej živela.

Ž

Najbrž bo držala resnica, ko te pozdravi Abraham
je našega življenja več kot polovica.

Nič se ne sekiraj, let nikar ne skrivaj,

stlači jih v klobuk, naj ti bodo za nadaljni poduk.

Vino in pesem naj ti data veselje, zakaj bi bil resen.

Življenje ni večno, lahko pa ga sami naredimo srečno.

Na zdravje, kozarček ga spijmo vsi in si želimo v naši družbi
še mnogo zdarvih in srečnih let na tem svetu živeti.

Pregovori, reki, načini upovedovanja ...

Slavka Cetin Čufar

Lepa kot mati božja; se drži kot lipov bog; dober kot angel; kriči kot sraka; je užleht kot sršen; pika kot osa; teče kot srna; skače kot zajec; jé kot prasec; debel kot svinja; zdrav kot riba; moker kot miš; suh kot trska; gleda zaspano kot podgana; laja kot pes; te spelje okrog kot kača; močan kot bik; kopa kot krt; spi kot polh; je zvit kot lisica; drnjoha kot medved; je potuhnjen kot mačka; tika vse kot muha; oserje hišo kot golob; poje kot slavček; je črn kot kamin; je umazan kot prasec; je trmast kot osel; mu štrlijo lasje kot ježu; opravlja kot štriga; straši kot strašilo; se ga boji kot hudiča; je lahek kot pero; je težek kot blato; je grda kot spaka; je raztrešena kot rešeto; hodi kot brdavs; je na cesti kot konjska figa; pije kot žaba; hodi kot po jajcih; je počasen kot polž; čuden kot svetnik

Mlada Helena

Mlada Helena je na vasi živila,
 ljubezen si dobila,
 da z vsem srcem ga ljubila,
 noč in dan nanj je mislila, se z njim na skrito sestajala,
 v ljubezni in trpljenju ga vedno čakala,
 da z njim bi se ljubila in ga goreče prosila, da bi se z njim poročila.
 Gašper, Gašper, je babjak bil,
 poroki se je vedno izognil,
 rajši se je z mulami po vasi podil in se z njimi ljubil.
 Mlada Helena z velike družine je bila,
 oče ji dobil je fanta mladega,
 da z njim bi se poročila in si družino naredila.
 Helena je na poroko pristala,
 ker za k rakom je bila zadosti stara.
 Vse za ohcet so pripravili,
 štruklje in potico so skuhali,
 še nevesto v lepo poročno obleko so oblekli,
 in na glavo ji dali lepo belo cvetko.
 Vsi v cerkev po vrsti se napotili,
 da to poroko so z veseljem finili.
 Oče je ves srečen nazdravil,
 da svojo hčer je na ženinov dom prestavil.
 Pridi zdej
 Pridi zdej, pridi zdej, da boš hitro dobila kej (3x),
 neč ne dej, neč ne dej, samo hitro, da bo kej (3X).
 Če bo sin, če bo sin, bomo pili en kvartin (3x)
 če bo hči, če bo hči, bomo pili tri noči (3x)
 nikdar več ne bom najdla tašn teč, ne bom najdla tašen teč (3x)
 ku je name skučil, ugljeh ku neč (3x)
 nej floska, nejf floska, de zespimo fanj oba (3x)
 lep penzjon, lep penzjon, sej buo muj zestuonj (3x)
 vsaki dan, vsaki dan, frišne ruožena grob mu dam (3x)

Ljubezen je kriva

Ljubezen je mladostna bolezen,
z očmi iščeš, ponoči bediš, v srcu goriš,
rada bi se k njemu stisnila,
se okrog njega ovila,
da poljub bi dobila
in v njem ljubezen zbudila.
To je mladostna bolezen,
ki v srcu stiska, elektrika bliska,
vse se trese, da strast zbudi,
med nogami vse gori,
če jo tikaš sluz spusti.
V ljubezni trpiš, da strast si sama potešiš,
z nogami jo stiskaš, da po telesu mrgoli,
kot bila bi v rajju, se počutiš ti.
V omotici v sreči vso ljubezen doživiš,
če z ljubljeno osebo se dobiš, se ljubiš,
to ni več nobena bolezen, to je prava ljubezen,
da ti v sreči, ljubezni, strast poteši,
za človeka, če ljubi, na svetu lepšega ni.

Moška strastna misel

Moški išče, za ženskami se ozira,
v mislih obleko z nje pobira,
naga pred njim mu slika bliska,
da jo bolje vidi, z očmi mežika.
Želja mu strast zbudi,
da kurc mu v hlačah stoji
ne ve, ne ve, kaj naj stori,
če ženske zraven ni.
Vsakega moškega zadovolji,
da svojo žensko pri sebi drži,
da kadar se mu želja zbudi,
svojo strastno ljubezen hitro uporabi.
Rad se kaže, pozira, hvali
pred žensko nag, mišice postavi,
da moškega boljšega na svetu ni,
z željo, da sehitro pripravi,
tudi če prosta ni, da mu ugodí.
Da v nji željo, strast zbudi
se ji približa, nanjo skoči,
jo objame, stiska, poljubi,
po spodnjem delu telesa gladi,
z roko po češpljici draži,
da v nji strast, željo zbudi,
v ljubezni objeta znata oba uživati.

Zbrani pregovori

Slavka Cetin Čufar

Celo kadar spita na isti blazini, mož in žena različno sanjata. *srb*

Mož nagle jeze dela neumnosti, preudaren mož pa potrpi. *stara zaveza*

Veliki duhovi vedno naletijo na divje nasprotovanje
povprečnega uma. *Albert Einstein*

Vsakdo ima toliko pravic, kolikor ima moči. *lat*

Preišči in preizkusi vse, zadrži pa tisto, kar je dobro zate. *sveto pismo*

Duhovitost je izobrazena predrznost. *Aristotel*

Včasih moraš iti skozi pekel, da bi prišel do nebes. *Dean Karnazes*

Kdor se zaroči, še ni poročen. *Victor Hugo*

Eno jabolko na dan, odžene zdravnika stran. *ang*

Bedak sklepa mir, potem ko pretrpi škodo. *nem*

Škoda naredi bedaka nezaupljivega, ne pa previdnega. *rus*

Ne občuj s pevko, da se ne ujameš v njene umetnije! *stara zaveza*

Glej, preudari, potem delaj. *Auguste Comte*

Domišljavosti se človek hitro nauči, a njeno vzdrževanje
ga drago stane. *nem*

Kdor se ima za čebelo, mora dajati tudi med. *nem*

Samo kdor je zadosti moški, lahko v ženski odreši žensko. *Friedrich Nietzsche*

Kadar pride krepost na ples, pleše v steklenih čeveljcih. *nem*

Ni poezije, ki bi dosegla višine, do katerih seže ljubezen. *Tagore*

Za sladokusce je zakon menu, pri katerem strežejo sladico pred jedjo. *Dave Allan*

Kot samec je pav, kot zaročenec lev, kot poročen osel. *špan*

Nihče nima tako srečna leta, da ne bi imel nesrečnega. *češ*
Večina mož zahteva od svojih žena vrline, ki jih sami nimajo. *Lev N. Tolstoj*

Kdor je žejen, ne išče kozarca, marveč z roko pije. *hrv*
Laže ja skuhati železo, kot pa premagati ženino trmoglavost. *lat*

Kdor je srečen, bo osrečil tudi druge. *Mark Twain*

Noben moder človek si ne želi biti mlajši. *Jonathan Swift*

Kdo je moder? Tisti, ki se uči od slehernega človeka. *Talmud*

Kar ne gre skozi oči, ne pride do srca. *Kuba*

Če nočeš zamuditi na cilj, ne čakaj na tiste, ki gredo za teboj,
in ne hiti za tistimi, ki so pred teboj. *nem*

Pogodili se bomo, je volk rekel ovcam, samo najprej
je treba odstraniti pse. *nem*

Pametno besedo je treba poslušati, pa čeprav pride
iz papagajevih ust. *portugal*

Bedarije se lahko od vsakogar naučiš, pameti od malokaterega. *ruski*

Sprejmite izziv. Le tako boste začutili veličino uspeha. *neznan*

Le resnični prijatelji te opozorijo, ko imaš umazan obraz. *siciljanski*

Velik človek ima to prednost, da vidi čez veliko majhnih ljudi. *ljudski*

Ne grozi z večjo kaznijo od krive, če pretiravaš, delaš narobe,
če odpustiš, lažeš. *arab*

Kamni se mečejo v drevo, ki nosi plodove. *turški*

Žalostno je ljubiti, če nimaš bogastva. *La Bruyere*

Če je rojena lepa, je že poročena. *istrski*

Več hvaležnosti zasluži, kdor človeku pomaga, da ne pade, kakor tisti,
ki ga pobira. *danski*

Večji ko je lonec, z manjšo žlico se zajema. *hrv*

v poročni pogodbi bi m oralo pisati tudi: obvezujem se,
da se odrekava zadnje besede. *Hans Habe*

Prvo leto mož tako ljubi svojo ženo, da bi jo pojedel. Drugo leto obžaluje,
da je ni pojedel.

Spoved

Slavka Cetin Čufar

Na Kolonkovcu v Trstu so od nekdaj imeli vrtnarijo in se preživljali s prodajo zelenjave in rož. Imeli so majhne, nizke hiše, okrog pa same njive in cesto, da so lahko prišli do hiše. Okrog njiv so bili nizki *ridi* - tako so sosedi lahko gledali, kaj vsakdo dela. Žene vrtnarjev so bile vedno utrujene, ker so veliko delale. Ta prve so vstale in peljale zelenjavo na plac, zvečer pa zadnje šle spat, ker so zelenjavo pripravljale. Niso si pustile časa za drugo, ne za ljubezen ne za zakonske dolžnosti. Aldo je bil eden tistih mož, ki si je želel malo ljubezni in se je spogledoval s sosedovo Mici, ki je bila vesela in živahna žena. Pri njej je bilo obratno, njen mož Miro je več delal in bil utrujen. Zjutraj, ko sta Miro in Pepa peljala na plac zelenjavo, sta Aldo in Mici zalivala njive in se čez zid spogledovala, dokler ga ni vesela Mici povabila na kavo. Da se je začelo skakanje čez plot, ni nihče opazil, ker sta bila preveč zaposlena z delom. Tako je Aldo na svojo ženo pozabil, sploh se je ni več dotikal, kaj šele, da bi opravljal zakonsko dolžnost, ki je Pepa pravzaprav niti ni pogrešala. Bližala se je Velika noč in žena Pepa je govorila možu, da se spodobi, da gre vsak kristjan k spovedi in obhajilu. Počasi se je odpravil in si rekel pri sebi: 'samo da ne bodo ljudje slabo govorili'. Pred spovednico je pomisli, da je treba povedati resnico. Odločil se je in duhovniku vse povedal, kaj se mu je zgodilo in zakaj. Aldo pride domov zamišljen in ženo Pepo poljubi. To se je ponavljalo nato vsak dan. Ženi se je zdelo vse skupaj čudno, zato je iz radovednosti vprašala Aldota, kaj se je zgodilo, da se je tako spremenil. Aldo je odgovoril, da mu je pri spovedi župnik dal kot pokoro mesec dni poljubov vsakič, ko jo sreča. V tistem mesecu ni več mislil na Mici. In seveda se mu je rodil še en otrok. In tako naj bi župnik rešil zakon. (po pripovedovanju moža Mirka Čufarja)

Ženitveni *uorden* po starem

Slavka Cetin Čufar

V Trebčah sta živelata dva soseda, prijatelja, ki sta se dobila v oštariji in pila vsak svoj kvartin vina. Oba sta imela veliki družini, zato sta se začela pogovarjati in se šaliti, kako bi svoja dva otroka spravila skupaj, da bi se poročila - ker družini sta bili v prijateljskih odnosih. V družini Zofke so imeli še par deklet in par fantov za ženitbo. Ko je Zofkin oče zvečer prišel domov malo pijan, je rekel hčerki Zofki, da sta si z Drejčkovim očetom segla v roke in s tem je vse zmenjeno - da se bosta lahko poročila. Tak je bil *uorden* po starem, da sta si oba pljunila v roke in jih stisnila v pozdrav - kar je bilo dovolj, da je vsaka sklenjena pogodba tudi veljala. Uboga Zofka je jokala in prosila očeta, da ga nima rada, pa ni nič pomagalo - kar je sklenjeno, to drži in pika. Še tisti teden je oče z Drejčkom prišel zasnubit Zofko. Ker tudi Drejček ni bil zadovoljen, sta se držala žalostno vsak na svojem koncu črne kuhinje in se gledala, brez besed. Očeta sta se sama pogovarjala in še enkrat potrdila ženitveni *uorden*, da bo držalo. Zadovoljna, da bosta svoja otroka poročila, sta si nalila *šnops* in nazdravila vsak s svojim glažkom. Šele takrat sta svojima otrokoma ukazala, naj si sežeta v roke, ker je vse zmenjeno in da bo še bolj držalo. Oba žalostna nad svojo usodo sta v zadnji sili prosila očeta, naj se ju usmilijo, ker se pač nimata rada in Zofka je na glas zajokala. Toda Zofkin oče je bil trmaste narave in je zakričal – sam se je namreč že veselil, ker bo pri hiši eden manj za hranjenje-: »*Kaj, kaj je tu, se jemet? Ti, Dreja, si buoš odpjeu betejgo in ga dau nutri, ti, Zofka, ga buoš dala nutri in taku bo šlu življenje neprej, kukr jema jet.*« Očeta sta vse uredila, se zmenila za doto, Zofka bo pripeljala kravo sivko, in priprave so se začele. Tako sta se Zofka in Drejček sprijaznila, čeprav nezadovoljna sta sprejela in se kmalu poročila. Po starem je bila takšna navada, tudi če se nista imela rada, brez ljubezni sta imela otroke in s trdim delom in skrbmi vse premagala, da je šlo življenje naprej, *kukr moure jet*, so rekli stari ljudje. Kadar so njihovi otroci zrasli, pa sta pozabila na vse žalosti, ki sta jih doživela, uporabila sta iste uordne, kjer so otroci morali ubogat starše.

Usoda našega polnoletnega življenja (ob praznovanju 79-ega rojstnega dne)

Slavka Cetin Čufar

Pred 79 leti smo zagledali luč sveta. Rodila nas je mama z željo v srcu, da skupaj s starši bi na življenjsko pot stopili v družinskem krogu - v neizmerni ljubezni, brez žalosti srečo ohranili. Kot dojenčki k mami smo se radi stisnili; nas je podojila, nam govorila in z nami v prve nitke življenja stopila. Prve korake smo naredili, proti očku rokice dvignili, se z njim radi igrali in življenje spoznali. Ko prva leta v šolo smo hodili, družbo smo si iskali, da skupaj bi se igrali in med sabo spoznali. Radovednost je tlela v nas: zakaj fantki lulajo pokonci, me pupke pa čepeč? Radovedno smo se pogovarjale, ja, fantki imajo tička, me punčke pa nič. To je bila zelo grešna in skrivna misel, o kateri se nismo smele nikoli pogovarjati ali se ogledovati nage. Ko malo odrasli smo spoznali drugačni spol, ki nas je seveda privlačil, smo se iskali, gledali, včasih tudi skregali, pa nič zato, samo, da nam je bilo lepo. Kadar dozoreli smo, smo se skupaj družili, včasih tudi stisnili. Velik strah smo imeli pred starši, vaščani, da bi kdo ne videl naših skrivnosti. V nas se je počasi prebujala tista prva, še otroška ljubezen, ki je gorela kot plamen ognja, ki nikoli ne ugasne. Družili smo se, se gledali iz oči v oči, ljubezen je in srce govori, da radi v ljubezni bi živeli tudi mi. Starši pa so na nas kričali, po vasi govorili, da smo še mladi, da zakaj ne bi rajši k maši hodili in molili, da se nas bog usmili. Mladi smo se jezili, posebno fantje: »Zakaj bi molili, saj nismo nič grešili! Zakaj ne bi rajši plesali in se imeli radi?« Mlada dekleta in fantje so drugače mislili, se obnašali, radi se imeli in se ljubili. Vsak je v sebi nosil svojo ljubezen, čustva, misli, upanje in željo, da bi si ustvaril srečno pot svojega življenja. Naša največja želja je bila, da bi se poročili in ustvarili družino. Pot življenja je šla naprej, ključ srca nam odprla je ceste vse, po kateri se gre. Vsak si sam izbere, da hodil bi dobro in srečno - kar so ne nazadnje njegove želje. Ključ ljubezni v poznih letih nam vrata odpre, da ljubezen v naših srcih nam nikoli ne umre. Za seboj vrata zaklene, da sreča se ne izgubi in kaj hudega se nam ne zgodi. Ko mladi poročili smo se, dan za dnem veseli smo v nebesih živeli, v mladosti smo v ljubezni po nebu frleli, kmalu smo na zemlji pristali in se usodi predali, v sožitju trdno delali in zakonske skrbi srečno speljali, da smo v družini tudi ljubezen ohranili. Človeško življenje se kot svet vrti: se živi, raste in se množi, ker nas upanje drži. Tudi če se nam v življenju kaj pokvari, v sebi imamo dosti dobrih lastnosti in korajže, da si vsak svojo srečno usodo ohrani. Vsako leto rojstni dan nas užalosti – ker pomislimi vsi, še koliko dni in let nam manjka do 80?. Nas pri srcu skrbi in rajši pozabimo, jih ne štejemo

več, to je naša usoda, da korajžno živimo, se trudimo, da na tem svetu še veliko lepega doživimo in v naši lepi družbi 79 letnikov vsako leto praznujemo, da srečo in zdravje si še za naprej zaželim in v kozarček vinca na zdravje spijemo z željo, da bi se tudi drugo leto dobili vsi živi in zdravi na naši zabavi. Tolko kapljic, tolko let, bog nam daj na svet živeti, na zdravje.

(p.s. urednice: v letu 2020 ima Slavka krepko čez 80 in je čila in polna energije, njeno pisanje pa ohranjamo kot ljudsko in kot pričo nekega časa)

Ivanu

Tomaž Mahkovic

Iz Istre in iz njenega vrvenja,
Vezivo za pripoved si odbiral,
A tudi ko nazaj si se oziral,
Naprej veslal si čoln hrepenenja.
Nanizal si obilo poezije,
Orisal v zgodbah trpkost, bolečino,
Vreznine v srcu, grenko zgodovino.
A vendar nisi pustil, da zakrije
Kakšen teman oblak, kar v tebi sije.

Nasmeh kot bi posijalo sonce. Cez Balkan na drugo stran.

Tomaž Mahkovic

1. Odhod

Nekaj po polnočnem zvonjenju je Ljubljana pusta in prazna čemela v svoji, s črnobo odeti kotlini. Bilo je že precej hladno in dan vseh svetih, midva z Ivanom pa sva razgreta od pričakovanja spremljala škripajoče in klopotajoče zaustavljanje polpraznega vlaka, ki naju bo vsak čas požrl v svoj topel drob in naju odpeljal preko zaspane domače pokrajine v (še) neznanu. Po skoraj neopaznem obisku slovenskih in hrvaških carinikov, je v najin kupe, enako neopazno vstopilo tudi volhko megleno jutro in v okenski šipi so odbleski bežečih dreves in majhnih zagorskih hiš zamenjali prejšnje odsvite mestnih in vaških luči. Mlad madžarski carinik v zeleni zlikani uniformi in s škatlo, podobno škatli čistilca čevljev, obešeno preko ramen, polno žigov, papirjev, pisal in bogsigavedi česa še, je neumno zijal, zdaj v drob moje odprte naramne torbe, zdaj v moja premikajoča se usta, ki so mu skrbno naštevala njeno vsebino: »Nekaj osebnih stvari: zobna ščetka, ščipalec za nohte, zobna pasta. Tu imam par sendvičev, tukajle pa ...!« in že je z nasmehom na ustih zamahnil z vnic obrnjeno roko, kot bi odganjal muho ali nepomembno misel, preden je izginil iz kupeja v spremstvu Ivanovega prikritega smeha: »Si pa dober!« se mi je smejal, »Kar po domače, hahahha!« Takrat sem se šele zavedel, čemu takšen začuden in dobrohoten pogled mladega carinika. Kajti presenečen nad njegovo zahtevo, da mi bo izvršil pregled prtljage, sem v nagli nameri, da mu čim bolj ustrezem, govoril kar slovensko. Skupaj z Ivanom sem se zakrohotal skozi okno vlaka v Gyekenyez, prvi madžarski kraj na poti. G. mi je ostal v spominu le še po tankem asfaltu na peronu, polnem izbuhlin - kot bi asfalt med polaganjem zavrel kot krop in sredi vrenja naenkrat, hipoma, na nek čuden nedoumljiv način otrdel z vrelnimi mehurčki na površini vred. Pot do Budimpešte je potekala prijetno in brez nevšečnosti, če odštejem to, da smo se namreč ustavili skoraj za vsakim zelnikom. Madžarska je lepa, čeprav bolj ravninska in močvirnata dežela, zato je tudi pogled iz vlaka enoličen. Proti centralnemu delu, kjer se gričevnato nagrbanči, je posejana z množtvom manjših in večjih jezerc. Na mnogoterih postajah se vidi le stare izmučene postajne zgradbe in v znamenju socializma zgrajeno okleščeno betonsko večstanovanjsko hišo ali blok in ob tem veliko zanikrne odvržene in odslužene krame. Očesu najprijetnejša je bila vožnja ob Blatnem jezeru. Zelo pravljlično: majhne počitniške in stanovanjske hišice raznoraznih barv in oblik se nizajo kot koralde okrog preko 50 km dolgega jezera,

obdanega z zelenilom raznolikega drevja. V Budimpešti sva malo pohajkovala, saj sva imele tri ure časa do odhoda vlaka za Bukarešto. Budimpešta je staro, kultivirano evropsko mesto, ki ima svoj čar in svoje mestno življenje, čeprav mu je bivši politični sistem pristrigel peruti in zbil nivo. (se nadaljuje)

Tik pred zoro je *noč najtemnejša*,
pravi stara turška modrost. Kdaj
mi bo svitnilo? V tej temi ne, se zdi.
Danes, ki je vsak dan? Danes sem podoben
lenivcu v *slow motion* posnetku.

Da bi imel ves čas okrog sebe ljudi,
ki vsaj podobno, če že ne enako razmišljajo,
bi moral za nedoločen čas
zaustaviti svojo rast, vendar; *ne*
dajemo z ognja nekuhane hrane.

Četudi včasih *zakurimo*, *da bi lahko gasili*,
dostikrat zakuhamo tudi kaj nenevarnega.
Utelesenemu človeku je težko, če ne ne-
mogoče, doumeti brezpogojno ljubezen
ali karkoli drugega brezpogojnega.

Telo samo po sebi pogojuje pogoje in je
pogojeno.

Ko se raztelesim – mogoče.

Mogoče
pa tudi ne ...

da je noč, tik pred zoro ...

Lebdeči svet – *minljivi svet* – *nesvet*.

Sona Jobarteh svojo glasbo kleklja,
pravi Patricija nekega večera, ko sam
pomislim: *tudi vegani se žro med sabo.*
Zreva v monitor, ki zamenjuje ekran.

Dekle na moškem WC-ju objema školjko.
Temina noči: vijolična + indigo. Blisk.
Iz pajčevine zgodovine **Patrička**: *Ostani*
tiho na mojih ustih. Molčiva. Ostanem.

Zatem vstanem, Homo laptopicus, in grem
scat. Mema (sistem kulturnih in podobnih
vrednot) me kljuva v zatilje. Otresam si ud.
Ustvarjanje prostora v prostoru časovnih zank.

∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

Lebdeči svet – *minljivi svet* – *nesvet.*
Vsak strok še ne pridela strokovnjaka.

∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

Imitatio. Ščepereč vrabec, vrešče kaže
sonožke zavaljeni mački za šipo, da ji
oči skačejo iz jamic, a se dela *kao ništa*
nije bilo in glumi gljivu i pravi se glup/a.

Za avionom med mrežaste oblake zapluje
čaplja čapljasta. Na šipi okna rosa srka
izjave radia: *Manjkalo mu ni ničesar, razen*
topline in pozornosti. U, jebenti! *Slabi časi.*

Slabi časi so dobri časi za močne. Pajade.
Sem oblak drobcev nečesa napaberkovanega,
a znanstvenike še vedno zanima, kdaj je
neživa narava oživela, a vse še kar živi dalje.

Le privezani imajo dobre zveze. Kaj neda!
Vedno sem na neki mikroskopski ravni,
ne glede na to, kako velik se sebi zdim.
Pogled mi pritegujejo sence in odsevi.

Luna visi v praznini gagatne noči. Spenjeno
morje. Štropot kapelj. Greva vsaksebi, sešita
z ljubeznijo v siamska dvojčka. Takšna sva.
Sedaj. Odsev preteklosti. Senca v prihodnosti.

Lebdeči svet – minljivi svet – nesvet.

In midva.

jaz in ti

sva v isti luni-

ni

me-

ni

ki-

lom- (i)

eter

nara/zen

a z/dru- (*gimi*)*(pora)* žena

Na mirno jezersko gladino
pišem z leskovo šibo spomine
in prebiram palimpseste
dežja.

V nakupovalni košarici
so banane in trajno mleko
v tetrapaku, za katerega ne vem
kdo ga bo pil (še mačka ga noče),
a bojda mora biti pri hiši, podobno,
kot že prej omenjeni hišni ljubimec,
lončnica in pralni stroj.
Nesmiselno je
iskati smisel
v njem
še maščob ni..

Vse za dobrobit ljudi

Tomaž Mahkovic

Je modro ugotovil rdeči Mao Cetung,
da so vrabci nadloga, ki uničuje posevke
in posledično ustvarja lakoto,
zato jih je dal vse pobiti.

In to je bilo dobro.

Dobro, za vse vrste mrgolazni in žuželk,
ki so pričele po vzoru starih Rimljanov
z orgiastičnim razmnoževanjem
invazijsko prekrivati deželo.

In to je bilo dobro.

Dobro, za fabrike fitofarmaceutskih sredstev
s katerimi je dal Mao uničiti tudi te,
nadvse škodljive notranje sovražnike
ljudstva in državne ureditve.

In to je bilo dobro.

Dobro, za nežna ušesa politikov
in podobnih samoniklih vrst Homo Sapiensa,
saj jim ni bilo treba več poslušati
motečega brenčanja insektov,
ki tako rado zmoti aplavdiranja vreden govor,
kot je ta o vplivu politike
na opráševalce v sadovnjakih.
Opráševalce, ki jih seveda ni bilo več,
saj so skupaj z vsemi drugimi nadlogami
poginile tudi divje in domače čebele.

In to je bilo dobro.

Dobro, za vse. Po zaslugi modrega državnika,
se je namreč nepričakovano odprlo
na milijone edinstvenih delovnih mest.
Iskalcev in nabiralcev peloda ter opráševalcev
jablan ter drugega sadnega drevja.
Le čebelarstvo in medicinarstvo
sta iznenada usahnila.

In to je bilo dobro.

Dobro za moralo neukega delavskega ljudstva.
Kajti za blagostanje se je treba potruditi
in vestno, pošteno, zvesto in zavzeto delati.
Delo namreč krepi duha, zato je bolje,
da teče znoj namesto medu
in kri namesto mleka.

Potrpeti je treba!

Vse za dobrobit ljudi.

Bog pomagaj

Tomaž Mahkovic

Ko si prostovoljec, ki pomaga živim bitjem,
se moraš na klic pomoči odzvati takoj.

In tudi brez klica

moraš biti

s srcem pri stvari.

Mi, iz Društva, prostoživečim,

nikogaršnjim ljudem

pomagamo tako, da jih polovimo,

odpeljemo na kliniko ali pristojno

zavetišče za zapuščene,

kjer jih oskrbimo in steriliziramo

oziroma kastriramo,

nato pa jih vrnemo v okolje

– tja, kjer smo jih našli.

Bog (nam) pomagaj.

Če bomo pravočasno

poskrbeli za brezdomce,

jih bo na cesti manj.

In nas morebiti več.

Običaj(no)

Tomaž Mahkovic

Gostilna je bila stara.
Vanjo smo običajno zahajali mladi.
Nudila nam je pohane piške,
domače vino in redne pretepe.

Tam je čas tekel drugače kot običajno.
Po svoje, a vendar po naše.

Tudi prostor ni bil povsem običajen.
Krčil se je in širil hkrati.
Utesnjeval je in osvobajal.

Tam sem dozoreval.
Kot sadež
                    padal,
se obtolčen pobiral;
                    gnil;

se celil,
se objedal –
                    se žrl.

Se žrl
do peščevja,
do pešk jaza,
jih pogoltnil.
In vzklike so vame,
v ta sem.

V ta star sem
v katerem se dogajajo mladi.
Tu čas teče drugače.
Običajno
skupaj s prostorom.

Pretres

Tomaž Mahkovic

V rezini rosnega jutra,
zavit v šlafrok – podaljšek postelje,
sedim na balkonu srkajoč kavo.
Vrabcı ravnokar uvajajo čivkarije,
golobom na slemenu pa se še niti gruliti ne ljubi,
kipoliko čeme, kot sedeče bude.
Osamljen žvrgolinček
zdrsne proti tlom,
ko da je padel s strehe.

Lastovka se neslišno katapultira
v akvarel oblakov
in tam zacvrči mir.
Mir, mir, mir.
Takrat pa
nek pridnež
zakurbła kosilnico.
Vesolje se zdrzne,
da padem iz globin stvarnosti
v fikcijo bivanja.

Slovar narečnih besed

Tomaž Mahkovic

abfal – *savinjsko škart*

abdekati – *savinjsko zaščititi s čim abdekanje*

ajfrati – *savinjsko gojiti ljubosumje ajfržen ljubosumen (biti) ajfruc ajfržnik*

ajfržnež ajfržnica ajnfruka ajfranje

ajmoht(c) – *savinjsko obara*

ajnfoh – *savinjsko preprosto, enostavno*

ajnpren – *savinjsko podmet, prežganje [a jnp'ren] / ajnpren župa prežgana juha, prežganka*

ajnríkati – *savinjsko oditi k vojakom*

ajnšpaniger – *savinjsko enovprežni voz*

alfa – *spodnjesavinjsko velik pločevinast prekucni kotel s kuriščem za kuhanje krme za prašiče*

am – *spodnjesavinjsko mar, skrb, ukvarjanje s čim, briga (v) am (si) vzeti skrben biti, biti v mar*

ančka – *kokoš pritlikave pasme*

arati – *štajersko goliti prašiča aranje goljenje (prašiča)*

arnica – [arn'ca] *lesena kad za goljenje prašiča*

ašnpehar – *štajersko pepelnik*

avfpigerati – *poditi, preganjati; gor metati avfpigerati se gnati se (za čim)*

bandura – *spodnjesavinjsko delovno oblačilo iz enega kosa; kombinezon*

barabuh – *spodnjesavinjsko baraba, barabin barabuha ženska oblika barabuh*

barabula – *spodnjesavinjsko baraba našajoč se na žensko*

barabun – *spodnjesavinjsko baraba, barabin*

barati – *štajersko s kropom goliti (prašiča, kokoš) baranje goljenje (prašiča) s kropom*

batrno – *spodnjesavinjsko koristno, dobro*

bavtara – *spodnjesavinjsko kos blaga pri kratkih moških hlačah, ki se spredaj odpenja / v novešem času razporek*

bavžek – *spodnjesavinjsko trebušček*

befel – *štajersko ukaz*

bencinkelnar – *spodnjesavinjsko delavec na bencinski črpalki*

beštantajl – *spodnjesavinjsko rezervni del / menjava*

bistahar – *spodnjesavinjsko ukaz konju, da gre v levo*

bumbanje – *spodnjesavinjsko tolčenje / pretepanje bumbati tolči bumbati se tolči se, pretepati se*

bumbar – *spodnjesavinjsko neumnež bumbarka bumbara bumbarela neumnica*

buntrast – *spodnjesavinjsko netakten / počasen buntrež netaktnež / počasnež*

buntrica buntrela *netaktna ženska / počasna ženska buntravost netaktnost / počasnost*

buš – *spodnjesavinjsko netakten, omejen, neumen človek buša ženska oblika od buš / (suha) krava bušela ženska oblika od buš bušast neumen, netakten*

buš(č)ek – *savinjsko otroško trebuh, trebušček*

- buši** – savinjsko otroško *trebuh, trebušček*
- buta** – savinjsko *neumna, nespametna ženska*
- bužav** – spodnjesavinjsko [bužu] *slab / slabo razvit /omejen*
- cagav** – spodnjesavinjsko [cagu] *neodločen, malodušen* **cagavec** [caguc] *neodločnej* **cagavka** [caguka] *neodločna ženska*
- cagavost** *neodločnost*
- cavovje** – spodnjesavinjsko *orodje*
- cibek** – spodnjesavinjsko *majhna žival, piščanček, živalca / majhen otrok, otroček*
- cigunca** – spodnjesavinjsko *navadno množinsko* **cigunce** *ciglarna; opekarna*
- cigu** *opeka*
- cimpercon** – spodnjesavinjsko *šaljivo poper*
- cink** – spodnjesavinjsko *cinik na juhi, vinu*
- cokl** – spodnjesavinjsko *fasadni podzidek*
- coknpok** – spodnjesavinjsko *prtljaga*
- cota** – spodnjesavinjsko *cunja*
- cotelj / cotl** – spodnjesavinjsko *razcapanec*
- cug** – spodnjesavinjsko *poteg* **cugniti** *potegniti zlasti pijačo /* **cuganje** *pitje /* **cug** (**buča**) – *vrsta buče s katero so vlekli vino iz soda; grlata buča, jurgeta, vodnjača* *Lagenaria siceraria*
- cugelj** – spodnjesavinjsko *veriga za vezanje živine k jaslim*
- cugžaga** – spodnjesavinjsko *ročna žaga, amerikanka*
- cukrpekar** – spodnjesavinjsko *slasčičar*
- curik / curuk** – spodnjesavinjsko *nazaj / ukaz konju, da gre nazaj*
- cvikati** – spodnjesavinjsko *bati se*
- cvikerji** – spodnjesavinjsko *očala*
- čelešnik** – spodnjesavinjsko *zapeček*
- čepur** – spodnjesavinjsko *oselnik*
- črešja** – spodnjesavinjsko *česnja*
- čunek** – spodnjesavinjsko *prašič(ek) otroško* **čunka** *svinj(ic)a; otroško*
- dec** – spodnjesavinjsko *dedec, moški / (zakonski) mož*
- ded** – spodnjesavinjsko *dedec, moški / (zakonski) mož*
- dija / dijo** – spodnjesavinjsko *ukaz konju, da gre naprej*
- dile** – spodnjesavinjsko *podstrešje*
- duršlak** – spodnjesavinjsko *večje cedilo*
- falš** – spodnjesavinjsko *nepravi, nepristen*
- fangelj** – spodnjesavinjsko *zidarska zajemalka*
- flanca** – spodnjesavinjsko *sadika* **flancati** *saditi, presajati / prazno govorčiti, čvekati* **flancanje** *presajanje / prazno govorjenje, besedičenje*
- flankirati** – *pohajati, pohajkovati, postopati* **flankiranje** *pohajkovanje, postopanje*
- flinta** – spodnjesavinjsko *puška*
- floh** – spodnjesavinjsko *na hrbet; vnic*
- fokselj** – spodnjesavinjsko *humorist, šaljivec*
- fosten** – spodnjesavinjsko [fost'n] *ploh*
- fovš** – štajersko *zavisten* **fovšija** *zavist*
- fratati** – spodnjesavinjsko *ponesrečiti, spodleteti*
- frdirba** – *pokvarjena stvar, frdirban* *pokvarjen* **frdirbati** *pokvariti*
- frecencl** – spodnjesavinjsko *ruta*
- frenten** – spodnjesavinjsko *pripraven, priročen, uren* **frentnost** *pripravnost, priročnost, urnost*
- frjuks** – spodnjesavinjsko *pohajkovanje, potepanje*

frokanje – spodnjesavinjsko razmetavanje (dobrin), (brezglavo) zapravljanje (denarja) **frokati** razmetavati, zapravlžati (denar) **frokavec** [frokuc] zapravlživec **frokavka** [frokuka] zapravlživka **fufnik** – spodnjesavinjsko [fufn'k] zadnjična odprtina; sfinkter **fuliti** – spodnjesavinjsko pihati, zlasti veter / hitro kaj ukrasti **fuljenje** pihanje (vetra) / **fuliti se** potuhniti se / prihuljeno se smukati **fura** – savinjsko vožnja **furati** voziti **furanje** voženje **furman** voznik (konjske vprege) **furež** – štajersko koline **gajst** – spodnjesavinjsko pekoča hrana / pekoči (mentolovi) bonboni; **gajsten** pekoč **gajsten cukar** pekoč (mentolov) bombon **gajžla** – spodnjesavinjsko bič z (dolгим) lesenim ročajem **gajžlati** bičati / **gajžlati se** tepsti, pretepati se **gambela** – spodnjesavinjsko noga **gavnar** – spodnjesavinjsko nepridiprav, falot, razboritež / prevarant **gir** – spodnjesavinjsko vilice za lovljenje rib, ostve [gé:r] **hiša** – spodnjesavinjsko glavni stanovanjski prostor v kmečki hiši; dnevna soba **hišca** – spodnjesavinjsko manjši prostor pod stopniščem, shramba **hod** – spodnjesavinjsko ukaz konju, da gre desno **hokn** – spodnjesavinjsko zidarska gladilka **hovdre** – spodnjesavinjsko nespreten, neiznajdljiv človek **hovdrela ženska oblika** od hovdre

humi – spodnjesavinjsko ukaz živini: stopi vstran **ibunge** – spodnjesavinjsko vaje / nepotrebna opravila **ica** – spodnjesavinjsko vročina **icast icav** [icu] vroč **icig (biti)** vroč (biti), tak, ki ga ne zebe, vročekrven, nezmrzljiv **jakec** – spodnjesavinjsko petelin pritlikave pasme kokoši **japka** – spodnjesavinjsko jablana / jabolko **joh** – spodnjesavinjsko južni veter, jug **kaduje** – spodnjesavinjsko lesena kad za goljenje prašiča **kampeljč** – spodnjesavinjsko viseča stvar, navadno vrv; bingelj / **moški ud šalji-vo** / sposoben, domiselni človek, navadno moški **kapuziti se** – spodnjesavinjsko prerekati se, dražiti se, bezati se **kapuzenje** prerekanje, draženje, bezanje **kapuzar** prepirljivec **kastrola** – spodnjesavinjsko kozica, posoda **katuravec** – gornjesavinjsko [katuruc] borovničev liker, borovničevac **keber** – spodnjesavinjsko [keb'ɾ] majski hročč **kebrč** – spodnjesavinjsko pomanjševalnica za majskega hročča / mlada mikavna ženska; kebrček **klafeta** – spodnjesavinjsko ponošen, neugleden, brezoblični klobuk **klamfa** – spodnjesavinjsko glej klanfa **klanfa** – spodnjesavinjsko železna priprava, zlasti za začasno spenjanje lesenih delov; penja, skoba **klanfati s penjo** spenjati dele skupaj / prazno govoriti **klanfanje** prazno govoričenje; laganje

klapovsati – *glej klopovsati*

klepe – *spodnjesavinjsko stol za klepanje; klepalnik / kdor prazno govoriči / usta takega človeka*

klopotarnica – *spodnjesavinjsko ropotarnica*

klopovsati – *spodnjesavinjsko pljuscati tekočino (v posodi zaradi tresenja, nagibanja) klopovsanje pljuskanje tekočine (v posodi)*

klump – *spodnjesavinjsko ničvredne stvari; ropotija klumparija ropotija klumpati kvariti*

klupovsati – *glej klopovsati*

kolm – *spodnjesavinjsko premog*

koln – *spodnjesavinjsko premog*

kožuhanje – *spodnjesavinjsko ličkanje, beljenje (koruze), kožuhati ličkati, beliti (koruzo) kožuhar kdor lička koruzo kožuharka ženska oblika od kožuhar kožuhninka – spodnjesavinjsko krovni listi, odstranjeni s koruznega storža; ličkanje, obeljek*

krafeljc – *spodnjesavinjsko krof krafeljček manjšalnica*

kraften – *spodnjesavinjsko močan [kr'ft'n] / mamljiv (kraftna baba – mamljiva ženska)*

krapč – [kr'pč] *žabji paglavec / majhen otrok šaljivo*

kripa – *spodnjesavinjsko zelo velik koš*

kripčnik – *spodnjesavinjsko srednje velik koš*

kripl – *štajersko pohabljenec, invlid*

krota – *spodnjesavinjsko krastača / nadležen otrok / nemaren, gnusen človek, navadno ženska krotec krotež moška oblika krote*

krúgla – *spodnjesavinjsko večja, navadno lončena posoda za vodo, vino / gleda kakor hudič iz krugle zelo grdo, jezno*

ku – *spodnjesavinjsko veznik ko*

kumern – *spodnjesavinjsko (bolezensko) suh, shujšan kumrnež suhec*

kušniti – *spodnjesavinjsko poljubiti*

kušovanje *poljubljanje*

lendle – *spodnjesavinjsko tukajle*

letam – *spodnjesavinjsko leta nazaj; pred leti; letoma*

likati – *spodnjesavinjsko kotaliti, valjati*

likati se *kotaliti se, valjati se*

loj – *spodnjesavinjsko zvit, navihan človek, zlasti moški*

lorbek – *spodnjesavinjsko okrogel, trd iztrebek; bobek*

lórber / lorbar – *spodnjesavinjsko lovor*

lovpa – *spodnjesavinjsko predprostor, veža*

luftati – *spodnjesavinjsko zračiti / karati, kregati (koga)*

luli-buli – *spodnjesavinjsko pootročen moški / nespretnež, nesposobnež*

lušt – *spodnjesavinjsko želja, poželenje po določeni hrani luštati luštanje*

mándi – *spodnjesavinjsko kunec, zajec; otroško / pri klicanju mandí, mandí / kot kletvica mandí te gleda*

mani – *spodnjesavinjsko kunec, zajec; otroško / pri klicanju mani, mani*

merkovca – *spodnjesavinjsko opica / komedijant*

metlič – *spodnjesavinjsko tanjša posvaljkana veja, zlasti brezova, za metle*

metličje – *spodnjesavinjsko tanke, komaj obrezane veje za pripravo metličev*

- mica-maca** navadno množinsko **mice-mace** – spodnjesavinjsko nepomembne besede, čveke, čvekarije
- molavsati** – spodnjesavinjsko (rahlo) drsati ob kaj, obdrsavati, guliti
- molavsanje**
- mrlizgati** – počasi, naveličano, izbirčno jesti **mrlizgavec** [mrlizguc] počasnež pri jedi
- mucelj** – spodnjesavinjsko ljubek, simpatičen človek, zlasti moški
- muhec** – spodnjesavinjsko prebrisan človek, zlasti moški
- mukniti** navadno z nikalnico – spodnjesavinjsko spregovoriti, reči
- muksniti** navadno z nikalnico – spodnjesavinjsko spregovoriti, reči
- mulavsati** – spodnjesavinjsko glej
- molavsati**
- murč** – spodnjesavinjsko črna žival; murček
- murka** – spodnjesavinjsko kumara
- mus** – spodnjesavinjsko nujno
- naflancati** – spodnjesavinjsko posaditi (veliko sadik) / nalagati, prevarati
- naflancan** presajen / nalagan, prevaran
- nagajžlati** – spodnjesavinjsko prebičati
- nastu / nastil** – spodnjesavinjsko stelja
- nudelj(c)** – spodnjesavinjsko rezanec
- nudlpret** – spodnjesavinjsko deska na kateri se valja testo za rezance
- obloja** – spodnjesavinjsko mešana krma za pitanje; obloda
- oha** – spodnjesavinjsko ukaz konju, da se zaustavi
- omolavsan** – spodnjesavinjsko obdrsan, odrsan, oguljen **omolavsati**; tudi
- omulavsan**
- omulavsan** – spodnjesavinjsko glej *omolavsan*
- pajs** – spodnjesavinjsko košček, ugriz
- paluženje** – spodnjesavinjsko goljenje (prašiča) **palužiti** goliti (prašiča)
- pejsa** – spodnjesavinjsko pesa
- petlati** – spodnjesavinjsko beračiti
- petlanje** beračenje **petlar** berač **petlarka**
- petlavka** **petlačka** beračica
- pimpek** – spodnjesavinjsko spolni ud otroško
- pimpelj** – spodnjesavinjsko spolni ud otroško
- pimpeljdragonar** – savinjsko šaljivo (stoječ) spolni ud
- pipč** – spodnjesavinjsko pipec
- platfon** – spodnjesavinjsko strop
- pofuliti** – spodnjesavinjsko ukrasti
- pok** – spodnjesavinjsko kozel
- polikan** – spodnjesavinjsko povaljan
- polikati se** spodnjesavinjsko zakotaliti se, povaljati se
- pomink / pomijek** – spodnjesavinjsko pomijnik
- poštircan** – spodnjesavinjsko urejen, **šik**
- poštircanje** **poštircanost** urejenost
- poštupati** – spodnjesavinjsko potresti, posipati
- potočiti** – gornjesavinjsko zakotaliti
- potuljen** – spodnjesavinjsko prihuljen
- potuljenost** **potuljenec** **potuljenka**
- pozre** – spodnjesavinjsko mlado dekle
- prajzper** – spodnjesavinjsko brusnica
- pratfon** – spodnjesavinjsko pekač; tudi
- protfan**
- pratror** – spodnjesavinjsko pečica pri štedilniku
- prč** – spodnjesavinjsko kozel

- prelast** – *spodnjesavinjsko sveža trava za žival*
- preprast** – *gornjesavinjsko nespameten, neumen*
- pritskavec** – *spodnjesavinjsko [prtiskuc] vino iz raznega sadja: samorodnih trt, jabolk in (včasih tudi) hrušk*
- protfan** – *spodnjesavinjsko pekač; pratfon*
- pruka** – *spodnjesavinjsko (cerkvena) klop*
- puklzoh** – *spodnjesavinjsko nahrbtna prtljaga / nahrbtnik*
- puklcok** – *glej puklzoh*
- púnčoh** – *navadno množinsko – spodnjesavinjsko visok čevelj z vezalkami*
- pupč** – *spodnjesavinjsko pupek / majhen otrok šaljivo*
- purflati** – *karati, kregati (koga)*
- rajž** – *savinjsko riž*
- rangla** – *spodnjesavinjsko ponev*
- razcotan** – *spodnjesavinjsko raztrgan / pretepen*
- razsohe** – *spodnjesavinjsko lesene (trirogeljne) vile*
- razkajfati se** – *spodnjesavinjsko razjeziti se*
- rigelj** – *spodnjesavinjsko zatrep, zasun*
- rija** – *spodnjesavinjsko pokrovka; rena*
- salamur(j)a** – *spodnjesavinjsko razsolica, kvaša*
- scagan** – *spodnjesavinjsko obupan scaganec obupanec scaganka obupanka scaganost obupanost*
- sciran** – *spodnjesavinjsko izžet (od vročine) sciranost izžetost*
- sešrotan** – *spodnjesavinjsko zmlet (žito) v otrobe / pretepen lizmučen, izžet*
- sims** – *spodnjesavinjsko ozek prečni okrasni pomol pod streho, med steno in kapjo, okrajek, venec*
- sklumpan** – *spodnjesavinjsko pokvarjen*
- speh** – *spodnjesavinjsko naglica*
- speš** – *spodnjesavinjsko priročnost, priprav(lje)nost spešen nagel, priročen spešnost naglost, priročnost spešnež nagel, priročen človek spešnica ženska oblika od spešnež*
- šefla** – *spodnjesavinjsko zajemalka*
- šetka** – *spodnjesavinjsko ploščat (bezgov) pakobul*
- šisa** – *driska, sračka, diareja / fekalije / nadležen človek, zlasti otrok (v nagovoru: šisa šisasta)*
- škalika / škarlika** – *spodnjesavinjsko iver navadno kadar se zasadi v kožo*
- škredl** – *izbirčnež (pri jedi), ki ne je vsega škredla škredlast izbirčen*
- špampet** – *spodnjesavinjsko postelja*
- špot** – *spodnjesavinjsko obreganje, prepir / posmehovanje špotati se posmehovati se špotanje posmehovanje špotavec [špotuc] posmehljivec, (ne)privoščljivec špotovka [špotuka]*
- šranga** – *spodnjesavinjsko pregrada poti z namenom, da ženin plača vaškim fantom odkupnino za nevesto, balo*
- šrangati šranganje šrangar**
- šrekl** – *majhno, iz žice narejeno strelivo za fračo v obliki črke U, ki se zapiči v tarčo*
- šrot** – *spodnjesavinjsko otrobi šrotati mleti otrobe šrotanje mletje otrobov*
- štajnsca** – *spodnjesavinjsko pletilka*
- štandor** – *spodnjesavinjsko vrsta stropa iz lesenih tramov, trsja in ometa*
- štanga** – *spodnjesavinjsko želez-*

na palica, drog / kovinski drog za delanje lukenj v zemljo / oje / štan-gar *moški, ki s štango dela luknje za ustavljanje hmeljev*
štiblc – *spodnjesavinjsko manjša sobica, kamra, ispa*
štok – *spodnjesavinjsko podboje vrat / koruzni storž / šaljivo spolni ud*
štokrl(e) – *spodnjesavinjsko lesen štirinožni stol brez naslonjala*
štrajfati – *spodnjesavinjsko čistiti (hmelj); odstranjevati odvečne poganj-ke pri hmelju, preostale pa navijati na hmeljevko ali vrvico* **štrajfanje štrajfar štrajfarka štrajfarica**
štranga – *spodnjesavinjsko vrv za vpreženje živali k vozu; zaprežnica*
štrozak – *spodnjesavinjsko blazina, navadno napolnjena z ličkanjem; lubnica*
štupa – *spodnjesavinjsko prah, prašek, / v novejšem času umetno gnojilo* **štupati štupanje**
šubler – *savinjsko pomično merilo*
šufeca *navadno množinsko šufece* – *spodnjesavinjsko kos blaga za ovijanje stopala; obujek; obujka, obujke, obujki*
šufejca – *spodnjesavinjsko glej šufeca*
šuhtati – *spodnjesavinjsko hujskati;*
šuntati šuntanje šuhtavec šuhtavka
šus – *izstrelitev krogle / ocena enka v šoli / nepremišljen, neuglajen človek* **šusa** *nepremišljena ženska*
švapel *navadno množinsko švapli* – *spodnjesavinjsko čevelj (čevlji)*
tabrh – *spodnjesavinjsko dnina,*
tabrhar dninar, tabrharka dninarica
tajht – *spodnjesavinjsko večja kotanja z vodo, ribnik*

tolkovec – *spodnjesavinjsko [toukuc] jabolčno vino, jabolčnik*
tomažek – *zelena žaba (Pelophylax kl. esculentus, prej Rana kl. esculenta)*
tónf – *spodnjesavinjsko tolmun*
traglav – *savinjsko [traglu] utrujen (zaradi vročine), len, izžet, traglavec [tragluc] izmučen človek* **traglavka [tragluka]**
trapelj – *spodnjesavinjsko neumnež*
traplja neumnica
treska – *spodnjesavinjsko trska, iver*
trikel – *spodnjesavinjsko kratek drog pri vozu, plugu, na katerega se pripneta vprežni vrvi; mala prečka; mala vaga*
trotelj – *spodnjesavinjsko neumnež*
trotela trotl(j)a ženska oblika trotl(j) ast neumen
tumelj – *spodnjesavinjsko rahlo omejen človek, navadno moški* **tumlja ženska oblika od tumelj tumljast omejen**
tumpelj – *spodnjesavinjsko glej tumelj*
tumplja tumpljast
turšca / turšica – *spodnjesavinjsko koruza* **turščen** *koruzen*
tuta – *spodnjesavinjsko rahlo omejena ženska* **tutka** *pomanjševalnica od tuta*
tutek *moška oblika tute*
uč – *spodnjesavinjsko oko*
un – *spodnjesavinjsko on* **una** *ona*
une – *spodnjesavinjsko neimenovana oseba; one* **unegast čuden, nepoimljiv unela** *ženska oblika oneta* **unegati** *početi kaj neupovedljivega, onegaviti / seksati, prešuštvovati, uneganje* **brkljanje, delanje česa nepomembnega / spolno udejstvovanje**
veš – *spodnjesavinjsko perilo*

- vešmašina** – spodnjesavinjsko pralni stroj
- vinteote** – spodnjesavinjsko (dati; pokazati) kazen, kaznovati
- vnetnica** – spodnjesavinjsko rastlina z ostro nazobčanimi listi in rumenimi ali belimi cveti v koških, *Tanacetum*; vratič
- vohle** – spodnjesavinjsko [v'hle] tako nadležen človek, da bi ga najraje (z)uhljali
- vrápč** – spodnjesavinjsko vrabec
- zaškalti se** – spodnjesavinjsko zabosti si iver v kožo
- zizntregar** – spodnjesavinjsko modrček, nedrc
- zlabrček** navadno množinsko **zlabrčki** – spodnjesavinjsko sadež brusnice; brusnica
- žlak** – ozka reža, rana, ureznina / globel / drča za spravilo lesa
- žagred** – spodnjesavinjsko **žagrad**, zakristija
- žehta** – spodnjesavinjsko pranje (perila)
- žehtanje** pranje **žehtati** prati
- žehtar** – spodnjesavinjsko golida za molžo krav
- žgank** – spodnjesavinjsko cmok v grlu / navadno množinsko **žganki žganec**, **žganci**
- žlajf** – spodnjesavinjsko zavora pri vozu
- žlajfati žlajfanje žlajfar** – spodnjesavinjsko kdor vrtil ročico zavore, zavirač
- žlavsa / žlause** – spodnjesavinjsko plundra, brljuzga
- žmaht** – spodnjesavinjsko okusnost zlasti za vino, prijetnost, plemenitost **žmahtnost** okusnost, prijetnost, plemenitost
- žmoht** – spodnjesavinjsko glej **žmaht žmohtnost**
- žmukelj** – spodnjesavinjsko kepa sluzi / neugledna torba, cula
- žmula** – spodnjesavinjsko nabuhlina, mrda **žmulast** ki dela žmule, se zmrduje, **žmuliti** zmrdovali **žmulavec** [žmuluc] zmrdovalec **žmulavka** [žmuluka]
- žnabl(j)a** navadno množinsko **žnabl(j)e** – spodnjesavinjsko ustnica **žnabu** moška oblika **žnabelj** navadno množinsko **žnablji** moška oblika **žnabeljc žnabjica žnabljast** z velikimi polnimi ustnicami **žnabljež** kdor ima take ustnice **žnabljevka** [žnabluka] **žnabljarka ženska** oblika od **žnabljež**
- žnoder** – spodnjesavinjsko glej **žnudrle žnodrav** itd.
- žnudrle** – spodnjesavinjsko smrkelj zlasti viseč **žnudra ženska** oblika **žnudrav** [žnudru] smrkav **žnudrast** smrkav **žnudravec** [žnudruc] smrkavec **žnudravka** [žnudruka] smkava deklica, smrkelja

Ke kojoni*

Zlata Cergolj

Zelo sovražim potovanje z mestnim avtobusom, a včasih sem primorana uporabljati tudi to prevozno sredstvo. Še posebej ob slabem vremenu, ko v centru ne dobiš enega samega praznega plačljivega mesta na nobeni »zoni«: ne na modri, ne rumeni in ne na rdeči, ki je najdražja. Zavedajoč se problema, sem avto že zjutraj parkirala izven mesta in se v mesto odpeljala z mestnim avtobusom. S slednjim sem se zvečer morala tudi vrniti spet tja, kamor sem parkirala avtomobil. Zvečer, po narnem delavniku, bil je namreč čas božičnih praznikov in to je čas, ko gospoda od tebe pričakuje, da ji boš do *najmožnejšega* sijaja *spucal* še strešno kritino, sem komaj prisopihala na avtobusno postajo, utrujena in mokra. Dež je ravno prav rosil, da se nisem mogla odločiti, naj imam dežnik odprt ali zaprt. Otovorjena z darili, ki jih ob božiču v zahvalo celoletnemu trudu izkazujejo gospe z znanim *panetonom* in penečim se vinom, ki je po navadi najcenejši *prosecco frizzante*, po katerem te boli glava še cel teden po božiču, sem se stisnila pod nadstrešek bara, ki stoji nasproti avtobusne postaje. V vrečko mi je gospa naložila še en *kotekino* (svinjska krača) in vrečko leče, da mi bodo v novem letu €vri kar sami padali v denarnico, je rekla. Vse je postalo kar precej težko, zraven vsega, pa sem imela še torbo z delovno uniformo, copate, prazne škatle od jajc in ne vem kaj še vse. Osebno torbico, mi bi rekli *boršeto*, sem si neprestano potiskala na ramo, a tam ni hotela ostati, vedno je drsela in me motila. V upanju, da se bo avtobus kmalu prikazal, sem zložila in v torbo pospravila še dežnik. Pred mano je stal mladenič, očitno je tudi on čakal na prihod avtobusa. Levo roko je imel potisnjeno v žep črne usnjene jakne, na kateri je bilo nešteto zaponk, svetlih gumbov in kar precej umazanije. V desni roki je vrtel telefon, kot to počne že skoraj vsak, ne glede, ali je star ali mlad, na ulici, v trgovini, na avtobusu in na sploh povsod. (To je po moje bolezen današnje dobe.) Fant je po telefonu neprestano tipkal in tipkal in vse počel le z eno roko, kajti levico je še vedno tiščal v žepu. Ni se oziral na nobenega mimoidočega, če ga je kateri po nesreči sunil, kajti gospodič je stal nepremično ves čas na enem mestu, sploh se ni premaknil. Tudi dež, ki je vztrajno rosil, ga ni motil. Kar precej skodrani in dolgi lasje, zdaj že mokri, so mu zakrivali obraz in spraševala sem se, kako hudiča lahko sploh kaj vidi - bila je namreč že tema in ulična svetilka je v oblačnem in deževnem vremenu precej medla. Končno je pripeljal avtobus, dala sem prednost mladini, jaz pa sem otovorjena kot istrski osel stopila na avtobus zadnja, v avtomat potisnila vozovnico, da jo je le ta preščipnil in se počasi majaje pomaknila proti sredini. Iskala sem namreč prostor,

kjer bi s svojim tovorom bila potnikom čim manj v napoto. Avtobus je bil nabito poln, sedeži polni mladine, tudi sedeži z oznako za invalide, stojišča polna starejših, starih in tudi takih s palico, ki so komaj lovili ravnotežje. Uspelo mi je priti do sredine avtobusa, do mesta, ki ga po potrebi uporabljajo osebe na invalidskih vozičkih in pa mamice z otroškimi vozički. Pred seboj sem uzrla mladeniča, istega, ki je na postaji čakal tako kot jaz. Še vedno je tipkal po telefonu in nepremično buljil vanj, ne meneč se za ljudi, ki so se ga ogibali, ko so morali izstopiti, ali se samo pomakniti bliže vratom. Z levo roko se je oprijemal aluminijaste prečke in lovil ravnotežje, pomikajoč zadnjico zdaj v levo zdaj v desno. Ko sem se mu približala, sem ga vljudno ogovorila: »*Mi scusi, per favore, mi permette di mettermi in angolo, li a parte!* oprostite, prosim, mi dovolite, da se pomaknem v vogal,« ga vljudno povprašam in z gesto pokažem na prostor v kotu. Mladenič me ni niti pogledal, njegov odgovor pa sem jasno slišala: »*Che coglion!*!Kakšna jajca!«Vendar mi je kljub 'prijaznemu' odgovoru dovolil, da sem se kot vidra utegnila spraviti v kot. Nesreča nikoli ne počiva, tako se mi je vrečka, ki sem jo komaj odložila v kot in si malenkost oddahnila od teže, nekoliko sesedla, pa se je njena vsebina skotalila po avtobusu. Si lahko mislite, kako mi je bilo nerodno, ko sem pobirala paneton in steklenico, ki se je kotalila, zdaj k meni zdaj proč od mene in na vsakem ovinku ubrala drugo smer. »*Mi scusi, mi permette!* Oprostite, mi dovolite!« sem ponovno zaprosila vztrajnega telefonista pred mano, »*per favore si sposti un po!*se lahko malce premaknete,« ga še enkrat vljudno zaprosim. Medtem ko so ostali skupaj z mano lovili peneče vino, naj vam povem, da sem bila kar precej zaskrbljena, da ne bi slučajno kotaljenje povzročilo eksplozije, je mladenič brezskrbno tipkal naprej, le dve besedi je izustil pri vsem tem direndaju: »*Che coglion!*« Ko sem končno v vrečko potisnila steklenico, sem se pričela zahvaljevati za pomoč vsem naokoli. Ljudje so kimali, se rahlo nasmihali, vendar nihče ni rekel niti besedice, razen mojega soseda telefonista. »*Ma ke kojoni* (tržaško)!« je bilo razločno slišati. Skoraj bi spregleda postajo, na kateri sem morala izstopiti. Mladenič je še vedno stal na istem mestu, ne meneč se, katera postaja se mu približuje, in bilo mi je jasno, da nima namena izstopiti, zato sem ga, seveda vljudno, opozorila: »*Mi scusi, io devo scendere la prossima, mi permette?*! Oprostite, izstopiti moram na naslednji, mi dovoilite?« Dobila sem, zdaj že znani odgovor: »*Ma ke kojoni!*« Takrat pa je v meni zavrelo. Res da sem bila naveličana vlačjenja prtljage, za katero sem se pokesala, da jo nisem kar takoj vrgla v kontejner, saj *kotekina* pri vsej domači svinjini ne bo jedel nihče, peneče vino bo tako ali tako ostalo v kleti na polici in tudi leča mi ni in mi ne bo nikoli pričarala evrov, če se sama ne bom podvizala. Deževalo je močnejše, a kljub temu sem sklenila, da si ne bom delala težav še z iskanjem in odpiranjem dežnika. Sklenila pa sem nekaj in v nekaj sekundah naredila načrt, kaj bom s telefonistom pred mano, ki ni imel nobenega namena umakniti se. Na

levo ramo sem si oprtala torbico, dobro naravnala steklenico, v levico sem vzela torbo z delovno obleko, z desnico pa sem trdno prijela in dvignila torbo, v kateri je bila dobro nameščena steklenica. Premerila sem mladeniča, ki je brezbrizno še vedno stal k meni obrnjen in opravljal vedno isto delo. Avtobus je pričel zavirati, se ustavljati. Potniki so izstopali, jaz pa sem si poskušala utreti pot skozi gnečo do vrat. Moja desna roka je otovorjena z vso božično gracijo poromala tja, saj veste kam, po nesreči, se razume. Zgodilo se je v nekaj sekundah: mladenič je zaklel, telefon mu je padel na tla, on pa se je krčevito upognil in se z obema rokama prijel, saj veste, kam. Meni je uspelo vseeno pred tem izustiti opozorilo in za vsak slučaj, hinavsko opravičilo, na katerega fant ni bil pozoren: »*Atento ai coglioni/pazi na jajca!*« Urno sem skočila iz avtobusa, za seboj sem zaslišala verigo dolgih psovk, za katere do tistega dne še nisem nikoli prej slišala. Vem, kaj boste rekli, da se za starejšo gospo, ne spodobi tako obnašanje, a jaz vam povem, da se nisem prav nič pokesala, nasmejala pa sem se vsakokrat in se še, ko pomislim na tisti dan.

Pismo

Zlata Cergolj

Predno je odklenila glavna vrata svoje hiše, je imela vedno navado pokukati v poštni nabiralnik. Vsakokrat je upala, da bo poleg položnic prej ali slej naletela na vsaj skromen pozdrav izgubljenega otroka, njenega sina Boruta, ki je pred petimi leti odšel od doma. Z možem sta verjela in upala, da bo ostal doma, prevzel to majhno kmetijo ... Saj tudi, če jo ne bi obdeloval v tako velikem obsegu, kot sta to počela onadva od dneva, ko sta se vzela pa vse do danes. Razumela je, da se mladim ne spleča to garanje na tej pusti grudi, vendar sta želela, da bi sin ostal doma, čeravno sta mu omogočila, da se je izučil poklica. Hči, ki se je zelo mlada poročila v Italijo, na mejnem prehodu je namreč spoznala nekega obmejnega policista, rojenega na Sardiniji, je študij obesila na klin, zanosila, se poročila in preselila v Pescara. Tam je on namreč po poroki dobil dobro službo in lepo novo stanovanje. Čeravno nista bila ne vem kako navdušena nad hčerkino odločitvijo, sta jo sprejela, ker pač tako mora biti in ker je zdaj to njeno življenje. Otroci odrasejo in odidejo, sta si dopovedovala. Tudi zet se jima ni zdel napačen človek, bil je vedno prijazen, ustrezljiv in spoštljiv do vseh. Zato sta toliko bolj računala na sina, pa tudi zato, ker sta ga večkrat opazila v družbi dekleta po imenu Vera. Punca je imela pred seboj še nekaj let študija na univerzi, diplomo in seveda kasneje iskanje službe. Vendar njun Borut lahko še počaka, saj je še mlad. A kot pravi pregovor, človek obrača in Bog obrne - se je obrnilo na glavo prav vse, vsa pričakovanja, želje in načrti Borutovih staršev. Sin se jima je v resnici zdel že nekaj časa nekoliko odtujen, vihrov, domov iz službe je prihajal večkrat zelo pozno in tudi k maši na velikonočno nedeljo ni šel, kar materi ni bilo ravno po godu. Takoj naslednjo nedeljo sta ugotovila vzrok sinovega obnašanja. Zjutraj jima je namreč povedal, da bo na kosilo pripeljal dekle, da se bodo skupaj pogovorili o neki zadevi. Drugega ne oče in ne mati iz njega nista izvlekla. Mati se je s kosilom še posebej potrudila, počistila je po hiši in okoli nje, saj je vedela, da Vera ni samo iz premožne, bolj kot so bili sami, ampak tudi iz zelo urejene in čiste družine. Ko je odbil poldan in je imela gospodinja že skoraj vse pripravljeno, je kot vihar skozi vrata smeje se vstopil sin v spremstvu dekleta, ki ga ne ona in ne mož nista še nikdar videla. To ni bila Vera. Oba sta obstala kot vkovana, brez besed, razočarana in bridko presenečena. Dekle, ki je stalo na vratih, je nekaj zamomljalo v pozdrav, dvignilo roko v zrak in izustilo: »Čao!« To je bilo vse, kar je punca zmoгла storiti. Oblečena je bila v črno mini krilo, majico črne barve in jakno iz džinsa. Obuta v črne visoke škornje, ki so ji prekrivali celo kolena. Bila je pretirano naličena

in tudi njeni lasje neke čudne oker barve, se ne materi ne očetu niso zdeli v redu. Po ustih je prekladala zdaj levo zdaj desno žvečilni gumi, da se jima je od tega početja že pošteno gnusilo. Stali so tako nepremično vsi, v prostoru je bilo zaznati le dekletovo žvečenje, ko je sin Borut povlekel neznanko bliže materi in očetu ter jima jo predstavil: »Mama, oče, to je Ingrid, moja punca!« Za hip se je že zazdelo, da sta starša onemela, ko je iz očetovih ust kot strela butnilo v sina: »Kje si pobral to *kurbo*?« Samo to je očetu uspelo izustiti. Ob očetovih besedah se je Borut tako sunkovito zdrznil, ga srepo pogledal in zakričal: »To ni nobena kurba, to je pošteno, moderno deklo, ki si svoj kruh služi kot večina ostalih. Zaposlena je, živi v stanovanju v mestu in ti jo ne boš zmerjal z nobeno kurbo! Kaj si pa mislil, da ti bom pripeljal, deklo?!« Medtem ko sta se sin in oče prepirala, je deklo iz žepa potegnilo zavojček cigaret in si eno prižgala ter mirno opazovala vse in vlekla ter požirala dim in ga nato v gostih oblakih izpihovala v naelektreni zrak. Materi so po licih stekle debele solze, križala se je in sklepala roke ter nenehno kimala z glavo. »Borut, pomiri se, z očetom sva samo mislila, da boš pripeljal Vero, zato sva tako presenečena. Veš, moraš naju razumeti, smo pač preprosta delavska in kmečka družina, ki smo s trdim in poštenim delo ustvarila dom, ki sva ga želela prepustiti tebi,« je jokaje povzela mati. »Mati, hotel sem se pogovoriti ravno o tej stvari,« je z nekoliko nižjim glasom govoril sin, »ne nameravam ostati doma, z Ingrid imava načrte. Odpotovala bova v Nemčijo, tam ima ona strica, našel bo službo meni in njej, da si bova lahko kaj zaslužila in ustvarila družino. Tukaj v tej zajebani Jugoslaviji ne bom nikoli prišel do dobrega avtomobila, pa čeravno imam v podjetju odgovorno delo. Preveč garam za tisto borno plačo in nič si ne morem privoščiti!« je izbruhnilo iz Borutovih ust. Mati se je vsa tresočča se usedla na stol, bridko zajokala, oče pa je samo še ponovil svoje prepričanje: »S to kurbo si boš ustvaril samo težave in razočaranje!« Obrnil se je in odšel iz hiše. Takrat sta oče in mati zadnjič videla sina. To je bilo aprila pred petimi leti. V vsem tem času jima je sin poslal le nekaj kartic s pozdravi in voščilnice za novo leto ter okroglo obletnico poroke. Nikoli ni na kartici opazila njegovega naslova, vsakokrat je razglednica bila poslana iz drugega mesta. Nikoli ni napisal nič o sebi, ne o službi, tudi punce ni nikoli omenjal. Mater je skrbelo za sina, vendar storiti ni mogla nič. Upala je lahko samo, da bo sin prej ali slej sporočil naslov, ali vsaj telefonsko številko, da bi tako lahko prišla v stik z njim, pa naj jo stane kar koli. Danes pa je v nabiralniku našla belo pismo, nekoliko pomečkano in tudi pisemska ovojnica se ji ni zdela ravno čista. A ko je v naslovu prepoznala sinovo pisavo, je poljubila pismo, v hipu raztrgala kuverto in poiskala očala. Pričele so ji teči solze od veselja, od žalosti in od radovednosti. Vsa se je tresla kot žolca. V pismu je sin najprej pozdravil njo, očeta nato pa se opravičil, ker se ni javil toliko časa. V pisanju je občutila sinovo zadrego, a tudi to, da se jima je hotel opravičiti za vse, kar jima je

hudega storil. Mati skoraj ni mogla verjeti besedam, ki jih je brala: »Mama, vem, da sem vaju prizadel, vem, da bosta težko pozabila besede, ki so letele iz mojih ust, preden sem vaju pustil in odšel, vendar želel bi samo eno in to je moja zadnja prošnja, naprej se bosta odločila sama. Poskušaj pregovoriti očeta, da me prideta obiskat. Vem, da je pot dolga, a povej mu, da bi vaju rad videl in se vama opravičil, preden bo prepozno! Mama, potrebujem te!« je bil s tiskanimi črkami napisan stavek pred pozdravom: 'v upanju, da se kmalu srečamo.' Končala je, dvakrat zajela sapo, kajti od hudega jo je dušilo. Materin čut je priplaval na površje, da je z Borutom nekaj zelo narobe. Sin je bil očetovega značaja, oba sta bila namreč polna ponosa in trmasta kot istrska osla. Hiše ni niti odklenila, kar takoj je stekla v Ravne, kjer je mož okopaval krompir. Tekla je in tekla, ko pa je prišla do njive in je hotela poklicati moža, da mu pokaže sinovo pismo, je ta samo zamahnil z roko in rekel: »Vem, videl sem ga v nabiralniku, kar tam si ga morala pustiti, ne zanima me, kaj piše, verjetno nujno potrebuje kaj, drugače ne bi pisal!« »Ljubi Bog, požri vendar ta svoj ponos in to svojo trmo, preberi, saj ti vendar piše sin! Rad bi, da prideva k njemu, rad bi se nama opravičil. Za voljo božjo, saj je vendar tvoje krvi!« je jokaje skušala pregovoriti trmastega moža. »Jaz ne grem nikamor po nobeno opravičilo, sam je šel, sam naj pride in pika!« je jezen odgovoril mož in se posvetil okopavanju. Zgrudila se je kar na njivo in njen jok je preplaval cele Ravne. Ko se je malo opomogla, je ponovno odprla pismo, vzela ven pisemski papir in takrat je iz kuverte padla slika majhnega Boruta s plavimi očmi, malenkost temnejšimi lasmi, kot so bili sinovi in navihanim noskom, ki ji je bil precej ostal v spominu. Slika je pristala v njenem naročju. Takoj je vedela, kaj mora storiti. Obrisala je solze, se vzravнала in stopila do moža. Pod nos mu je pomolila sliko in rekla: »To je vzrok, da je pisal, potrebuje naju, on in njegov otrok, če si že sina zavrgel, ni treba, da zavržeš še vnuka. Takoj jutri si bom uredila vse, da grem v Nemčijo in da vidim, na čemu je stvar. Ti pa, če hočeš trmariti še naprej, ostani tukaj, a vedi, da boš ostal sam. Vedno sem spoštovala tvoje odločitve, se jim podrejala in prilagajala. Tokrat ne bom, ker pač gre za mojega sina, verjetno tudi za vnuka,« je z odločnim glasom povedala žena in šla proti domu. Kot poražen pes s povešenimi ušesi je za njo molče odkorakal mož. V dobrem tednu dni se je družina končno po petih letih objela. Mali Žan se je takoj prikupil dedku in babici, ki se jima je srce trgalo vsakokrat, ko se jima je pogled ustavil na sinu. Bil je hudo bolan. Otrokove matere ni nihče omenil, ne videl in ne vedel, kam se je izgubila. Po velikih birokratskih zakonih države, takrat Vzhodne Nemčije, jim je vendarle uspelo pridobiti vse papirje in malega Žana sta dedek in babica srečno pripeljala v novo domovino, Slovenijo. Žal so dva meseca potem v krsti pripeljali tudi njegovega očka. O mami pa Žan še danes ne ve ničesar, a saj tudi nič ne sprašuje. On ima še vedno živo mamó Sonijo in očeta Blaža.

Rilke

Zlata Cergolj

Zvon v zvoniku je ravnokar odbil poldne, ko je stopila v stanovanje nekdam precej premožne gospe. Stanovanje je čistila enkrat tedensko nekaj ur in nikoli ni smela priti pred poldnevom. Čistila je skoraj deset let, odkar se je gospa, prijateljica njene dolgoletne delodajalke, iz Rima preselila v Trst. Upokojila se je kot stevardesa z lepo pokojnino in še lepšo odpravnino. V Trstu je imela mater in čeprav nista nikdar trpeli druga druge, ji je vest potrkala na dušo zaradi matere, ki je bila že vrsto let vdova in odločila se je, da je ne more pustiti same na stara leta. V Trstu je imela še najboljšo in edino prijateljico iz otroških let. Vse prijatelje, znance, ljubimce, sodelavce in kratkotrajne življenjske sopotnike je pustila vsepovsod po celem svetu, saj kot je sama večkrat povedala, je po dolgem in počez obkrožila že skoraj cel svet. Menjala je toliko bivališč, da se še sama ni mogla spomniti vseh. Istočasno je seveda menjala tudi moške. Vsaka izbira je bila preudarna, kajti iskala je ne samo lepe, postavne, šarmantne, ne, istočasno so taisti moški morali imeti tudi zagotovljen super finančni status, po možnosti z lastno vilo, jahto, luksuznim avtomobilom, če že ne z dvema in pa seveda veliko veliko cvenka pod palcem, da si je lahko privoščila brezskrbno in lagodno življenje. Svoj čas je bila tudi sama lepa, visoka, vitke postave, z naravno rahlo skodranimi blond lasmi. Kar pa je kot magnet pritegnilo moške, so bile njene azurno čiste oči in visoke, vitke noge. Še bolj pa so se moški s pogledi nalimali na njeno bujno in nekoliko preveliko oprsje. Vse je znala zelo dobro tako ali drugače iztržiti. Da, bila je res lepa, bila. Sedaj pa je stala pred njo ženska skuštranih, redkih las, zaspano zabuhlega obraza, v jutranji halji, brez nobenega zanimanja, z nikakršno voljo do življenja, da ne govorimo o kakšni volji do dela, ustvarjanja ali česa podobnega. V vseh teh letih sta se delodajalka in delavka precej prijateljsko zblížali in si tudi večkrat zaupali vsakodnevne težave. Takoj je opazila, da je z gospo danes nekaj še posebej hudo narobe, zato je takoj vprašala: »Danes imamo pa še posebej slab dan, kajne? Sem uganila?« Takrat pa si gospa v skodelico nalije čistega konjaka, si prižge novo cigareto, jo prime za roko in ji reče: »Draga moja Neva, pozna se že kar nekaj let, poznaš mojo preteklost, moje napake in še marsikaj od tega mojega bednega življenja. Veš, včasih, ko zavrtim film mojega življenja za nekaj let nazaj, se vprašam, le kako sem bila lahko tako lahkomišelna? Kako, da nisem nikoli vprašala, kaj bo z mano na stara leta, ko bom sama in ostarela? Ne, nikoli si nisem postavljala takšnih vprašanj. Preveč sem hotela od mladosti, kasneje od zrelih let. Imela sem lepo, dobro plačano službo, privoščila sem si lahko vse najboljše,

najdražje, vse, kar se mi je zahotelo. Videla sem svet v lepi in manj lepi podobi, družila sem se z najbogatejšimi, šarmantnimi moškimi, preživela in se zabavala v družbi pomembnih ljudi, čeravno so se mi včasih zdeli bedaki. A največji bedak sem pri vsem tem bila jaz. Živela sem življenja brez odgovornosti in brez skrbi. V moji glavi se ni nikoli porodila želja po družini, po otrocih. Bila sem sama sebi dovolj. Kar sem prislužila, vse sem sproti porabila za lepe in drage obleke, čevlje, nakit. Uživala sem življenje v polni meri. Ne kesam se. Po eni strani sem celo zadovoljna z mojo preteklostjo, vendar si včasih priznam, da bi vendarle morala prihraniti kak cent, kajti v življenju nikoli ne veš, kaj te čaka.« »Gospa, po toči zvoniti je prepozno, zdaj je, kar je. Nekaj pa vam je vendarle ostalo, saj ko človek pride v leta, ne potrebuje veliko. Dokler si mlad, je ena, a ko si star, nima človek velikih potreb ne želja. Pomembno je, da imaš streho nad glavo,« je pripomnila Neva in se lotila dela. Takrat pa se je zgubani in ostareli obraz Nevine delodajalke še bolj spačil, postal redeč, skoraj vijoličen. Neva se je skorajda prestrašila. Na obrazu je prepoznala obup, skrb, strah in žalost obenem. V glasu delodajalke je bilo zaznati ihtenje: »Veš, Neva, saj v tem je problem, tudi ob stanovanje bom. Vzeli mi bodo edino stvar, ki mi je še ostala in to, da imam ta košček strehe nad glavo, je zasluga mojega pokojnega očeta, ki je pred smrtjo vztrajal, da mi kupi stanovanje v Rimu, ki sem ga nato prodala in si z denarjem kasneje kupila stanovanje v Trstu. Po njegovi zaslugi imam sedaj ta dom, ki pa ga bom kmalu izgubila!«, je že skoraj jokala gospa. Neva svoje delodajalke v vseh teh letih ni nikoli videla jokati, zato se ji je vse skupaj zdelo še bolj čudno. »Gospa, pomirite se, mogoče pa le ni vse tako, kot zgloda. Vedno se najde kakšna rešitev, verjemite mi!« je Neva na vso moč pomirjala ubogo revo, ki se ji je ne nazadnje zasmilila. »O, sem jo že našla, rešitev: edina rešitev je Rilke!« je tokrat odločno in brez joka odgovorila gospa.

(op. ured. Rilkejeva pot nad Trstom oz. pečine nad morjem so kraj, kjer nemalo njih naredi samomor.)

PRISPELE ZGODBE

FB zapisi

AbsolutD

- Ni res, da če si sam, da te noben ne jebe 5%, mene jebe vsak, ki ima pet minut cajta, takoj, ko ugotovi, da sem poštena.
- Laž ni nikoli opravičilo, da nebi bolelo. Laž je krhek temelj, ki ne prenese manjšega vetra, kaj šele orkanske nevihte, ki se bije skozi življenje.
- Ma kamorkoli grem, pacijenti me vedno najdejo. Včeraj zjutraj pride v trgovino nemški par, tam med 35-40 pomladi jih je štel. Že energijsko je bilo opaziti, da imata za sabo eno divjo *noche de sexo...* Angleščina ni bila njihov drugi jezik, ampak dosti jaz, malo oni pa smo se nekako sporazumeli. Da žena rabi *lippenstift* (šminko). Ok. Iščemo barvo, najdemo barvo, si jo namaže na ustnice, on jo pogleda, grrrrr jo trešči po riti, da je odmevalo po celi trgovini: » *Ooooo, she iz my zeks bomb, what do you sink?*« Jaz : » *Ooo i don't know what should i say, i didn't try her, you did, so you tell me.*« Po gromkem smehu jo pogleda: » *O, yes yes shez my zeks bomb.*« Tudi prav, kaj naj mu rečem?;).
- Če že dovolite vsakemu, ki ima 5 minut časa, da vam prodaja bučke, pol si vsaj zagotovite, da vam zraven priložijo vse bučne recepte amen.
- Zakaj je ljudi tako zelo strah staranja, se sprašujem že veliko časa. Kaj je tako groznega, kar hromi ljudi ob misli, da se starajo? Zakaj hočejo biti za vsako ceno mlajši, ker bolj, kot se trudijo, bolj patetično izgadejo. Zakaj ne znajo več živeti življenja, ne da bi se obremenjevali s tem, kar nam lepotna industrija cel čas turi skozi modne zapovedi, skozi medije, kjer so vsi obrazi fotoshopirani in popravljeni do kosti, kjer se na modnih brveh sprehajajo skeleti obešalnikov in od katerih se zahteva, da izgubijo še kilo ali pa dve ... Do kod sega vse to??? Zakaj so ljudje nesrečni, če ne morejo doseči tega, kar v resnici ni resnično? Ali je vredno ure in ure prebiti v fitnesih za voljo izklesanega telesa in vse prehrane v prahu, ki jo zaužijejo, da na koncu padajo po tleh od napora, slabe krvi in pomanjkanja vitaminov??? Je res uspešen tisti, ki ima hišo, dva huda avta, dvakrat letno dopust na elitnih destinacijah, ali je bolj uspešen tisti, ki je ne glede na stanje svojega bančnega računa, zadovoljen in miren v sebi??? Komu je vse to namenjeno??? Da ne govorim o vseh lepotnih popravkih, s katerimi se strinjam takrat, ko so utemeljeni, ampak vsekakor ne takrat, ko nas delajo vse enake brezizrazne aliene. Zakaj enostavno ne rečemo: ok je, da sem takšen kakršen pač sem!
- Ok je, če imam toliko let, kot jih imam. Nima vsak privilegija, da se lahko postara in petdeset nedvomno ni polovica. Tisti, ki so umrli pri šestnajstih so bili pri

osmih na pol, tisti, ki so pri trideset, so bili pri petnajstih napol in tako dalje. Če bi tisti, ki jih ni več, imeli možnost izbire, da so stari in imajo gube, ali pa deset, dvajset kil težji, kaj mislite, kaj bi izbrali? Dejstvo je, da se od rojstva naprej vsi staramo, če nam je prav ali pa ne. Starost je tisto, kar nas dela močnejše, ker s seboj nosimo izkušnje življenja.

- Obrazi, ki imajo gube, govorijo o lastnem življenju. Za vsako gubo, ki jo imamo, smo se smejali, jokali, jezili ali pa veselili, naši obrazi so platna, na katere riše življenje. Zato se ne morem sprijazniti z vsemi enakimi obrazi, ki jih zadnja leta srečujem naokoli in tudi zato vedno udriham po tem. In dejstvo je, da smo v sebi vedno iste starosti, ne glede na leta, ki minejo. Telo se stara, duh pa ne. In ko vas bo nekdo opisal, vas ne bo nikoli opisal po tem, da imate deset gub na obrazu, da imate na levi nogi dve celulitni blazinici več kot na desni. Vedno vas bodo opisovali po tem, kar oddajate in kar izžarevate, po tem, kako srčni ste in po tem, kakšen nasmeh krasi vaš obraz in po tem, kolikokrat so se smejali z vami, kolikokrat ste jih potolažili, ko je bilo najhuje in kako zelo ste mladostni, ne glede na leta, ki jih štejete, ker mladost ne šteje let. Druge spet po tem, kako so zoprni, naduti in polni samih sebe, žleht in tudi to je stanje, ki izhaja iz razočaranj gor navedenih vzrokov. Kakšna bo vaša mladost v zrejših letih, je odvisno od tega, kako jo boste živeli - ali zagrenjeni, da gredo dnevi, leta in desetletja naprej ali pa se boste veselili vsakega novega dne, kajti vsak novi dan je darilo, za katerega nihče od nas nima garancije.
- Da bi živeli polno in srečno, bi morali za to žrtvovati dolgčas, to pa ni vedno lahka žrtev. Prepustiti bi morali vetru, da nam napolni krila in nas odpelje v neznano, preko obzorij videnega in znanega. Za to bi morali žrtvovati sigurnost, kar pa je ena izmed stvari, kateri se človek ne želi odreči, dasiravno ve, da na svetu ni garancij za nobenega. Zato se nam je lažje soočiti s potešitvijo tistega, kar rabimo, kot iskati tisto, kar nas v resnici osrečuje. Tako je pač to, vsak s svojim krogom, napolnjenim s tem ali onim, hodimo po tej grudi naši. In tudi najbolj robati in nerodni, neustrašni in nezlomljivi so vsaj enkrat v življenju lačni ljubezni in močnih emocij.

Danes ponoči

AbsolutD

... sredi globokega spanca se mi od neznano kje pripelje komad, katerega dobro poznam in se mi intervalno približuje in oddaljuje, besedilo pa je šlo takole :

You know I never

I never seen you look so good

You never act the way you should

But I like it

And I know you like it too

The way that I want you

I gotta have you

Oh yes, I do

You know I never

I never ever stay out late

You know that I can hardly wait

Just to see you

And I know you cannot wait

Wait to see me too

I gotta touch you

Cause baby we'll be

At the drive-in

In the old man's Ford

Behind the bushes

Till I'm screaming for more

Down the basement

Lock the cellar door

And baby

Talk dirty to me

Po vseh teh verzih, ki izražajo tako močno hrepenenje po meni, ni bilo druge, kot da odprem oči in pogledam, kaj se skriva za njimi. Prižgem luč in kot slika na steni - še eden besen friend od tistega v tigrastih pajkicah, katerega sem že zdavnaj tako treščila, da še dan danes ni našel vseh rezervnih delov na googlu. Jaz res ne vem, kaj jim ni jasno tem komarjem, če rečem 'ne se jebat' = ne se jebat al pa pol 'nisam znao i oko plavo'.

Jezno morje

AbsolutD

V morju žalosti
so me nemočno
valovi nosili v čeri.
S hrptom me zabijali v skale,
kjer nemočne roke
oporo so iskale.
Zaman!
Zabijali so me znova
in spet in spet!
Znova,
in spet! In spet!
... dokler se lomil ni skelet.
Ja, ona žalosti ne pozna,
ne pozna solza,
njo ne zlomi nič,
do živega ne pride ji hudič!
Je jezno morje bučalo,
ko nemočno me je v skalo metalo.
A tokrat sem se zlomila,
ko z rokami sem sonce lovila,
prav na začetku novega dne,
ko nehalo je biti tvoje srce.
Sedaj so rane globoke
od bičev morja,
kričim, da boli,
medtem mi strupeni jeziki
na rane trosijo soli.
MI pravijo, da kar ne mori, krepil!
Ma kaj krepil?
Če boli! Ko ob meni več te ni.

nocoj

AbsolutD

Nocoj bi v roke vzela platno,
na obraz narisala nežnih ti potez,
nocoj bi s čopičem v roki
dušila tvoj neugnani smeh.

Nocoj bi v roke vzela platno,
risala bi tvoje umetniško telo,
nocoj bi s čopičem v roki
narisala nad tabo goreče nebo.

Obdržala bi ti zarjo v laseh
in našla bi ti iskro ognja v očeh.
Na kolenih bi prosila tvojega dotika,
v barvah strasti postal bi najlepša slika.

Nocoj bi ti misli in želje brala,
kot junaka v zvezde kovala,
nocoj bi z raskavim glasom šepetala tvoje ime,
med razpete gumbe svoje srajce,
ta trenutek skrila v srce.

Bi nežno položila roke na tvoja ramena,
objela in poljubila,
kot metulj obletela bi tvoj trup,
uročena od tvoje nežnosti močnejše kot strup.

Z raskavim glasom šepetala tvoje ime,
med razpete gumbe svoje srajce,
ta trenutek skrila v srce.
Na kolenih prosila tvojega dotika,
v barvah strasti postal bi najlepša slika,
obdržala bi ti zarjo v laseh
in našla iskro ognja v očeh,

na obraz narisala nežnih ti potez,
s čopičem dušila tvoj neugnani smeh,
risala tvoje umetniško telo,
narisala nad tabo goreče nebo.

NUF

AbsolutD

Danes sem ustvarila novo kratico za kategorizacijo ljudi, ki jih povezujejo iste vedenjske problematike. Govorim o NUF-ih, ki seveda niso izven zemeljska bitja, čeprav je njihovo vedenje celo slabše, kot bi ga imeli tisti, ki bi prišli z NLP-jem. V mislih imam ženske NUF-ice, čeprav NUF-e lahko najdemo tudi pri moškemu spolu. Govorim o globoko zafrustriranih, nezadovoljnih, arogantnih primerkih te evolvirane živalske vrste, ki so globoko v sebi razočarani in jezni na cel svet, kjer so doma bodisi v podrejenem ali nadrejenem stanju, ampak nič na tem svetu jih ne osrečuje. In ki dobijo akuten napad ošpic, ko vidijo nasmejane in srečne ljudi in naredijo vse, da bi jim pokvarili vzdušje. Babe, ki po svetu hodijo, ne tako, kot bi Boga držale za brado, temveč na isti način, kot bi Bog njih držal za joške. Ko vse svoje frustracije izlijejo na dan v prostorih, kjer jim napadene žrtve zaradi položaja, ki ga trenutno zavzemajo, ne morejo izustiti: »*A sad siđi, da ti kađem sve!*« O teh govorim, ki se stalno *pucajo* na najšibkejših členih zato, da se počutijo pomembne, ker za domačimi vrati *ima svašta*. Od prevar in laži do nasilja, od verbalnega, psihičnega in fizičnega, do tistih razočaranih gospodinj, ki so se že zdavnaj vdale v usodo in sprejele kompromise, s katerimi se niso nikoli sprijaznile. Za zlate kletke brez ljubezni in spoštovanja, za vse tiste, ki jim v javnih ustanovah ne morem nikoli reči tudi v imenu najšibkejših, ki si ne bi nikoli upali: Jebiseti ... rada zahvalila. No, o teh govorim, ker sem vsak dan v stiku z njimi in dasiravno imam debelo kožo in veliko potrpljenja, se včasih *jedva jedva* zadržim. No, zato sem jih poimenovala NUF, kratica NUF pomeni: Need Urgent Fuck - za mir pri hiši.

P.S.: kot bi rekel 'moj moj' : *vsı dogodki in vsı ljudje v vašem življenju so tam, kjer ste jih sami postavili in sami se odločate o tem, kaj boste z njimi počeli in kakšno pomembnost jim boste pripisali.*

Atekova zgodba

Alja Žehelj

Prva štiri leta živiš kot najemnik v hiši, kjer tvoj oče prodaja šivalne stroje in kolesa, mati pa ima gostilno. Potem pridejo Nemci, mati jih vidi prihajati, potisne te skozi zadnje okno hiše, na nasprotni strani in ti reče: »Bejži, Fredi, bejži, pa se skrij!« In bežiš. Štiri leta star. Ne razumeš, kako in zakaj, ne moreš razumeti, ker si premajhen. Samo bežiš, daleč, nekam gor, v hrib, kjer najdeš kopico sena, se zariješ vanjo in si tam tako dolgo, dokler te lakota in žeja ne prisilita, da prilezeš ven. Od takrat nikdar več ne vidiš ne matere ne očeta. Pote pride neka teta in te odpelje v sosednjo vas. Mnogo kasneje izveš, da so tvojega očeta ustrelili kot talca, mamu pa odpeljali v taborišče, od koder se nikoli ni vrnila. Vse, kar ostane je očetovo poslovilno pismo, ki so mu ga dovolili napisati, pred ustrelitvijo, v katerem piše, da ima mamu in tebe zelo rad. Odraščaš pri teti in stricu, še vedno je vojna. Še vedno si čisto majhen in si pastirček. Paseš tudi kravo, Rdečko, ki ti na eni izmed paš poje »lajblč« (brezrokavnik). Nekega dne spet pridejo Nemci in požgejo celo vas, do tal. Teta (mamina sestra) je tako nesrečna, da skoči v reko in utone. Ostanesh z njenim možem (ki ni stric po krvi) in dvema bratrancema. Ker si bil prvi otrok, tudi bratov in sester nimaš. Odrasteš. Vse življenje sprašuješ ljudi, iščeš sledi, za svojimi, a razen očetovega poslovilnega pisma ne uspeš. Vojna je predobro zabrisala vse sledi. Celu na Poljsko se podaš, do Auschwitza, da bi našel kako sled za materjo, pa ni ničesar. Vmes dolge zgodbe, tudi ženo si najdeš in dva otročka ti rodi: hčerko in sineka. Zboliš. Ampak, se ne daš. Še dihaš. Še si želiš. Da bi znova videl tisto prvo vas, kjer si živel prva leta svojega življenja, da bi kaj izvedel, da bi našel koga ... NEKOGA. To je del atekove zgodbe. To je tudi del moje zgodbe. To je najina zgodba. Midvatek. Korenine. In potem končno pride ta dan. Ko se hči odloči, da gresta skupaj iskat "preteklost", čeprav tudi ona ne ve, kaj (in KAKO) boste našli. Včeraj smo šli. Iskat, če je kaj ostalo, od tiste hiše na Križu. Sam Križ smo našli kar hitro, ampak atek ni ničesar prepoznal, razen kapelice, na začetku, ob glavni cesti, med Radmirjem in Gornjim Gradom, kjer se cesta odcepi desno, za zaselek Križ. Peljali smo se skozi, do konca, pri zadnji hiši sem začela spraševati. Povsod sem povedala, da iščemo hišo, v kateri sta pred dobrimi osemdesetimi leti živel Jakob in Mara Žehelj. Izjemno ustrezljivi ljudje še vedno živijo tu naokoli (zaselek se zdaj uradno imenuje Florjan, ampak domačini še vedno pravijo Križ, tudi otroci - najprej sem namreč zagledala eno punčko, na kolesu in njo vprašala, če je tu včasih bil Križ, pa je rekla: "JA, saj je še danes". Na dovozu hiše, kamor se odpelje punčka, se pojavi mlajši možakar (ver-

jetno njen oče). Začnem spraševati. Premlad je, nič ne ve. Vpraša še žensko (najbrž ženo). Tudi ona ne ve, se pa ponudi, da pokliče svojo mamo. Žal, tudi ta ne ve. Možakar nam potem pove za eno hišo, čisto spodaj, na drugi strani ceste, še pred kapelico, kjer živi starejša ženska, ki bi se morda česa spomnila, kaj vedela. Gremo malo nazaj, vmes se ustavimo še ob dveh hišah, kjer so zunaj starejši ljudje, sprašujem, vsi prisluhnejo, pripravljeni pomagati, a nihče ničesar ne ve. Nato se odpeljemo še do tiste hiše, čisto spodaj, ki jo je omenil prvi možakar. Vrata so odprta. Malo se bojim, da bo od kod name planil kak pes (ne bi bilo prvič, v mojem življenju in tudi eno bojno rano še imam), a vseeno odločno stopam proti vratom, z glasnim »Dober dan!« Iz notranjosti se prikaže starejša gospa, ki malo začudeno gleda. Spet povem, da iščemo hišo, kjer sta nekoč živela Jakob in Mara Žehelj. Gospa takoj reče: »Ja ja, gostilno so imeli, pa on je šivalne stroje prodajal. Pa, a ni bil tam en Fredi?« Ne morem verjeti. Vseeno takoj odvrnem: »Jaaaaaa, ta Fredi je zdaj tamle, v avtu.« Gospa takoj reče: »Grem po palčko, ker me malo ravnotežje daje,« izgine v notranjost hiše in se zelo hitro spet pojavi, s palčko. Skupaj greva do našega avta, kjer atek, moj brat in Matej čakajo, če bom kaj izvedela. Gospej pokažem na ateka in povem: »TO je Fredi.« Atek začudeno gleda, ona pa z iskrečimi očmi in veselim nasmehom hiti razlagati: »Fredi! A se me spomniš? Jaz te bom kar tikala. Anica sem. Šekova Anica. Od tiste hiše, v Bočni, kjer smo bile same punce. Osem punc nas je bilo.« Takrat se tudi ateku zasvetijo oči in pristavi: »Ja, osem punc je bilo. Vem.« In jaz vem, da se spomni. Sledi veliko govorjenja, o vsem. Anica je zelo zgovorna, zelo topla oseba, tudi skromna. Deluje zadovoljno. Pa zelo veselo, ker vidi Fredija, ki ga ni videla vsaj sedemdeset let. Tudi v hišo nas povabi, pa vljudno zavrnem, povem, da nimamo veliko časa, ker bi radi še našli hišo, pa šli še v Gornji Grad, kjer se je atek rodil, pa v Bočno, kjer je kasneje živel (in od koder se poznata), pa še na Menino planino, če bo kaj časa ostalo. Anica zelo razume in reče: »No, se pa oglasite kdaj drugič, če boste še kdaj hodili tu naokoli.« Zelo se ji zahvalim, povem, da če bomo še kdaj tu hodili, se gotovo oglasimo, ker se kam drugam niti ne moremo oglasiti, ker nikogar več ni. Anica ve, kaj se je zgodilo, ni potrebno na dolgo in široko pojasnjevati. Potem se spominja, kako je bilo, ko so Nemci prišli požgat še Bočno. Nobenega jadikovanja ni. Anica se spomni enega izmed Nemcev, ki je celo slovensko govoril in tega, da je bil prijazen in da je rekel njeni mami: »Gospa, mi imamo ukaz, da moramo vse požgati. Ampak, bomo počakali. Pojdite v hišo in vzemite, kar zmorete. Bomo potem požgali.« Tako se Anica spominja. Z nasmehom na obrazu. In tudi tega, kako so potem nekaj časa kar zunaj, na tleh spali, dokler jim ni uspelo na novo pozidati. Na njenem obrazu je ob vsem nasmeh. Neko veselje je vpletено in prevladuje, kljub žalostnim dejstvom in kruti resnici (mogoče je tudi ona nekoč pasla kako Rdečko, zagotovo pa je kdaj pekla krompir, v žerjavici, v otroštvu. Za

mlečno koruzo je celo povedala, ko sem jo pobarala. Spominja se tudi, kako so se otroci takrat igrali. Pravi, da bi morali biti ljudje hvaležni, da smo živi. Za Anico je življenje lepo. Šteje jih pa 85, dobiva kmečko pokojnino in še vedno skrbi sama zase, čeprav jo je lani lažja možganska kap. Otroci živijo blizu in jo pridejo občasno pogledat. V kotičku atekove očke vidim drobno solzico. Ganjen je. Tudi jaz sem ganjena. Tudi brat in Matej. Tudi Anica. Vsi smo ganjeni. Sploh se ne poznamo med seboj, a čutimo, da nas vse nekaj povezuje. Anici povem, da je tudi mene atek tako vzgajal, da sva kot mala zakurila ogenj, narabutala par koruz, jih nasadila na palico, v žerjavico pa nametala krompir, ki sva ga potem kar črnega, s "kožo" in sajami vred jedla. V tem trenutku smo vsi isti otroci, z burno domišljijo, v spominu zbrani ob ognju, s posoljeno mlečno koruzo in v žerjavici pečenim krompirjem, v ustih, vsi črni po rokah, malo pa še okoli ust, ki zdaj tu stojimo, malo kasneje, z nagubano kožo, v srcih isti, čeprav iz različnih časov. Potem nam Anica ponovno opiše, kako naj se peljemo, da bomo prišli naravnost do hiše. Da hiša še stoji. Ko se poslovimo, jo objamem. Lahko bi bila tista moja babica, Mara, ki je nikdar nisem poznala. Hvala, Anica, drži se in pazi nase! Res jo najdemo. Hišo. Skoraj prva v zaselku je. Najprej mislim, da tista rožnata, ker je Anica omenjala rožnato barvo fasade. Saj je prav povedala, le da se zdaj izkaže, da je ta rožnata hiša na novo, tista poleg je pa prava. Tista, ki je zdaj hlev. Atek je ne prepozna. Ko prijazna gospa (sedanja lastnica) prinese še fotografije, kako je zgledalo, preden so jo v hlev spremenili, vidim, da je res precej drugače. Le vhodna vrata so še enaka (in talna kvadratura podobna). Aherl (tisti del, ki je "štrlel ven"; ne vem slovenskega izraza), so porušili, streho sneli, obod nadzidali in potem višje novo streho prekrili preko, dvojna vrata dodali, okna malo spremenili. Tudi meni se zdi zelo drugače kot na edini fotografiji, ki jo imam, kjer je atek s starši na svojem domu. Pošalim se, da so zdaj krave v gostilni. Vsi se smejimo! Nihče ne gleda na uro, nimam občutka za čas, pogovarjam se, prijazna gospa vse razlaga. Atek se ne znajde (niti, ko ga damo na voziček in ga Matej pelje vse naokoli, kolikor se le da), čeprav je zelo pri sebi (kasneje mi reče, da je to nek drug Križ), jaz pa se (med vsem ostalim) trudim ustvariti si predstavo, skozi katero okno ga je takrat mati dala ven, mu zabičala, naj zbeži in se skrije in mu tako ohranila življenje. Uspe mi, ustvarim si neko predstavo, morda celo pravilno. Nekaj se malo "zapolni", nekakšna vrzel. V meni. Temu občutku ne znam dati imena. Povsem nov je. Ni neprijeten. Vem, da je neponovljiv. In neprecenljiv. Nad nami je modro nebo, z belimi oblaki, sonce sveti na polno, toplo je. Prijetno. Počasi se zahvalimo in poslovimo. Odpeljemo se v Gornji grad, kjer se posedemo na škarpo ob cerkvi in prigriznemo tisto, kar sem okoli poldneva, ko smo se podali na pot, nabavila v pekarni, pa popijemo sok in vodo, ki smo ju tudi vzeli s seboj. Medtem štirikrat slišimo zvonjenje, enkrat res lepo, odzvanja polno uro (ki kaže na zvoniku

tri četrt na pet, na mojem mobiju pa štiri). Atek je že malo utrujen, brata muči prekomerna teža, Mateja malce skrbi vožnja, jaz pa se, čeprav tudi že malo utrujena, nisem še pripravljena posloviti od teh koncev. »Kdo ve, kdaj spet, če sploh še kdaj (v taki zasedbi),« mi gre skozi misli. Predlagam, da poskusimo najti cesto na Menino planino, ki jo atek tudi dostikrat omenja. Nekako se zedinimo in se podamo iskat odcep, ki naj bi bil malo pred Bočno, na desno. Ko že mislimo, da smo zgrešili, najdemo. Tabli sta skupaj, v križišču. Na eni piše Bočna, na drugi Menina. Uspe nam. Čudimo se cesti, ki je sprva precej strma, kasneje pa večinoma skoraj ravna. Kar dosti nasproti vozečih srečamo. Res je lep dan, primeren za izlete. Zelo zanimiv gozd, temno zelenilo smrek se meša s svetlimi listavci, vmes preseva popoldansko sonce, višje se drevesa razredčijo, prehajamo v svet, posut s skalami in vrtačami, pa majhnimi okroglimi jezerci. Zelo me spominja na kraški svet. Ker sem se peš že trikrat povzpela sem gor po pešpoteh, vem, da smo blizu koč. Ustavimo na parkirišču. Del Kamniško savinjskih Alp vidimo kot na dlani: Ojstrica, Planjava, Rinke, Skuta in Grintavec se bleščijo v soncu. In snegu. Koča je odprta. Z Matejem se povzpneva do lesenega stolpa, na vrhu, Matej skoči še na dva druga *puklčka*. Vidim, da uživa. Atek in brat počakata v avtu, zadovoljna sta. Velika ptica spreleti blizu blizu - skoraj čutim njen prhut. Hladneje je, a še vedno zelo prijetno. Sonce se spušča, ura gre proti šesti, tudi mi se spustimo nazaj v dolino. Zavijemo še v Bočno, kjer spet najdemo Mirico (tako kot lanskega oktobra), še tam malo poklepetamo, in se okoli pol devetih vrnemo domov, ne da bi se še v kakem gostišču ustavljali. Nikomur nič ne manjka. Vse je *taman*. Tako se je zaključil dan, ki ni bil navaden dan. Dan, ki bo za vselej pomenil konec nekega iskanja. In ki je del spoznanj. Tudi tega, da so zdaj krave v gostilni.

Enkrat, morda

Andreja Malta

Skozi umazana okna,
sprana le od nedavnega dežja,
sonce liže mize
kavarne v soseski,
dotrajane, okičene
z oblaki tobačnih izdelkov,
božaš me po prstih,
blebetaš mi o ljubezni,
medtem ko se zunaj drevesa
z ovenelimi listi
igrajo navihane igrice,
a veter žalostno popeva sonato,
rahlo me zebe,
vprašaš me, če bi se poročila s tabo,
vidim strah v tvojih
kostanjevo rjavih očeh,
ptice letijo na jug,
ne obračajo se za seboj,
jesen je prišla, odgovarjam,
ti se zdrzneš ...
Cigareta ti izgoreva
med prsti,
in jaz ti zašepetam:
Morda se enkrat bom ...

Andreja Malta, Slovenka, k ije živela na Hrvaškem, zdaj pa v Avstriji

Prijateljica

Andreja Malta

V množici mojih bolj ali manj dragih prijateljic, sem izbrala eno, zares posebno. Čedna je, malce ekstravagantna, kar ji daje poseben čar, ki me je takoj osvojil. Ima nekaj, kar je danes redkost v prijateljskih odnosih. Odnos je tisto, kar predstavlja vez med brezpogojno ljubeznijo in predanostjo. Kot balzam na ustnicah je, njena predanost nima meja. Je ne samo moja najdražja prijateljica, je kot polica, ki se nikoli ne upogne pod bremenom; je kot stojalo, na katerega odlagam svoje vtise, svojo tesnobo, svoja čustva. Vedno je tu, kadar jo potrebujem. Z rjavimi očmi vpija moje besede, pozorno spremlja moje premike, moja razpoloženja. Lakho ji rečem kar koli si zaželim. Prav vse. Svoje skrivnosti, strahove, upanja idr. Lahko jočem, lahko kričim, se smejim, lahko ji pokažem veselje, srečo, lahko pa tudi malo ponorim. Z besedami jo vodim po koridorjih lastnega življenja, tlakovanih s številnimi vzponi in padci vsakdanjosti. Jaz govorim, ona posluša. Nihče me še nikoli ni poslušal tako vdano, radovedno in mirno. Zvečer, ko pade mrak in ko obremenitve odhajajočega dneva počasi, vendar zagotovo prinašajo utrujenost, se pripravljam na počitek in sem srečna. Srečna sem, ker z roko gladim njeno mehko, sivo krzno, ko mi zvita leži v naročju in zadovoljno prede. Nisem sama. Ona je tu, z menoj. Moja mačja prijateljica, moja ženska podpora. Moja Tara.

No, te pa jas ...

Avrelija Zlatka Pavlinič, prleško narečje

... to malo gledam kak naša deca gor rasejo s totimi telefoni pa računalniki pa televizjo pa se spomnim, kaj je to blo, ko smo mi bli mali. Rasli smo gor na kmetih s kravami pa na jivah. Pa smo delali glih tak kakšne vragolije. Se spomnim te, kda sen mela še tak mlada glih konec šole, pa sen mela sosido. Malo je bla mlajša od mene, te pa je to na kmetih dostikrat blo tak, da so si bli glih sosedi med sobon skregani, samo midve se nesma pistile, te pa sma se na skrito srečovali. Pa je glih tak naneslo, da je bila vejka noč. Te so se pri nas pekle povitice. E, to je blo nekda samo za svetke. Te pa je naša mati spekla orehove povitice. Midve pa sma se zmenle, ke se dobima, kda de že tema te najo vsaj nedo vidli. Jaz sen zmaknola mami še toplo povitico s kuhje. Te pa sma šle v grabo. Pa sma splezli na eno drevo te pa sma tak dolgo jeli tistpo povitico, da sva celo pojeli, pa kak je bla dobra, tega se še zdej spomijam. Pa sva malo rejтали. Te naji dvi je že malo puberteta metala pa pubeci pa tak. To je blo pa je še gnes. Samo malo drgačik vse vkup. Ja tak je blo negda, lepi so to bli cajti.

Ko se v trenutku vse spremeni (čas Covid-a 19, marec, april, maj 2020)

Barbara Žetko

Pred točno dvema letoma sem bila na Japonskem. V najlepšem letnem času torej, ko se narava prebuja in ko češnje cvetijo. Za rezervacijo hotelov in za nakup letalskih kart sem se seveda odločila nekaj mesecev prej, ko nisem mogla točno predvidevati, kdaj bodo drevesa cvetela. Lahko bi se zgodilo, da bi prišla v deželo vzhajajočega sonca prezgodaj, lahko pa prepozno in bi za las izgubila enega najlepših doživetij, ki bi mi jih lahko nudila Japonska. Nekaj mesecev prej sem obiskala Oman, leto prej pa Namibijo, Tibet in Mehiko. Še prej pa ... No, verjetno nima smisla naštevati vseh držav, ki sem si jih ogledala. Verjetno ste razumeli, da sem strastna potovalka, ki bi vse življenje potovala, če bi imela možnost. Kot marsikdo med vami. Obveznosti pa je veliko, časa bolj malo, denar pa moraš ohraniti tudi za težke čase, saj nikoli ne veš, kako se bo življenje zasukalo. Lahko skušaš predvidevati vse mogoče scenarije, pa se ti načrti vseeno izjalovijo. Življenje se v trenutku spremeni in nič ni več tako, kot je bilo prej.

Nekega jutra sem se zbudila in zvedela, da ne bom smela iz hiše ... da bom morala preložiti vse obveznosti za nedoločen čas ... da ne bom več smela objemati svojih prijateljev ... da se bom lahko družila s svojimi dragimi samo preko video povezave. Koliko časa bo to trajalo? Kako bo vplivalo name? Kako bom preživela? Sem se spraševala in si nisem znala odgovoriti.

Minil je en teden, potem dva. Zdaj je minil že cel mesec. In zavedala sem se, da sem to pomanjkanje prostosti dobro doživljala, čeprav mi bližina ljudi še kako manjka in komaj čakam, da bom spet pozdravila prijatelje s poljubom in da bom ljudem voščila vse najboljše s toplim in dolgim objemom. Človek je zelo prilagodljivo bitje, je ponavljala moja mama, in lahko prenese marsikaj. Tudi najhujše spremembe, tudi najbolj travmatične dogodke. Seveda, vse to ga bo v življenju zaznamovalo, vendar bo v najhujšem trenutku dobil v sebi moč, ki mu bo omogočila, da premosti kritično stanje in se prilagodi novonastali situaciji. Čeprav moje stanje sploh ni kritično, se vseeno skušam privaditi na novosti in čim boljše izkoristiti čas, ki ga moram preživljati doma. Seveda, rada bi se sprehodila po Krasu, šla na izlet v Julijce ali na potovanje na drug konec sveta. A to je za enkrat nemogoče in spomini na očarljive dežele, ki sem jih obiskala v zadnjih letih, me stalno opozarjajo, da je življenje treba živeti v tem trenutku, ker je sedanost edino, kar imamo in ker je preteklost le slika v naših možganih, ki nam vzbuja najrazličnejša čustva. Negativna čustva je mogoče odpraviti, a dokler se ne bomo odločili živeti tukaj in zdaj in ne bomo izkoristili

vsake minute, bomo živeli z mislijo, da moramo pozabiti na sedanost in upati, da bo prihodnost lepša. Upanje je seveda prav tako pomembno kot sprejemanje, vendar nihče nam ne more zagotoviti, kakšna bo naša prihodnost.

Sama se v teh tednih večkrat sprašujem, če bom lahko še potovala in kdaj. A nihče mi na to vprašanje ne more odgovoriti in mi torej ne preostane drugega, kot da se zahvalim za prekrasni kraj, v katerem živim. Naslednjič bom z letalsko karto v eni in kovčkom v drugi roki še bolj hvaležna za možnost, ki mi je dana, da raziskujem svet. Ker zdaj vem, še bolj kot kadarkoli prej, da se vse lahko v trenutku spremeni.

Po pripovedovanju očeta Draga Dodiča – Pitanca (jezerinsku narečje)

zbrala, uredila in zapisala urednica zbornika

- Mihčova Darinka je pr ns sezula škuornje, usnjene do podkolen. In je blu treba jet rodit. Naša nuonka je šla po to Darinko, ki je bla babca. Sam spravit jo na posljo je bil kažin. In 'orkodijo, nemam cejt' in 'čje in les' in kumej kumej, de so jo sezuli. Vinko se je klicou 'uotrk'. U ani štračci ga je nesla u ani važeti od mlejka damu. Puole je umrl. Je biu vsa driskast, bužc.
- Cerku v Obrovi so zidali zatu tm, ki edinu tm nej zapalu snejga. Obrouci nejso ob sibotah orali do par lejt nezaj. Se je anmi hmeti na siboto glih udrlu pod uoli in so rekli, da je štrafinga buožja. Obdelavali so u Jezerini do 60-ga leta. Čudna imajo imjena od bajt: Rjavčenovi, Kržični, Fitinčni, Markovkni, Oštarovi.
- Pr Baluonovih v Ritomečah je bivala nrlejpša oštarija od pranone od muoje matere. So pravli taku. Pokrita je bla sz slamo. So šparali punu lejt. Ze čuhnjo je blu pregrajenu, odzad je blu slejpu uoknu, frakljci so bli zloženi še od bivše oštarije. Kdr sm jemiu devjet let, sm biu pr nuoni Baluonovi. Spravljali smo senu, meni se nej dalu spravljat sena in sm rjeku, da me boli trejbn. In logičnu, zdravilu ze trejbn je biu brinjouc, an frakilc. Nuonka je bla fantovska za vse, ma tudi ze kej vsku tulku popit. In nej znala, da tu lhku škuodi otuoki. Ala js, vre kdr sm se zerjeku, sm spiu. Pa vseglh sm mogu jt spravljat senu. Nuonič mi je dajou skuzi vautaro, js sm mogu primljat, ma se mi je delala omuotca. Sm tjendu in sm se držou. In potle tega sena nej blu dosti in de nej bo zedosti. Nuonka je bla babina, nuonič je biu pa tak '*maledetta te stuci*' je rjeku, kdr je biu najblj jezn. Nigdar se nej razjezu, ane brkce je jemu, majhn, okrogu, počasn. Nuonka je rada zjala nanj.
- Pogarani so imeli koritu in velik kamn od malna, fiksiranga na zid. Hodili so čje pa les in trli. Koritu je blu vrbovu, nutri so nasuli jabka in trli s kamnm. Ta stara Pogaranka je bla za tu specialist - sz ano majhno lopatco je pasala za tistim, dokr nej blu strtu. Šnopc tudi, tulku, da ga je blu tud Pogaranki zadosti. Krčulja za pit wado (6 al 8 oglate; v vsaki kambrini je bla u posodah krčulja ze pet wado), je zejela s krčuljo in nečku spila. Je pršla ankrat h Žefi Pitancovi, je hodila h njim fajfat, ki doma je biu ta stari in pred moškimi se nej kadilu. Fajfala je Dravo. Pride, in kdr je šla nuona Žefa spt, je zapalla. Nuona Žefa je bla nevtana in je znala po kaj Pogaranka huodi pa ji pravi Pogaranka: »Kaj ne greš spt? Ti stari nej grejo spt, je ksnu.« Pa ji pravi nuona Žefa: »Ma ti nečku zefajfej, ku de me nej.« No, pa ga je zefajfala. Ankrat je pršla nedelana (s Pogaranm se je tukla in kregala), pa smo imeli nek lit šprgert, plata je bla vsa razbeljena, in

je Pogaranka poudavala nuoni: »Tristu bogu, porku dindju in čje in les ...« in je tukla po žereči plati, ma nej tjendla, kaj dela, ki je bla pijana. Ji je nuona Žefa zvježala sz štraco ruoko, an malu namazala sz uoljm in drugi dan je blu u rjedi, so se ji vre odirale grinte.

Drobtinice

Eda La Vita

- Odrasli se kdaj smejemo otrokom, ki mislijo, da pride mleko iz tetrapaka, čokolada iz krave Milka, Kinder jajčka pa znese kokoš. Ali odrasli vemo, kako in od kod pride klobasa, zrezek, pršut, salama, kotoleta? Ali mislimo, da pride iz Spara, Hoferja, Tuša, Lidla, Mečkatorja, Eurospina? Ker v resnici vse to prihaja iz krvavečih prostorov groze.
- ... vsi tako delajo ... moji starši so tako delali ... njihovi starši prav tako ... zgodovina uči, da to mora bit tako ... je že prav tako ... Vi to resno? Ne, hvala. Ne, hvala - še enkrat. Grem jaz po svoje.
- Me ne zmerja, če jo prekinjam sredi pogovora. Mi ne zameri, če jo le prelistam. Mi ne očita, če jo pustim kjerkoli. Me ne prepričuje, da je ne razumem. Ni ljubosumna na konkurenco. Ni užaljena, če mi ni všeč. Povesod gre rada z mano. Zna počakat, da pride na vrsto. Mi dovoli plonkat. ... Skratka - najboljša prijateljica - knjiga.
- Velik pomp je za vsak list konoplje, ki ga režim uspe odkriti, medtem pa alkohol teče v potokih.
- Veste, kdaj bomo imeli pravico kritizirat mlade? Kadar jim bomo svetel zgled in ko jim bomo pripravili lepši svet. Do takrat bodimo tiho in jim dovolimo, da oni poskušajo ustvariti takega, če že nam ne uspeva.
- Vsak dan se odločam, ali bom krenila na smetišče in pregledovala smeti, s katerimi nimam kaj početi, ali pa bom zavila na cvetočo, barvno in dišečo poljano. No saj se ne več odločam, noge, glava in srce me kar same nesejo.
- Berem, da je Trump pomilostil dva purana. Kakšen zločin pa sta storila, ne piše. Buh pomagi.
- Samo rumeni tisk ima res srečo, da se slovenskim zvezdam toliko dogaja, da ne zmanjka materiala. Zgodbe grejo približno enako: najprej se zaljubita in sta srečna, potem se poročita in sta srečna, potem se ločita in sta spet srečna, (tokrat

samska), potem oba spoznata nova partnerja in sta spet srečna. In evo, zgodbe se podvojijo, revije se prodajajo in kupci plačujejo srečo drugim. Potem pa pride »zadnji intervju«, ekskluziven in samo za določeno, izbrano rumeno revijo, z velikim naslovom: ISKRENO, kjer zvezda za nazaj pove, da ni bila srečna, a da je zdaj končno našla sebe in je srečna. Jejhata jejhata.

- Računam. Toliko in toliko lučk pokuri toliko in toliko elektrike. S tem bi se gredo toliko in toliko ljudi, ki živijo v mrazu. Najbolj bogata darila bodo kupili in dobili tisti, ki so bogati in imajo vsega dovolj in preveč. Kako bi marsikaj od tega prišlo prav tistim, ki niti najnujnejšega nimajo. Hrane bo ponekod veliko in preveč, čeprav že siti jo bodo vseeno še metali vase. Medtem ko nekje drugje otrok prosi mamo, naj nikomur ne pove, da nimajo hrane, ker že tako ga vrstniki ne sprejemajo medse. Koliko hrane bo šlo na kompost ali v biološke odpadke? Preveč. Mnoge bo bolel trebuh od preveč hrane, nekje drugje pa druge zaradi lakote. Opiti vozniki bodo opletali po cesti in se naslednje dni hvalili, koliko so ga spili. Če bodo srečno pripeljali do doma. Če imaš denar, lahko kupiš tudi petarde in pokaš naokrog, kot da si bog in sveta vladar. Prestrašeni ljudje in živali, onesnaževanje okolja, poškodovani ljudje in živali - to marsikomu ni pomembno. Naj se vidi razkošje. Mah ... ta veseli december je v resnici zelo žalosten.
- Ko ti pade svinčnik iz rok, lahko narediš celo dramo: zakaj je padel? Zakaj prav meni? Zakaj prav zdaj? Zakaj prav ta svinčnik? In o tem razpredaš še z drugimi. Ali pa le pobereš svinčnik.
- Pred leti sva šle z eno punčko na Božični Pridnometer. Otrokom, ki so se prostovoljno javili, so izmerili pridnost. Verjeli ali ne, vsi so bili skoraj maksimalno pridni. Potem pa je upravljalec Pridnometra poklical na oder mene. Jejhata, jejhata ... Najslabši rezultat od vseh. Minimalno pridna, skoraj na nuli. Ko smo odhajali s predstave, je fantek za mano resno rekel svoji mami: »Ta teta pred nami ni nič pridna!«
- Imela sem ta privilegij, da sem 32 let delala v moškem kolektivu in naše debate so bile »moške«. Mi se nismo pogovarjali, koliko kvasa se da v potico in koliko čebul v golaž ... ampak ... Ljubezen in prijateljstvo smo si izkazovali s sodelovanjem. Naš stil komunikacije ostaja po vseh letih isti. Primer te dni: Dobro jutro. Kku je? Za en drek. Kaj je? Noge me ne držijo dobro. Kaj misliš umret? Tudi možno. Kje maste pokopališče? Ne da se meni cepetat v procesijah za trugami. Ni panike. Imamo vežico. Samo 20 m okrog nje bo treba. Ok. Še fajfaš? Nč več. V torej

grem v Izolo na pregled. Kakšen? Ne vem. V Izolo pač. Dobro. Boš povedal. Ajd. Ajd.

- Se zgodi, da ne morem spat zaradi hvaležnosti. Človek bi mislil, da se mi dogajajo same »lepe« reči. A prav zmožnost ljubeče (za)objet VSE - PRAV VSE - to je najčudovitejše darilo.
- Moje srce je že davno spoznalo, da je najbolje, če je ves čas budno. Včasih, ko je še veliko spalo in dremuckalo, je zelo zaspano gledalo v svet. Zdaj pa sta njegova ljubezen in pozornost neprestano na preži. Tako odprto srce potihlo kliče druga srca, da se mu pridružijo.
- Vsem, ki se zgražate nad mladino, ki »ne dela nič in še socialko dobiva«, sporočam, da sem prav vesela, da vsaj kdo kaj dobi, ker jaz za 36 let, 9 mesecev in 6 dni delovne dobe ne dobivam nič. (0). Šele konec leta 2025 mi bo mesečno pripadalo »nekaj malega«. Bi rekel Iztok Mlakar: »V tej državi ...« P.S. Aja, da ne bo pomote - se ne pritožujem, ne jamram in ne manjka mi nič. Samo dejstva pač.
- Ah ... dragi moji, ni za se hvalit z iskrenostjo, dokler je ta v službi (blodnjavega) uma. Ko pa ni več, pa itak ni te potrebe. Ljubeča iskrenost postane samodejna. In je največkrat tiho. Je le prisotna. Pa razumite, če morete.
- Ko mi na sredini ceste ustavi voznik avtobusa s »tujo« registracijo, mi z eno roko nakaže prednost, drugo da na predel srca ... in to drugo naredim tudi jaz ... vem, vem ... oba sva naredila cestno prometni prekršek, a srca imajo drugačna pravila ... bil je srčno neverbalen »prekršek«.
- Dragi farani, vse vaše molitvice so nesmiselne, če v cerkveni mošnjiček mečete le kovančke. Darovi cerkvi morajo šelesteti - je jasno povedal božji poslanec na Zemlji. Ne se hecat z grehi in odpustki.
- Ljudje, vam rečem - naučite se molčati, slišati tišino in videti obzorja onkraj oči, onkraj besed.
- Bivši sodelavec pristavi z avtom in spet »moška debata« brez patetike. Vprašam: »Kej zdej?« »Nč. Operacija.« »In?« »Ma ne vem, če bom šou.« »Zakaj ne?« »Ma, dej dej, ti prerežejo trebuh podolg in počez. Cak - cak.« »Ok. Javi, če boš umrl.« »Bom.«

- Če greste v Planico, ne pozabite vzeti s seboj »tradicije«: alkohola. Zaceljene, ali vsaj dobro oskrbljene osebne rane, so prvi pogoj, da ne ranjujemo drugih naprej in tudi sami sebe ne več.
- Ah ... dragi moji, ni za se hvalit z iskrenostjo, dokler je ta v službi (blodnjavega) uma. Ko pa ni več, pa itak ni te potrebe. Ljubeča iskrenost postane samodejna. In je največkrat tiho. Je le prisotna. Pa razumite, če morete.
- Bog je samo predstava, prepričanje, domneva, verjetje ... kaj pa družga? Tolikšen je maksimalni domet uma. Dlje ne gre. Razen če se prebudi »srce«.
- Kot vidiš, je vse stvar »sistema«. »Nekdo« se nekaj spomni in to velja. Potem se to spremeni in ne velja več. In trenutni sistem določa, kdo je baraba in kdo ni baraba. V enem sistemu si baraba, v drugem nisi. Ha ha ha ... za krepat od smeha - bi rekel Iztok Mlakar. Al pa za se zjokat ... kot hočeš, dragi fejbuk.

Učitelj naj bo

Franci Gombač

Saj veste, kako deluje dandanes medsebojno pogovarjanje. Mladi bi rekli, da *kul* dobro funkcionira. Res je, sodobni telefoni ali telefončki niso tisto, kar so predstavljali nekoč tisti stari, še kar uporabni telefoni. Nekje so ponudili v uporabo mladim nadobudnežem telefon s številčnico v krogu, na obodu vrteče se okrogle plošče. Niti slučajno niso znali z njega poklicati. Pa saj ni čudno. Danes nimajo le telefona, pač pa pametni telefon z nešteto funkcijami, pa tudi telefonirati se da z njim. No, saj nič ne rečem, tehnika z neverjetno naglico prehiteva nas, nekoliko starejše. A sila kola lomi, spopasti se je treba z znanostjo. Vsaj nekoliko ga obvladam, pametni telefon namreč. Ko je vnuk nastavljal potrebne funkcije, sem moral izbrati melodijo za klicanje. Kar prijetna je, ni nasilna niti prenežna. Tresti se je začel nekje globoko v žepu, zaslišal pa sem tudi melodijo. »Halo, ti sporočamo, da smo v Celju.« Sin me je poklical in mi sporočil, da se iz potepanja po Prekmurju in Štajerski vračajo in da so se ustavili v Celju, saj da bi radi obiskali učiteljišče, na katerem se je za učitelja šolal nono. Da so vprašali nekaj mimoidočih, a za učiteljišče niso slišali. Tudi pametni telefon da ne daje sporočil. Seveda ne. Kdaj že so ukinili učiteljišče, da bi jih, odgovorne, vrag pocitral! Kakšna šola je bila to, koliko res dobrih in pravih učiteljev je dala, sedaj pa ... Pustimo polemiko ob strani. Da naj vprašajo za gimnazijo, tri so baje v Celju, ena bo prava, sem ga podučil. Nekoliko začudeni in spoštljivo smo zrl v ogromno stavbo v središču mesta, kamor smo prišli, da bi se preizkusili na izpitih za sprejem na učiteljišče. Končali smo namreč nižjo gimnazijo in opravili malo maturo, sedaj pa smo začudeni ogledovali ogromna vhodna vrata v okrogel stolp, desno in levo od njega pa trinadstropni, za nas, v nedogled segajoči zgradbi z neštetimi bleščečimi se okni. Okrogla lina nad vhodom je nemo bolščala v dobre pol stotnije deklet in fantov, bodočih učiteljev. Seveda, če bodo opravili sprejemni izpit.« Za mano,« je ukazal golobradi mladenič in nas odpeljal najprej v pritličje okroglega stolpa in nato po desnem stopnišču v prvo nadstropje. Stopnišče je bilo namenjeno učiteljiščnikom, levo pa je vodilo v vadnico. Bila je osnovna šola, v kateri so bodoči učitelji opravljali praktični pouk in nastope pred diplomo. Gladkobradi, pozneje smo izvedeli, da je četrtošolec na učiteljišču, nas je spremljal v razred na koncu hodnika. Andraž mi je javil, da so pred gimnazijo v centru mesta, ki da je bila učiteljišče. Da bodo vstopili. Jurij in Jakob da komaj čakata. Rada da bi videla, kje se je šolal nono. Tudi Maja da je nestrpna. Maja je naša nevesta, novinarka kot Andraž, in tudi temu primerno radovedna. Usmeril sem jih po desnih stopnicah,

nato na vrhu levo. Na desni strani hodnika so tri učilnice, na zaključku pa ena. Kar predstavljal sem si jih, ko gledajo skozi visoka okna na levi na prostrano dvorišče in se pomikajo do zadnjega razreda na desni, ki je bila kar pet let naša učilnica. Malima dvema ni šlo glavo, da je bradati in sivolasi nono nekoč sedel tam v tretji vrsti ob oknih in bil priden dijak. No, pustimo podrobnosti.

Zrinili smo se v veliko učilnico, se posedli, nekateri so morali stati, in čakati, kaj nas čaka. Majhen mož svetlih las in prav takih brk, ki mu je bil suknjič nekoliko tesen, pogled pa strog, kakor tudi prve besede. Da je ravnatelj in da se piše Anton Aškerc in da bo poskrbel, da bomo dobro delali in postali učiteljice in učitelji, ki bodo vzgajali in poučevali mladino, našo bodočnost. Še je govoril, a zdi se mi, da ga nismo prav pozorno poslušali. A ja, ta mali strogi ravnatelj je bil nečak pesnika enakega imena. Ni kaj, najbrž bo že res. Po tem uvodu so polovico poslali v drugi razred, polovica pa nas je ostala v tej učilnici. Za katedrom je sedel sloki, lepo počesani in smehljajoči se profesor. Anton Janežič da je in preverjal bo naše znanje iz slovenskega jezika. Potne dlani pa še kak del telesa, drget in mencanje, vprašanja in radovedni profesorjev pogled, odgovori in tako naprej. Kar v redu je šlo, vsaj zame. No, najbrž tudi za druge. Popoldne še izpit iz poznavanja osnov glasbene teorije in preizkus posluha. Zapeti je bilo potrebno eno znano pesmico. Tako dekleta kot fantje so izbrali znane ljudske ali otroške pesmice. Jaz pa ne. »Imaš koraž!« bi rekli moji Šmarčani, ko so zbirali pogum za nočne pohode. Imel sem ga in na glas zapel Puntarsko. Zelo dobro, je zagodrnjal Ferlinc. Tako on kot Janežič sta nas za poklic učitelja navduševala kar celih pet let. Izpit iz matematike je bil čisto običajno pisno reševanje nalog in ustno zagovarjanje.

Da se bodo še malce razgledali po gimnaziji oziroma nekdanjem učiteljišču, so mi sporočili moji. Radi da bi videli še kak razred, telovadnico, glasbeno sobo. Najbrž ne bo šlo. Po navadi sta bili v prostem času zaklenjeni.

V slačilnici smo si oblekli kratke hlače in majice, to naj bi bila telovadna oprema za fante. Telovadbo smo imeli ločeno, fantje zase, dekleta zase, po dva razreda naenkrat. Profesor Jug, Karel mu je bilo ime, nas je postrojil pred vhodom, ki ga je kar nekako slovesno odprl. Odprtih ust smo strmeli v ogromen prostor. Trije dijaki smo prihajali iz Šmarij pri Jelšah in zagotovo tako velikega prostora še nismo videli, pa drugi najbrž tudi ne. Še šmarski kino je bil manjši, da o skromni šolski telovadnici niti ne govorim. Pa ne le velikost. Kake tri koze, dva konja, klopi za preskakovanje, plezala na stenah, viseči krogi in vrvi, blazine in še kaj. Toliko žog, kot jih je bilo v zaboju na koncu telovadnice sigurno niso imele vse šole, iz katerih smo prišli. Nekaj čisto posebnega pa sta bili dve ogromni tabli z obroči in nekakšnimi vrečami na njih na nasprotnih stenah telovadnice. Tabli in koša za košarko. Zakaj mi je to v spominu? Poleg talne telovadbe smo se učili tudi osnov košarke. Koliko smo se naučili, pa

presodite. Po kakem mesecu šolanja sta se ravnatelj in Jug odločila, da bo organiziran medrazredni turnir v košarki. Seveda so sodelovale ekipe vseh petih razredov in to kar deset, saj sta bila po dva oddelka vsakega razreda. Prvi a proti prvemu b za začetek. Fantastičen rezultat 6:4. Jug nas je povešenih ust premeril od nog do glave in zagodrnjal, da je tak rezultat neprimeren celo za rokometase. Pozneje smo razumeli.

Da bi radi videli tudi dom, v katerem je nono prebival celih pet let. Andražu sem opisal pot od učiteljišča preko mesta do Kapucinskega mostu čez Savinjo in do pokritega stopnišča, ki je vodilo do našega internata.

Po navadi smo se Šmarčani iz učiteljišča odpravili po prej opisani poti v internat. Dvaindevetdeset stopnic v pokritem hodniku je vodilo do internata, oziroma do nekdanjega frančiškanskega samostana, ki je bil preurejen za bivanje učiteljiščnikov, gimnazijcev, ekonomistov in vajencev. Šmarčani Valter, Maks in jaz, Janez z Lisce in Janez iz Jurkloštra smo se vselili v sobo kar na vhodu. Da je bila baje mrtvašnica ali molilnica so nam povedali. Ni nas brigalo, razen ponoči morda.

Ja, učiteljišča ni več, tudi dijaški domovi so drugod.

Moji so se odpravili proti Primorski. Tako pač je.

Ana in netopirček Tom

Franci Malečkar

Otroci, ali veste, kaj so to netopirji? So pridne in koristne živali. Čez dan spijo, ponoči se hranijo z mrčesom in sadjem. Živijo na podstrešjih in v jamah. Eden od njih se imenuje Tom. Povedal mi je, da je padel in si poškodoval krilo. Ni se mogel vrniti domov. Poredni otroci so metali nanj kamenje. Rešila ga je Ana. Dala ga je v škatlico in prinesla domov. Ko se je vrnil oče z dela, sta ga skupaj odnesla v jamo. Tom je kmalu okreval, Anine pomoči pa ni pozabil. Nekega dne je Ana želela presenetiti mamo, ki je prišla utrujena z dela, s šopkom rožic. Nikomur ni nič povedala in se odpravila nabirat rože v gozd. Najlepše so bile na robu globokega jarka. Sklonila se je, da bi jih utrgala in zdrsnilo ji je v globino. Neuspešno je poskušala izplezati, zato je kričala na pomoč. Nihče je ni slišal in začelo se je mračiti. Takrat se je v jami zbudil netopirček Tom in odletel, da bi za zajtrk nalovil nekaj komarjev in mušic. Zaslišal je Anine klice na pomoč in takoj odletel do Aninega psička Bobija. Popeljal ga je do Ane in Bobi je kmalu pripeljal Aninega očeta na pomoč. Ana se je doma pogrela in odločila, da bo povedala vsem otrokom, naj pazijo na netopirje, jih ne dražijo, medtem ko spijo, ali da naj jih ne obmetavajo s kamni. Otroci, boste pomagali Ani povedati vašim prijateljem, staršem, sorodnikom naj lepo ravnajo z netopirji? (Po Miklavževem pripovedovanju zapisal Franci Malečkar, priredila Gaia Galvani – Kassi.)

Burja skozi Črno grižo

Franci Malečkar

Claudio Bratoss in Stojan Sancin iz Jamarskega odseka Slovenskega planinskega društva Trst sta Kolumba kraškega podzemlja. Njuno blodenje po tridimenzionalnem svetu cevi, ki jih je voda izdolbla skozi kras, in neomajno prepričanje, da veliko odkritje šele pride, ju žene dalje, iz dneva v dan, saj ima vsaka jama, tudi tista, ki je dolga preko 660 km, svojih prvih 5 m, in ovinek, za katerim ne veš, kaj je. Pa ne, da nimata rezultatov in zadovoljstva - od arheoloških najdb pri Brežcu, Ciganske jame z edinstvenimi, pijanimi stalagmiti na svetu, Jame 100-letnice SPDT, z gozdom koralnih tvorbov ipd. Pa vendar, ko sem pred več kot desetletjem iz postelje, z ukleščenim živcem med vretenci, po Deanovi zaslugi skoraj »on line« spremljal na njihovi spletni strani odkrivanje jame Burja in videl filmček s plapolajočimi zastavicami, zaradi prepričanja iz špranje, sem si rekel: veliki met vama je uspel, bravo! Pri sebi sem jo uvrstil med tiste jame, ki mi v življenju ne bodo več dane. V četrtek, 19. februarja 2009 odpreme-pošto in Claudijev: »Prideš jutri v Burjo, boš dal roko pri merjenju, gremo plezat kamine.« Ja, bilo je neodgovorno, dva dni prej še, stokajoč s tabletami proti bolečinam, sem odgovoril: »Pridem.« Pri Nanetu na Kozini spijemo naslednji popoldan kavo, čakajoč na Roberta Reharja iz Ajdovščine. Pri avtomobilih se preoblečemo in se vzpnemo na vrh Črne griže nad dolino Klinšce (Glinščice). Claudio kmalu izgine v poševno špranjo, saj mora odkleniti vrata. Postavil jih je zaradi zelo verjetne *piraterije* jamarskih »kolegov«, da bi ju torej prehiteli pri odkrivanju. Sumljivo gledam Roberta, ko se tlači v razpoko in že vpenjam vrvno zavoro na 9-ko, da me bo težnost lažje posrkala proti Zemljini sredini. Stojan me usmerja zadaj in pripoveduje, kako sta kar deset dni klesala to krušljivo kamenje, Claudio celo z glavo navzdol. Naredila sta manjšo *leho*, gredico, iz nakopanega materiala. Po desetih metrih se stene razprejo in znajdem se v toplem, manjšem prostoru s stenami, prekritimi s krhkimi drevesastimi koralnimi izrastki. Lažje sem zadihal. Vpnem se na vrv in pazim, da ne bi sprožil v brezno na kolega, ki sta pod mano, grušč z melišča, in že bingljam na vrvi v poševnem breznu z zasiganimi stenami, ki je meter za metrom večje. 20 metrov nižje poševna polica, kamor je težko postaviti nogo, ne da bi pod škornjem zahrskale kapniške *karfiolce*, krhki kristalni izrastki. Ne morem si kaj, dokler so še take, naj ostanejo vsaj na fotografijah. Stojan me prehití in izgine v temi pod mano. Mu sledim, pritrđišče za pritrđiščem vrvi na klinih zavrtanih v stene, mojstrsko razporejenimi, da se izognejo morebitnemu padajočemu kamenju. Moj dvom narašča. In kako nazaj? Okoli 30 m nižje nova poševna polica s prevrnjenimi cipresastimi stalagmiti, ki jih prekrivajo *karfiolce*. Kaj,

kdo in kdaj je razmetal te kapnike? Na sredi prestrižen stalagmit, ob steni špagetek, ki se je ravnokar staknil s korenastim stalagmitom v stebriček in nedaleč stalaktiti, iz katerih izraščajo kalcitni kristali. Sin Andrej jih je poimenoval *koruzni storži*. Nekje daleč spodaj v temi slišim glasove, ne vidim, ne razločim, kaj govorijo. Gotovo že plezajo. Sledim vrvi na poševni zakapani steni, kjer je korozija mestoma odnesla pokrov do žlebov v apnencu, z lučjo ne uspem presvetliti na drugo stran, in se jim približujem. Po 170 m spusta pristanem v velikem poševnem rovu. Previdno stopam po pobočju proti glasovom kolegov iz teme. Na dnu velik kapniški steber, fotografiral ga bom kasneje. Vzpnem se na *sigovo kopo*, ki skoraj pregrajuje rov. Onkraj nje naletim na Claudia, ki varuje Roberta med plezanjem v kamin, vodnjaku podobno votlino, ki jo premaguje z alpinistično tehniko od spodaj navzgor. Pravi, da je že skoraj 40 m visoko, kjer se nahaja obsežna polica z belimi kapniki, sledi poševen rov, ki se vzpenja v temo. Nekje od spodaj me pokliče Stojan, naj bom na miru, saj sem živa *merilna točka*. Ko opravi z mano, se spustim proti njemu in opazim, da sedi Claudio na pokrovu iz *breče*. Ob steni so še ostanki te ledenodobne zapolnitve rova, ki je bila kasneje sprana. Spuščam se v okoli 30 m dolg in 10 m globok in širok lijak. Kam je izginilo skoraj 1000 m³ grušča? Predvsem pa, od kod so skale padale? Na drugi strani lijaka se predam fotografiranju prekrasno zakapanega rova, tu *heliktiti*, v vse smeri rastoči kalcitni izrastki, tam kristalni robovi kapniških ponvic, pa *sigova skorja*, ki prekriva *ilovico*, prosojne kapniške zavese ... Kako je imel prav Claudio, da je postavil vrata, ki bodo mogoče tisočletno delo narave ohranila temi. Kar ne morem se odtrgati od motivov, vendar je Claudijev glas vedno bolj nestrpen: »Gremo!! Stojan ima doma obveznosti.« Še zadnja fotka kapniškega stebra in že vpenjam *prižemi* na vrvi. Želel bi biti zadnji in se v miru predati ritmu vzpenjanja po *statiku*, neraztegljivi vrvi. Ne, Robert in Claudio bosta za mano. Stalno slutim njuno sopenje za *kroglc*. Prvo pritrđišče prosto, drugo prosto. Robert me čaka, obešen na klinu. »Je prosto?« sprašuje. »Še malo,« odgovorim. »Naslednje pritrđišče prosto, pojdi!« In tako nekam zlahka pridobivam metre. Jamske kobilice strižejo z dolgimi antenami v nišah kapniških slapov. Demoralizira me, ko slišim Claudia od spodaj. Smo na polovici. Nič ne rečem. Počitek poiščem v fotografiranju. Pa me Claudio takoj prečita in prehit. »Moram popraviti pritrđišče,« pove, da me ne užali. Srečava se ponovno na polici pod vhodno ožino. S sebe snamem vrvno zavoro, vponke in vso drugo opremo, ki je možna, da se naredim čim bolj ozkega, razpnem čelado in pričnem s tlačanjem navzgor v špranjo. »Ne, obrni se na drugi bok, potegni se z nožno prižemo,« me od zgoraj spremlja Stojan. In že se nad mano pokaže Venera, na zahodu tržaške luči ožarjajo nebo, z vzhoda se sliši hrup z avtoceste. Zunaj sem! Hvala moža, hvala za odkritje, hvala, da sta mi/nam omogočila spoznati del sveta, ki je tu od vedno, pa ga nismo znali videti, hvala za kamenček mozaika podzemlja Krasa, ki ga vztrajno sestavljata. Da vama le ne bi zmanjkalo življenjske energije... srečno!

Spomin

Helena Gašperšič

Pred prvim »bivšim«, sem imela vsa štiri leta gimnazije, fanta. Bil je starejši od mene pet let, študent strojne fakultete. Dečko in pol. Lase črne oz. črne s sivimi prameni (pri 30ih je popolnoma osivel, geni), zelene oči (*oči boje nane*), malo višji od mene, najlepši del njega pa je bil Fiat Abarth. Ljubezen je bila platonška, da se razumemo. Najini starši so bili prijatelji, veliko ginekologov je bilo očetovih sodelavcev ali prijateljev in obisk njihove ambulante ne bi bil nikakršno presenečenje. Tako je bilo v prejšnjem stoletju, tako je bilo na jugu in tak je bil moj oče. Ne vem, če ste zaznali. Oče je bil strog, patriarhalen, pravi tiran. Dobro, da si ni omislil deviškega pasu. Bala sem se ga kot hudič križa. Drugače ne vem. O *tom potom*. V začetku »gimnazovanja«, sem se še vedno družila s prijatelji iz osnovne šole. Med njimi je bila tudi Zorica. Hodila je na srednjo medicinsko šolo. In tako mi je s prakse na dermatologiji, ali ne vem od kje, podarila *scabies* (lepše se sliši, nekaj kot garje). Doma panika, osamitev v moji sobi. Hrano sem dobivala skozi priprta vrata. Posteljnino se je menjalo vsak dan. Takrat se je temu reklo »veliko pranje«, pralnih strojev ni bilo. Gimnazija, v katero sem hodila, je po določenem času za nekaj dni zaprla vrata in tudi jaz sem bila v paniki. Tiranski oče mi je prvič dovolil, da v letu garij lahko silvestrujem s fantom. In jaz garjava. Bilo je nekako pred novim letom. Oče je prinesel tekoči puder, s katerim sem se morala mazati. Smrdela sem kot Debarska banja (toplice, v katerih prevladuje žveplo). Nevedna, da garje ne gredo na obraz oz. po ukazu očeta, naj si obraza ne mažem, sem to seveda storila. Zakaj? Prvič, ker mi je ukazal oče in drugič iz strahu, da po obrazu ne dobim prednovoletnih garij. In glej ga vraga! Res jih nisem dobila. Na novoletno zabavo pa vseeno nisem šla. V obraz sem bila vijolično rdeča in koža je visela z obraza. Bila sem kot mlad krompir, ki se lušči sam od sebe. Ni vedno dobro testirati kremice, tonikov, razen če ni gin tonik. In *nije žvaka, za seljaka*.

Dior, Chanel in Jezerina

Helena Gašperšič

V obdobju odraščanja, to je tisto obdobje, ko sem postajala dekle, so bili mami čevlji prvi na udaru. Tisti s petko. Hitro je odkrila, da ji niso več prav. Kar naenkrat so postali preveliki, preširoki. Nekdo jih je tako razširil, da je njena ozka noga plavala v čevlju. Ko sem jih prvič s težavo obula, sem doživela peklenske bolečine, tako preozki so mi bili. Pa tako lepi. Temnozeleni, semiš in lakasta pentlja. Z oktavo povišanim glasom mi je prepovedala nositi njene čevlje. In tega sem se strogo držala. Nisem hotela izkusiti še enkrat bolečin, prve izposoje. Moje skrivno »sposojanje«, se je vseeno nadaljevalo. Rada sem se pobahala z njenimi bluzicami, jopami, nakitom. Vse to do dneva, ko sem si prvič (ne verjeti, da tudi zadnjič) spodobila njen parfum v malo »obilnejši« količini, kar se ni dalo prekriti njenemu nosu. »Kam se odpravljaš?« Zaslišim njen mirni glas za hrbtom. »Zmenjena sem z Zdravkom. Greva plesat.« Bil je moja gimnazijska ljubezen. In lahko sem šla, ker je bil oče dežuren in mami je bila moj zaveznik. »Prav. Ni problema,« je njen bil odgovor. »Najprej boš zakurila v kopalnici (takrat so obstajali bojlerji na drva), in sprala ta smrad s sebe. «Kako smrad? Na tebi diši, na meni smrdi?» rečem z užaljenim glasom. Ponovi svojo zahtevo: »Če hočeš na zmenek, zakuri in pridi na balkon.« Tam je pred tem pila kavo. In tam mi razloži o parfumihih, kolonjskih vodících, dezodorantih, kar sem si zapomnila za vekomaj. Ne zlivaž ga po sebi v enormnih količinah. Kapljico daš za uho, notranjo stran nad dlanjo. Istega parfuma ne uporabljaš za v službo ali večerni izhod, isti parfum različno diši na mojem kot njenem telesu, ne prši se po obleki in kot najbolj pomembno - telo mora biti brez prisotnosti vonja po potu.

»In sčasoma boš našla svoj parfum. Ali več. Izoblikovala boš svoj okus, občutila kaj paše k tvoji osebnosti.« Sva zaključili pogovor. Nikoli ni uporabila besede »moraš«, pustila mi je svobodo izbire. Včasih z ali pa brez pripombe. Čisto nasprotje strogega očeta, pri kateremu je bilo vse, pod »moraš.« In pride obdobje prvega »bivšega«. Obdobje razvajanja. V kopalniški omarici se vrstijo, Chanel, Dior, Givenchy, Avon. Z vsakega potovanja je v zbirko parfumov priromala manjša ali večja umetelno izdelana steklenička te opojne in čudežne tekočine. Od nežnih do bolj eksotičnih, včasih ekstravagantnih ali meni celo erotičnih vonjav. V obdobju drugega »bivšega« sem si parfume kupovala sama. »Bi ti kupil parfum, a ne poznam tako dobro tvojega okusa, zato greva in si ga boš sama izbrala. Tako se izognem vihanju tvojega nosu.« In še prav je imel. Vedno sva šla v parfumeri-

jo skupaj. Na vogalu Miklošičeve in Trubarjeve. Dišave, dezodorante, parfume, vodice po britju sta si prvi in drugi »bivši« kupovala sama. Spoznam zadnjega »bivšega«. Vonj po čistem perilu. Meni neznan vonj in ne ravno prijeten. Kaj, ko imam občutljiv nos. »Kateri parfum uporabljaš?« ga vprašam nekega dne, ko je prišel po mene v Kamnik. »Ja. Kolonjsko vodo, dezodorant ali karkoli že? Se mi zdi, da si se danes okopal v njem.« Komaj diham v avtu od preobilice, meni najbolj odvratnega vonja po mošusu + vonj nekega cvetja. Morda šmarnice. S široko odprtimi, najbolj modrimi očmi tega sveta, izdahne: »Ne vem. Bil je v kopalnici. Verjetno od matere.« 'Ali pa ženin', zlobno pomislim. Dovolim si in mu ob kavi razložim, kar je davno, davno povedala moja mami meni. V 30 letih si je samo enkrat kupil kolonjsko vodo, ki je pri priči končala v smeteh. Vonj me je spominjal na vonj v mrliški vežici. Preseliva se v Jezerino (slepa dolina pod Obrovom, Občina Hrpelje-Kozina). Groza, vam rečem. Na dan otvoritve kluba, poplava. Bruhne iz kanalizacije in zalije ves spodnji prostor. Smrad do nebes. Na hitrico je treba počistiti. Jaz sem z bruhanjem praktično nekoristna. Sestra in zadnji »bivši« me spodita čistiti konjske hleve. Vonj konjskih fig je dišeč parfum glede na tega. Mudi se s pospravljanjem. Okna so odprta čisto vsa. Neznanski prepah. Pritečem iz hlevov in se zapodim pod tuš v prvem nadstropju. Preoblečena pricapljam v spodnje prostore. Da te kap. Vsa okna zaprta in spet nepopisen smrad. Sestra stoji sredi lokala, kot bi imela zarit nož v hrbet. Zadnji »bivši« teka po prostoru gor in dol kot kura brez glave.

Dobim histerični napad, ko zvem, da je po lokalu zlil tri stekleničke mojih najdražjih parfumov. Besed ne bom ponavljala. Vi pa si zamislite smrad, ki je nastal iz mešanice parfumov in človeških fekalij. Dišave za zadnjega »bivšega« sem vedno kupovala jaz.

So se pa moje stekleničke parfumov same od sebe praznile. Takrat sem imela občutek, da moj zadnji »bivši« diši po ceneni pocestnici. Dvignila sem roke ...

Nočem!

Helena Gašperšič

NOČEM poslušati o tisočerihi teorijah zarote.

O Sorošu, Bilderbergovi skupini, Kitajcih, Rusih, Američanih.

NOČEM pomirjeval zaradi negativnih nabojev, ki jih trosijo mediji, posebno družbena omrežja.

NOČEM, da mi računalniški ali TV ekran kvari vid.

NOČEM, da mi 3, 4 ali 5G tehnologija scvre možgane.

NOČEM, da me upočasnjeni mobilni internet spravi med duševno bolne.

NOČEM, da zaradi mikrovalov iz mikrovalovke pristanem na onkologiji - ali mi zraste moški spolni organ.

NOČEM, da mi zaradi pesticidov, akaricidov, herbicidov in ostalih -idov, zraste tretja roka ali noga, bog ne daj rogovje.

NOČEM pristati na antidepresivih zaradi Janše, Pahorja, Meseca.

NOČEM, da zaradi pralnih praškov, mehčalcev, odstranjevalcev madežev, kozmetike, nenehno živim v strahu pred urtikarijo.

NOČEM, mask, rokavic, razkužil in se držati pravil.

NOČEM stati v vrsti, nočem razdalje dveh metrov.

NOČEM, da me med 8. in 10. uro zjutraj prijazni varnostnik sprašuje, koliko sem stara.

NOČEM in nočem.

Zato grem živeti v jamo.

Jesti koreninice cvetove.

HOČEM umreti zdrava, pa čeprav od lakote.

Švercanje

Helena Gašperšič

V obdobju ugodja in blagostanja pred letom 1978, se pravi v obdobju Beograda, nisem imela potrebe po tovrstni dejavnosti. Na račun prvega »bivšega« so moji ali pa tudi njegovi nakupi potovali po posebnih kanalih. Legalno, kot neka vrsta »diplomatske« pošte, za državne funkcionarje. Takrat sem živela v izobilju. Srbi bi rekli, »ko razmaženo derišče«. Prepotovala sem pol sveta. Večino na državne stroške, kot okras mojemu prvemu »bivšemu«. Za mojo prtljago so skrbeli drugi. V moji domeni je bila torbica in neseser, obvezno Samsonite, črne barve. Moja plača je bila izključno za »moje prohteve«, včasih še del moževe. No, in se naveličam vsega tega udobja in izobilja ter naredim korak k boljšemu življenju. Grem in pridem v Slovenijo. No, tu zopet asociacija. Služba na vsakem vogalu. Prva je bila v Ljudski pravici. Zaradi objektivnih razlogov zamenjam službo in po Jugoreklamu, Emoni, GPG Grosuplje, pristanem na FSPN, sedanji FDV, in dokončam prekinjeni študij na ekonomski fakulteti. O produkciji »kadrov« na FDV in dogodkih do leta 1991, ko zapustim še to srenjo, pa kdaj drugič. Tistega leta 1988, na dan začetka štrajka Kosovskih rudarjev, FSPN in Mednarodni center organizirata izlet na Poljsko. O tem izletu drugič. Tudi tam je bilo »noro«. In poslušam nasvete. Kaj se spleča kupiti na Poljskem, koliko mark naj zamenjamo in še kaj. Za vsak slučaj vzamem trikratno ali štirikratno vsoto tiste priporočene. *Može mi se*. Vse gre gladko do vzhodne meje s Poljsko (Wulłowitz), kjer vstopi na avtobus »nadrkani« poljski policist in nam ukaže, naj pripravimo »pasoše«, tiste rdeče. Jih pobere in gre. Iz avtobusa ne smemo. Ukaz. Po polurnem čakanju doživim nikotinsko abstinenco krizo, prižgem cigareto in izstopim iz avtobusa. Priteče zafrustrirana in hkrati »nadrkana« policajka, se začne dreti. Jo gledam, kot da imam nož v hrbtu, mirno pokadim in grem na avtobus, ker je dama skoraj zaripla. Po dveh urah dobimo potne liste. Tokrat zaprte in jih tako zaprte razdeli policaj, vsakemu svojega. Za menoj sedi mlad asistent dr. Šešerka, ime sem pozabila, z bradico, kozji fiks. Na potnem listu je golobrad. Policist ga vpraša v polomljeni srbohrvaščini: »Hočeš, da te obrijem na suvo (poudarek na o) ili na mokro?« Pojoče. Med vožnjo do Čeških Budjevic nas čaka - za zamenjavo mark v zlote - organizirana tolpa. Pred avtobus zapelje svetla Lada, se ustavi, izstopita dva moška in vstopita na avtobus. V Krakowu, nekdanjem glavnem mestu Poljske, dojamem, koliko denarja imam. Skorajda me je sram. Drugi dan *šoping*. Najprej v eno trgovino za tujce z oblačili, vse *firmitano*. Rekli so, da je drago. A moj kupček denarja se skoraj ne zmanjšuje.

Ženske gremo nakupovati *pelice, pelc montle*. Kupim najdražjega. Pravo, danes osovraženo, naravno krzno iz soboljevine. No, kupček zlotov se je zmanjšal. Nastal pa je problem, kako z bundo preko meje? Vse ženske smo na pot šle (skoraj vse), po nasvetu, s plašči, ki so bili dolgi in si lahko med podlogo in vrhnjim delom všil krzneni plašč. Rečeno, storjeno. Tako je v Slovenijo prišlo najmanj deset *prešvercanih pelc montlov*. Poanta mojega šverca pa je švercanje umetnin. V eni od krakowskih ulic - prodajalna do prodajalne z umetninami. Ljubitelju umetnin se zavrti v glavi. In tu zapravim do zadnjega zlota vse. Kasneje sem morala zamenjati še nekaj mark. Umetnine, slike, srebro in zanimivo skulpturo lepo zložim v velikoooo športno, do tedaj napol prazno, belo potovalko. Če se ne motim, je bila od Yasse. O *tulumarenju* po Krakowu, mojem mnenju o nekaterih moških, predvsem »intelektualcih«, pijanih ženskah, obisku Aušvica, pa kdaj drugič. Povratek. Meja. Pregled potnih listov, vprašanje, ali imamo kaj za prijaviti, in odpiranje bunkerja za prtljago. Moja bela, velika potovalka je cariniku padla v oči. Vzame jo ven, izstopim. Carinik odpre zadrgo in z ihto porine svojo kosmato roko do dna. Odskoči kot poparjen, izvleče krvavo roko (porezana dva prsta na skulpturi) in jezen reče, naj zaprem 'tega vruga'. Nato zapravim na meji še preostale zlote, ker pač niso smeli iz Poljske, kupim srebrnike in ne vem še kaj ter se z nasmehom odpravim na avtobus. Prespim avstrijsko mejo. In še danes mi gre na smeh. To je bil pravi šverc, ne pa kila kave, pralni prašek ali kavbojke Levi's 501.

Rusa hiša

Ivanka Konstantino

V Rožni dolini stopita do mesnice
mama kupi kilo najboljše govedine
in dve poli oljnatega papirja
nato v trafiki ob mejnem prehodu
še škatlici cigaret

miličnik je iz sosednje vasi
carinik govori srbsko
mala se zazre navzgor in sreča
z dobrodušnim pogledom
nič več se ne boji za tri jajca
skrita v svoji *boršeti**

policist in carinik na drugi strani
železniškega podhoda
nosita drugačni uniformi
na pozdrav odgovorita *buon giorno**
prvi pritisne žig v mamino propustnico
drugi jima reče *avanti** in
z roko nakaže naj gresta naprej

v drevoredu se lesketa ivje
čez Stari plac veje mrzel piš

na pločniku pred pokrito tržnico
deklici drevenijo prsti
in mraz ji sili v zanohtje

mimo pridrsa starec
naslanja se na kolo
in sprašuje po *šnopcu**
vzvišene *šiore**v krznenih plaščih
in oblakih parfuma

bi rade uova carne burro *sigarette**
 potem se dolgo v italijanščini
 pogajajo za vsako liro

petrolej in *rengo**
 kupujeta pri Merviču v Raštelu
 zvezki in barvice so najcenejši v Standi
 tam mladenke žuborijo italijansko

teta Anna
 ponuja sadje in zelenjavo
 v treh jezikih
 mala vpraša mamo
 kako je teta govorila
 z gospo v sivem *kapotu**
 to je furlansko
 jezik nonota Giovanina

.
 deklica tuhta
 ali tata
 ki je bil kot otrok begunec
 v Mozirju in molil Buh *manditi**
 ter ju zdaj z bratom budi *dai šu**
 zna več kot teh nekaj besed

Hripa

Ivanka Konstantino

Lep dan je bil, bilo je jasno in sonce je prav prijetno grelo, skoraj preveč toplo je bilo za oktober. Vstala je zelo zgodaj, pohitela je z delom v hlevu. Potem je skuhalo polento, veliko je je treba za njeno številno družino, jedli so jo z mlekom. Žal je njihova Liska breja, zato ga je namolzla premalo. Lačni otroci so si želeli dovolj hrane, ker te ni bilo, je mleko razredčila z vodo in mu dodala ščepec soli, tako otroci vsaj nekaj časa niso čutili lakote. Po zajtrku so šli na njivo, veliko koruze je bilo treba pospraviti, jo olupiti, splesti kite in jih obesiti na suho pod streho. Kosila ji je uspelo narediti dovolj, res je lahko srečna, da je še dovolj zelenjave. Nihče ni šel od mize lačen.

Popoldne, ko se je ravno odpravljala na njivo, je prišla po vodo Tinca Bričeva. Za nekaj kratkih trenutkov sta poklepetali, povedala ji je, da je v Gorici slišala o neki čudni bolezni, pravijo ji hripa. Zelo je kužna, veliko ljudi je že zbolelo in zelo veliko jih je umrlo. Strah jo je, upa, da jim Bog prizanese s to preizkušnjo. Sinoči je Pepč legel k njej, želel si je nežnosti, kako rada bi se prepustila njegovim dotikom in z njim odplavala v višave užitkov. Ni šlo. Tako strah jo je bilo, da bi dobila še enega otroka, še ena lačna usta. Vsa trda je čakala, da je on končal, ob tem pa prosila Boga, naj je ne kaznuje s še eno nosečnostjo, že tako so njuni otroci večkrat lačni kot siti. Rada ima svoje otroke in hvali Boga, da jima jih je dal, in prav zato si jih ne želi še več. Zjutraj, bilo je še temno, jo je prebudilo Adelmino kihanje. Vse skupaj se je začelo tako nedolžno. Samo kihanje in malo toplejša je bila. Ni se vznemirjala. Deklici je pripravila čaj in jo pustila počivat. V urah, ki so sledile, se je otrokovo stanje hitro slabšalo, vročina je skokovito naraščala, dihanje se je spremenilo v hropenje. Mala je izgubila zavest. Naredila je vse, kar je mislila, da bi otroku pomagalo. Ovijala jo je v mrzle obkladke. Skušala ji je znižati visoko vročino, ki je kuhala njeno drobno telo. S čajem ji je velikokrat navlažila razpokane ustnice. Pepč jo je dvignil v naročje, ljubeče ji je božal od potu zlepljene lase. Sedel je na posteljo in jo umirajočo nežno držal v naročju, njena glava je slonela na njegovih prsih, prav tam, kjer se je čutilo bitje njegovega srca. Izdihnila je v njegovem varnem naročju. Nežno jo je položil na ležišče. Ob njeni glavici je prižgala svečo, katere plamen je svetil njeni duši na poti v nebesa. Vsi so klečali in molili zanjo, njihova lica so močile solze, v njihovih srcih je bila žalost, v dušah je zevala praznina. Karbidovka, viseča na steni nad veliko mizo, je metala hladno modrikasto svetlobo čez veliko kuhinjo. Zunaj je bila oktobrska noč, slišala je sovo, ki

je skovikala nekje v bližini, njen glas ji je prinašal slutnjo bližajoče smrti. V srcu jo je bolelo, bilo jo je groza, ... le kaj jim pripravlja Nebo? V vasi je bilo vse strah, mrličev je bilo vsak dan več. Hišo na robu vasi so spremenili v bolnišnico, ki ni zaslužila tega imena, vsakdo, ki so ga odnesli ali odpeljali tja, je bil zapisan gotovi smrti. Ljudje se niso več družili, še pozdravljali se niso. Zaželen je bil čim prejšnji pokop mrličev, krste so bile preprosti, doma zbiti zaboji, ni bilo pogrebcev, ki bi mrtve spremljali na njihovi zadnji poti. Strah in groza pred smrtjo sta bila prevelika, niso si upali niti iz svojih hiš. Adelmo so pokopali popoldne, pospremili so jo le kaplan in domači. Že zgodaj zjutraj je zbolela Jerica. Spet se je začelo s kihanjem in rahlo povišano vročino. Iz minute v minuto je postajalo vse huje, tokrat je bila v skrbeh že od samega začetka, in vendar ... kaj je lahko storila? Goreče je molila, prosila je Boga za njeno zdravje, prosila ga je, naj ji ne vzame še nje. Pred desetimi leti so jo nesli h krstu. Na vprašanje starega duhovnika, kako bo otroku ime, je babica pohitela: »Jra bo.« »Kaj? Še nobenega otroka nisem krstil s takim imenom in tudi tega ne bom,« se je hudoval župnik. Pepč, ki je bil vedno miren, je pojasnil: »Mislili smo, da bo Jerica, doma bi jo pa klicali Jra.« Župnik je bil s pojasnilom zadovoljen, dodal je le: »Tudi doma jo lahko kličete Jerica.«

Mož ji je o tem pripovedoval, ko se je z malo vrnil od krsta; ona se je ob tem prisrčno nasmejala.

Deklica je trpela, ona ji je lahko le lajšala muke in trepetala za njeno življenje. Vedela je, da ni veliko upanja. To je vedel tudi oče, ki je ves skrušen sedel ob otroku in z molitvijo prosil Boga za njeno zdravje. Zunaj je v tišino noči skovikala sova ... Mala bolnica je v ranem jutru borila svoj poslednji boj. Starša sta bila nemočna, nista ji mogla pomagati. Sedela sta ob umirajoči, ki je vsa vročična hlastlela za zrakom. Na njenih ustnicah se je pojavila krvava sled. Umrta je pred njenimi obupanimi očmi in očmi prestrašenih sestic in bratca. Še preden so jo pokopali, sta zboleli Marička in Anica, tudi pri njiju se je začelo enako. Smrt je prišla zelo hitro. Anica je preminila že čez nekaj ur. Marička je trpela več časa, žal tudi pri njej ni bilo upanja na ozdravitev, bilo je le kruto trpljenje, ki je mučilo vročičnega in hropečega otroka. Potem jo je odrešila smrt. Nesrečna mati se je spraševala: »Zakaj? So najini otroci podhranjeni in zato manj odporni?« Družina se je utaplja v solzah, lahko so le molili, žalovali in trepetali, kdo bo naslednji. Ni bilo načina, da bi kaj spremenili. Ni bilo zdravil, ki bi premagala to strašno bolezen, ki je morila in pri tem ni izbirala. Morila je otroke, pred katerimi bi moralo biti še vse življenje. Iz vasi ni bilo nikogar, da bi povedal, kaj se tam dogaja, velikokrat je slišala zvonjenje, zato je vedela, da umirajo tudi v drugih hišah. Tudi Pepč je zbolel in najstarejša sedemnajstletna Tinčka je prav tako obležala, upanje je dokončno umrlo. Negovala je bolne, skušala jim je olajšati poslednje ure, toda prihodnosti

ni videla več. Ni imela časa za razmišljanje in tudi ni zmogla več. »Oh, kdaj bo konec te strašne more?« Najmlajšo Danico je posadila na ležišče k očetu, ki se je zgubljal v blodnjah zaradi visoke vročine. Deklica je bila pridna, tam je mirno sedela, ko ji je postalo dolgčas, se je igrala s prsti. Nekaj je pripovedovala očku, ki je ni poslušal. Ostali otroci so ji skušali pomagati. Veliko stvari je bilo treba postoriti na kmetiji. Bala se je slabega vremena. Kaj, če ji ne uspe pospraviti koruze? Potem jih čaka lakota. Zunaj je vedno znova skovikala sova, ptica je oznanjala smrt, ona je vedela, da je prerano upati.

V nedeljo ni šla k maši, kljub temu je molila več kot kadarkoli v življenju. Boga je prosila, naj ji pomaga, naj dovoli živeti njeni družini, naj odžene smrt. Njena molitev ni bila uslišana. Zjutraj je zbolela Štefanija, rojena na Štefanovo pred petnajstimi leti, kot datum rojstva so ji napisali prvi januar, tako je bila uradno leto mlajša. Popoldne so kihale in počasi tonile v vročičnost tudi Lucija, Rozalija in Johana. Njihovo počutje se je vidno slabšalo. Spustila se je tema, noč, ki ji je sledila, je bila ena najstrašnejših v hiši. Smrt je pokosila vse tri deklice, ki so bile še pred nekaj urami zdrave. Obupana je stopila k moževi postelji in v upanju na samo besedico tolažbe, ki bi ji pomagala preživeti, povedala, kaj se je zgodilo z njenimi deklicami. On pa se je zgubljal v blodnjah, na njene besede je odgovarjal le: »Tiho bodi, Nanca, in pazi na otroke.« Ponoči je zbolela Angela, vedno resna in zamišljena deklica. Slabo sta se počutili tudi Vida in Tončka. Zunaj se je v temno noč oglašala sova, njeno skovikanje je bilo tako zlovešče ... grlo ji je stiskal strah. Mora se je nadaljevala, jokala je, molila, nič ni pomagalo. Objokovanju Angeline smrti se je že po nekaj urah pridružila še bolečina ob izgubi Vide in Tončke. Zboleli sta Lojzka in Pavla. Tako kot sta vedno tičali skupaj pri igri, jima je usoda namenila tudi skupne zadnje trenutke. Mami pa še eno bolečino, ki ji je trgala srce. V pomoč ji je bil sosedov Francelj, ni ga bilo strah bolezni in smrti. Mladenič je rad pogledal za Tinčko. Še vedno je upal, da njegova ljubljena ozdravi in postane njegova nevesta. Rad je pomagal njeni materi. Zbijal je preproste zaboje za krste, v katerih so pokopavali umrle. Opravljal je vsa moška dela. Potem pa stopil k postelji svojega dekleta, molil in upal, da bo ozdravelo.

Samo teden je minil, odkar je za vedno odšla Adelma. V tem času groze so iz hiše ob potoku odnesli deset majhnih krst in temu še ni bilo videti konca. Pepč in starejši dve so bili nekaj ur boljši, upala je, ... potem se jim je stanje močno poslabšalo. Zvečer je umrla Tinčka, tik pred smrtjo je bila pri zavesti, v njenih očeh je videla strah, videla je prošnjo: » Pomagaj mi, mama!« so govorile njene oči. Dekle je vedelo, kaj se dogaja. Vedela je, da za vedno odhaja. Ob njeni smrtni postelji je bil tudi njen ljubi, držal jo je za roko in si za trenutek zaželel oditi z njo. Ona je bila mrtva. Francelj in Nanca sta sedela ob mizi, nista imela besed, ki bi si jih

lahko rekla v tolažbo. Sedela sta in molče žalovala. Zunaj je bila noč in sova se je oglašala čisto blizu hiše. Z grozo je opazila, da je zbolel Pepček, edini fant med številnimi deklicami. Njen petletnik je bil nabrit, na njegovih ustnicah je vedno igral vesel nasmeh. Sedaj so njegovo telo zapuščale moči, razpokane ustnice niso več silile v nasmeh, njegova dobrodušnost je izginila v blodnjah. Upala je, da bo dečku prizaneseno, ker je bil vedno zunaj na zraku in soncu. Njeno upanje se je zjutraj sesulo kot hiša iz kart. Tiho, skoraj brez pogrebcev, so odnesli na pokopališče še tri krste, za vedno so odšle še tri njune deklice. Potem je umrl mali, kako jo je bolelo, ko so drug za drugim za vedno odhajali njeni otroci. »Kdaj bo temu konec? Ko bi bil vsaj Pepč zdrav.« Francelj jo je skušal potolažiti: »Saj bo bolje, Nanca, ta groza ne bo trajala večno.« Ob tem pa je videla, kako je obupan, govoril ji je besede, katerim niti sam ni verjel. Bili so trenutki, ko je pomislila: »Kaj pa mi Bog še lahko vzame? Naša hiša je prazna. Sprašujem se, zakaj? Sem Boga užalila, ker si nisem želela še več materinske sreče? Ali nas je bilo preveč lačnih ust in je podhranjenost pripomogla k manjši odpornosti, tako da je imela smrt lahko delo?« Zunaj je bila temna noč. Tako tiho je bilo, ni bilo slišati skovikanja sove. Že zjutraj ji je posijal žarek sonca. Štefanija se ji je rahlo nasmehnila. Potem ... Pepč, tudi njemu je bilo bolje.

Ključí

Ivanka Konstantino

»Prihajam. Kot sva zmenjeni. Čez deset minut bom na črpalki,« rečem in spustim telefon v žep anoraka. Ležerno prečkam dvorišče. Ustavim se ob smetnjaku, ki stoji pod murvo tik ob cesti. Medtem ko odpiram pokrov, se zazrem v nebo. Vidim, da se jasni. Morda bova imeli sonce, pomislim, in spustim vrečko v nedra skoraj praznega zabojnika. Zaslišim kratek zvok, kot bi nekaj majhnega zadelo ob kovinsko dno. Madona! Ključí! Kako sem mogla? Oblije me pot, že naslednji trenutek me zmrazi. Kaj zdaj? Vsa nebogljená stojim pred na široko odprtimi čeljustmi zaudarjajočega stvora. Potem se sklonim nad odprtino. Pogled mi bega po raznovrstni nesnagi. Na desni strani ob veliki črni vreči opazim nekaj rdečega. Bolj zaslutim, kot vidim, da je moj obesek v obliki srca. Naj pokličem gasilce? Komunalo? Hčer, ki je zagotovo že na črpalki in nestrpno pogleduje na uro? Morda bi sama poskusila splezati v notranjost? Ne, preveč nerodna sem. Kdo mi jamči, da se ne bom zaprla v nesrečni smetnjak? Nerodno se prestopam. Pogledam superge, kot bi verjela, da je na njih napisana najboljša rešitev. Pogledujem zdaj v nebo, zdaj na cesto. K sreči ali tudi ne, ni nikogar v bližini. Kaj, če se razve? Imeli me bodo za dementno in začeli obrekovati. Celó vrabci bodo čivkali in potok bo žuborel o tem, kako je z mano. Da se mi kisajo možgani bo vsakomur, ki jo bo želel poslušati, govorila stara Rihterica, moja vseveda soseda. Potem bo še dodala, da to ni nič čudnega, saj je demenca v družini. Tudi moja nona, da se je zgubljala na stara leta. Mama ne, njo da je Bog prezgodaj k sebi vzél. Mimo prikolesari sosedov fant. Pokličem ga: »Kleemen! Kleemen!« Drugič precej glasneje, ker se bojim, da me ni slišal. Ustavi se, obrne kolo in se mi približa. Hitim mu praviti o ključih in proseče vprašam: »Mi prosim lahko pomagáš?«

Nič ne reče. Urno se povzpne na zabojnik. Izgine v notranjost. Že čez nekaj trenutkov se spet prikaže. Poda mi ključe. Ganjena se mu zahvalim. On zajaha kolo in že ga ni več. »Obiram? Nič se ne obiram, samo na stranišče sem morala,« rečem v telefon.

Prijateljici

Ivanka Konstantino

Sediš na kavču. V naročju stiskaš plišastega zajca. Zunaj zavija burja. V glavi ti kljuva. Grlo peče in težko požiraš. Kodri se ti lepijo na čelo. Lica gorijo. Kradoma pogleduješ kazalca. Veš, da bo mama prišla, ko bosta oba kazala proti štirici. Nona te neprestano sprašuje: »Te boli glava? Grlo? Ti je vroče? Nisi nič žejna? Daj, popij požirek čaja. Naj ti kaj preberem? Rdečo kapico? Bi raje Piko Nogavičko?« Sitna je. Potem glasno bere. Ne poslušaj je. Misliš na mamo in kazalca, ki se skoraj ne premikata. Vmes zadremaš. Prebudiš se vsa omotična. V grlu te neznosno peče. Nona v žlici čaja raztopi tableto. Po dolgem prigovarjanju odpreš usta in pogoltniš. Zunaj zavija burja. Cmeriš se: »Hočem v vrtec. Hočem mamo. Hočem ...« Niti ne veš več, kaj hočeš. Bolečina popusti. Nona v kuhinji pripravlja kosilo. V dnevni sobi je prijetno tiho. Pručko porineš k oknu in splezaš nanjo. Nič. Vrt je skrit za zamegljeno šipo. Narišeš velik krog, dve drobni piki za nos, dve večji za oči. Z vlažnim kazalcem spleteš uporni kiti. Od ušesa do ušesa potegneš črto v širok nasmeh. Dodaš trikotnik in dvoje predolгих rok in nog. V naglici pozabiš na lica natrositi prgišče peg.

Roka poišče roko. Prepleteta prste in se izmuzneta v vetrovni dan.

Scefrana

Ivanka Konstantino

Hvala Bogu! Za ta teden sem končala. Vsebino vedra izliješ v školjko, krpo, ki je v resnici majica, izpereš v čisti vodi in jo temeljito ožmeš. Po stopnicah se spustiš na dvorišče, stopiš do vrtno ograje in čeznjo obesiš mokro krpo. Raztegneš jo in iz navade poravnaš gube, ki so se naredile na robovih.

Nameniš se do klopi in sedeš, senca, ki jo meče košata lipa, te prijetno hladi. Opazuješ kosa, ki skaklja ob vrtni ograji. Pogled ti zdrsne k majici, ki – sedaj že skoraj suha – plapola v vetru. Pomencaš si rahlo vnete oči. Nagneš se nazaj, premlavaš in si mrmraš v brado. *Cenena roba, le eno poletje mi je služila. Že res, bila je prijetna za nošenje, zračna, tudi pot je pila, kot je treba. Prala sem jo vsak večer in si jo zjutraj ponovno oblekla. Kljub temu mislim, da se je prehitro scefrala. Je kriv material ali nad njo visi prekletstvo? Po tem, kar sem sinoči videla, bi verjela, da gre za slednje.*

Zavzdihneš in miže podoživljaš dokumentarec o Indiji, ki si ga sinoči gledala na prvem programu.

Vidiš bombažno polje, prepuščeno sunkom vročega vetra, ki temni pod indijskim soncem. Rja se zajeda v robove listov, od tam pa se nezadržno širi proti sredini. Obbolele rastline slabijo. Povezovalka govori o malih kmetih, ki so prepuščeni izkoriščanju multinacionalk, govori o slabih semenih, ki jim jih te vsiljujejo, o škropivih, ki naj bi rešila pridelek. Žal z njihovo uporabo zastrupljajo zemljo, zrak, sebe in svoje družine. Tudi tisto, kar zraste, je kontaminirano.

Na ekranu se pojavi v cape oblečen Indijec, nerodno mu je, zato ustnice sili v nasmeh. Ob tem razkrije še edini zob, ki mu štrli iz zgornje čeljusti, medtem ko v narečju pripoveduje o svoji nemoči in strahu, ki da ga vse bolj gloda. Zaveš se njegove revščine, zato skušaš čim več izvedeti, trudiš se brati slovenske podnapise, ob tem se jeziš, ker zaradi nerodno prekritega angleškega zapisa ne moreš vsega razbrati. Podnapis postane bolj čitljiv ravno takrat, ko človek na ekranu zavzdihne in omeni *mahuo*, požirek katere mu je edina tolažba. Besedo spet prevzame povezovalka, govori o alkoholu, ki naredi že tako velike skrbi nerešljive. Vse gre samo še navzdol. Pijani kmet pretepa ženo, tudi nad otroki se velikokrat znese. Najhuje je, ko trgovec pridelek ovrednoti kot najslabšo robo in ga odkupi za mizerno vsoto, ki ne zadostuje niti za pokritje stroškov. Uboga para se takrat zave, da mu grozi izguba zemlje, ki je prehajala iz roda v rod. Zato se odloči za smrt in se zastrupi s prav tistim fungicidom, ki ga je uporabljal za zaščito rastlin. Revež

je rešen, družina pa v še hujši bedi. Zdaj se na ekranu pojavi Indijka v izpranem sariju, izmozganega obraza in ugaslih oči, ki pove, da je ena izmed vdov. Govori o večerih, ko je mož pijan prikolovratil domov. O kletvah in obkladanju z žaljivkami, ki so se skoraj vedno sprevrgle v pretep. Še dolgo potem, ko je pijani zasmrčal na svojem ležišču, ona ni mogla umiriti hlipanja. Iz nosu se ji je vlekla krvava sraga, ki ji je preko zgornje ustnice polzela v usta in se tam kot slana začimba mešala z grenkobo. Podplutbe pa so še tedne ostajale neme priče brc. Pove tudi, da je po moževi smrti ostala brez vsega. Zemlja je bila prodana na dražbi, tako da zanjo ni dobila niti rupije. Zato se je odločila z otroki oditi v mesto in si tam poiskati delo. Kljub vsemu se v njenem glasu čuti nekaj tistega za ženske tako značilnega optimizma. Kot bi hotela z njo, se kamera preseli v mesto in se tam sprehodi po zastareli predilnici. Režiser predstavi žensko posivele polti, z mehurji na koži in s krvavo razpokanimi prsti. Pripoveduje, kako je pred par leti, v času velike suše, vsa sestradana prišla iz domače vasi daleč na jugu. Napredla da je na tisoče kilometrov niti, ki pa je v zadnjem času vse bolj zamazana s krvjo. Ve, da si je tu uničila zdravje. Zdaj je samo senca, ki iz dneva v dan čaka, da jo odpustijo, in si bo prisiljena poiskati prostor na pločniku med garjavimi psi in tam počakati na smrt. Sledijo posnetki iz tkalnice, kjer se stroji nikoli ne ustavijo, drdrajo noč in dan. Kamera sledi najmlajši tkalki, ki se, oblečena v mahedrave hlače in tuniko urno pomika po obratu. Povezovalka zanjo pove, da nima niti štirinajst let. Dekletce je prava lepotica, žal upadlega obraza, z očmi, polnimi hrepenenja in zatrte želje steči ven, zazreti se v nočno nebo in vsaj še enkrat občudovati jutranjo zarjo. Povezovalka doda še nekaj stavkov o neprimernih prostorih, prahu in kisiku, ki ga je le za vzorec. Zato imajo tu zaposlene tako porumenelo polt in temne podočnjake. V šivalnici je še huje, tu se nad delo sklanjajo še veliko mlajše deklice. Od povezovalke izveš, da je prav v času snemanja slišala mammo osemletnice, kako se je zahvaljevala šefu, ki je hčerki dal delo. V zatohli kleti šivalni stroji z vročično naglico prebadajo otroški smeh. Kupi majic pa rastejo in rastejo. Zdrami te rahla sapa, ki zaveje od zahoda. Skloniš se naprej in si pobožaš otekla kolena. Potem pomisliš, *naslednji teden dobim pokojnino, ko na pošti plačam položnice, moram skočiti še v bližnji diskont in si tam za drobiž kupiti novo majico.*

Strah pred letenjem

Ivanka Konstantino

Preobračam se levo in desno. Ne nočna soparica – tisto Lanovo vprašanje mi ne da miru, ne pusti mi spati. Občudujem tega otroka, ki že od sedmega leta vsako poletje sam prileti k nama v Slovenijo. Kaj če se zaradi današnjega pogovora vse spremeni? Kaj če tudi on ne bo več zmož? Poznam te strahove in ne znam se jih rešiti. Skrivam jih za zaigrano aroganco. Jaz da bi hodil k vam v Bruselj? Zakaj le? Saj imam streho nad glavo, sam sem si jo postavil.« Mislim, da me niso pogruntali. Imajo me za starega tečneža in prav je tako. Zakaj bi priznal, da me je strah?

Sinoči smo se Lan, Majda in jaz vrnili z morja. Zato je bil naš hladilnik prazen. V trgovskem centru pa nepopisna gneča. Seveda, sobota, zadnja v juliju, čas dopustov in piknikov ob vodi. Prav odleglo mi je, ko je Majda rekla: »Draga moja moška, to zna trajati. Pojdita v center na porcijo sladoleda.« Nisva se dala prositi; zložnih korakov sva odšla, poiskala sva si primeren, ravno prav odmaknjen lokal, sedla v senco plezalke, katere cvetovi so prav prijetno dišali, in naročila. Ko sva pospravila vsak svojo porcijo, sem pogledal na uro. Treba se bo še česa domisliti, sem pomislil, Majda v tistem drenu ne bo ravno hitro.

Zazrl sem se v fantov obraz in vprašal:

»Si za?«

»Jaaa,« je glasno zategnil in po kratkem premolku vprašal: »Za kaj?«

»Da greva v Borov gozdiček, na igrala, in če bo sreča, lahko tam vidiva močvirske ptice. Prav nič boječe niso.«

Ubrala sva jo vzdolž ulice. Kljub temu, da je Lan že hodil tod, se mu je vse zdelo novo. Oziral se je. Spraševal. Se vrtel kot vrtavka. Ko sva hotela čez cesto, naju je ustavil semafor, zdelo se mi je, da naju prav neprijazno motri z zgornjim rdečim očesom.

»Zakaj se je spomenik pomanjšal? Že vem. Kriva je tista grda stavba, oblečena v steklo. Velika je, gromozanska, zato se mi zdi spomenik tako majhen.«

»Eda?« Odsotno sem segel v žep bermudk po telefon, ki mi je zvonil. Oglasil sem se. Poslušal in rekel, da prihajava.

Obrnil sem se k fantu: »Majdi je uspelo. Izropala je police. Zdaj hoče domov, da nam pripravi nekaj dobrega za kosilo. Pohitiva!.«

»Nono, stavba je nova, kaj pa spomenik?«

»Lenassijev spomenik. Prvič sem ga opazil še kot osnovnošolec. Le kakšen mesec, morda leto sem bil starejši od tebe. Kaj vem, morda mi je bilo dvanajst ali

trinajst let. Postal sem radoveden, kdo je bil Edvard Rusjan. V šoli sem izvedel, da je bil prvi jugoslovanski letalec – doma iz Gorice – ki je veliko premlad umrl v letalski nesreči, v Beogradu. Spraševal sem doma, nihče mi ni znal kaj več povedati.

Nekega dne sva bila z mamom na obisku pri sorodnikih v Gorici, takrat sem povprašal strica Karla. Kar poskočil je. Odhitel je na podstrešje in se že čez nekaj minut vrnil z nekaj orumenelimi revijami. Žarečih oči mi je začel pripovedovati o fantu, ki so ga odlikovali talent, pogum in zagnanost. Govoril mi je o njegovem očetu Francu, Slovencu iz Renč, in mami Grazii, Furlanki iz Medeje. O Edvardovem in Josipovem rojstvu v Trstu, kamor sta se starša preselila zaradi dela.«

»Potem sta z bratom obiskovala mednarodno šolo?« me je vprašal Lan. Odki mal sem in mu povedal, da v Trstu živijo Slovenci, ki imajo šole v svojem jeziku.

»Karlo mi je pravil tudi o njihovem povratku v Gorico, kjer je imel oče sodarsko delavnico. O spretnih rokah obeh sinov in o letalski maketi Papirnati vragoliji, ki sta jo Rusjanova fanta naredila iz bambusa in papirja.«

»To pa je moralo biti nekaj podobnega, kot so letalski modeli,« mi je Lan ves navdušen skočil v besedo. »Oči jih ima nekaj. Naredil jih je, ko je bil študent in je imel več časa. Izdelani so iz lahke smrekovine in furnirja, krila imajo papirnata. Oči mi je obljubil, da me med letošnjim dopustom nauči izdelave, pravi, da ni prav nič težko.«

»Zelo podobno,« sem nadaljeval. »Le da mladeniča takrat nista mogla kupiti primernih materialov, zato sta se znašla po svoje, in to dobro znašla,« sem ju pohvalil in nadaljeval s Karlovo pripovedjo. O bahavi tabli Fabrique technique d'aeroplans Rusjan, ki se je nekega dne pojavila nad vrati očetove delavnice. Stric mi je pripovedoval o vseh Edah in poletih z njimi, pri čemer je s prstom drsel po fotografijah teh čudes. Za konec mi je z bolečino v glasu povedal o Edvardovi nesreči.

Tu sem z obžalovanjem pripomnil, kako je škoda, da nimam Karlovih revij. Takrat po njegovem pogrebu sem želel poprositi zanje, a si nisem upal in zamudil sem priložnost, da bi jih dobil. Ko sem pozneje zbral pogum in teto vprašal zanje, jih ni bilo več. Zgorele da so skupaj z vso kramo, mi je povedala.

Lan se mi je nasmehnil: »Nič hudega, bova kar strička Googla povprašala, on vse ve in premore na milijone fotografij.«

Strinjala sva se, da bova pogovor nadaljevala zvečer ob računalniku.

Presenetilo me je, kaj vse se dobi na spletu. Lan je vtipkal besedo EDA in že se je pojavilo neverjetno veliko zadetkov, potem je kliknil na slike. Zdaj sva si lahko pasla oči na črno-belih fotografijah. Ob njih so bili na kratko in strnjeno zapisani vsi najpomembnejši podatki. Samo prebral sem, ni se mi bilo treba naprezati in brskati po spominu. Spet klik na puščico in že se je na ekranu pojavila naslednja

slika, tokrat zveržena EDA II. Lan je komentiral: »Glej, glej ga, faco, letalo mu strmoglavi in se polomi, on pa se nasmejan nastavlja fotografu.« Z Majdo nisva mogla zadržati smeha. Vsi trije smo se nekaj časa smejali. Potem smo spet klikali, ogledovali smo si EDE, vsaka je prekašala svojo predhodnico za nekaj metrov višine in še več daljave.

Bral sem o očetovih finančnih težavah, kako je še zadnje prihranke porabil za gradnjo letal, in o Gigii, ki je bratoma pomagala tako, da je iz platna šivala letalska krila. Izvedel sem o selitvi proizvodnje v lopo na Mirenskem polju. Nato še, kako je Edvard spoznal Mihajla Merćepa, zagrebškega fotografa, in o njunem sodelovanju. Zato sta se brata Rusjan preselila v Zagreb. Kar je pomenilo mitinge v nekaterih mestih na Balkanu. Zadnja fotografija je prikazovala razbitine ob železniški progi. Prizorišče nesreče v Beogradu. Edvard je bil hudo poškodovan, umrl je na poti v bolnišnico. Tu je Lan kriknil: »Zakaj se je to zgodilo? Kaj je šlo narobe?« Skušal sem mu razložiti vse o vetru, ki je tistega dne pihal z Avale. O posebno močnem sunku, ki je letalu zlomil krilo, da je treščilo na tla. Lan je postal mrk, izgovoril se, da je utrujen in odšel spat. Ko sem čez nekaj minut stopil v njegovo sobo, da bi mu zaželel lahko noč, me je resno pogledal in vprašal: »Nono, kaj pa veliko in moderno letalo, s katerim potujem, ko prihajam k vama? Ali tudi tisto lahko strmoglavi?«

Ob uri strahov

Ivanka Konstantino

Nekaj po enajsti potrkam na vrata sobe 216. Nič. Z druge strani slišim samo preglasen televizor. Počakam minuto, morda dve in ponovno potrkam, tokrat glasneje. Spet nič. Stopim do stopnišča in se zazrem navzdol. *Najbrž gleda film, ali še verjetneje, nadaljevanko. V sobo se ji je tako mudilo, ker ni želela izpustiti današnje epizode. Zdaj me ne sliši. Saj me ob tem kričanju niti ne more.* Naslonim se na ograjo. Kar tu počakam. Po burnem dnevu mi prav godi nekaj samote. V mislih se vrnem za dober teden nazaj. Tako vesela sem bila, ko sem izvedela, da sem izbrana, prav kmalu pa je evforijo zamenjala negotovost. *Kako naj pridem na drugi konec države? Avtobusi so tako počasni, še ena nočitev v zdravilišču pa prevelik strošek, ki si ga ne morem privoščiti.* Z nekaj mejli in veliko sreče se mi je izšlo. Okrog poldne smo v Ljubljani sedli v znankino astro. Gorenjka in Dolenjka, Mirko iz prestolnice in jaz, ki prihajam z goriškega konca. Vožnja je bila, dežju navkljub, prijetna. Nekje sredi štajerskih gričev je posijalo sonce. Brisalci so obmirovali. Zdaj sem bolje slišala, lažje sem sledila pogovoru in se vanj brez bojazni vključevala. Govorili smo o pisanju. Mirko je pripovedoval, kako se je s honorarji prebijal skozi študentska leta. »Honorar?« se je z zadnjega sedeža oglasila Dolenjka. »Za pomen te besede vem samo iz SSKJ.« Smeh. Tako niti opazili nismo, kdaj je cesta zavijugala med vinograde. Prispeli smo prvi. Bili smo zgodnji, a ne prezgodnji. Dve minuti čez tretjo. V vabilu je pisalo, da je čas zbiranja med petnajsto in osemnajsto. Vzeli smo vsak svojo potovalko in se odpravili v recepcijo. K pultu sem pristopila tretja, znanki sta bili pred mano. Ljubljčan se je kot pravi kavalir že na začetku postavil na rep naše četice. Dekle na drugi strani je bilo prijazno, celo klepetavo. Izročila sem ji osebno in izvedela, da bo naslednji dve noči moj dom soba 216. Delili si jo bova z Mileno P., ki prihaja s panonskih ravnih. Nekoliko sem bila razočarana, potihoma sem upala na sobivanje s katero od znank. Receptorka mi je izročila kartici. »Prva je za bazen, druga ključ za sobo,« mi je pojasnila in z nasmehom dodala, da ravno testirajo elektronski sistem. Opravičila se je za morebitne nevšečnosti, potem se je še pohvalila: »Do sedaj ni bilo nobenih težav.« Počakale smo na Mirka in ko je opravil formalnosti, smo šli v dvigalo. Izstopila sem prva, v drugem nadstropju, ostali so se peljali naprej, nastanjeni so bili višje.

Rokovanje s kartico mi je šlo dobro, brez težav sem vstopila in si na drugi strani prižgala luči. Takrat jih še nisem potrebovala, a pozneje, ko se stemni, ne bom mogla brez njih. O cimri ni bilo sledu, zato sem se morala zanesti predvsem nase.

Oblekla sem si kopalke. Ne da bi se zamujala z zavezovanjem kopalnega plašča, sem odhitela proti bazenu. Tam sem srečala stare znance in spoznala nekaj novih. Klepeti so se menjavali, nobeden ni bil preglobok, a preraščali so vljudnostne fraze. Ob šestih sem se vrnila v sobo, ki je bila še vedno prazna. *Kje je sostanovalka? Kod hodi? Ali sploh pride?* Veliko vprašanj mi je rojilo po glavi, nanje si nisem znala, niti utegnila odgovoriti. Morala sem pohiteti. Po tuširanju sem se zavila v brisačo in iz potovalke izbrskala primerno obleko. Posebno skrb so mi povzročali lasje, ki so mi štrleli kot bodice ježevega kožuha po zgodnji pozebi. Zmotilo me je trkanje. Stopila sem do vrat in jih odprla. Na pragu je stala črnolasa ženska nizke postave. Prijazno se je smehljala, mi ponudila desnico in rekla: »Me veseli, Milena sem.« Stisnila sem ponujeno roko, povedala svoje ime, nato dodala, kako tudi mene veseli, in res me je, saj mi je bila takoj všeč. Skupaj sva zapustili sobo in se z dvigalom spustili v spodnje prostore, kjer je bil v majhni dvorani literarni večer. Tam sva se ločili, prisedli sva vsaka k svojim znancem. Zdrznem se. Stresam z levico, ki mi dreveni. Predolgo sem slonela na ograji. Pogledam na uro, pomislim, da je čas, ko lahko znova poskusim. Potrkam. Nič. Potrkam glasneje. Spet nič. Samo preglasen televizor.

V nadstropju se ustavi dvigalo, ven stopi starejši par. Človeka se tiho sprehodita mimo mene in izgineta za zadnjimi vrati na desni. Zdi se mi, da me niti opazila nista. Ko ravno proučujem vzorec na kostanjevo rjavem tekaču, pride po stopnicah prijateljica s Krasa. Vpraša me, ali sredi hodnika lovim navdih za svoj novi haiku. Med smehom ji razložim prav nič haikujevske trenutke večera. Pove, da je doplačala za nočitev, ker je rada sama. V ušesih mi šumi. Skozi misli begajo zakaji. Ponavljajo se in tipaje iščejo odgovore. *Zakaj tudi sama nisem doplačala? Saj ne more biti tako velik strošek, le nekaj evrov bi dodala. Zdaj bi bila v sobi. Sama. Preoblečena v pižamo. Z blazino pod hrbtom bi udobno sedela na postelji in esemesala prijateljici. Zakaj nisem šla gor z Mileno P.? Takrat bi lahko poklicala domov, mož je bil še pokonci. Poklepetala bi. Popoldne, med čakanjem v recepciji, sem mu poslala kratko sporočilo. Hladno. Samo dve besedi: SREČNO PRISPELA, in smeška namesto podpisa. Manjka samo, da zahlipam in se vprašam, zakaj sem sploh prišla.*

Po dogodku smo bili vsi udeleženci povabljeni na zakusko, ki jo je za nas pripravila turistična kmetija iz okolice. Postregli so nam z jedmi, ki so značilne za te kraje. Jedla sem z velikim apetitom, vse je bilo zelo dobro, bila sem namreč brez kosila. Vmes sem izmenjala nekaj besed s tem in onim, še največ z lastnico. Spraševala sem jo o pripravi dobrot. Ob hrani smo nazdravili z domačimi vini in postajali bolj sproščeni. Ravno ko sem eno izmed novih znank prosila, če bi naslednji večer hotela prebrati mojo kratko zgodbo, me je poiskala Milena P. Predlagala mi je, da bi šli gor, ker bi rada legla in se spočila. »Ne še,« sem rekla in se bolj sebi

kot njej opravičevala, da res še ni tako pozno. Prosila me je za kartico, ker je ona v recepciji ni dobila. Rekli so ji, da imajo v tem poskusnem obdobju samo po eno na sobo. Nisem pomišljala. »Dobro, ko pridem gor, potrkam,« sem se strinjala in nadaljevala prej prekinjeni pogovor. Večer se je vse bolj stapljal z nočjo. Klepeti so poniknili. Na površje so priplavali anekdote, šale in smeh. Razpoloženje me je posrkalo vase, nikamor se mi ni mudilo. Ostala sem do konca druženja. Spet se zavem hodnika. Pogledam na uro in spet glasno potrkam. Tako glasno, da se odprejo vrata sosednje sobe. Ven pokuka plešasta glava in mi skuša v nemščini nekaj dopovedati. Za trenutek obnemim. Potem z velikim trudom iz svoje zaprašene angleščine izbrskam stavek: »My friend sleeps.« Še preden utegnem razmišljati o pravilni rabi časa, se glava umakne. Očitno me je njen lastnik razumel ali tudi ne in je samo obupal nad dialogom starega Babilona. Ko opazujem veliki kazalec, kako se približuje malemu, vidim, da se petek izteka. *Samo še tokrat, potem grem v recepcijo*, se odločim in krepko udarim ob vrata. Televizor utihne. *Končno!* si oddahnem. Potem tišina. Nekaj dolgih trenutkov nič. Naenkrat sem zelo utrujena. V sencih mi razbija. Iz čela mi preseva bolečina in se kopiči v temenu, to bo napad migrene. Potem me prekrije tema.

Meja

Manca Švara

Malo preden so zaprli mejo zaradi letošnje epidemije koronavirusa sem razmišljala, da bi odšla na tvoj grob in tam simbolično prižgala luč sprave. Simbolična dejanja v nezavednem namreč štejejo bolj, kot si mislimo in začutila sem, da je čas, da se ti podredim in da te spoznam, morda da pomirim tvojo bolečino zapuščenosti.

Ker je to simbolično dejanje vključevalo prečkanje meje, se mi zdi najbolj ironično pri vsem skupaj prav to, da so meje ravno takrat, ko sem bila jaz pripravljena na to, zaprli, tako kot leta 1947, ko si umrla in te je lastna mama zapustila v drugi državi. Pokopali so te v množičnem grobišču, ki ga danes menda ni več možno najti. Kako je biti samo številka in ne oseba?

Meja je v naši družini močna, nasilna črta, ki ločuje generacije in kulturo. Kot, da bi z njo nekaj na silo prekinili nekaj, kar je bilo prej stoletja povezano. Rada bi šla preko tega, rada bi razmišljala v duhu povezovanja in ne ločevanja. Ali lahko prestopimo to mejo vsaj v glavi? Zame je pomembno, da je možno. Zame je pomembno pisati o tebi in te najti, ker s tem iščem stik do sebe.

Spomin iz otroštva

Manca Švara

Spominjam se, kako sem rada brskala za tvojimi fotografijami. Vedno si jih imel skrbno shranjene v rdečem usnjenem albumu na dnu police v svoji sobi. Včasih sem se zaklenila vanjo in brskala po fotografijah, ne da bi poznala osebe, ki so bile na njih. Ne vem, koga sem iskala, ampak čutila sem bližino, domačnost in nežnost. Nikoli si nisem upala vprašati, kdo je na fotografiji, sem pa v njih videla tvoj obraz, ki se je smejal v dnevih svoje brezskrbne mladosti. Našla sem dokaz, da si bil tudi ti nekoč vesel. In vedno znova sem se vračala k njim.

Z leti sem med fotografijami našla tako, ki mi je bila še posebej ljuba. Bila je čisto meglena, neostra in tehnično popolnoma zgrešena. V vseh napakah je v meni vzbudila toliko emocij, da mi je postala od vseh najljubša! Sprašujem se, kje je bila posneta in če si na fotografiji s kakšnim prijateljem ali bratrancem. Ali je posneta v Komnu, v Egiptu, kot so rekli predelu, kjer sta bivala z nono in stricem? Na fotografiji je trenutek v času, zasnežena pokrajina, v ozadju so zasnežena drva in ob drvih stojita dva dečka. Ali sta se pred tem kepala?

Kasneje se je fotografija kar močno vpletla v moje življenje, prav tako pa tudi umetnost in ljubezen do podob. Fotografijo sem hotela uporabiti pri svojih kolažih, s katerimi sem želela priti v stik z notranjo sanjsko pokrajino. Težko povem, kaj in kje to je, ampak je nekje v meni in obstaja. Povezana je s preteklostjo in prihodnostjo, z nekimi vzporednimi časi, ki so se dogajali v povojnem Komnu, ki se je dvigal na noge po grozotah druge svetovne vojne in ... mene kot deklice, ki sem si vedno želela biti bolj fant, v neki Izoli, trideset in toliko let kasneje.

Želim si, da bi se bolje spoznala in da bi lahko vedela, zakaj si bil včasih tako žalosten in nedosegljiv. Želim si, da bi te večkrat objela in vprašala po tem, kako ste zares živeli v tistem času, ko je bilo zagotovo vsem težko, vam pa še bolj, ker niste imeli svoje hiše in dohodkov. Kako je bilo odraščati brez staršev in vedno znova vedeti, da se drugim smiliš zaradi težke usode? Mogoče te s to fotografijo objemam toliko let kasneje. Kljub hladu iz nje žari domačnost in tiha moč življenja, ki preprosto ve, da kljub vsemu gre naprej. Rada bi pisala o tebi, o teh grozotah, ki me še danes spravijo v jok, ko pomislim nanje. In o temu, da letos praznujemo 75. obletnico konca te vojne, ki je tebe in vse nas tako zaznamovala.

Moj ljubi dom

Marija Šenk

Moj oče je bil župan v manjšem mestu. Imel je lepo kmetijo, ki jo je podedoval od svojih staršev. Prišel je čas, ko si je poželet imeti svojo družino. Družico je šel poiskati v drugo faro. Tam so bile v eni družini tri sestre. Všeč mu je bilo srednje deklet. Verjetno je bilo najlepše. Tudi njej je bil mladenič všeč in zasnubil jo je. Z njenimi starši se je zmenil, da se vzameta. Tako je tudi bilo. Mama je prišla na očetovo kmetijo in kot zakonca sta lepo živela. Mama je skoraj vsako leto dala na svet enega dojenčka. Bilo nas je osem, sicer le šest živih, ker sta dva malčka umrla. Jaz sem bila najmlajša. Mislim, da sploh nisem bila načrtovana, ampak le slučajni dobitek. Oče župan je bil zelo veliko zdoma. Vse družinsko delo in vsa skrb za otroke je bila na maminem hrbtu. Bila je zelo drobna, ljubeča, nadnaravno skrbna, kar se za očeta ne da reči. Mama je po cel dan delala, zvečer pa je, čeprav utrujena, brala razne pravljice pa tudi romane. Večkrat je brala na glas, da bi otroci poslušali. Čeprav ni imela veliko šol, je bila zelo pametna. Nekega dne, ne spomnim se točno, kdaj, ker sem bila še zelo majhna, smo zapustili našo kmetijo. Nikdar mi ni nihče povedal, kako je do tega prišlo. Baje je oče grunt zapravil. Prišel je novi gospodar iz čisto drugega kraja. Naša družina se je preselila v majhno hiško. Tam smo bili podnajemniki. Vsi otroci smo končali šole, prišli do službe in se razšli na vse strani. Oče je umrl, a mama je še dolgo za nas skrbela in radi smo prihajali na obiske. Ker smo še kot otroci ostali brez lastnega ognjišča, smo si zadali obljubo, da bomo boljši od očeta, da bomo za sebe priskrbeli lastne domove. Tako je tudi bilo. Vsi imamo svoje hiše in svoje družine. Še vedno mislim na ubogo mamo, čeprav je že dolgo ni. Očeta pač nisem pogrešala, no. Oče je oče in se ga mora spoštovati.

Marija Šenk - Slovenka, ki živi na Reki

Skozi oči knjige

Marija Umek

Težko je govoriti o tem. Počutim se nezaželeno, umazano, kužno. In to samo zato, ker sem knjiga iz knjižnice. Tista knjiga, ki je razveselila že toliko otrok, tista, ki je rešila nič koliko študentov na izpitu. Tista, ki je krajšala čas marsikateremu osamljenemu človeku, pomagala do rešitve osebnih težav in še in še bi lahko naštel. Potem pa ... pride nevidna, neštetokrat izgovorjena stvar, zaradi katere se me ljudje bojijo in se odločijo, da zaprejo knjižnico za uporabnike. Kar naenkrat, prav na petek 13, če ste vraževerni, bralci ne morejo več v knjižnico, da bi preživeli tam urico, medtem ko čakajo na otroka, da konča glasbeno šolo. Otroci ne morejo več do igrač, ki so tako posebne, da jih včasih starši težko prepričajo, da gredo domov. Nič več: »Ali lahko tukaj počakam, da me pride mama iskat?« Nihče ne brska več po policah, ne lista po nas. Nobene dejavnosti v knjižnici več. V dneh, ko so se vsi držali besed »ostani doma«, smo to upoštevale tudi mi: ostale smo doma v knjižnici in doma pri naših zvestih bralcih. Knjižničarka je na začetku v knjižnico prihajala vsak dan in dočakale smo urejanje, ki nas po navadi doleti poleti: brisanje prahu in ostalih morebitnih nevsječnosti iz nas, previjanje poškodovane folije, menjavanje etiket in označb in vrnile smo se, vsaka točno na svoje mesto, na čiste in urejene police. Tudi ko je z urejanjem knjig končala, je knjižničarka še vedno prihajala. Nekaj dni je preživela med posebnimi nami, nekaj za računalnikom in skenerjem ter urejala gradivo, ki ga je potrebno spraviti v digitalno obliko. Urejala je baze podatkov, arhive s fotografijami in članki ... Potem pa, ni prihajala več! Samo še na obhod, kot je bilo slišati, da preveri, če je vse v redu. In šle smo na mučno čakanje. Čakanje, da se okno nasproti ob izposojevalnem pultu zopet odpre. In okna sta bila dva tedna za nas knjige res okno v svet. Bralci, ki so želeli knjigo iz knjižnice, so svoje želje sporočili preko telefona ali elektronske pošte knjižničarki, ki nas je poiskala in zapakirala v papirnate vrečke. Malo nelagodno smo se počutile, saj so z nami delali dobresedno v rokavicah. In preden smo šle v vrečko z imenom in priimkom bralca, so nas po platnicah še pobrisali. Tako zapakirane smo čakale na naše zveste bralce, ki so nas prevzeli skozi okna. Nismo bile čisto zadovoljne s takim protokolom. Najmanj pa tiste, ki smo se vračale v knjižnico. Marsikatera od nas je tako iskana, da ljudje nanjo čakajo tudi leto dni! Pa nismo smele zopet ven, med bralce. Morale smo za teden dni v karanteno! Popisali so nas in nam določili datum, ko nas bodo razknjižili in razkužili, da se lahko vrnemo na polico ali med bralce. Začutile smo, da tudi bral-

cem ni vseč tak postopek, pogrešali so stik z nami. Čez čas so sicer lahko vstopili tudi v knjižnico, vendar samo do pulta, ki je dobil zaščitno steklo in oznake. Do polic je smela samo knjižničarka, ki je po nas segala z rokami, ki so oddajale vonj po razkužilu. Počasi smo dobile občutek, da se življenje končno vrača v knjižnico. Zadržano, a vidno zadovoljni nas ljudje nesejo domov, da lahko opravljamo svoje poslanstvo. Tistih, ki se vračamo, pa še vedno ne marajo in nas dajo v izolacijo, trenutno za tri dni. In kaj sledi? Ne vemo, saj skoraj dnevno dobivajo navodila, kako ravnati z nami. Verjetno je najbolj pametno, da tako kot vedno: skrbno in odgovorno. Knjige in knjižnica smo tu in ves čas smo bile z vami, saj vemo, da ste mislili na nas, tako kot mi na vas.

Vaša Knjiga (Marija Umek)

Pošten mož

Mirko Čufar

V Bazovici je živel pošten mož, Miha. Delal je v Trstu kot *kapo škvadre* delavcev. Bil je priden in pošten, samo včasih se ga je rad napil. Pred dolgo leti so vozile *korjere* v Bazovico poredkoma, ne kot danes, ko vozijo vsako uro. Miha je delal ves teden. Ob sobotah so dobili plačo in Miha se je rad ustavil v Trstu za več časa in tam se ga je po navadi napil. Navadno je prišel domov z zadnjo *korjero* ob desetih zvečer. Enkrat se ga je tako napil, da je pozabil na uro in *korjere* ni bilo več. Miha je imel še toliko pameti, da je šel po taksi. V tistih letih je imel malokdo taksi, zato je imel srečo, da ga je dobil sredi mesta. Počasi, s težavo se je usedel vanj, ker je bil debel mož in ker je bil seveda pijan. Celo pot je govoril: »Kaj smo prišli?« Njemu se je zdelo, da gre vse tako počasi. Taksist mu ni nič odgovoril. Ko so prišli v Bazovico, je ustavil in vprašal račun. »1200 lir je,« mu pravi taksist. Miha se začudi in razjezi: »Kaj, kaj?! Toliko, da je za plačat!?!« Kričal je in mu ni hotel dati denarja. Taksist mu je razložil, da mu mora plačati pot še za nazaj, v Trst. Miha je malo pomislil in se zasmel: »Če morem plačat pot za nazaj v Trst, se bom tudi peljal nazaj v Trst. Tako je pošteno.« Bil je preveč pijan, da bi pomislil, kaj počne in odpeljal se je spet v Trst. Drugo jutro, ob svitanju sonca, so v Bazovici že odpirali oštarije. Ko je Milka *Na vagi* odprla okno, je zagledala Mihota, ki je težko hodil po cesti. Pa mu je zaklicala: »Miha, ma kam greš ob tej uri?« Miha pa ji odgovori: »Ne ne, ne grem nikamor, sem komaj prišel peš iz Trsta.« Zaspan in utrujen ji je povedal, kako je pošteno porabil denar, ki ga je plačal taksistu. Ubogi Miha je prehodil devet kilometrov od Trsta do Bazovice in hodil je celo noč. Med potjo je verjetno tudi zaspal in se medtem streznil. Bil je priden in dober mož, ma ko se ga je napil, je tudi razsajal. Ko je prišel domov, je najprej zakričal ženi: »Marija, hočem te nago!« Ni ga brigalo, če so bili otroci zraven. Mati je vedno otroke lovila v sobe in moža ubogala. Da je bil mir, se je morala sleči naga. Šele potem se je umiril, zadovoljen, ker je dosegel, kar je hotel. Takšno je bilo življenje po starem.

*kapo škvadra=vodja skupine

**korjera=avtobus

Živa smrt (narečje vasi Golac, Čičarija)

Mirko Juriševič

Uvu štoriju mi je povida moj stari tata Ivan Ivančič – Livica (Stipanov) iz Goca. Jedan mlad fantina je poša rano ujutro iz sela u drugo večje selo, ki je ima ništo za udpraviti. Ni poša po cesti, ma je poša popriko po stazi, da prvo dojde. Kaj je udpravija, se je ustavija u oštariji, da ča poji i popije glaž vina. U oštariji je sritija Zormana, ki se nisu vidili puno cajta. Naručili su litru vina i nazdravili. Imali su si puno za povidati, kako žividu in ča deladu. Glaž na glaž i cajt je hitro pasa, tako da se je vani zamračilo. Na hitro su se pozdravili i pošli svaki na svoju stran. Fantina se je udrija hitrije po stazi proti domu. Hitro se je zaškurilo, tako da ni vidija več staze. Zagleda je jenu lovnicu i se je zavlika u seno. Malo je bija zmatran, malo umotičan ud vina, tako da je valjen zaspas. U senu dobu noči se je zbudija i vidija, da je svitlo ud lune. Usta se je i poša po stazi proti selu. Malo naprid pred sobom je vidija, da gre jedan človik. Zazva ga je, da bi ga človik počeka, da bi pošli u kompaniji. Ma človik se ni ustavija i se ni ubrnija. Fantina je mislija, da ga ni čuja i je poteka, da bi ga doteka. Kad je doteka do človika, je pozdravija in pogleda, ki bi bija. Človik se je ubrnija i skrika. O groza, to ni bija obraz človika, ma lobanja »žive smrti«. Fantina je zakriča, vlasi su se mu dvignili ud straha. Zagrabija je klabuk u ruku in začėja bižati. Tek je i teka in ni gleda kud biži. Pada je, se pobira in teka kako munjen. Kite vd brinja in trnje su ga svega rascukale in greble do krvi. Nič ga ni bolilo, samo je biža i biža. Kad je doteka do svojega sela, se je zavlika na pod in se zakopa u seno. Vas se je tresas i »živa smrt« se mu je naprid in naprid prikazivala. Kad se je zdanilo i je bilo sunce več visoko, se je skopa iz sena in poša u hižu. Utac i mati su bili poli ručenja. Kad su ga zagledali, su skriknili i se prijali za glavu. Fantina je bija vas blatan, rascukan i krvav i blid, kako mrlič. Najhuje pa je bilo to, da so mu črni vlasi zasivili kako lug. Lahko, da je bilo sve to ris, »ki zna«.

Je kak problem narediti pico?

Nadja Dobovičnik

Je kak problem narediti pico?

Umakneš mačko.

Razvlečeš testo.

Umakneš mačko.

Premažeš testo s paradižnikovo omako.

Umakneš mačko.

Dodaš nadev, po želji.

Umakneš mačko.

Potrosiš sir.

Umakneš mačko.

Vklopiš pečico.

Predhodno preveriš, kje je mačka.

Daš pico v pečico in držiš mačko,
da se ti slučajno ne »ušunja« v pečico.

Preveriš, če je s tvojim duševnim zdravjem vse v redu,
še prej pa preveriš, kje je mačka

Pa dober tek.

Samo res ...

kje je ma ...

Bistrško jezero

Nadja Gombač

Legende pripovedujejo, da je bila v davnini bistrška dolina, tja do Postojne, veliko jezero. Pod Tabrom so bile vidne železne *rinke*, kamor so privezovali čolne. Starejše domačije nosijo imena, povezana z vodo - na primer Čenorjevi pravijo, da so bili Čolnarjevi. V davnini so tu živeli velikani, Ajdi. Pod Snežnikom so imeli svoje domovanje in njih jezero ni nič oviralo. Z eno nogo je ajdovski fant stal na Snežniku, z drugo na Ahcu, drugi Ajd je stal z eno nogo na Zemenskem gradišču, z drugo nogo pa na Premskem gradu. Ko so se Ajdi med seboj pogovarjali, je jezero valovilo kot morje. Ko si je Ajdovska deklica prala lase, je stala z eno nogo na Ahcu, z drugo na Zemenskem gradišču in jezero je bilo takrat polno njenih belih las. Nekoč se je razbesnela huda nevihta, deževalo je veliko dni, jezero je naraščalo, odprli so se požiralniki. Nevihta se je umirila, sonce je posijalo, vode so se začele umikati v brezno Škocjanskih jam, mogočni požiralniki v Postojnski jami so pomagali, da so jezerske vode izginile v podzemlje. Narava se igra z našo zemljo. Tako sta bistrška in postojnska dolina postali plodni, naseljeni do današnjih dni. Velikani Ajdi so izginili iz teh krajev in ostali le v pravljicah in pripovedkah.

Človek in pes

Nadja Gombač

Po cesti hodita človek in pes. Naenkrat se človek zave, da sta oba mrtva. V prejšnjem življenju sta lepo živela, rada hodila v naravo, pes je bil človeku zvesti prijatelj. Zopet se znajdeta na isti cesti, utrujena in žejna. Človek pred seboj zagleda prelepo hišo. »Tukaj bova prosila za vodo,« pravi psu. Stojita pred čudovito zlato hišo, človek potrka, nekdo mu odpre. »Kako čudovita hiša! Kdo prebiva v njej?« »Dragi človek, to je raj.« »Moj pes in jaz že dolgo hodiva in sva žejna. Prosim vas za vodo.« »Človek, ti dobiš vodo, ni pa vode za pse!« Človek in pes gresta žalostno naprej. Človek se čudi, kakšen je ta raj, da psu ne dajo vode. Potujeta naprej, prideta do druge hiše, vsa je v cvetju in zelenju. Človek potrka, vrata mu odpre prijazno bitje. »Kaj hočete?« vpraša. »Zelo sva žejna!« »Stopita naprej, tu sprejmemo vse, lačne in žejne!« »Kako se reče pri vaši hiši? Prej sva stala pred zlato hišo, rekli so, da sva v raj, a vode nisva dobila.« »Tam je pekel, sprejme tiste, ki si ga že na zemlji zaslužijo. Vidva sta se že na zemlji odločila za raj. Vrata se odprejo, če si raj zaslužite že na zemlji. Dobrodošla v raj, kjer ni ne lakote ne žeje.«

Zakleti kraljevič

Nadja Gombač

V davnih časih so po gradovih grdo ravnali s svojimi podložniki, za najmanjšo nepokornost so podložniki končali v temnici. Neki nedolžen zapornik je svojega kralja preklel: »Jaz bom nedolžen umiral v zaporu, tvoj edini sin bo postal kača, stoletja se bo plazil po kamenju, blatu in trnju. Le ljubezen in odpuščanje ga bosta rešila.« Razvaline gradu so pričale o nekdanjem bogastvu. Ljudje so pripovedovali, da opazijo kačo velikanko, če se približajo razvalinam. Na glavi se ji sveti zlata krona. Kača ob pogledih hitro zbeži.

V vasi je živel mlada prelepa mladenka, ki je rada pomagala ljudem. Njen nasmeh je vsakega očaral. Rada je nabirala cvetje in zdravilna zelišča. Prišla je do grajskih razvalin, kjer so cvetele prelepe divje vrtnice. Sedla je na skalo in premišljevala o bogastvu gradu. Nenadoma se pred njo pojavi kača z zlato krono na glavi, mladenka se prestraši, kača spregovori: »Ne boj se me, mladenka! Ti me lahko rešiš. Že stoletja sem prekleta. Prosim te, poljubi me!« Mladenka dobi moč in brez strahu poljubi kačo. Pred njo stoji prelep mladenič. Grad se strese, spet dobi svoj sijaj, vrtnice zadišijo, služničad hiti za svojim delom. Kraljevič objame svojo rešiteljico, prosi jo za roko: »Postani moja žena!« Zmagala je ljubezen in odpuščanje. Srečno sta živela do konca dni.

Kako je Slovenki v Avstraliji

Naša mala Vezda - Brigita

Julija bo 13 let, polnih 13 let, odkar smo se z družino odselili na drugi konec sveta - med kenguruje. Kar velik korak. Najbrž veliko večji, kot smo sprva pričakovali. Če bi predhodno vedeli, kaj vse nas na začetku čaka, se morda ne bi odločili za tak korak. Ampak se hvala Bogu nismo zavedali in smo zato sedaj tukaj, kjer smo. In kar je najpomembneje, srečni smo.

Konec junija 2007 so se stvari dogajale s svetlobno hitrostjo. V razmiku sedmih dni sva se Sašom poročila, nekaj dni kasneje smo praznovali Sašov 35 rojstni dan in tri dni kasneje oziroma teden dni po najini poroki smo sedeli na dunajskem letališču z enosmernimi kartami za Avstralijo. Tisti zadnji teden je bil dobesedno obrnjen 'na glavo'. Še danes se živo spomnim občutkov pričakovanja in navdušenja, pomešanega s strahom in negotovostjo. Čudna mešanica občutkov, a hkrati natančna refleksija tega, kar smo kasneje doživljali, ko smo gradili naše novo življenje. Začetki zagotovo niso bili enostavni in brez dvoma sem več kot enkrat podvomila v našo odločitev. Naenkrat ni bilo več staršev, ne bratov, ne sester, ki bi nudili pomoč, ko si jo potreboval. Vse je bilo enako, pa vendar tako zelo drugače. Pogrešala sem predvsem družino in pa mojo sestro Suzo, da se dobiva na kavi in da ji malo pojamram, kako tukaj nimajo pravega kruha in salamo režejo na debelo, kot da bi jo s sekiro sekali. Da o izbiri salam sploh ne govorim. Za se zjokat. Sedemintrideset vrst šunke, pa ogrska. In to je to. Ma kakšna mortadelca z oliv'cami, pa želodček, pa pancetka. Nič od tega. Smešno, kako postanejo stvari, ki bi bile sicer popolnoma trivialne, naenkrat življenjsko pomembne. Ampak to je očitno neizogiben del prilagajanja novemu življenju in potreben je čas, da gre človek čez nek proces žalovanja. Žalovanja za tistim, kar si pustil za seboj (tudi kakšno fino salamčko na primer), ne glede kako zelo so te določene zadeve iritirale. Ja, traja kar nekaj časa da človek pospravi vse predalčke v svoji glavi. A ravno to je to, kar te nauči marsikaj o samem sebi in te naredi močnejšega. In mi smo zmagali. Na vseh frontah. Danes lahko mirno rečemo, da smo si izborili svoje mesto pod soncem. Dobesedno, ker je tukaj večji del leta sonce in smo si ustvarili preklemansko udobno življenje. In kar je najpomembnejše, vemo da zmoremo. Marsikaj. Odlično smo se asimilirali, toda hkrati obdržali svoje slovenske navade in običaje.

Doma še vedno strogo uporabljamo slovenski jezik, kljub temu, da je najin Maj občasno protestiral, ko sva od njega zahtevala, da se doma pogovarja slovensko. Njegov priljubljen komentar je bil: "It's too hard, mum." (pretežko je, mama). Ka-

korkoli, zgleda, da je najino vztrajanje obrodilo sadove, saj se danes Maj povsem udobno počuti, ko se doma pogovarja v slovenščini, tudi v pričo svojih 'Ozzy' prijateljev. Je pa tudi res, da se mu včasih do solz nasmejimo, ko pride s kakšnim od svojih prevodov. Imamo seveda tudi številne prijatelje, s katerimi se pogosto srečujemo in skrbno gojimo slovensko tradicijo, predvsem kulinarično, da pивske niti ne omenjam. Kdo bi si mislil dobrih 30 let nazaj, ko je mene in sestro stara mama v Javorju učla, kako se dela njoke, pa kako se peče kruh in potica, da bom nekega dne to znanje odnesla na čisto drugi konec sveta in se trudila razložiti Avstralcem, kako pomembno je, da ni prepaha in hrupa, kadar vzhaja testo. Ne me vprašat, zakaj že, ker najbrž niti stara mama ni vedela točno, zakaj. Mislim, da je imelo nekaj s tem, da se testo ustraši(?). Bog ti ga vedi. Ja, čudovita leta mladosti so bila to, ko sva z mojo Suzo obleteli vsa opasila in plese po Brkinih (če kaj, sva se zagotovo naplesali), pa seveda doživeli svoje prve ljubezni z vsem vzemirjenjem in z vsemi »dramami« ki jim pritičejo. Nepozabni časi in zgodbe, ki bodo za vedno bogatile moje življenje, prav tako kot tudi nove zgodbe, ki jih pišemo sedaj v naši novi domovini. In četudi je Avstralija sedaj moj dom, se je vedno lepo vrniti nazaj v Slovenijo.

Motoristični raj po stranskih poteh Bosne in Hercegovine

Robert Drgan

Štiri dni dopusta na motorju in padla je odločitev, da odpotujemo v Bosno po poteh, ki niso glavne, ki jih nihče ne opisuje, kaj šele kuje v motoristične zvezde. In pot pred nama je kljub načrtovanju preko google maps vsak dan ponudila nova in nova presenečenja. Zagotovo pa je večji del poti pravi motoristični raj, ki še ni širše prepoznan. Štiri dni Bosne, štiri različne regije in zelo vidna razlika med njimi. Vsaka je posebna, zgodovinska, in predvsem pozitivno preseneča na vsakem koraku. In ljudje so zelo srčni. Potovala sva z motorjem Moto Guzzi V85TT, letošnja novost na trgu. Prvi dan sva si zadala cilj 'vsaj do Kulen Vakufa', dejansko pa sva pot zaradi komarjev podaljšala do Drvarja. Tako sva prevozila 375 km. Štartala sva iz Gradišča (Občina Hrpelje Kozina) po Jadranski magistrali in prvi postanek naredila še na Hrvaški, pred Karlobagom. Zaplavala sva v ledeno mrzlem morju, nakar sva nadaljevala pot proti gorskemu prelazu pod Velebitom. Lepa pot, odlično označen vsak oster ovinek s prometnim znakom in predhodnim opozorilnim znakom. Vsak meter višje odpira nov in nov razgled na Jadransko morje. Tik pod prelazom se iz ceste levo odcepi ozka asfaltirana pot do razgledne točke na 900 metrih. Tu se za nekaj dni posloviva od morja in nadaljujemo v notranjost po celini proti Gospiču. Pot teče večinoma skozi bogat smrekov in delno listnat gozd. Promet je redek in od kraja Široka Kula se cesta zelo strmo spušča proti vasi Bunić, kjer po ravnini nadaljujemo pot v smeri Plitvičkih jezer in Bihača, v Bosni. Naslednji postanek je nekaj kilometrov naprej pred Bihačem, Čevabdžinica Merak. Odlična hrana, seveda čevapčiči v lepinji, kajmak in jogurt. Sledi popoldanski počitek v Bihaču v stoletnem parku na obali reke Une. Po kavici nadaljujemo pot ob reki Uni do Dubovskega, kjer zavijemo v desno v smeri Kulen Vakufa in nacionalnega parka Una. Cesta je slabša, ožja, brez sredinske črte. Seveda, saj je stranska, prometa pa tukaj ni. V Kulen Vakufu sva imela namen prespati in sva se najprej ustavila na bencinski črpalki iz 50-ih let prejšnjega stoletja. Brez nadstreška, eno točilno mesto in prijazna *bencinarka*, ki se je takoj ponudila, da bo sama točila gorivo. Ker sem želel natočiti bencin sam, se je postavila za mano in z rokami na hrbtu pozorno opazovala vse. Po posvetu in komarjih v zraku se odločiva, da bova prespala v Drvarju, in nadaljujemo pot. Po nekaj kilometrih, takoj za vasico Palučci, visi obvestilna tabla *-/konec asfalta/-* in dejansko nadaljujemo kar nekaj kilometrov po makadamu do podrtega mostu, kjer se spet začne asfalt. Ker v križišču ni oznak, nadaljujemo pot do Martin Broda. Prevozimo vasico po dolgem in počez in ne najdemo ceste za Drvar. Prodajalec domačega medu

nama pojasni, kje bi morala že prej zaviti, zato se vrneva in pri podrtem mostu preko Une zavijeva desno v hrib. Cesta je takoj normalne širine, asfalt novejši in v vzponu 9% proti kraju Malo Očijevo. Vsak ovinek je spet odlično označen s prometnimi znaki za ostre ovinke in z omejitvijo hitrosti na 20 km/h. Na četrtem ovinku se ustaviva, saj je tam urejena razgledna točka. Odpre se nama čudovit pogled na vse strani in na kanjon reke Une, ki se vije pod nama. Pogled v prepad je grozljiv - sliši se le šumenje reke. Naprej se cesta vije po planoti v smeri Gruborski Naslon. Cesta je dokaj ravninska in z obeh strani zelo zaraščena. Na desni je vseskozi prepadna dolina. Srečala sva samo dva motorista v nasprotno smer, medtem ko drugih vozil ni bilo. Po dobrih 20 kilometrih se cesta prične strmo spuščati in pred nama se odpre pogled na Drvar. Ob prihodu najprej poiščeva hotel, se nastaniva in narediva še en spoznavni krog po mestu. Zapuščeno, umazano, zaraščeno, sicer polno ljudi. Urejeno, pokošena zelenica in brez smeti je samo pri muzeju »Titova votlina«. Vrneva se v hotel, kjer povečerjava. Prvi dan je za nama, motor je deloval odlično, midva utrujena in polna vtisov, predvsem zelo pozitivnih. Za nama je dan vožnje skozi čudovito naravo, povsod prijazni ljudje. Odkar sva zavila na stransko cesto, skoraj nisva srečala vozil ali ljudi. Piko na i k vtisom pa so dodali vozniki po ulici mimo hotela, saj so vsak pozdrav znancem pospremili s kratkim hupanjem. Drugi dan, druge poti proti Sarajevu, novih 305 km neznanega, ko ne veš, kaj pričakovati. Nakup sadja na tržnici v Drvarju, še en krog po mestu, da se prepričava, če je bil včerajšnji večerni kulturni šok res tako izrazit. In da, v jutranjem soncu se pokažejo še vse zapuščene stavbe, zapuščene trgovinice, asfaltirana ulica, ki to ni, ulica, kjer so glavne in največje reklame namenjene pogrebnim storitvam na obroke, *na rate*. Pred lokali pa sedijo ljudje, ki naju pozorno opazujejo, saj sva bila več kot očitno edina motorista-turista v mestu. Odpraviva se v smeri Bosanskega Grahova. Cesta se takoj dokaj strmo v ovinkih vzpenja in je dobro označena. Ko doseže vrh vzpetine, se spet strmo spusti in pod nama je vidna večja, zelo široka dolina. Prometa skoraj ni. V Bosanskem Grahovu zavijeva levo v smeri proti Livnu, kjer se prej vidna široka dolina dejansko pokaže v vsej svoji velikosti. Dolina je široka 10 do 15 km in pogled seže v daljavo vsaj 30 km. Pri pregledu zemljevida se izkaže, da je do Livnega 72 km doline. Ob tem pomislim, da nama ni potrebno potovati v Ameriko, da bi potovala po ravnih poljanah, saj je tukaj pravi raj. Cesta je sicer brez sredinske črte, dokaj ravna, na večjih odsekih celo po 5 in več kilometrov popolnoma ravna. Tempomat na 100 km/h in mirna vožnja skozi zapuščene vasi, kjer so vse hiše požgane zaradi vojne. Ljudi ni, na celotni trasi sva naletela na tri stare, razpadle golfte brez registracij in dva osebna avtomobila, dve kravi in eno lisico. Ogromno območje brez življenja. Pred samim Livnom se spet začne življenje, promet, nekaj naseljenih vasic, kjer šole razpadajo, cerkve pa so popolnoma obnovljene. Livno,

majhno mestece, kjer se ustaviva na kavici in nadaljujeva pot. Ker pa so smeri v mestu slabo označene, naju pot odpelje malo naokoli proti Buškem jezeru in naprej proti Tomislavgradu. Tu se iz istih razlogov spet loviva po križiščih in končno najdeva pot v smeri Lug. Iz ravnine se dvigujeva po dokaj dobri cesti in prispeva na planoto, kjer je spet vse naokoli ravno. Tudi cesta iz Luga proti Ramskemu jezeru je ravninska, dobra in na rahli vzpetini celo tripasovna s prehitevalnim sredinskim pasom v obe smeri. Glede na količino prometa, ki je enaka nič, ne vem, komu ali čemu je namenjena. Ko naju pot pripelje nad Ramsko jezero, se nama odpre pogled v dolino jezera. Po ozki ovinkasti cesti se spustiva proti kraju Jaklič. Zaustaviva se v edini restavraciji daleč naokoli, Mediteran, ki je na sami obali jezera. Sledi kosilo odlično pripravljenih postrvi, po kosilu pa obvezen počitek v senci in plavanje v jezeru. Mimogrede sva izvedela, da gre za umetno jezero, ki je imelo ravno takrat najvišji vodostaj, zato so tudi nabrežine lepe, urejene in zelene. Tu srečava nekaj motoristov iz Avstrije in Slovaške. Lastniki restavracije so zelo prijazni, priporočil pa sem jim obenem obvestilno tablo, na kateri bo razvidno, da so motoristi dobrodošli. Nadaljujeva pot proti Prozorju in nato proti kraju Jablanica. Pot brez prometa, ozka in zelo ovinkasta, predvsem pa se je strmo spuščala in bila dobro označena z opozorilnimi znaki. Pogledi na strmine gora levo in desno in na prepade pod cesto so jemali dih. V Jablanici zavijeva levo v smeri Konjic, kjer je veliko prometa, saj gre za glavno cestno povezavo iz Mostarja za Sarajevo. Cesta je zelo slaba, na nekaterih delih je rezkana, v enem tunelu je hitrost omejena na 20 km/h. Tunel ni osvetljen. Notri je mokro, saj dokaj močno kaplja iz stropa in je zelo nevarno, saj lahko, rezan asfalta, ujame v svoje kanale brazd motor, in si na tleh. Iz Konjica se cesta spet strmo vzpenja, občasno je dvopasovna s prehitevalnim pasom navzgor. Ker pa je asfalt tudi tu rezan, sva umirjeno vozila naslednjih 80 km in prispela v Sarajevo. V centru, pri Baščaršiji, sva se nastanila v hotelu Astra. Razpakiranje, tuširanje in že pohajkujeva po mestu. Še na večerjo v Čevapdžinico Željo v neposredni bližini hotela. Zaradi zasedenosti miz naju posedejo k dvema starejšima ženskama, uglajenima damama. In pogovor steče, ker domnevo potrdira. Sarajevčanki, ena že leta živeča v Nemčiji in trenutno na dopustu pri svoji prijateljici. In tu so na obveznih čevapih v lepinji. Čevapdžinica Željo ohranja sloves z res odlično hrano in pet čevapčičev, pol lepinje in kajmak so čisto dovolj za razvajanje najinih brbončic. Za nama je drugi dan na motorju, ki je odlično opravil svoje delo. Vozil naju je od neverjetnih ravnin do strmih vzponov in do še bolj strmih spustov in uničenih cest. Sedaj počiva, počivala pa naj bi tudi najina glava, vendar je to zelo težko. Tako ali tako bosta - današnji dan potovanja od »umrlega« Drvarja preko zapuščenih vasi, mimo razpadlih šol, popolnoma obnovljenih cerkva do energijsko pozitivno nabitega Sarajeva - najini duši še dolgo premlevali človeške nesmisle. V vsem tem plesu današnjih čustev se odločiva,

da potovanje podaljšava za dan in greva še na morje v Neum. Otroke obvestiva, da naju ne čakajo prekmalu in načrtava pot za naslednji dan. Po zemljevidu naju čaka 214 km in občutek je, da bo ta dan najlažji, saj del poti že pozna, potem pa gre samo še v smeri morja, smeri prestiža. Ja, prav za nasmejati se je, kajti Bosna prese- neča in tudi ta pot je bila presenečenje. Noč je prinesla grmenje in nevihto, ki je Sarajevo ohladila in ovila v jutranjo meglico. Dež pa je iz motorja obrisal prah prejšnjih kilometrov. Po dvopasovnici počasi zapušča v meglo ovito mesto in se ustaviva na izviru reke Bosne – Vrelo Bosne, kjer se rojevajo sončni žarki. Čudovit park, čudovito urejeno okoli vseh mini jezerc. Popijeva kavico in že potujeva naprej. Ker je prometa veliko, ceste pa zelo slabe, potujeva zelo počasi, saj ne želiva prehiteti in naju po nepotrebnem ogrožati. Prav tako se je po Jablanici v dolini reke Neretve pojavil veter v sunkih - vse do Čapljin in parka Hutovo blato. Za kosilo sva se ustavila pri kraju Počitelj v restavraciji Staklo. Čisto povprečna restavracija, kjer je težko dati kakršno koli oceno hrane. Hitrost in energija natakara je bila primerljiva s kakšnim polžem in to tistim brez hišice. Po vsem sodeč sva bila dokaj blizu Neuma, zato sva se odpravila naprej. In glej, presenečenje! Pot naju je s kaži- potom za Neum odpeljala izven glavne poti v smeri Bajovci, Cerovica in Hutovo. Cesta je stara, zelo slaba, brez roba in ozka. Nasproti vozeči zaradi slabe ceste več ali manj vozijo po sredini, tako da sva se morala kar nekajkrat popolnoma zaustaviti, da sva se izognila nesreči. Predvsem vozniki tovornih vozil tukaj dobro uveljavljajo zakon »močnejšega«. Cesta je vseskozi, ali strmo gor ali strmo dol in nekaj ravnine. Razen omenjenih vozil, ljudi ni bilo srečati do vasi Hutovo. Šele v vasici so na avto- busni postaji na klopci sedeli štirje moški in pili pivo. Ko sva se peljala mimo, sva opazila njihove začudene obraze, tako da sva takrat zagotovo postala »dogodek dne- va«. Občasno je tukaj pokrajina popolnoma gola, brez višjega rastja in občutek je bil, kot da voziva po Luni. Ko po brezpotju zaideš na vrh, zmotno meniš, da boš videl morje, pa ga ne. Ker ga ni. Pa voziš spet dol in spet gor po cesti in spet upanje, da bo um zakričal – glej morje!. Napaka, cesta gre spet dol nekam v dolino in po dolini spet gor nekam v hrib, ko končno zagledava star, komaj prepoznaven napis Neum. Ja, morja pa še vedno ne vidiva. Je treba kar do semaforja, da se vidi morje, ker je okolica vsa v hribih in dolinah. Nastaniva se v hotelu Sunce in že kmalu se kopava. Večerjava v restavraciji Jopi, kjer naju sprejme natakara, ki je svojo kariero pričel v Portorožu pred tridesetimi leti. Odlične školjke in ribe ter glasba »one man band«. Še en dan Bosne, ki jo bova jutri zapustila čez bližnji mejni prehod v smeri hrvaške oziroma najinega doma. Četrty dan naju čaka 533 km vožnje proti domu. Neum ni pustil nekega posebnega pečata in ne želje po še. Čisto navadno turistično, pretirano pozidano mestece brez duše. Iz Neuma sva pri Kleku prestopila mejni prehod in vstopila na Hrvaško. V delti Neretve se zaustaviva in kupiva sadje. Proda-

jalka v pogovoru pove, da preko zime prodaja lastne neretvanske mandarine v Murski Soboti, poleti pa je doma, kjer ob cesti prodajajo svoje sadje. V bližini Ploč se odpeljeva na avtocesto in v smeri Senja, kamor prispeva po štirih urah umirjene vožnje. Tu greva na kosilo v restavracijo Martina, tik ob plaži. Hrana je odlična, ampak daleč najdražja. Ker sva se prvi dan okopala v ledenem morju pri Karlobagu, sva se tudi tega dne namočila. Morje se tukaj med otoki ni ogrelo niti za stopinjo. Pa sva odpotovala naprej proti domu, kjer sva bila proti večeru na koncu 1427 km dolge poti. Glavnino potovanja sva opravila po Bosni. Enostavno čudovita dežela, čudoviti ljudje. Zagotovo je vsaj v tistem delu pokrajine, po katerem sva se vozila, pravi motoristični raj. Prometa malo, ceste v večini zelo dobre, prav tako po večini zelo dobro označene. Moja pričakovanja o poti so bila pozitivno izpolnjena, če pa je bilo kaj slabega, sva z Leonoro sprejela kot del poti.

Lačna leta mojega otroštva

Savina Gorišek

Moje zgodnje otroštvo je bilo v znamenju krompirja, zelja in ocvirkov. Hrana res ni bila razkošna, bila pa je nasitna in zdrava. Živeli smo na Primorskem, v mestecu v notranjosti dežele, ki je po prvi svetovni vojni pripadla Italiji. Fašistična oblast je hotela poitalijančiti vse Slovence in zato naše takratno življenje ni bilo lepo. Leta 1938 se je začela lakota, in sicer z napadom italijanske vojske na Abesinijo in se stopnjevala v vojnem času. Dobili smo hrano na karte in tako je ostalo vseh nadaljnjih šest let do konca druge svetovne vojne. Skratka, vsega je bilo premalo. Sicer smo vedno imeli krompirja in zelja, manjkala pa je zabela. Največjo srečo nam je poslal stric Mile iz južne Italije: kantico olivnega olja. Ko smo jo z velikimi pričakovanji odprli, se je izkazalo, da je v njej navadna voda. Nekdo na poti do nas je bil še bolj lačen! Nekoč so nam izjemoma dodelili zmleto svinjsko zaseko, kolikor smo jo želeli. Izkazalo se je, da je bila tako stara in smrdljiva, da ni bila užitna. Mama jo je skuhalo v sodu in črvi so množično splavali na vrh. Iz tega je napravila milo, ki je še vedno smrdelo, a je svojo vlogo čiščenja opravilo. Z njim smo prali perilo in si umivali telo in obraz. Ko so Italijani požgali brkinske vasi, so prebivalce prignali v Ilirsko Bistrico, takrat imenovano Villo del Nevoso, v Caso del Fascio, današnji Dom Nade Žagar. Moja mama, ki je bila velik človekoljub, je nesla lačnim ljudem to, kar smo doma jedli sami: krompirjev golaž z veliko čebule, s skoraj nič zabele. In čebula je kot po navadi plavala na vrhu golaža. Nihče ga ni jedel. Kmetje takih jedi niso marali, saj so bili vajeni boljše kmečke hrane. Mama je pri pripravi hrane znala improvizirati in skoraj iz nič pričarati kosilo, in bila je požrtvovalna. Hodila je po mleko celo v Tominje, dve do tri ure hoje daleč. Nikoli pa nam otrokom ni izdala, da je bilo to le krinka za prenašanje partizanske pošte. Enkrat sva šli delat na Kotlarjeve njive v Rečico. Pleli sva ves dan in dobili dobro plačano žrnado: en kilogram fižola in kozarec masti. Takoj po vojni sem občutila lakoto v internatu, kjer je bila hrana zabeljena z lojem in je bila kar dobra, če nisi zamudil kosila, saj se je tedaj loj strdil in grižljaja nisi mogel več pojesti. Najbolj sem se najedla ob nedeljah. Dajali so nam tudi repete: ovsene kosmiče iz paketa UNRE, v mleku in prahu, krompir v oblicah s koščkom margarine. Kosmiče zato obožujem še danes. Prvo službo sem nastopila v Istri, v vasi Smokvica. Zaradi težke in zahtevne službe smo učitelji dobili težke živilske karte, kot na primer rudarji. Hrane je bilo več kot dovolj, toda družina, pri kateri sem stanovala, je bila velika; v njej so bili poleg gospodarja in gospodinje še trije stari strici in pet

otrok. Tu sem kljub težki karti tako shujšala, da sta mi kosti ključnice izstopali kot obešalnik za obleko. Ostal pa je spomin na najboljše bobiče iz koruze z nari-bano kislo peso (pri nas doma so to jedli le prašiči) in na debele domače rezance v slanem mleku. Oboje je skuhala prijazna gospodinja. Takrat so bile v Istri lačne vse učiteljice in vsi otroci. V zemlji z več kamenja kot prsti so v Smokvici sadili krompir in pšenico, z golimi rokami, zemljo pa so kopali s saponi (motikami), ker je z voli boškarini niso mogli, saj jih marsikje sploh niso imeli. Skopi pridelek so odnesle še obvezne dajatve, zato so Smokavci sovražili vse državno, tudi učitelje. Toda jesen je prinesla smokve in tedaj sem se jih najedla kot nikoli prej ne potem. Naslednje leto sem učila v Movražu. Imela sem svojo kuhinjo in si skuhala tudi tri do štiri obroke dnevno. Tek pa me je minil, ko sem sama sedela za svojo boga-to mizo in mi je zadišal revni krompir od hišne gospodinje. Tretje leto sem učila v Podbežah, v vasi brez odraslih moških, kajti med drugo svetovno vojno so jih Nemci vse žive zažgali v hlevu in nato požgali še vse hiše. Moja revna gospodinja je jedla le tisto, kar imajo Brkini v izobilju: zjutraj krompir z mlekom (najslab-ša kombinacija), opoldne krompir z ocvirki (najboljši ocvirki na svetu), zvečer krompir s konzervo (koncentrirana paradižnikova mezga). Mene pa je gospodinja proglasila za najboljšo kuharico, ker sem vsej družini skuhala kremno juho iz suhega graha (iz paketa UNRA) in naredila cmoke iz starega posušenega kruha. So bile pa gospodinjinine mačke lačne. Gospodinja jim je vrgla kuhan krompir, ki so ga v hipu požrle, saj ga je bilo za pet mačk premalo. Od doma sem prinesla mamino darilo – prekajeno svinjsko kračo. Z vrečko makaronov sem jo zaprla v kovček iz kartona in vse skupaj obesila na kljuko pod stropom. Zaman! Še danes ne vem, kdo – mačke ali podgane? - je naredil luknjo v kovček in pojedel vsebino v njem. Naslednje leto sem morala iti učiti v Zabiče. Tamkajšnje bivanje mi je posebej ostalo v lepem spominu, ker so mi tam, kjer sem bivala, stregli dobro in okusno domačo hrano. Potem pa sem nadaljevala študij na Višji pedagoški šoli v Ljubljani, kjer sem prebila dve leti. V dveh letih sem se natelovadila kot še nikoli doslej. Ob šestih zjutraj sem morala biti že v Tivoliju, nato dirkala čez vso Lju-bljano na predavanja. Vmes sem na Kongresnem trgu pojedla jogurt in liptavski sir, nato pa hitela na predavanja zemljepisa na Stari trg. Imela sem štipendijo in sem si zato lahko kupila potrebno hrano, ki sem jo potrebovala tudi zaradi izčrpa-vajoče telesne vadbe. Sem pa ob epidemiji zlatenice tej kljub vsemu podlegla. Po okrevanju po bolezni sem doma jedla samo dietno hrano, s prepečencem in čaji. Po ozdravitvi sem nato vsa leta poučevala v višjih razredih osnovne šole v mojem rojstnem kraju Ilirski Bistrici. Takšna so bila moja mlada leta. A prav taka mladost mi je zapustila veliko dobrega. Zrasli smo zdravi in vitki brez alergij in prebavnih motenj. V času, ko smo ostali sami, sem hranila svoje tri otroke z vsem, razen s

slaščicami. Zato so tekali pred kosilom k stari noni in se najedli napolitank. Kosilo pa sem nato pojedla sama, da nisem metala proč dragocene hrane. Žal moja učiteljska plača ni zadoščala za štiri ljudi, zmanjkalo je tudi za sadje. Za novo leto je vsak od otrok dobil v dar samo eno pomarančo, zato mi je prodajalka zelenjave in sadja očitala, da sem slaba mama.

Danes imajo moji otroci hrane in tudi sadja dovolj in po svoji želji. Hči Jerneja ima vedno polno mizo sadja, sin Jurij živi v deželi sadja in zelenjave, ki jo tudi sam prideluje, sin Marko je prvi začel z vegetarijanstvom in navadil celo družino nanjo. Vsi otroci so zdravi in veseli. Tudi sama sem zdrava in vesela: obožujem vso hrano in največje veselje mi je obisk zelenjadne tržnice in odkrivanje novih vegetarijanskih receptov. Ostal mi je užitek po vsaki hrani: od zelja do korenja in hvaležnost do vseh, ki prinašajo v dar zelenjavo z lastne njive.

Moja zabava – nabiranje sadežev

Savina Gorišek

Že majhna sem hodila z očetom po gobe. Divje kukmake najdete po vsem Krasu. Terno sva le enkrat zadela na Trnovskem blizu strelišča. Že utrujena nisem hotela dol do uvale, kjer so se svetili beli kamni - pa so bile gobe. Toliko jih je bilo, da sva napolnila dve košari in oče si je slekel še srajco, da jih je spravil vanjo. V Zabičah, kjer sem učila tretje leto, so v listnatem gozdu rastle jurčki. Povabila sem našega znanega čevljarja, ki jih je kot pravi *Brčinc* nabral celo košaro, medtem sem sama le dva. Še boljši nabiralec gob je bil moj brat, ki sem mu pokazala prave punkte nad Koritnicami, terene za kukmake, jurčke in tudi *žrdanke* pa je sam odkril v Brkinih. Tako dober nabiralec je tudi moj sin Marko, ki je bogato prvo bero tudi skuhal in pojedel skupaj s svojimi prijatelji, ki so vsi zboleli od hudega žrtja. Spomladi smo nabirali *divje šparglje*, cime divjega hmelja, ki raste tudi ob naših mlakah, in ob veliki noči je to naša specialiteta na krožnikih. Moj brat pa je nekoč v gozdu našel nekaj podobnega, a neužitnega. Vsi trije jedci so končali zastrupljeni v bolnici. V Istri rastejo najboljši šparglji. To so poganjki črnega trna in imajo čisto poseben okus, dober učinek pa imajo tudi na ledvice. Sem pa pred leti v zvezi s šparglji doživela pravi naravni čudež. Bilo je pred davnimi leti sredi avgusta v Dalmaciji. Zaradi poletne vročine je ogenj zajel veliko področje med Šibenikom in Vodiciami. Požar so pogasili z letali, čez čas pa je na ravnici, kjer je bilo vse rastlinje popolnoma uničeno, po hudem nalivu zraslo nekaj zelenega. Na črnih in sajastih tleh so čez čas vzniknile vejice špargljev. Midva z Mirkom sva jih v coklah odhajala nabirat in vsak dan prihajala nazaj na barko vsa črna, a zmagoslavno, s šopom v naročju zase in za znance. Takoj za šparglji sledi sezona regrata. Nabirati in tudi jesti sem ga začela že kot otrok in to vsako pomlad nadaljujem še dandanes. Poznam mnoge njive na Bistriškem in Koseškem, najboljše, kar jih je na naši zemlji. Tistih na oni strani visečega mostu ne obiskujem več, ker so jih potresli s sredstvi za zatiranje plevela in uničili regrat; sicer pa tudi starega mostu ni več. Spomladi po naših gozdovih rastejo divje jagode, največ jih je na novo posekanih goličavah. Take sem našla ob jezeru Mola, preden se je spet razbohotilo drevje, tako da sem domov hodila s polnim vedrom rdečega sadeža.

Borovnice sem nabirala že v Ljubljani, na Golovcu, na domačem področju pa v Zabičah ob izviru reke Reke, dokler jih ni uničila neka bolezen. V jeseni so ograje v Brkinih polne robidnic. Iz njih sem delala sokove, prav tako iz drnulj, ki rastejo na področju od Jelšan do Podgrada in Vremščice. Nabirali smo tudi cvetje bezga za *šebes* in bezgove jagode za sadni sok. Jeseni dozoriyo kostanji – moj najljubši sadež.

Že dolga leta odhajamo ponje pod Ostrožno brdo, kjer jih nabereemo toliko, da se z njimi sladkamo vse do decembra. Vesela sem, da mi narava toliko daje. Meni, ki nimam niti vrta niti njive, niti sadovnjaka niti gozda. Resnično sem srečna.

Spomin iz mladosti

Sonja Ravbar

Opisujem resnično zgodbo iz moje mladosti, ki sem jo preživljala tu ob meji., Sežana -Fernetiči – Italija. Rojena sem devet let po 2. svetovni vojni, staršema, ki sta me vzgojila v pošteno osebo, za kar sem jima hvaležna. Pot, ki me je vodila, ni bila vedno lahka, čeprav lakote nisem nikdar občutila. Starši so bili iz delavskega stanu. Oče je delal v tedanjem Kras Metalu Sežana. Bil je dober delavec in železostrugar. Mama je bila gospodinja. Prvi vrtec v Sežani je bil v prostorih današnje knjižnice Srečka Kosovele. Obiskovala sem ga leto pred vstopom v šolo v prvi razred s sedmimi leti. Spominjam se, da so morali starši zelo varčevati, da sem bila vsaj eno leto v vrtcu, da sem se lahko družila s sovrstniki. Vrtec mi je ostal v lepem spominu. Naučila sem se spoštovati drugače misleče vrstnike in postala sem samozavestnejša. Ne bom pozabila, ko smo vsi morali piti ribje olje, ki naj bi bilo koristno, vendar je bilo zelo slabo in me je sililo na bruhanje. Meja, ki je začrtala takratno zono a in zono b, se je začrtala tudi v naše glave. Čez mejo sem hodila k sorodnikom na Opčine. Meja med tedanja Jugoslavijo in Italijo je imela svoje prednosti pa tudi slabosti. Leta 1960 smo v trgovinah kupovali vse na kilogram. Zavijali so vse v premočljiv papir, tudi kislo zelje. Izbira ni bila tako velika, kot je danes. PVC vrečk ni bilo, mleko pa smo hodili iskat s steklenicami, embalaža je bila plačljiva. Kot najstnici, ko sem vse bolj razmišljala, zakaj je v Italiji za nas cenejše z večjo izbiro, sem začela staršema pomagati in več stvari smo kupovali čez mejo na Opčinah in v Trstu. Tisto leto od 1960 do 1976 smo tisti, ki so imeli v tedanji Jugoslaviji manjše zaslužke, želeli kaj cenejše kupiti v Italiji, npr. hrano, cvetje, gradbeni material, maslo, jajca ipd. Z mamo smo vsak dan nosile meso točno izbranim družinam na Opčinah in v Trstu. Meso se je kupilo v naših mesnicah in se ga potem po višji ceni prodalo pri kupcih v Italiji. Naše meso je bilo kvalitetnejše. Italijanska carina je pregledala in tudi tehtala, ker je bilo predpisano pol kilograma na osebo. Seveda je bila včasih večja teža in so nas na meji zavrnil. Spominjam se carinika, ki je bil iz Sicilije - strah in trepet za naše ljudi - ko so ga zagledali vstopati na jutranji hitri vlak v kontrolo. Naše slovenske ljudi je zelo sovražil. Rekli so: »Fašist prihaja.« Vlak je vozil tisto leto od Beograda v Trst z majhnimi postanki. Bil je nabito poln srbskih, bosanskih in drugih ljudi. Skozi Sežano je šel ob 5.15 zjutraj. Na ta vlak sva vstopili z mamo. Do Opčin je vozil približno petnajst minut. Trgovina z blagom je v tistih letih cvetela: kavbojke, punčke, ki smo jim rekli *bambole*, so bile velike, lepe, lepo oblečene in spravljene v lepe škatle. Množično se je kupovalo tudi tranzistorje. Starši so takrat

gradili hišo, tako da smo ves material fizično pripeljali iz Italije, cement, opeko i dr. Bilo je ceneje. Uporabljali smo takratne prepustnice. Pomagali smo si med sabo in to je bilo zelo pomembno.

Naše šprahe (Stanko Novak, Martinov, Obrov, obrovsko narečje)

Stanko Novak

Jesjeni i pozimi su Obrowci, ki su jimili uole al kuonje, furali. Nrvjeć su vozili u Trst drva. Ko nisu jimili svojih drv, su jeh kupli od Goučani al pa Poljanci, ki jema-ju puno guozda. Prodajali su jeh po mejsti, kot ki je ki znuou i muogou. Ki buot su zaslužli vjeć, ki buot mnj. Je treflo todi, da nisu zaslužli neč, ač su bli tri dan na puti. Nekdi se je blo trba ustavit, nafutrat i napojiet živali i ka ča spit i pojest. Čez nuoc su se ustavli u Bazovici. Naprt od Bazovice proti Trsti je kraj, ki se zovje Ključ. Ot tamo guori se lipo vidi muorje i mjesto. Su rjekli, da vsak, ki grje ta prvi buot u Trst, muore tamo puhat babu u ret. Čodno, ma ot tjega se ni puno govorilo. Jenu nedilju smo kuglali na Gouci, pa je rjekou Frane Keršov, da se spune, kda su šli otuoci zs starmi u Trst. Kda su peljali drva al karbun, da su jin rjekli, da buju muogli, prvo ko prideju u Trst, bocnit babu u ret. Kda su pršli tamo, su se u strahi skrili pod caradu i čakali, ča bu. U ten cajti je uoz pasou Ključ i babe ni blo vjeć. San prašou Franeta, koko rječjeju Goučani: »Bocni me jen buot«, pa je rjekou: »Ceki me jedan put«. »Pa Poljanci?« san uprašou. »Pupi me jenuć«, je rjekou. »Vidiš,« san rjekou: »Javrci pa bucme anbot, Hruščani bškej me ankr, Nograjci bucne me jenuć, Račićani Buci me jeden put. Par vsi vkop, pa usaka drugačnje gowóri. Je zaris smešno. Morda su se zatuo jenbuot ženili usak u suoji vasi.«

Francuski vojaki (Stanko Novak, Martinov, Obrov, obrovsko narečje)

Stanko Novak

Su jenbuot pršli francuoski soudati u naše kraje. Su ostali tut nšto cajta. Su jimili kuonje zas sabu. I je tou jen Francuz, sržant, uousa za kuonje. I je čodno krčuou po vsi: »Houpsa, houpsa!« I judi su mislili, da je pljes. I toko su se lotili hitro pljesat i hopsat. Su bli prpravni, su, ti naši ljudi za pljes. Ma je blo trba u vječer todi kdi prespat. I su šli soudati po hižah h ljudan spt. I soržant je šou g županu. I kda je povečjerou, se je uljegou u nčke, kdi su spali otročini. I je ukazou županu nka ga zaziblje. I župan si je mislou, da nka bu, da bo prvo zaspau. Ni rjekou neč, ač soudate bi trbi ubuogat. Ma usejeno si je mislou suoje, je zibou Francuoza i je potiho kantuou: »Vinca drija, cinca dra, vsaka stvar jen cejt dura.«

Potopis po pešpoti E-6 po Sloveniji

Stojan Ržek

Kdor ni prehodil Slovenije peš, je ne pozna! Ne pozna njenih čudovitih ljudi, ustvarjalnosti njihovih rok in duha, ne pozna čudovitih gozdov, ki se razlivajo v modro neskončnost pašnikov in livad, posutih s škrlatnimi makovimi njivami. Sicer pa, kaj bi naštevali, to je svet cvetja, miru in prijazne spokojnosti. Tako je zapisano v prospektu, ki z nekaj stavki opiše E-6, evropsko pešpot od Baltika do Jadrana. Del čez Slovenijo se imenuje Ciglarjeva pot od Drave do Jadrana. Želel sem spoznati Slovenijo. Recept je preprost. E-6 pa ponuja več kot samo preprostost in prijaznost. Nenavadna srečanja z ljudmi visoko v hribih nad Trojanami, pripovedniško prisotnost medveda, okus po pravkar pečenem kruhu in tisti vedno prisoten občutek, da si vedno samo drobcen delček vsega, samo gost v velikem gaju narave. Samo gost. Vzameš najprej zemljevid Slovenije in si pot ogledaš doma za mizo. Za sladokusce je odlična specialka Vojno geografskega inštituta v merilu 1 : 50.000 (tako lahko spoznaš skrivnosti širšega predela ob poti), če tega ni pri roki, enostavno kupiš popotno knjižico, ki v zgoščenih podatkih opisuje E-6. Vzameš še nahrbtnik, dobro uhojene čevlje, dodatno perilo, obleko za primer ohladitve, ustrezno zaščito pred dežjem, dodaš še mali komplet prve pomoči, čutaro, pribor za osebno nego, beležko, svinčnik. K temu dodaš še vremensko napoved za nekaj dni v naprej. Vse skupaj nekaj dni namakaš v nabiranju kondicije in potem greš. Če je okus nenavaden, dodaš še malo dobre volje, brata, in pot je pod nogami in ti hodiš, hodiš in hodiš. In še kar hodiš. Veselje uporabi nenavadno veliko vzklikov nestrpnosti, razburjenja, opazujem se v nenavadnem iskanju okrog lastnega telesa, z bratom že sediva v avtobusu. Smer Maribor. Ajči-bumbajči-bum-bum. Preprost refren lokalne radijske postaje, duh Maribora, prisotnost novega narečja, ki ga ne razumem, oblačen dan in kratkotrajni nalivi. Vrvež množice, gibanje, iskanje strehe pred drobnim pršenjem dežja. Šest ur vožnje do Maribora je čas spoznavanja, pogovorov, opazovanje mimo drvečih dreves, njiv, polj, ljudi, predvsem pa natančno iskanje informacij v drobni rumeni knjižici, ki čez nekaj ur postane glavni vodič in tisti pogumni in vedno molčeči sopotnik. Brat prevzame vlogo tolmača, pubec že nekaj let živi med cimri, ki ponavadi poznajo veliko tujih jezikov. Ko bom velik bom cimer. Sledi avtobusna dirka na relaciji Maribor - Dravograd. Drvimo po vijugasti cesti. Morda je šofer dobil občutek, da se Dravograd vrtil hitreje kot mati Zemlja, morda bo zamudil popoldanski pričetek izmene. Radlje, pozno popoldne. Čutim prisotnost njenega veličanstva E-6. V nogah imava z bratom nenavadne občutke migetanja, ki rojevajo

drobcene ognjemete živčnosti, in končno veliki finale v prvih korakih peska in prahu na enem od dva tisoč km dolgi poti od Baltika do Jadrana. Nadmorska višina 618 m. Tu je torej začetek Ciglarjeve poti. Z bratom iščeva še dodatne informacije v hotelu Kozjak. Pot je nenadoma pod nogami. Večerja v Vuhredu je obogatena z gostilniškim vzdušjem in junaštvom, ki ga premoreva. Do noči je še daleč, poskušala bova premagati prvi hrib pred nama. Grafikon vzponov prikazuje zelo hiter in strm dvig. Nebo je ustvarjeno za romantike, midva z bratom pa trenutek premišljujema, kje bova spala. V tej vroči želji zgrešiva lovsko kočo. Slabe markacije in odsotnost ljudi v pozni uri pripomore, da je zmagovalec prvega dne E-6. Prenočiva namreč ob cerkvi sv. Antona. Nisva sama, čez noč so se duše pokojnikov sprehajale, strahovi so posedali po starem drevju, pihalo je. Uro strahov prespiva in živa dočakava jutro. (Šele zjutraj sva namreč ugotovila, da sva prespala ob pokopališču v leseni lopi, v kateri so imeli spravljeno orodje zidarji, ki so prenavljali mrliško vežico. Prek noči si moč nov dan v rojstvo jutra skrije. Jutro podari naravnost nenavaden razgled po dolini. Pokrajina s staro preprostostjo, poštena, naravna in popolna. Občutek bogastva zemlje. Radlje, Dravograd, ponekod še drobne tančice meglic, rosa v travi, sonce v vsej svoji mogočnosti, klic prebujenja jutra, prvi nepozabni biseri na čerih dneva. Spet sva hrabra popotnika, polna energije, podava se skozi novo jutro na E-6. Včeraj sva prehodila 16 km, danes želiva, zaradi premagovanja velikih višinskih razlik, dospeti vsaj do Male Kope, višina 1450 m. E-6 molči, samo leži in tam in čaka v novi obleki vedno mlade gostiteljice, ki te nikoli ne pusti samega. Kadar potuješ po Koroški, potem vedi: pes ni posebnost. Psu je tukaj ime Piki, štajerskim psom je ime Muri. Preden z bratom kruto resnico odkrijeva, morava prehoditi najmanj 20 km, popiti precej vode, poslušati renčanje velikih in malih Pikecov in tudi sama včasih zarenčati. Vmes pa se ves čas vzpenjati in spuščati, umikati veje, ki silijo na pot in te božajo, vdihovati vonj prve košnje, smole mladih smrek, opazovati kmetije, ki se raztezajo v nemogoče. Strme njive, polja, ki jih je kmet iztrgal gozdu, in jih potem na starost zapustil sinu. Dan je vedno združen z delom na zemlji. Rojstvo, otroštvo, mladost, ljubezen, pot v svet, morje, samo v dolino, smrt. Alfa in Omega v omami vonja večnega zorenja. Zrak diši po zemlji, vmes se mešajo oblaki toplejšega, ki se dvigujejo na hrbtih konjev, diši po kosilu, dež je samo velika želja, upanje na dobro letino. Okrog 13-ih sva na Mali Kopi, privoščiva si izdatno kosilo. Strežejo vsi v hiši. Oskrbnik z opazovanjem na daleč, natararica s hitro postrežbo, kuhar z dobro pripravljenim kosilom. Sledi prvi večji počitek. Zelo dobro je v takšnih trenutkih imeti s seboj lahko obutev. Še nekaj posnetkov, žig in pot je spet pod nogami. Dolgo spuščanje v dolino je po svoje čudovit počitek, hkrati pa prav kmalu začutiva nove bolečine, tokrat v stegnih, pojavijo se tudi prvi žulji. Precej tujcev se odpravi po tej poti: Švedsi, Finci, Nemci, Avstrijci, seveda tudi mnogo Slo-

vencev. Nekateri samo priložnostno spoznavajo pot skozi Slovenijo. Mnogo je t.i. vikendašev, nekdo to počne samo ob praznikih, drugi spet samo pozimi. E-6 je vedno pripravljena sprejemati popotnike, vedno je pripravljena ponuditi to, kar želiš spoznati na nov, originalen način. Pravijo, da je na jesen najlepša. žal, vreme že nekaj let spreminja apokaliptični ples barve jeseni, ni več tiste paletne prisotnosti hladnih juter in slane, ki potem na drevje piše mavrične sledi. Zelena, rumena, oker, rdeča, vijoličasta, rjava, črna. Padajoči listi, trohnoba, sneg, pričakovanje ponovnega prihoda boginje Vesne. Fotograf zdaj išče motiv na porušenih obzidjih zapuščenih cerkva, gradovih, na vihnarjih, v čudovitih panoramah, v valovanju hribov in dolin. Na senošetih, koder se pasejo srne, jeleni, zajci, v ograjenih pašnikih krave in ovce. Res, pravo sozvočje pra-davninskih sfer. Vse to je vsakodnevni sopotnik na dolgi poti E-6. Spuščava se mimo spomenikov NOB, mimo zapuščenih in z grmovjem zaraščenih kmetij, skozi čudovite gozdove iglavcev, čez jase praproti, grmovja in visokih trav, čez množico potokov, ki se zlivajo čez pot. Zemlja je suha, kmetje so v skrbeh zaradi sena. To je tudi edina košnja v tej odmaknjeni deželi kraljestva miru, tišine, pašnikov, livad in nenehnega dokazovanja, drobcene prisotnosti človeka. Poletje je tukaj kratko, duh zime je vedno prisoten, v vsakem še tako drobnem kmečkem opravilu. Izkoristiti je potrebno vsak dan. Danes je seno, jutri je sejanje repe, pojutrišnjem bodo morali pobirati krompir. Ampak, kdaj bo dež? Deževalo je pet, šest dni, nebo se je utrgalo, nevihta s točo, je v nekaj urah uničila vse, kar je človek z velikim naporom odtrgal gozdom in obdeloval. Narava ima svoj način dokazovanja. Človek vedno ostane le golorok opazovalec. Daleč pred nami, tja proti Šoštanju se oblači, stopava hitreje. Še vedno se spuščava. Ti spusti in vzponi marsikomu preprečijo nadaljevanje poti. Enostavno te utrujajo. Nastopijo prve krize, pojavljajo se bolečine v stegnih, kolenih, prstih, nahrbtnik postaja pretežak. Potrebni so drobceni fragmenti vztrajanja za doseg ciljev: prvo drevo, prvi ovinek, želja po ravnini, po spustu. Hodiš samo še po prstih, po petah, pa spet po prstih. Želiš si vzpona, spuščanja, postelje. Odmori postajajo vedno daljši in daljši. Cilj dneva je Razbor. Še 15 km bova morala prehoditi, tam, v Razborju bova prenočila. Ura je šest zvečer. Hodila bova še najmanj dve uri; tako vsaj misliva. Gledava nebo, ja, želiva si dežja. Dogovorila sva se, da se bova ustavila in prenočila pri prvem kmetu, če bo deževalo. Ampak dežja ni. Ostane nama samo to, da hodiva, hodiva in hodiva. Tolažbo prinesejo mlade srne. Stojijo v visoki travi in se pasejo. Najina prisotnost nima moči strahu. Včasih dvignejo glave, ovohavajo zrak in se spet pasejo. Flora in favna sta tu raznoliki, pomagata ti, da premagaš utrujenost, povrne se zopet želja videti nekaj več, ugotoviti hočeš, kaj se skriva za ovinkom, za hribi. Mahneš jo naprej. Spet so tu vzponi in spusti. Hočem Razbor! 20.25h; 20.40h. Hočem Razbor! Zopet kmetija ob poti, napolniva si čutarico, dobiva nove informacije, pred nama je še tri kilome-

tre poti. Izračunam, koliko časa bova hodila. Videti je dobro, okrog 21.30 bova v Razboru, ampak tu so spet vzponi in spusti, dolgi vijugasti ovinki v levo in desno. Ura žal ne pozna poti. Jaz tudi ne. Brat še manj. E-6 molči, morda je tudi ona utrujena. Končno Razbor! Najprej ga samo slutiva, zvonik stare cerkve, šola, hiše, njive. Povsod tišina, svetlo mežikajoči lesk luči poigrava v slapu, ki se zliva čez okenske police. Pravljica. Iščeva gostilno. Iščeva napis gostilna, odkrijeva ga na stari opuščeni hiši. Ujeta v bršljan, rože in temo, niti psov ni. Čudno. Gostilno pa le najdeva, le nekaj korakov naprej v novi enonadstropni hiši, ki te vabi, da vstopiš. Ura je 22h. Sediva za mizo. Z gospodinjo se domenimo o prenočišču in zajtrku. Do nočne izmene je še dobra ura. Tisti, ki čakajo avtobus, postanejo prijetni sogovorniki. Jaz samo poslušam, tisoč in tisoč novih besed, ki jih poskušam razvozlati in vino, ki vse to spet vozla v še bolj nenavaden klopčič vtisov. In postelja na petdesetem kilometru je tako čudovita stvar, ki si jo je človek izmislil. Danes sva prehodila nekaj več kot dvajset kilometrov, seveda zračne poti. Grafikon je namreč le opis zračne poti. Kasneje sva doma izračunala, da se je tistih magičnih 111 km od Drave do Moravč, kolikor sva jih z bratom uspela prehoditi v petih dneh, razlilo v 160 km čistih kot solza. No, malček znoja je bilo tudi vmes. Nedelja. Vikendaši so preplavili gozdove. Borovnice v dimenzijah grozdja množično potujejo v posode, posodice, kantice, v dolino. Po zajtrku in prijetnem pogovoru z gospodinjo o ljudeh, ki živijo razmetani po teh krajih, o čudnem vremenu, o prehlajeni hčerki, o slabih telefonskih zvezah, o sinu mizarju, o prazniku v vasi, o prenovljeni gostilni. Še slovo in zopet sva na poti. Povzpeti se morava na Sleme. V daljavi najino pot skozi gozdove, prek polj, njiv, mimo porušene cerkve, mimo zaselkov, spremlja Uršlja Gora. S hitrimi koraki se spustiva proti Belim vodam. Hodiva skozi kraje, kjer so se bili boji XIV. divizije, mimo domačije, kjer je padel Karel Destovnik-Kajuh. Spomeniki ob poti, transverzala spominov na NOB pričajo, da so ti kraji redkokdaj v samoti, mnogo ljudi gre tod mimo. Prihajava v listnate gozdove, čuti se prisotnost reke Savinje. Tu je seno že pod streho, druga košnja bo čez nekaj dni. Sadovnjaki, jabolka, hruške, slive, svet se odpira. Spuščava se po strmi soteski enega od pritokov Savinje, pojavi se trta. Vrtovi okrog hiš in njive postajajo bogatejše, toplotni val doline se je že dotaknil rastja, v plodovih se dela sladkor, letina bo obilna. Prijetno se je ustaviti in poiskati senco, popiti malo vode in spet naprej. Sanjska pokrajina, brezhibno nebo, slepeča soparica, predirna sončna svetloba, reka molči v privlačni spokojnosti, v mirnih zavojih, nove sestavine novega dneva na E-6. Pot od Belih voda do Mozirja je podobna staremu pogovoru: okrog riti v žep. Mozirje ves čas tik pred nosom, ti pa se vzpenjaš in spuščáš, pot vijugasto leze, približuješ se in oddaljuješ od Mozirja, kličeš mamo, hočeš domov, na koncu samo še premikaš noge. Leva, desna, leva, desna. Gledaš markacije, kite tako čarovniško vlačijo skozi gozdove, že pričakuješ

čudež. Toda pojavi se samo še en hrib, še dvig in spust, tolažiš se, za tistim hribom je Mozirje. Ne, pot spet pelje na levo in spet na desno, povzpneš se na nov hrib, spet greš skozi čudovite, zaščitene predele neverjetno visokih iglavce in listavcev. Hodiš po preprogi odpadlega listja, iglic, vej. Skozi gaje tišine, skozi mehko igro narave. V migetajoči svetlobi se dvigajo listi papigovsko zelene praproti. Za seboj puščava jase, čevlji se mehko in neslišno udirajo v preprogo iz iglic, storžev. Glasbena simfonija ptic odganja utrujenost; zdaj razumeš, zakaj je pot tako speljana in pozabiš, da se ponovno vzpenjaš. Mozirje. Prehod v Logarsko dolino, v Savinjske Alpe, zveza s Celjem. Skočiva za 48 ur do Šmartnega ob Paki in preživiva prijetne trenutke med ljudmi zidanic, dobrega vina in dolgih pogovorov v noč. Sledi slovo z besedami: Še pridemo! in hitrim obiskom Savinjskega gaja: obisk je najlepši na pomlad, mozaik rož iz sveta in okolice je takrat najlepši. Pred nama je nov dan, pot se spet dviguje, temperatura je okrog 33 C. Trasa nove gozdne poti se strmo dviguje prek grebena. Želiva si sence velikih krošenj, požirek vode, poskuša stopiti malo hitreje. Do cilja na Mariji Čreti je še precej daleč. Pot spet vodi skozi listnate gozdove, mimo težko dostopnih kmetij. Voda je samo v vodnjakih, brez električne napeljave je še mnogo kmetij, njive se dvigujejo strmo v breg. Izkoriščen je vsak košček zemlje. Kužna znamenja ob poti pričajo, da je nekoč tukaj razsajala kuga, samotni spomeniki padlim žrtvam pa opominjajo, da od 2. sv. vojne le ni tako daleč. Veliko bojev je izbojeval kmet v teh hribih. V dolini grofje, plemstvo in cerkvena gospoda, tu zgodaj lakota, mraz, bolezen, revščina, večer boj za obstanek. Drobci v nadaljevanju razvoja moje vrste. V tistih časih so nastajale fantastično okrašene in opremljene cerkve; golo iskanje upanja in boljših časov, odrešitev, vse skupaj v čimbolj nenavadnem okolju, ki postane temelj nove cerkve. Grozljiva mračnost, magija preteklosti utriplje v sončni luči zahajanja. romarske cerkve. Nastajali so čudoviti kipi, veličastje mogočnih oblik pretečega in spokojnega, zadovoljstvo in prefinjenost v platnu in kamnu. Žal so mnoge od teh cerkva zaprte. Prenočiva pri kmetu na Mariji Čreti. Med večerjo nama kmet pripoveduje, kako je pet let bil boj z naravo, kako je iz grape potokov ustvaril novo dolino. Tri velike njive in njegovo dobro voljo sva videla zjutraj, E-6 pa naju je že čakala. Dež se je pripeljal z oblaki, do Trojan pa je še 20 km zračne linije, 77 km me Radljami in Marijo Čreto je dolga pripoved, spomini, fotografije, srečanje s preprostimi ljudmi. Vsak kilometer zgodba, vsaka misel, beseda ujeta v te stavke je samo občutek silovitega naprezanja, s katerim se življenje trga kamnu, samo drobtinice velike pogače, ki jo E-6 ponuja na vsakem koraku. Kazalo je na nevihto, do Trojan je še dobra ura. Pri Žibertovih naju povabijo pod streho in sploh nisva prva, ki so ju takole povabili. Mnogo je tistih, ki so se ustavili pri osemdesetletni gospodinji in njenem sinu, se čez leto spet vrnili na kratek obisk, poslali pozdrave, sliko. Slovo, opozorilo pred komarji in spet vzpon na hribe nad Trojan-

mi. Komarji, strah pred dežjem, želja po čimprejšnjem snu in pot, ki te pelje po nekdanji cesti Dunaj - Trst. Trojan. Prenočiva pri Konjškovih, privoščiva si tuš, pivo, dolgo spanje. Pot od Trojan do Limbarske gore je dokaj ravninskega značaja. Enostavno pozabiš, da hodiš. Gozd naokrog misli namesto tebe. Samo hodiš. Vendar utrujenost vseeno nastopi. Ovije se okrog nog, rok, nahrbtnik postane pretežak, ožuljene noge tiščijo, stopaš korak, ki ne utruja. Zjutraj v Trojanah okrog 36 C, voda postane luksuz, potočki so presahnili, požirki vode so čaščenje starega in nepozabnega. Limbarska gora. Ogledava si cerkev, starost okrog 250 let. Arhitektonska urejenost detajlov v lesu je velik oltar, ki se dviguje visoko pod strop. Zemlja in nebo izgorevata v soparo molitvenih psalmov. Spuščava se v dolino. Blizu središča Slovenije sva, daleč za nama ostaja Limbarska gora, v zraku diši po dežju, črni oblaki prekrivajo nebesno modrino, sonce samo čutiš. Daleč tam zgoraj te opazuje premagano in zakrito. Kdo bo prvi? Midva z bratom v Moravčah, ali nevihta, ki se pelje za nama? Moravče v poznih popoldanskih urah. Utrujena sediva v gostilni pri Julki, gostilna je ta dan zaprta, a vseeno dobiva dobro kokošjo juho, pijačo. Topla jed preganja utrujenost. Temni se, postaja hladno, nevihta bo. Z razglednicami se javiva domačim in prijateljem. Ogledava si še najstarejšo cerkev v ljubljanski škofiji, 750 let je stara, tu je vse, kar lahko spoznaš v kiparski in likovni umetnosti. Bežeče potovanje ornamentov in geometrijska preciznost. Čakava avtobus. E-6 je zmagovalec. Mora, tema, blisk, grmenje, neurje, toča, pred katero sva z bratom varna v avtobusu, ki pelje proti Ljubljani. Vendar je občutek poraženca vseeno prijeten. E-6 ostane večni zmagovalec, večno prijetni občutek zadovoljstva, nekakšen obelisk nemira zgradi v tebi in ti pušča ob zvokih večjih muzikantov in korakih izbranih plesalk narave novo presenečenje v popolno urejenem znamenju novega jutra, prepojenega z močnim vonjem gozdov, pašnikov, cvetja, znoja, smeha in pesmi. Tudi jutri, ko se rodi nov dan na poti E-6 in nova želja spoznavati mimohod neba in zemlje, ki izgorevata v nov sončni zahod, po nevihti. Prehodil in napisal leta 1983.

Mozaik

Stojan Ržek

- Od kje sem pa jaz prišel?« Čisto navadno družinsko kosilo, tisto z govejo juho, krompirjem, mesom, solato in morda včasih s kozarcem dobrega črnega vina, sokom, skodelico kave, štrudlom. Res, čisto običajno nedeljsko kosilo se je nenadoma napolnilo s pogledi, ki so švigali od mame do ata, pa tja nazaj do stare mame in starega ata, ki se je kot vedno samo hudomušno nasmehnil. Zmešali so se ti pogledi, polni zadrege, z vonjem krompirja in govejega mesa ter sladkim vonjem štrudla in ... In so se ustavili sredi strokovnega odgovora stare mame: »Od tam gor,« je rekla in pokazala z roko na en hrib tam med ostalimi hribi, ki so se kot ščiti dvigovali okrog vasi. Tam vrh hriba je cerkev pri Sv. Duhu. Za cerkvijo je zelo posebno kamnito korito, vedno polno vode. Tja gor gredo mame in atiji po otroke. »Aja, in kako sem prišel v tisto posebno korito, vedno polno vode?« »Angeli prinesejo tja otroke,« je strokovno nadaljevala z razlago stara mama. »Aha, in od kje pridejo angeli?« »Daj, jej, bo mrzlo, in zapomni si že enkrat, kadar se sedi pri mizi pri kosilu, se je lepo tiho in se ne brca z nogami.« »Ja, in od kje sta pa vidva z atom prišla?« spet vprašam mamo. »Pojej kosilo do konca in se pojdi potem igrat ven na dvorišče,« je na hitro zaključil z mojimi strokovnimi vprašanji ata. Uh, pa še toliko vprašanj sem imel, še cel kup posebnih vprašanj. Vsak dan sem tako spraševal in odkrival svet okoli sebe. Neko popoldne, ko sem se vrnil utrujen od igranja na dvorišču, sem vzel list papirja in svinčnik in napisal: »Ne moti, zorim!« Položil sem ga na mizo predse, prekrizal roke in začel dremati. In kmalu me prebudi glas stare mame: »Zori koruza, ti pa odraščaš. Alo, vzemi koš in pojdi po drva.«
- Sedijo v parkih na tistih posebnih zelenih klopeh, drobijo kruh galebom in potem zaspijo, kar tam v parku. Kdo ve, morda pa spuščajo dušo v nebo. Hja, sem opazil, da že vstopam v tiste popoldneve, ko ob kavi v velikem mestu ob morju počasi drobim piškotke, ki jih dobimo ob kavi in kozarcu vode. Da, drobim piškotke drobnim vrabcem, ki se zbirajo pod mizo. Nekje je pač treba začeti. Najprej vrabcem, potem, počasi, zelo počasi pridejo na vrsto golobi in tiste zelene klopi in zevanje v nebo.
- In so šli skozi vas v tisto veliko mesto ob morju, da ga osvobodijo. So šli skozi vas, prepevali in eden je vsake toliko časa zakričal: »Živel drug Tito!« Pa so se spraševale stare mame: »Jejhata, jejhata, kaj prvi je umrl?«
- Sedemnajst mož je tisto leto odšlo na potovanje na ramenih štirih: mizar, kovač, mežnar, gostilničar, pa en dober sosed, pa en čuden sosed in na zadnjega dneva

starega leta je odšel še moj stari ata in mi je odgovoril tisti mož, ki je v svojem življenju napisal veliko knjig, na moje vprašanje - kdaj pa se bom vse o življenju naučil? Kdo me bo o vsem naučil? - počasi, z nasmehom na obrazu: »Narava, narava te bo o vsem naučila. Samo dobro imej odprte oči, ko hodiš skozi dopoldanske in popoldanske zgodbe ljudi. Dobro opazuj, poslušaj in se uči. Veš, narava je najboljši učitelj.«

- Kalejdoskop. Bunkerji, rovi, železne kapsule ... in spet bunkerji in rovi. Joj, koliko mladih fantov je umrlo v teh prekletih železnih kapsulah. Lačne in prestrašene jih je ujela smrt daleč od domače hiše z dotiki dolgih rafalov in granat in bomb, ki so padale vsepovsod in kosile in kosile najbolj grozno žetev, ki si jo je človek lahko izmislil. Oj, ta vojaški boben, ta bo meni zadnji zvon ... Tista grozna žetev, ko so žene postajale vdove, ko so otroci ostajali brez očetov, bratov, in lepa dekleta brez lepih fantov. In so kmetije ostajale prazne in polja neobdelana in zapuščena. Tista grozna žetev, ki je šla skozi vas v času preklete 1. svetovne vojne in tiste preklete 2. svetovne vojne in so postajale vasi vedno bolj prazne in prazne. Pa so odhajali in odhajali. Spet in spet, med obema vojnama in tudi potem po 2. svetovni vojni. V Ameriko je šel ... Naš pa v Avstralijo. Nič se ne oglasi, nič ne vemo, kje je ... je sploh še živ?

PESEM O SESTRIN IN BRATU

Šlo je dekle daleč v tujino,
iskat' si srečo svoj'ga življenja.
Iskat' si srečo svoj'ga življenja,
al' pot jo vodi skozi temni gozd.

Na poti pride ji en lep mladenič.
Mladenič, ki tako ji govori:
»Daj mi denar, drugače umreti moraš,
umreti moraš, ker jaz razbojnik sem.«
»Denarja nimam, vzemi mi življenje!
Življenje, ki najlepše mi cveti.«
Razgrnila je obleko s svojih prsi.
»Zabodi meč, naj teče rdeča kri!«
Mladenič se ji z nožem približuje.
Na prsni njenih slika ji visi.
»Saj to je slika moje ljube mame,
oprosti mi, pred tabo brat stoji.
Dvanajst je let, od kar se nisva vid'la.

Dvanajst je let, od kar sva šla po svet.«

Objame jo, al' ona ga poljubi.

Življenje naj'no bo zdaj lepše spet.

- In sem rezal počasi tiste podlistke iz časopisa, jih potem zlagal po vrstnem redu. Od nekje je stara mama prinesla čisto posebno kovinsko škatlo zelene barve. Koliko šivank, koliko bucik in koliko gumbov. Sem jih štel in prelagal po mizi po velikosti pa po barvi pa kar tako v kroge, v kvadrate in pravokotnike. »Pospravi, sedaj bo kosilo!« In res je že dišalo vsak dan v kuhinji po dobri vipavski joti, pa po dobri mineštri, uh, koliko lepih in zanimivih fižolov je plavalo v mineštri in posebna mineštra je bila zame tista, ko je skupaj s fižoli plaval še bob. »Uh, še angelčki bi jo jedli, če bi imeli ritko.« »A, angelčki pa nimajo ritke, kako to, da ...« »Jej, bo mrzlo!« In priden bodi, ubogaj, spoštuj mamo in ata in nikoli se ne sme udariti! Pa je udaril mamo po roki, a se ji ni opravičil, zato je njena roka gledala iz groba in mu žugala, da naj bo priden. Vsako leto je stara mama bob posadila okrog njive pod potjo. »Je dober za v mineštro, pa tudi voluharja odganja.« Res ima en poseben okus ta bob. Mmm Aja. Zvečer pa smo se zbrali ob radiu in poslušali pravljico za lahko noč: Krvavo stegno. Stari ata je takrat pa delal.
- In pot v dolino, v tisto dolino, ki smo jo gledali z griča nad hišo in tam v daljavi opazovali beli dim. Spet gre vlak. Pa smo leteli ven iz hiše in gledali tisti beli dim spodaj v dolini, ki se je zdel kot potujoča tovarna oblakov. In oblaki so bili pogosti ravno v nedeljo popoldan po kosilu, ko smo ležali na trati za hišo in gledali tja gor v nebo. Oblaki so postali kino. Kaj vse smo videli in odkrivali tam. Včasih je celo nebo postalo velika smetanova torta, ki se je počasi zapeljala nad vasjo.
- Zgodaj, še v rosi, so vstajali možje v času košnje in odhajali kositi v senožeti. Bolje odreže kosa tako zgodaj, je še rosa in kar zdrsi tja med visoke zelene trave. Potem ko se je sonce že lepo razkomotilo na nebu, je gospodinja prinesla zaslužen zajtrk, ostale žene, ki so tudi prišle z njo pa so – medtem ko so njihovi možje jedli in se malo odpočili - razmetavale pokošeno travo, stari oče pa je takrat vzel kose in jih sklepal, da so spet dobro rezale. In pri sebi je vedno imel že malo zamazan in zamaščen zvezek z drobnimi kvadratki in modrimi platnicami pa s poštevanko na zadnji strani. Potem ko je končal s klepanjem, je oślinil prst, malo prebrskal po zvezku in si vedno vestno vse zapisoval, koliko kos je sklepal, koliko grabelj je popravil ali naredil nove, če so jih polomili. Potem ko se je končala še zadnja košnja, so začeli prihajati gospodarji, ki jim je klepal kose. Pogosto so grabljenje, pospravljanje sena in nalaganje na *lojtrk* prekinile nevihte, a meni so ostale v spominu tiste strašne nočne nevihte. Je bliskalo in grmelo. »In koliko si naštel?« Še enkrat sta skupaj preštela tiste črtice. »Ja, pa tudi šest grabelj sem ti popravil

in ene vile, štiri košare za krompir si tudi prišel iskat.« »Ja, ja, saj vem, saj ti verjamem, vedno vse prav in pošteno zapišeš. No, povej, kaj potrebuješ?« In sta se dogovorila. Pa je čez kakšen dan ta prvi sosed pripeljal voz gnoja, oni ta drugi s konca vasi drva za čez zimo in gospodinja tistega kmeta, ki je imel največjo posest - kmetija je bila namreč tako velika, da so morali pomagati pri košnji možje in žene s cele vasi - in stari oče mu je sklepal največ kos, popravil največ grabelj in vil in spletel največ košar. »Na, tu imaš meso, klobase in mast dobiš potem.« In gospodinje so bile še posebno vesele, ko jim je stari ata izdelal prav posebno stojalo za rože, tako trinožno s posebnim srcem iz leskovih šib. Šibe je pripravil in prepletal čez zimo, takrat je tudi pletel košare. »Veš, ta boljši delavci so že tam.« In sem videl, da gleda na njivo, ki je zadnji dom vseh nas.

- »O, lej ga, kako je bil ta stric vedno nasmejan! Pa tale, kako je dobro znal s konji. In ta stric je tudi že tukaj - me je naučil igrati Črnega Petra. Tu pa je oče tistih štirih fantov, samo on je v vasi čikal tobak.« Pri vratih je bila velika štirioglasta pločevinasta škatla, v kateri je bila nekoč mešana marmelada. Tam doli v dolini je bila velika fabrika, v kateri so odkupovali od kmetov sadje in delali marmelado, pa smo jo kupili potem v vaški trgovini. Kos papirja je dal tisti stric iz trgovine na vago. »Koliko?« »Pol kilograma,« je rekla mama. In je zajel z eno posebno žlico v škatlo in *flosk* na papir. »Je malo več. Saj ne bo mama huda?« je vprašal in se nasmejal. »Mama je rekla pol kilograma ...« In se je še vedno smejal, ko je zavijal marmelado v poseben voščen papir. »Pa jutri spet pridi!« Posebna škatla od marmelade je bila njegov pljuvalnik. Še sedaj ga vidim, kako si je odrezal košček tobaka, ga dal v usta in zadovoljno čikal. Bogata kmetija je bila to. Prvi v vasi so imeli posebno kosilnico, na katero se usedeš in se z njo odpelješ kositi travo. Nekega dne, ko je tako zadovoljno sedel in čikal tobak, mi je rekel: »Kopo bomo delali.« Mnogo let kasneje sem gledal, kako so kamenje žgali za apno. »Kdaj se bom vse to v življenju naučil in znal vse to, kar vedo oni, ki so sedaj tu in v miru počivajo?« Jagode, maline, borovnice, bezgovo cvetje, bezgove jagode, orehova potica. »Na, pridi, boš dobil dve potički,« mi je včasih zaklicala soseda čez okno. Pa sem zdirjal ves preplašen po vasi. Zvečer pride k nam in vpraša staro mamo: »Kaj vaš ne mara več naše potice?« Jah, kaj sem pa jaz vedel, kaj hoče, ko mi je klicala čez okno, da bom dobil dve potički.

Dekle frustik nese
je pomazano ko prese,
jaz pa kar pocas, pocas
jo rejem k lub'ci v vas.

Mat potico pecejo
men' pa nic ne recejo.
Jaz pa le pocas pocas
jo rezem k ljub'ci v vas.

Še za seme ni več dober, so se nasmejale in predle čas naprej in koliko volnenih nogavic so napletel te roke. Zdaj samo še za kakšnega vnučka. In je šel vsako soboto zjutraj s prvim delavskim avtobusom v dolino, do frizerja da mu prinese nove lesene navijalke, narejene iz lipovega lesa. Take morda za prst debele, za prst dolge palčke, ki so imele z obeh koncev zarezan križ, da se je vanje napeljalo elastiko in navilo lase. Včasih sta poračunala tako, da ga je frizerski mojster za ženske in moške frizure, ostrigel, drugič, ko je bilo v blagajni kaj denarja pa mu je izplačal v dinarjih, pa je bilo za meso pri mesarju pa za vse tisto, kar mu je stara mama naročila že prejšnji mesec. Samo takrat pač ni bilo dinarjev v blagajni.

- »Kako pri vas kličete tistega ptiča, ki vam kokoši odnese?« »Orel, kragulj.« In sem tako spet dobil še en strokovni odgovor, kmalu potem pa še posebno nalogo. Stražil sem naše kokoši. »Ej, danes si pa slabo stražil,« mi je takoj zjuraj povedala stara mama. »Ena kokoš manjka, ponoči jo je odnesla lisica.« Ja, na to pa nisem računal. Kokoši so imele svoj prostor v bivšem svinjaku. Zidovi so bili lepi in lepo zglajeni s fino malto. Včasih sem na zid tudi kaj narisal. Nekoč sem našel na podstrešju star bajonet, pa sem z njim risal in tako narisal nekega dne veliko sliko, meter za meter. Dobro mi je uspela. Vsi so jo hvalili, ampak nekega dne, ko vstanem in zdirjam ven ... Groza, slike ni več, nekdo jo je potolkel z zida in moja velika umetnina je bila kupček drobnega peska. »Stara mama, stara mama! Nekdo mi je uničil sliko!« In prav mirno, tako kot mi je vedno kaj razložila na svoj način, mi je tudi tedaj. »Jaz sem jo!« »Ma zakaj?!« A, zakaj?« In solze ... »Ma zakaj?!« »Glej, bo prišla zaščita in bo odpeljala mene in tebe.« »Ma zakaj?« »Ma ne more biti slika predsednika na svinjaku!« in je odšla nazaj kuhati dobro mineštro. A !?! Ampak rišem pa še vedno, le da se sedaj dogaja, da mi slike ukradejo z razstave, predsednikov pa tudi več ne rišem.
- »Veš, zakaj v naši vasi ni trte?« »Ne.« »Zato, ker jo tam doli v dolini vsako leto obrežejo, zato, nikoli ne zraste do naše vasi.«
- »Si že videl zajca z uhi?« »Ja, seveda sem in zelo velike ima.« »Ni mogoče.« »Pa, sem ja, sem ga videl.« »Ni mogoče, zajca lahko vidiš samo z očmi.«
- Drobiš vrabcem. Počasi, prav počasi, prav vsi vstopamo v tisti krog, ko bomo posedali v parkih in bomo drobili kruh belim golobom, dremali in zevali v nebo in spuščali dušo angelom.

- »A to so tisti angeli, ki nosijo otroke v tisto kamnito korito vedno polno vode?«
»Koliko vprašanj je še potrebno postaviti in koliko odgovorov je potrebno še poiskati v življenjskih zgodbah ljudi, ki živijo tu okrog nas?« »A angeli tudi živijo tu okrog nas?« »Daj jej, se ti bo hrana ohladila!«
- Ej, življenje, si res kot en kajledoskop, vsak trenutek nova slika, nova zgodba, novo Vprašanje. Kdo mi je že to povedal? Aja, tisti sosedov stric, ki je živel tam ob kovačiji. Ja, tudi on je že tam med angeli. »Eh, to je pa bilo takrat, ko si tu še z lulčkom po peski risal.«
- »A so to biki ali voli?« »Bik na kravo.« »Jaz bi tudi.« »Ja, saj lahko, saj krava je vaša.«
- »Ta rožica bo za čaj za mehur, tale tukaj bo za dober ledvični čaj, iz teh rožic bom naredila čaj, če me bo bolela glava, tale rožica pa je ena zelo posebna, bom naredila olje za mazati opekline, če se bo kdo opekel, ali pa te bom z njim namazala, da se ne opečeš, če boš dolgo na soncu.« In vzame tisto rožico, stisne cvet med palcem in kazalcem. Rumeno cvetje počasi postane rdeče. »Viš, to pa je kri Janeza Krstnika,« reče in doda, rožici pa je ime Šentjanževka. Vedno, kadar jih vidim na polju, moram stisnit kakšen cvet, tako malo za spomin na tiste čase v otroštvu.
- In smo šli pasti kravo, deset pastirjev in ena krava. Med počitnicami smo iz mest, iz doline, iz mesta ob morju in midva z bratom iz mesta z Veliko jamo v hribu, še Franc Jožef si jo je ogledal in Tito, kadar so prišli k njemu na obisk predsedniki iz drugih držav, in doktor Rosi iz Mesteca Peyton jo je tudi videl. »Ma včasih je bilo drugače,« mi je pripovedovala mama. »Ko smo kot otroci pasli krave, smo bili bosí. Vsak dan smo bili bosí. Smo pasli tiste tople krave, naše in sosedove. Hodili smo počasi za njimi in čakali, da je krava naredila kravjak. Hitro smo stopili vanj in si tako vsaj malo pogreli noge, čevlje smo imeli samo za v šolo in za k maši. E, kaj vse smo doživeli in pretrpeli kot otroci. Ampak je bilo tudi lepo. Kako vesela je bila naša mama, kadar smo se vsi lepo oblečeni odpravili v šolo. Vedno je poskrbela, da so bile naše obleke čiste in lepe. »Da se ne bo videlo, da smo revni,« je rekla, »in ubogajte v šoli.« Kot dobra popotna palica, da se nanjo uprem, da si odpočijem in razmislim o vsem in grem naprej. »Dejmo *cojti cojt*,« so rekli včasih. »Dej, jej bo mrzlo, boš še jutri kaj vprašal.« Ja, res. jutri je še en dan, ga ni še nihče nugal.

Moje prvu nuovu krilu (brčinsku narečje)

Trda Brčinka

Kadr sn bla js mičkina, je bla velika mižerja. Nej blu ne dnarja ne dejla, ne ničā. Kar smo dama prdejłali jn rivirali prodāt, je šlu use ze dauće jn če je kej ostalu, je bluz e te glaune stvari sz biteje (uolje jn cukr jn su). Ki će nejsmo bo cajti plaćali dauku, so šle šiša jn zemlja ne knt. Otruoci smo hodili u šulo mižernu obućeni jn u kašnih gumjastih škornjih. Sam tisti, ki so bli u kaćozi al pa so jimejli kašno teto u Trsti, so bli an malu ne bulšmi. U jeseni se je kopalū krampir. Po nevadi smo ga prebrali jn ta lejpsi je šou u žakle. Potle, kar je blu za prodāt, je ate peljou u Rejko. An dean po kopanji krampirja je pou ate pobranat tisto skopano njivo. Js sm šla sz njim. Ne njivi mi je dau u ruoće an košić: »Hodi lipu ze brano jn kar bo vrgla uon krampir, ga poberi jn stresu u žakil, ma sam debelga.« Tistu, kar sn nebrala, je deu ne vrh uoza ze u Rejko. Tan je posebe prodou »muj« krampir. Kadr se je vrniu sz Rejće, mi je prnjesu robo ze krilu. De zetu, ki sn bla pridna, je reku. Tista robo je bla lila barve sz čelestmi jn čiklaminastimi križi, prelejpa. Ana žnidarca u bližnji vasi mi je nerdila ljepu krilce, moje prvu nuovu. Mama mi je rekla, de nej ga preperen, jn denen ne grajo šešit, sz nerobe strani, de ne zbeli. Tud tu sn nerdila. Krilu se je šišilu, mi smo šli grabit otavo. Kadr smo pršli damu, nej blu krila nigdir. Z mamu smo use prejiskale jn ga najdle ne vrti, uščjep sz preseti. Uošla so sz svinščaka, vse po vrsti razrila jn stegenla sz graje moje nigdar obućenu krilu. Moreste mislit, de nej blu već ničmi podobnu, ki je blu mende ne stu kosih. Taku je šlu finit atetovu darilu ze moju pridnost jn js sn šla od desit lejt opet zešita u šulo. Se vam zdi, de nam po tašnih zgodbicah, dns kej manka?

Muj zlati nekajen ujc (brčinsku narečje)

Trda Brčinka

Js sn se rodila, kadr je muj ujc (biu je narbl mlad od desetih otruk) jemiu deset lejt. Sej znaste, de u lejtih po uojsći nej blu bogatije. Pr naših je bla puna šiša otruk, kajžarija, neč dejla jn ne zeslužka. Ate tastari jn mama stara sta jiskala use možne načine, kaku preživit. U bližni vasi smo jimejli ano staro žlahto. Ta domačija je bla an malu bl pr sebi. Jimejli so več krau jn večo hmetijo. Nu jn an dan je pršu ta gospodar prašat, če bi dali mojga ujca gonit past blagu. Kadr je muj ujc čeu po kaj je Frane pršu, se je skriu, možak je šou damu jn reku, de nej ga druji dan, če ga najdejo, prpeljajo h njen. Rejs je mama stara drugi dan temi mulci use oblubla, sam de je šou sz njo. Kadr sta pršla u vas, je šla mama stara nutr u šišo. De se bo zmenla ze plačilu jn use drugu. Ujc de bo počakou pred šišo. Usiu se je ne ano klopcu jn počakou, de je mama nutri nepelala pogovor. Govorili so jn si prpoudavali dugu cajta. So se use zmenli jn mama je tejla še pozdravit tiga sojga volarja. Ma ga nej blu nigdir. Usi so misinli, de se jigra sz mularijo pred kašno drugo šišo. Brez pozdrava je šla pruti dumi, ki se je vre dejlala tama. Gre jn hiti, pride usa upejhana damu jn povej ateti starmi cejlo štorjo. Ta se je čudiu, ma je biu kuntent, ki je fantić končnu pr kruši. Nu, ma hmali je pala nuć jn mama stara je šla u šalo, de čje zeklenit vrata de gredo spat. Nečku neanbot vidi, de se an fantić kopa dol sz orejha u grapi pred šišo. Začela je zjat, de čigou je. Pride ta fantić pod luč jn mama vidi, de je njen sink, muj ujc, pastirčić nesuojen. Hmali jo je ošmrcala kap. Ta šmrkouc je počakou, de se je šla mama menit, kaj bo delou, ma numejstu počakat, de ga kličejo u šišo, jo je pobrisou nezaj damu jn se skriu ne uorih. Ze ušesa ga je pehala nutri h ateti, jokala jn krčala, de ji dejla sramoto. De zekaj je biu prej doma ku uona? Ujc pa: »Mama, kaj zjaš? Ate mi je ukazou, de ne smen jt nigdr dregan srat ku dama. De ki nejmamo zedosti gnoja, ki smo buščci. Nu, jn meni se je dalu fanj srat, pa sn prtjeku damu, de mi ne ujde.« Gledala sta ga brez besejd jn jokala. Ate ta stari ga je stisniu ne kolejna jn reku: »Mati, pesti ga stat, kamr nas jej uosn, bo jou še an majhn ta deveti, nej bo doma!« Taku je muj ujc zečjeu jn feniou dejlouno dobo volarja. Ma so usi znali, de je prebrisana glauca.

Muoji lejpi Brćini jn Čiči (brćinsko narečje)

Trda Brćinka

Vć stu jen stu buotu sn si rekla, da bn mučala. Ma ne muorem. Kuku ćje ana trda Brćinka mučat, kar tåku gleda jen pošluša? Zdej je pršla muoda, de je modernu jn ućenu tistu, kr kšn prvleće sz kšnega drujga svejta. Mugari tu zadnje: nuć čarovnic. Ledje buožji, kašne čarovnice? Jeman već ana lejta, ma u Brćinih jn u Čičariji se nej nigdar praznavalu štrig. Kukr jes znan, je šlu tu sz Irsće dežele u Omerko jn nečku neanbot je u Brćinih. Jes bi rada, de se bi kašn od te gospuode spuniu, pa de bi mi rajši nerdili ne primer dan al nuć karbuna. Gospuoda, kaj ste zabli, de je biu u Brćinih karbun? Palli so ga naši ateti, mi pa pomagali zbirat. Maret bi nas Irci jn Merkani posnejmali? Al pa bi šli očistit kašno reber robide, ki nam rase već do šiš? Al pa bi kašnimi starmi človejći prpeljali kašn uz drv. Jn bi biu dan drw, ne primer. Potle: polejti pasaš po ani obcejstni vasi in prebereš pr gasilscimi domi, de jemajo žur. Mislím, de je opasilu al shuod al ne znan, kaj uoni praznavajo, ma žur sigurnu ne! Opet, mi smo Brćini! Zekaj, narod muj, van je lejpu jn modrenu use od drujih narodu, suoje pa zeničavaste? Kukr pejsmi, muziko jn pljese. Se peljan punu buotu sz autan jn zmeran poslušam radju. Še nigdar nejsn zesledila, de bi ana taljanska postaja vrtejla slovensko pejsm. Pa smo ja stričovi. Pr nas pa naš radju guodi sam po taljansku, hrvašku, ben, po lesku. Zekaj? Povejďte mi. Zekaj nejste ponuosni ne našo besejdo, ne našo muziko? Zekaj ne plešeste po starinsku? De bi Buh dau, de bi se najdiu kašn, ki bi ustanuoviu sćepino, ki bi guodla ne glounik, wrglíce, špag ne lati, pinjo, žlice in tåku. Ne starinsće inštrumente. Jn puotle še plesce vseh starusti obúčene po starmi, ki bi pljesali stare pljese. Ki ne bi po modernu peštali zjelja. Delala sn sz muoži sz Gouca, Gradišća, Luoč in Obruova. Kadr so ti muoži zepejli, je biu zame raj ne zemlji. Već je blu vrejdnu njihovu pejtje kukr use lešće muziće jn pejsmi. Usak večjer poslušan poročila jn zmeran blj jeh berejo po lji-bljansku, ne u knjižni, lejpi slovenščini. Nas, Brćine jn Čiče, pa de nej bo sran gouarit po suoje! Zekaj? Du bo gouariu po naše, če ne mi, ki smo leti ruojeni? Maret vidiste ći lejšće kraje ku so naši? Tašnih farb u gozduovih zdej u jeseni nej nigdjer ne svejti. Al pa hote u Čiče, u Poljane, bste vidli, kašn buožji mir. Takga ganej nigdjer. Dihejte naš zrak, taku čistga ga nej! Jn še in še bi jimejla ze van povejdat, ma muoja mama Nježna mi je jimejla nevado reć: »Muojka, buj se tistiga, ki pride s Cigana guspud!« Živa resnica. Berte, prou vidin vas, kaku bste, gospje, šipljale. Ma znaste, kuku je jimejla nevado reć Malja Krkoučova, ki je bla duobra in hudu potrpežljiva žena: »Briga me, te me pište, u lukenjco!« (U ret me pište!) Use, ki vas nej sran, de ste Brćini in Brćinke, pa lepu pozdravljan in druji buot bn še kej nepisala.

Pozorn furman (brčinsko narečje)

Trda Brčinka,

Smo bivali še u stari šiši sz moževmi satrši. Bla je jesen jn cejt ze prpravit drva. Tast jn muj dragi sta se zmenla, de drugi dan pride po dejli z uazan (upreže krave) po drva. Js jn tast smo šla zjetru u rebr blizk dima, odpilit jn oklejstit drva. Potle smo jih spiščala u dolino (je blu fanj neuzdu). Ma sz tistiga kraja je blu lipu vit našo šišo jn uso pot do nas dveh. Smo vidla, kadr je šou naš dragi damu. Hmali ga tud čula jn vidla, de gre sz kravami jn uazan po drva. Sedimo jn poslušamo njegovu veselu žvižganje. Ničku se začne tast smejat ku zmejšan jn mi kazat, de nej bn tihu. Pogledam blj jn vidim, da muj muož lipu mašira pred kravami jn sam sz prvo prejmo, zadnja se je odpela še ne polovici poti, ma uan nej neč opaziu, ki je jemiu preveć ze žvižgat. Midva smo si pošćilejla jn ga pistila, da je pršu vale blizk drv. Je uzdigniu korobač jn krave so se ustaule. Takrat se je kumej obrniu jn zegledou sam ano prejmo jn nas dveh, ki smo se do suz režala. Nan je use prereku, kričou, zetu, ki je pogruntu, de smo ga nalč pistila prit brez ane prejme. Je spregu prvo prejmo jn šou še anbot damu po to drugo, jezen ku ps. U glavnim smo bla kriva midva s tastan, de ki nejsmo krčala jn ga opozarjala, ne uan, ki mi je blu bl važnu žvižgat, kukr se kašn bot ozrt nezaj u krave jn uz. Čez dva dni se je pomiriu jn se smejou z nami tudi uan.

Prvi april (brčinsko narečje)

Trda Brčinka

Ta prvoaprilska šala se je zgodila pred nedvomno 35-imi leti. Morda je bila sobota, ker sva bila oba z možem doma. Nisem se niti spomnila na dan potegavščin. On se umije, odpravi in izgine pred hišo. Čez ene pol ure priteče ves razburjen, resen in mi kriči s stopnic: »Teci, teci h Netnim, je klical Pajo, da je Dragi slabo, je padla skupaj! Daj hitro!« Brez razmišljanj sem tekla menda sto na uro čez cesto h Netnim. V hiši oz. dnevni sobi je sedel Pavel in mirno pil kavo. Drage ni bilo ne na tleh ne pokonci. Pavel me gleda in pravi, da kaj mi je, da sem vsa bleda in znojna. Jaz pa njemu samo, da kje je Draga in da kdo jo je peljal k zdravniku. On mi odgovarja: »Ma kakšnemu zdravniku? Je šla delat zjutraj, jo ni doma! Kaj se dogaja?« Končno sem izdabila, da me je moj vrli mož poslal po to in to. Pavel se je začel krohotati: »Kaj ne veš, da je danes prvi april?« Kamen se mi je odvalil od srca, samo da je bilo vse v redu z Drago. Moj preljubi se je doma še dva dni ves ponosen režal, ker me je tako lepo »naplahtal«.

Uojaći pr kunfini (brćinsko narečje)

Trda Brćinka

U naši vasi je živi an člouk, ki ga je blu ze umrt strah. Usaku tulku se je od straha usa uosrou. Je blu u cajti druge svetovne uajsće. An večir, bl ksne ure, se je ta Pepić vraćou sz bližnje vasi. Rezumljivu de h nogan, ki tiste cajte nej blu treh, šterih autu pr šiši. Use lipu jn prou, do Kunfina. Pepić hiti, hiti, zmjirajn je huodiu hitru. Se uazre ne ano stran, pa ne drugo. Ne ani use mirnu jn praznu. Ma ne druji zegleda uan nejkej čudniga. Se ustavi, use tihu, mirnu. U trejbši ga krči od straha. Je opažavou ne ćepjić zad ze grajo jn šteu: »Oj, mama muoja (je puotle stukrat povejdou), trideset uojaku Nemcu stoji u treh vrstah. Ojej, luna je svetla jn uani mirnu čakajo u tišini jn zjetru nas bdo pršli useh postreljat.« Pepća je zvilu u trejbši. Zećjiu je teć, kur je ne svejti mougu, po puoti je ćutiu, de mi driska teće duol po nuogah, ma se nej ustaviu dirkat do pod uakna od njigovga prijatla. Pod uokni od kambre je sz ano prejkilco trkov, dokr se je Janez zbEDIU jn pogljEDOU, du je. Usa odriskan mi je Pepić povejdou, kaj je pr kunfini. Janez nej vervou jn oba sta se odpraula (uni usa osran, ta druji pa zespan) nezaj do teh »Nemcu«. Janez je rjeku, de grjesta prevjerit jn potle, će so še, da bdo vižirala uso vas, de bdo ze cajta fanti jn muoži uošli, da jih ne pobijejo Nemci! Kadr sta pršla nezaj u bližino »Nemcu«, je Pepić počjepniu jn Janezi pokazou skuz grajo, ći so Nemci. Luna je svejtla, vit je blu ku čez dan, Janez gljeda, se ozira, zmjiran bl neglas pravi Pepići:« Ma strejla te skrči, kaj si tud slejp, ne san osran? Kaj ne vidiš, da je ne njivi trideset kuošu gnoja, ne trideset Nemcu u pelerinah?!« Pepić ga je jemiu fanj pod kapo jn je zabiU, da je strićou buotr dopidan uoziU gnuj ne njivo ze zuorat! Pepić se je osnažiu, preobuku, ma je prej umru, ku so ga finili jemit ze norca zarad tistih tridestih »Nemcu«.

December, darila in nasmehi

Vesna Maria Maher

Večinoma mislimo, da otroke razveselimo in iz njih izvabimo srečne nasmeh s kupljenimi darili. S takim razmišljanjem ni nič narobe, seveda smo vsi veseli daril. In vendar bi rada opisala božični dan izpred dobrih desetih let, ko nas je vseh pet v družini dobilo najlepša darila pod soncem.

Božični dan je, srednje mrzel, ne svetel ne temen. Doma je toplo, malo razmetano, malo pospravljeno, božično drevesce okrašeno, trije majhni otroci in dva srednje velika odrasla povsem zadovoljni in spokojni. Božič je dan za darila, zato se lotimo dela. Eden od obeh odraslih sede za klavir in začne triurni glasbeno-darilni maraton. Drugi odrasli na veliko mizo sredi dnevne sobe znosi barvice, selotejpe, škarje, glino, škatle z vsemi mogočimi materiali - blagom, trakovi, čipkami, papirji, kartoni, na mizi se znajdejo celo trske za podkurit ogenj. Vsak bo izdelal darila za vse člane družine.

Izrezujejo, barvajo, lepijo, oblikujejo, se mrščijo, ko kaj ne gre, kot bi moralo, se smeji, tiho delajo in dovolijo, da jim glasba napolnjuje telesa, srca in ume do zadnjega kotička, pa vmes pojéjo kakšen piškot, klepetajo, občudujejo izdelke, ki nastajajo pod njihovimi rokami, ugibajo, komu so namenjena, in ko so darila končana, jih obesijo na veliko belo lončeno peč, ki stoji v kotu sobe. Kmalu postane resna konkurenca mali božični smrekici.

Ko so vsa darila izgotovljena, klavir utihne in vseh pet se nas zbere okrog darilne peči. Veliko zadovoljstva, veliko smeha. Predvsem pa radosten mir v vseh nas. Darila, ki smo jih takrat dobili, so bila še leta prisotna in vsaj za eno sem gotova, da se je obdržalo vse do danes.

In še to: pred petimi leti, ko sva bila oba tako zaposlena, da nisva ničesar pripravila za božič, razen smrekice, so se otroci organizirali, naredili delavnico, izdelali vsa darila, jih zavili, položili pod smrekico in ko sva prišla domov, so na naju pričakali žarečih oči.

Kaj naj rečem? Za nasmeh in roso v očeh velikokrat potrebuješ le voljo, domišljijo in ljubezen.

Razmišljanja ob smrti v času COVID 19

Viljana Šiškovič

Umrla je moja draga teta Marica (88). Živela je v Izoli. Vsako poletje je nas nečake iz podeželja enega po enega vzela domov na morje. Še pred srednjo šolo sem se naučila plavati. Ni me bilo sram. Na Koleziji, tako kot druga dekleta iz vasi, ki niso imela take možnosti, in so se pri uri telovadbe opravičile. Meni in njenima dvema hčerama je sešila oblekice za na plažo, da smo bile *štemane*. Dala nam je denar za sladoled in letni kino. Pri njej mi ni bilo treba delati. Je rekla, da moram pomagati doma celo leto in da nam ni tako lepo kot mestnim otrokom. Če nisem bila na plaži, sem se gugala do onemoglosti na mestnem igrišču. Peljala me je k zobozdravniku, da sem imela zdrave zobe in razbremenila moje starše. Preverila je, da nisem pozabila brati in pisati. Ni si zaslužila, da ne smemo na pogreb.

Otroci in golobi “poserjejo” hišo. Ali zakaj je dobro imeti s seboj mamo, ko greš z otrokom in brez moža po nakupih.

Zana

Pa gremo lepo po vrsti. Kdor je iz naših krajev, dobro ve, kje je Ilirska Bistrica in kje v Bistrci, po domače, je včasih bila blagovna hiša. Dolgo je že tega, odkar so omenjeno trgovino zaprli in preden so jo, so bili tam nori popusti. Z mamo sva se odločili, da se s sinom, ki je bil takrat star okoli tri leta, zapeljemo do trgovine in pogledamo, če bi bilo mogoče kaj »pametnega« dobro kupiti, ali pa samo tako, malo *pofirbcati*. Tatija smo pustili doma in mi trije smo jo mahnili po nakupih. Seveda, kot vsakega otroka je bilo tudi našega polna trgovina. Z mamo sva ga ves čas *firbcanja* imeli na očeh, on pa se nama je med igro skrival pod obešenim tekstilom. Ni tečnaril, zato sva lahko v miru gledali, kar naju je zanimalo. Kot midve, je tudi veliko drugih kupcev krožilo med policami in obešalniki, veliko poznanih, kar nekaj tudi samo bežnih znancev. Z vsemi si pokimamo, nekaterim namenim samo pozdrav, z drugimi kakšno rečemo in vsakemu pozdravu sledi sinovo vprašanje: »Mama, kdo je to?« Delam pač v službi, kjer dnevno srečujem veliko ljudi in največ teh bežnih znancev sem srečala tudi tam. Vedno isti odgovor: »En stric, ali pač ena teta, ki ga/jo mama pozna.« To mu je bilo dovolj in spet se je izgubil med obešalniki. Nakar me pozdravi starejši gospod, ki me je tudi bežno poznal. Prijazno me ogovori, rekla sva nekaj vljudnostnih fraz, v tem pa že priskaklja sin in se mi ovija okoli nog. Gospod ga prijazno pozdravi, potreplja po glavi in sledi klasično vprašanje: »Čigav si pa ti?« Pa pravi on: »Od moje mame.« Gospod se nasmehne in pravi: »Jaz pa tvojo mamo poznam.« Mali me pogleda, kot bi hotel vprašati: 'Te res tudi on pozna?' Nasmehnem se mu in mu pokimam v znak potrditve.

On pa kar stoji in se me oklepa. Gospod vrne nasmeh in pravi: »Pa ja se ti mene ne bojiš?« in seže v žep ter mu ponudi bonbon. Sin zmrzne. Noče bombona in odkima. Gospod ponovno poskusi, a brez uspeha. No, nekaj pa sem le dosegla s svojo vzgojo, ko sem mu govorila, da naj nikoli ne hodi nikamor z nikomer, ki ni poznan in naj ne jemlje nič, kar mu ponujajo, če to ni nekdo, ki ga dobro pozna. Trmasto se je obračal stran in bonbona seveda ni vzel. Vzamem ga v naročje in rečem, da zdaj lahko vzame bombon, ko sem jaz zraven. Omehčal se je in segel po ponujenem, saj je bil zelo sladkosned. V mojem varnem zavetju je bonbon tudi zelo hitro pospravil v usta. Gospod se mu je posmejal in mu ponudil še enega, rekoč: »Tega boš imel pa za potem.« Ponovil je 'za potem' in ga spravil v žep. Prijazno smo se poslovili in spet je sledilo nešteto krat slišano vprašanje: »Kdo je

to?» Strpno mu že tisoč in ne vem kateri krat povem, da je to stric ki pozna mamó. A tokrat se ni dal tako hitro prepričati. »Zakaj je pa potem dal meni bombon, če pozna tebe?« »Ja, on verjetno ve, da imaš ti raje bombone kot jaz, pa jih je dal tebi.« Ni bil zadovoljen. Spet vprašanje: »Ampak on tebe pozna, ne mene. Zakaj je dal meni bonbon in ne tebi?« Tokrat mi pomaga mama in razloži, njegovim letom in tej zvedavi bučki primerno. »Ta stric pozna mamico, verjetno se mu zdi simpatična, zato jo ima rad in se z njo pogovarja. Ker je videl, da si ti z mamico, si mu bil tudi ti simpatičen, zato ti je dal bombončka.« Zgledalo je, da mu je bilo to dovolj. Ni več vrtal in do doma ni o tem rekel niti besede več. Lahko pa ugi-bate, kaj je bila prva stvar, ki jo je pokazal tatiju, ko je prišel domov? Bonbonček, seveda. Mož ga vpraša: » Kdo ti je pa to dal?« Pa pravi: » En stric.«

»A res?« vpraša mož. »Kateri stric pa?« Vprašanje z očmi, namenjeno tudi meni. Le koga od poznanih smo srečali? Mali pa kot iz topa: »To mi je dal en stric, ki ima rad mamó.« Ne spomnim se, kdo je bolj pisano gledal, midve z mamó, ali mož, ki mu v prvem momentu, verjamem, ni bilo nič jasno. Do solz sva se nasme-jali, predno sva mu uspeli povedati celotno zgodbo o »stricu, ki ima rad mamó.« Ohhh, tej naši sončki.

Ciao (narečje vasi Rucmanci v Prlekiji)

Zlatka Avrelija Pavlinič

Sem glih štela nekej v cejtngah, ke je te zej priša k nam, en orientalski sršen. Pa zlodja, ke se je pre pripelal, pa to celo v Trst. Zaj ga pa čokojo še pri nas. Seveda, prvo deša v Koper, ne tak kak vsaki turist, ker pride z lodjo. Ja, no, te po so pri nas že paniko napravli. So rekli, ke nej bi čebele jeja pa grozdje pa sadje. Pa kakšno škodo de povzročā. Pa ke te mi res mislimo, ke smo edini na toten sveti, ke morejo biti vse jaboke samo za nas. Pa bog ne dej, če bi blo 20 litrov meje v kleti. Tak skopi pa tudi ne bi smeli biti. Če glih smo jo mi kupli pa posadili, to še ne pomeni da druge žvali se ne smejo niti blizik priti. Sej se kmetje obnašajo kot ... ne ven več ... je cajt za spot iti. Bota lepo pa te fejn se naspita. Lehko noč.

ZGODBARNIČICA

Februarja je prišla zima

Kristina Lukovec (2. razred)

Nekoč je živela Zima. Zima ni imela niti enega prijatelja. Nekoč se je odločila, da gre spoznati prijatelje. Hodila je in hodila. Na sredi poti je srečala psa in ga vprašala: »Ali bi bil ti moj prijatelj?« »Seveda. Veš, jaz nimam prijatelja,« reče pes. »Torej sva lahko prijatelja.« In srečno sta živela še dolgo kot prava prijatelja.

Zima

Maj Nabergoj (2.razred)

Zima je mrzla in ledena,
snežena in zabavna.
Kepamo se radi vsi,
živali pa od nikoder ni.

Lalalalala

Valerija Magdič (2.razred)

Zimica je prišla in vse razveselila.
Čakali smo sneg, da padel bo z neba.
Delali bomo snežaka, ker naša družba je taka.

Kepali smo se in sankali in angelčke ustvarjali,
Vsi smo bili veseli in domov odhiteli.
Lalalallalalaalla...

Poškodba

Žan Metlika (2.razred)

Moja babica ima mucu po imenu Mimi. Mimi je črne barve. Zelo rada se igra, najraje počiva. Nekega dne je Mimi šla iz hiše. Zunaj je srečala sosedovega mačka, ki jo je začel loviti. Mimi je zbežala na senik, sosedov maček pa za njo. Ker ni bila pozorna, je padla skozi odprtino. Pri padcu si je zlomila tačko. Odpeljali smo jo k veterinarju. Veterinar ji je povil tačko. Zaradi zlomljene tačke mora Mimi počivati.

BISTRÍŠKI PLACARJI

Bistrški »placarji«

Neva Macarol

Ideja o tem, da bi se enkrat dobili skupaj vsi, ki smo živeli na bistrškem Placu, je stara več kot dvajset let. Ko je pred tremi leti dozorela, smo štiri navdušenke združile moči in organizirale prvo srečanje v Triglav Pub-u na Placu v Ilirski Bistrici. Vabljeni smo bili vsi, ki smo bili rojeni na Placu, ali smo v času svojega rojstva in pozneje prebivali na Placu, ne glede na to, kje živimo danes. V začetku in tudi pozneje smo se veliko pogovarjali, do kje sega teritorij »placarjev«, in si bili nekako enotni, da je to območje Titovega trga, Aljaževega brega in Trubarjeve ulice, Cankarjeve ulice do tam, kjer Sušec prečka ulico, Adamičeve ulice do višine, kjer le-ta prečka linijo od Cankarjeve ulice pa do bivših kasarn, del Prešernove ulice okoli cerkve Sv. Jurija in Levstikova ulica do vključno stavbe stare Glasbene šole. Na prvem srečanju smo se dogovorili, da je dobrodošel in vabljen tudi prav vsak, ki po tej definiciji ni »placar«, pa je živel v bližini bistrškega Placa in se želi družiti z nami. Prvo srečanje, ki smo ga imeli junija 2016, je bilo prav posebno in ganljivo. Z nekaterimi »placarji«, ki sedaj živijo širom Slovenije ali v tujini, se namreč nismo srečali desetletja dolgo. S seboj smo na srečanje prinesli fotografije iz otroštva, obujali spomine, Neta Vergan nam je prebrala zgodbo o Ančki s Placa in ob prijetni glasbi, ki jo je pripeljal Tomo Kakež, kramljali pozno v noč. Na srečanju smo se dogovorili, da se bomo dobivali mesečno v Triglav Pub-u, brez predhodne najave. Od takrat naprej se nas zbere enkrat na mesec, od oktobra do maja, od dva do devet »placarjev«. Na drugem letnem srečanju junija 2017 smo imeli kar tri posebne dogodke. Najprej je knjigo naše »placarde«, Nete Vergan, Zgodbe in zgodbice, na srečanju premierno predstavila Neva Macarol. Nato nam je Vesna Tomc Lamut prebrala svoje spomine iz otroštva brata Mitje, ko je družina Lamut pred več kot šestdesetimi leti živela v Ilirski Bistrici. S svojo prisotnostjo pa nas je počastila in se nam pridružila naša učiteljica iz osnovne šole, Savina Gorišek. Letos aprila smo »placarji« organizirali izlet in ogled Ljubljane. Do Pivke smo se odpeljali z avtomobili, od Pivke do Ljubljane pa pot nadaljevali z vlakom. Tu so se nam pridružili »placarji«, ki živijo v drugih krajih Slovenije. Potepanje štirinajstih bistrških »placarjev« po Ljubljani je organizirala Mojca Hodnik in nas popeljala najprej na skupno kosilo v gostilno Stari tišler, nato na vožnjo z ladjo po Ljubljanici in na ogled Ljubljane z vodičem. Nekoliko utrujeni, ampak zadovoljni, smo se zvečer vrnili v svoj kraj. Pred nami je že tretje letno srečanje »placarjev«, ki se bo odvijalo tudi letos junija. Na srečanju se bomo najprej sprehodili do izvira Sušca

in se nato spustili ob toku reke Bistrice, mimo Hodnikovega mlina do Triglav Pub-a. Tu bomo tako kot običajno nadaljevali naše druženje. Beseda bo dala besedo, prepletali se bodo spomini in sedanji dogodki, utrjevala se bodo stara in ustvarjala nova prijateljstva. Bistriški »placarji« pa smo sploh edinstveni v vseh pomenih!

Moje zgodbe s Placa

Neva Macarol

Življenje na bistriškem Placu je bilo vedno lepo. Tu se je v času mojega otroštva dogajalo prav vse: prireditve, dogodki, plesi, pa tudi avtobusna postaja je bila na Placu, veliko trgovin in gostilna Triglav. Vsi, ki so prihajali v Ilirsko Bistrico od bogvekje, ali so odhajali iz nje, so morali skozi Plac.

Igre brez meja

Bilo je živahno in takšna je bila tudi mularija s Placa. Po cele dneve smo se igrali in igrali. Največkrat s punčkami iz cunj domače izdelave in s pokrovčki od *pasarete*, ki so nadomestili kozičke. Otroški štedilnik, tricikel in sani mi je iz kovine naredil kar ate sam. Prvo punčko, ki je obračala oči, premikala roke in noge pa sem dobila pri petih letih in je bila tako imenitna, da je nisem prepustila niti najboljšim prijateljicam. Cele dneve smo bili zunaj, se zabavali med seboj, hodili zdaj po Placu, nato smo se domislili in šli v Marinkotove borovce, pa zopet k izvihu Sušca in po Guranjem kraju ter ob reki Bistrici nazaj na Plac. Velikokrat smo šli otroci nazaj grede k Micki Hodnikovi v mlin, odšli na hitro kosilo domov in že je bila na vrsti popoldanska igra. V tistih časih kupljenih igrač ni bilo, ali pa zelo malo, ni bilo niti televizije, le kakšen radio se je našel in še to ne v vsaki hiši.

Zime na Placu

Že v pozni jeseni sem vsako jutro pogledala skozi okno, če je zapadel sneg, kajti sankanje po klancu za Hreščakovo hišo je bilo posebno doživetje. Pozimi smo se tu sankali otroci iz soseske po cele dneve, popoldan in zvečer pa tudi odrasli. Takrat so bile zime bele od novembra pa tja do marca, snega je zapadlo po meter in več. Sankali smo se od Gržinovega vrta do Šketove trgovine (sedanje Knjižnice Makse Samsa), vse dokler je bilo za zimske radosti dovolj snega. Starejši otroci in odrasli so imeli še eno bolj zahtevno progo, ki je šla od vojašnice pod Marinkotovmi borovci do Čačetove hiše in naprej do Šketove trgovine. Nekega dne, ko sem mislila, da že obvladam sankanje po zahtevnejši progi, sva šli s prijateljico Milanko, ki je takrat živela nad nekdanjim Tobakom v Cankarjevi ulici, poizkusiti srečo, ampak se ni izšlo. Sankanje sem tisti dan zaključila z razbitim čelom in tudi pozneje sem se vedno sankala le po našem klancu.

Naša poletja

Poletjem ni prav nič manjkalo, ker smo se kopali v bazenu, včasih pa tudi v Korenu. Otroci s Placa smo se zbrali in hodili peš po razgretem lepljivem asfaltu do bazena, kjer smo se kopali, dokler ga niso zaprli. Spet drugič smo odšli na kopanje v Koren, v plitvi del reke Reke. Tu so bili zaključki dneva najlepši, ker smo nara-butali nekaj malega koruze, si jo kar tam spekli in se ob večerih odpravili domov. Po kakšni bolezni, oslovskem kašlju, pljučnici, bronhitisu pa smo hodili vsak dan v borovce na svež zrak in takrat so pravili, da je to klimatsko zdravljenje - če le vztrajaš vsaj 21 dni. Po navadi smo po tolikem času na svežem zraku res ozdraveli. Kakšno morje ali terme neki, to je bilo vse predaleč in predrago.

Pri Hreščakovih

Živeli smo kot podnajemniki v pritličju Hreščakove hiše, v skupnem gospodinjstvu z gospo Hreščakovo, zato sem ostala za vse, ki me poznajo s tistih časov Neva Hreščakova. Ker smo se s Hreščakovimi in Gržinovimi dobro razumeli, so ljudje menili, da smo z njimi v sorodu. Ko je bila moja zelo bolna mama v bolnici štiri mesece, sem imela šele tri leta. Nekaj časa sem bila pri pravi stari mami v Zagorju, nekaj časa pri teti Justi v Pivki. Vendar sem želela biti doma, ker sem si mislila, da bo moja mama prišla prej iz bolnice, če jo bom jaz počakala doma. Mojo prošnjo so uslišali in zame sta potem skrbeli stara mama (Hreščakova) in teta (Pepka), kot sem jima rekla, medtem ko je ate delal. S skupnimi močmi smo premagali mamino težko bolezen in se še bolj navezali. V hiši nismo bili edini podnajemniki, ampak so v nadstropju v sobah živela mlada dekleta, ki so prišla iz vasi in se zaposlila v mestu. Nekatera so ostala tu z družino vse dokler niso dobili večjega stanovanja.

Dobila sem brata

Kar dolgo sem bila edini otrok med odraslimi, zato sem si zelo želela sestro ali brata. Vse moje prijateljice so že imele brate in sestre. Meni se je zdelo to, da imaš brata ali sestro vedno pri roki za igro, prav imenitno. Kot petletna deklica sem končno dobila brata Marjana in potem je bilo vse drugače, ker nisem bila več edinka. Čeprav se z bratom nisva kaj dosti igrala, ker se ni igral s punčkami, ampak z avtki in ne z mano, ki sem bila takrat že šolarica, ampak s svojimi vrstniki. Kakorkoli že, me je dejstvo, da imam brata vedno razveselilo.

Moja družina

Naša mama je bila gospodinja in je bila z nama otrokoma doma ter vedno na razpolago. Imeli smo vrt, njivo, svoje kokoške in zajce, tako, da nam ni hrane nikoli manjkalo. Spomnim se, kako je dostikrat že zgodaj dopoldan skuhala velik lonc mineštre, spekla domač kruh in skuhala čaj. Ko sem jo kot otrok vprašala, kdo bo vse to pojedel, mi je vedno odgovorila: »Bo že kdo prišel, ki bo lačen«. Tega odgovora takrat nisem prav dobro razumela, sčasoma pa sem ugotovila, da je imela prav. Pri nas je bilo vedno polno ljudi: žlahta, znanci, ki so prišli z avtobusom, šli po opravkih in nato so pri nas počakali na naslednji avtobus, ali pa ženske, ki so prišle iz vasi peš v mesto prodajat svoje pridelke: fižol, jajčka, surovo maslo, klobase, mast, ocvirke idr.. Mama je vedno kaj kupila, pa še prijateljicam je priporočila dobro robo, kot je pogosto rekla. V povojnem času nismo živeli v izobilju niti v mestu, kaj šele v okoliških vaseh, ki so bile takrat še zelo revne. Največkrat je bil denar od tako prodanih pridelkov edini za pokritje potreb številne družine, saj pri hiši ni nihče zaslužil denarja. Izkušnja moje mame, ko je njena številna družina v času gospodarske krize izgubila zaradi očetove bolezni vse, razen hiše in ene njive ter številne zgodbe o revščini v okoliških vaseh, ki sem jih kot otrok dnevno poslušala, so se me globoko dotaknile. Tako globoko, da se vedno razveselim vsake malenkosti in sem hvaležna za prav vse. Kot se spominjam, smo na Placu živeli v slogi. Vsi smo se med seboj dobro poznali in si pomagali, ko je bilo to potrebno. Moj ate je bil zaposlen na takratnem OKAP-u kot šofer in avtomehanik. Med tednom je odšel na delo zgodaj zjutraj, ko smo ostali še spali, in ob večerih prihajal domov. Če je bil na vožnji ves teden, nisem mogla pričakati sobote, ker je potem prišla nedelja, najin dan. Dopoldan sva šla v park, v Bife pri Šajnu na balinc, ali z biciklom na Malo Bukovico, od koder je bil ate doma. Spomnim se, kako sem še ne štiriletna, atetu vsak dan nosila v kanglici kuhano malico na OKAP, kjer je zdaj Komunalno podjetje. To zanimivo zadolžitev sem si izborila tako, da sem mami in atetu zagotovila, da znam sama priti do tja in nazaj ter jima točno opisala, kako bom do tja in nazaj hodila po pločniku in samo enkrat prečkala cesto pri Hodnikovih. Takrat je po cesti redko pripeljal kakšen avto in res ni bilo hudo nevarno. Na OKAP sem nosila atetu malico do petih let, ko sem nato že izkušena lahko hodila kar sama v vrtec v Župančičevi ulici in nato v prvi razred v isto stavbo.

K Ivanki na pašto

Rada se spominjam dogodka iz zgodnjega otroštva. Ravno sem dobro shodila in začela po svoje govoriti, imela sem okoli dve leti in pol, ko sem poizkusila prestopiti mejo domačega dvorišča. Odpravila sem se k sosedovi Ivanki Doganovi in jo vprašala: »Anka imaš kej *patke* zame?« »Seveda,« je rekla in mi namestila zunaj mali stolček samo zame. Čakajoč na teto Ivanko, ki mi je kmalu prinesla sveže kuhano rdečo pašto, sem zadovoljno bingljala z nogami in pašto vedno vso pojedla. Tako imenitno se mi je to zdelo, da sem vsem povedala, kako bom šla k Anki na *patko*. Moji mami, ki se je zelo potrudila pri hrani, ker sem bila sicer izbirčna, sploh ni bilo nič jasno. Sama pa sem bila zelo ponosna, da sem uspešno prestopila domače dvorišče in še pašto sem dobila zraven.

V vseh omenjenih zgodbah je le nekaj drobnih doživetij iz mojega zgodnjega otroštva. V tistih časih smo živeli zelo povezano, bili smo samo doma ali okoli doma. Nihče ni imel dosti več kot drugi, bili smo si enaki in vsi skupaj nismo imeli veliko. Imeli smo le drug drugega, veliko ljubezni in razumevanja in smo z veseljem, radoživostjo in radoznalostjo odšli v življenje. Časov mojega zgodnjega otroštva se vedno z veseljem in nostalgijo spominjam, saj jih nosim globoko v svojem srcu. Tako globoko, da se še danes, od kjerkoli se vračam domov, večkrat najprej peljem čez Plac in grem šele nato v Trnovo, kjer živim.

Na Placu sem doma

Neva Macarol

Takrat še otroci smo bili,
ko na Placu se dogajale so mnoge stvari.
Vsi, ki z avtobusi so prišli in tisti,
ki z avtobusi so odšli,
na Placu so bili.
Tu vedno bilo polno je ljudi.
Shodi in parade,
proslave, plesi in zabave,
na Placu imeli so svoje veljave.
Na Placu sem doma,
kjer center je sveta.
Otroci na Placu cele smo dneve tam med avtobusi se podili,
naokoli od Marinkotove rebri do Sušca,
Sibirije in Velike vode smo hodili,
na koncu pa še v mlin k Micki Hodnikovi skočili.
Pozimi za Hreščakovo hišo smo se po klancu na sankah spustili
in se neskončno veselili.
Spust na sankah smo neštetokrat ponovili.
Igre naše bile so vesele, iskrive in
včasih tudi nagajive.
Na Placu sem doma,
kjer center je sveta.
Ti lepi spomini
za bistriške Placarje danes so živi,
ker na druženjih naših
smo jih ponovno obudili.
Na Placu sem doma,
kjer center je sveta.

Bistriški plac (Po poti spominov okoli bistriškega Titovega trga)

Vesna Tomc Lamut

Bistriški plac! Nikoli nisem smela tako reči, saj sem imela skrbno mamo, ki je hotela, da vedno lepo govorim; knjižno slovensko, ne bistriško, še manj popačeno nemško. Kakšen plac neki, to je bil vendar trg, Titov trg. Natančneje Trg maršala Tita! Mislim, da je bil tudi edini bistriški trg v pravem pomenu besede, velik in širok. Bil je središče dogajanja, poln ljudi in mimoidočih, hitečih po svojih opravkih. Ilirska Bistrica se v sredini prejšnjega stoletja, do koder sežejo moji otroški spomini, sploh še ni tako razvila in razširila, kot se je kasneje, seveda pa je imela še drugi del mesta Trnovo, a Trnovci niso imeli tako lepega trga kot Bistričani. Na Titovem trgu je bilo skoraj vse, kar je človek potreboval: imel je gostilno, avtobusno postajo, dva mlina, dve žagi, gasilski dom, brivski salon, nekaj trgovin, eno veliko in več manjših, nekatere so bile še na koncu ulic, iztekajočih se na trg. Tako je bila na začetku Cankarjeve še pekarna, mala tržnica, slaščičarna, knjigarna. V malem parku, ki so ga obkrožali stari kostanji, pa je vedno vladalo tesno občutje. Vsi smo vedeli, da so 5. junija leta 1942 italijanski fašisti prav na te kostanje obesili dva mlada fanta, uporna domačina iz sosednjih vasi, v strah in opomin drugim. Po končani drugi svetovni vojni tu stoji spomenik. Avtobusna postaja ni bila zgradba, temveč je bila le določen prostor za avtobuse, kar pod milim nebom oziroma pod kostanji, in seveda v bližini gostilne, ker je bilo po navadi tam najbolj praktično za čakajoče. Tja so večkrat na dan pripeljali avtobusi, ki so Ilirsko Bistrico povezovali s Podgradom in brkinskimi vasi v smeri Kozine, s Koprom in celo Trstom, pa v drugo smer proti Knežaku in Baču, v tretjo proti Zabičam in Jablanici. Bili so vedno polni. Proti Reki in Postojni oz. Ljubljani pa je vozil vlak, in to že električni (vendar pa je bila železniška postaja postavljena daleč od *placa*). Jaz se nikoli nisem peljala z avtobusom, razen enkrat, ko smo se peljali na tekmovanje pevskih zborov v Koper, prav tako je bil zame Trst popolna neznanka, pa tudi nobene želje ne potrebe po njem nisem imela. Avtobusi, po bistriško *korjere*, iz tistih časov pa so mi ostali še danes v spominu. Eni so imeli še dolg »kljun«, drugi so že bili modernejši, vsi pa so imeli majhna okna in na zadku lestev, saj so prtljago potnikov med vožnjo vozili kar na strehi. Gostilna, restavracija Triglav, je bila osrednja točka dogajanja na trgu, zbirališče žejnih domačinov, predvsem moških, mladih in starih. Spet prepovedani kraj za otroka, kakršna sem bila jaz. Iz naše kuhinje oz. z našega balkona, stanovali smo namreč v drugem nadstropju bloka nad glasbeno šolo na Levstikovi 3, se je videl točno vhod v gostilno in vsa

pot do njega. Tako so me starši, ko sem malo odrasla, seveda kadar sami niso imeli časa, brez pretirane nevarnosti poslali po škatlo cigaret za očeta, Moravo ali Ibar, ali kdaj ob nedeljah po kakšno četrtno rdečega vina za k nedeljskemu kosilu. A nikoli nisem rada šla tja, vedno mi je bilo neprijetno vstopiti. Natararici za visokim pultom nasproti glavnega vhoda sem komaj izdabila, kaj želim. Medtem ko sem čakala, sem videla na zidu nalepljen karton z napisom NE PLJUVAJ PO TLEH! in pod njim v kotu bel emajliran pljuvalnik. Resnično grozen prostor, zato sem ga čimprej zapustila in stekla domov. Malo naprej od gostilne je bila odlična bistriška pekarna, kjer so pekli najboljši kruh na svetu! Pekel ga je med drugim tudi naš sosed, stric prijateljice iz hiše, ki se je vsako jutro zbudil še pred četrto uro in z občutkom odhajal od doma, da ne bi zbudil še spečih sosedov. Pri vratih pekarne je tako omamno dišalo po svežem kruhu s hrustljivo skorjo. Mama je velikokrat potešila mojo lakoto z nakupom žemljice ali kifeljca, a sem poleg dobila poduk, da ni dobro jesti svežega kruha, zaradi želodca. Vedno sem si predstavljala, da je to prav tista pekarna, ki je zaradi svojih vonjav tako mikala in vabila Cefizlja in butalskega policaja iz zgodbe Franeta Milčinskega-Ježka o Butalcih. Dva koraka naprej so ležale tri kamnite stopničke, ki so vodile na majhno ploščad nad vodo, deročo Bistrico, na katero pogled me je vedno plašil. To je bila bistriška tržnica, imela je le dve ali tri kamnite mize in na njih so branjevke prodajale sadje in zelenjavo. Največkrat so bile Kastavke iz vasi nad Reko, pa Vipavke, redko domačinke. Ob koncu tedna je kak ribič iz Kvarnerja pripeljal zabojček ali dva rib, običajno sardel. Tisti dan je po bistriških kuhinjah zadišalo po ocvrtih ribicah; jaz sem jih imela zelo rada. A hranim tudi žalosten spomin. Spomin na revnega dečka, ki je s poželjivimi očmi gledal srebrne ribice, in nekoč je ribiču ena sardelica ponesreči padla na tla in je ni videl. Fantič jo je v hipu pobral in držeč jo za rep ves srečen stekel preko placa domov. Ena ribica za številčno družino! Nasproti tržnice je stala hiša, kjer je bil na eni strani katastrski urad, na drugi pa slaščičarna. Še danes je tam znana slaščičarna »Pri Makedoncu«. Slaščičarka je bila Ankica Malnar, mož pa je bil slaščičar makedonsko-albanske narodnosti. Pekli so slaščice, vendar jih mi nismo dosti kupovali, ker nama z bratom mama ni pustila jesti preveč sladkarij, zaradi zob, posebej pa od takrat, ko se je sama nekoč hudo zastrupila z njihovim turškim medom. Poleti so tam prodajali odličen sladoled in z bratom sva si ga zaželela, a sva bila le redko deležna te dobrote, pa še takrat na najino vztrajno moledovanje. Mama nama je na koncu seveda ustregla. Vstopili smo v slaščičarno, kjer je velik stroj pred nami vrtel smetanasto maso s posebno spiralo z lopaticami. Iz njega je lepo dišalo. Ena kepica je stala deset dinarjev. Mama je naročila: »Za 5 dinarjev sladoleda, pa v dva korneta, prosim« Koliko sladoleda sva torej dobila? Četrtr kepice! Pa ni bil problem v denarju, ampak v nevarnosti, da bi

se prehladila. Na vogalu Cankarjeve ulice in Titovega trga je stala velika in visoka hiša, nekdanj je bil v njej hotel Tomšič. Spodaj je po vojni deloval mlin in na drugi strani zadaj žaga. Lastnik je bil Aleksander Tomšič, po domače Ivetov. To sta bila Ivetov mlin in Ivetova žaga, oba sta v šestdesetih letih prejšnjega stoletja še delovala. Kmetje so z vozovi pripeljali hlode, z vozički pa vreče pšenice in odpeljali vreče moke. Pločnik ob vhodu v mlin je bil poglubljen, da so vozički imeli lažji dostop do mlina, med cesto in pločnikom je bil mali zidek, ki se je začel nizko in se postopoma dvigoval. Vedno sem hodila po njem, čeprav je bilo nevarno, vse dokler nisem nekoč padla in se dobro razbila. Seveda si doma potem nisem upala povedati o svoji nesreči. Mlinar je bil stari imenitni gospod Tomšič. Bil je vedno v mlinu, videla sem ga skozi odprta vrata, iz notranjosti je votlo donelo in se treslo. Mlinar je bil vedno oblečen v belo obleko, z belo kapico in z očali na nosu, tudi obrvi je imel bele od moke. V notranjosti mlina sem bila samo enkrat, ko nam je razlagal, kako mlin deluje. Zunanost mlina smo si otroci radi ogledovali, čeprav malce s strahom, ker je pod mostičkom z leseno ograjo drla penasta voda in vrtela velikanska mlinska kolesa. Še bolj grozljiva je bila Ivetova žaga na drugi strani potoka. Le od daleč smo si upali gledati, kako se v lopi počasi premikajo velikanski hlodi in kako navpična žaga, imenovana venecijanka, deblo reže v deske. Danes stavbe mlina ni več, tudi mlinskih koles ne, žaga pa sameva in čaka na morebitno turistično obuditev. Tam je le še stari kostanj z najdebelejšim deblom na trgu. Na trgu še danes stoji mala hiška, škatlaste oblike z ravno streho; velika pa skoraj samo toliko kot sobica. Napis na njej »Brivski salon« priča, da je bila tu brivnica in frizerski salon za moške. Oče je redno obiskoval nadvse prijaznega frizerja, včasih je vzel s seboj tja tudi mene. Nisem se dolgočasila, poslušala sem možakarje, sedeče na treh stolih pod oknom, in bilo mi je zanimivo opazovati brivca pri delu. Brivec je na debelo namilil stranko, ogrnjeno v belo ogrinjalo, spenil peno v mali okrogli posodici in jo nanesel s čopičem ter potem z dolgo britvijo bril dlake z obraza. Vsake toliko časa je britev naostril z brušenjem po usnjenem pasu, napetem na stojalo. Po umivanju, splakovanju z vodo in pivnanju z brisačo je sledilo nadišavljenje iz male stekleničke s cevko in balončkom, brivec je popršil oblak sladkih dišav. Če si se strigel kot na primer moj brat Mitja, te je frizer naoljil z orehovim oljem, da so se ti lasje svetili (zvečer pa umazali belo blazino, zato mama takih dodatkov ni dovolila). Zanimivo je, da je frizer za moške strigel tudi mene, deklico! Saj verjamem, da me je znal, a čisto enostavno in nič modno. Ravno pri ušesih, s strojčkom na zatilju, na vrhu glave v zvitek ali *rodolo*, mama pa mi je zavezala še rdečo pentljo, potem pa so me tako peljali fotografirat k Maražu, da me je ovekovečil, pri mojih šestih letih. Ko sem postala malo starejša, nisem več hotela hoditi k moškemu frizerju, teta me je potem v Ljubljani

vodila k pravemu frizerju za ženske. Na bistriškega frizerja s placu hranim še en spomin. Moj sosed v naši hiši, Rudi Pahorjev, ki je živel nekaj časa pri svoji noni Kastelčevi, po domače Radečki, je imel lepe svetle kodraste lase, bil je dobesedno angelček. Stara mama mu je nekoč, bil je morda prvošolček, dala denar za striženje in ga samega poslala k brivcu na plac, naj ga ostriže. A frizer ga je ostrigel na balin! Ni bilo niti enega kodrčka več, niti enega laska, le gola glava. Ko je tak prijokal domov, je šla nona besna do frizerja, ga okregala, a popraviti se ni dalo nič več. Na drugi strani placu stoji stara častitljiva hiša, pravzaprav stojita dve skupaj. Gre za Hodnikovo hišo, katere lastnik je bila ena od najstarejših bistriških družin. Tudi oni so izkoriščali vodno silo Bistrice in ob njo postavili tako žago kot mlin. Žaga je enajsta od izvira potoka dalje. Danes ne žaga ne mlin ne delujeta več, sta pa ohranjena v celoti in skupaj z razstavo stare kuhinje in drugih starinskih predmetov iz nekdanjih dni predstavljata najpomembnejšo turistično točko stare Bistrice. V tej hiši so v času moje mladosti živeli (in tudi še danes) Hodnikovi, prijazna družina, s katero so moji starši prijateljevali, posebej naši mami. Z njihovimi otroki se nismo toliko igrali, saj je bila deklica Zlata precej starejša od mene, nežna svetlolasa Mojca pa zame premajhna. Moj brat in njihov sin sta bila skorajda istih let. Kristjanu smo rekli Keko, tako si je sam nadel ime. Imeli so čudovit prostoren vrt za hišo, vendar je bil izza varne ograje. Na placu je bilo nekaj trgovin, večjih in manjših. Največja je bila stara Šketova trgovina, imenovana po prejšnjem lastniku, trgovcu Vinku Šketu. Kljub temu, da je bil v partizanih, so mu trgovino po vojni nacionalizirali in se nato zaposlil drugje. Oba z ženo sta bila krasna človeka, žal brez otrok. – Šlo je za veliko trgovino z blagom in tekstilno galanterijo, v katero so rade zahajale posebej ženske (in deklice), ampak samo takrat, kadar so dobili blago. Velikokrat so bile police bolj prazne kot polne. Nekaj zvitih bal za rjuhe, za kakšno obleko iz črnega blaga za rute in predpasnike, predvsem za stare ženske. Kdor je želel kupiti lepše blago, je moral čakati, da so ga dobili (če so ga sploh). Končno je prišla ena bala, ena rola, in tako je recimo pet žensk potem hodilo po Bistrici z oblekami enakega vzorca. Za moške obleke se je kupovalo blago kamgarn in kvaliteto se je preverjalo z zažigom pol centimetrskega vzorčka, tudi z roko se ga je mečkalo, da se je videlo, ali je dobro. Tam so prodajali obenem volno, a kakšna je bila ta volna! Trgala se je in vozlala, že ko si jo navijal v klobčič. Titov trg se je širil preko Prešernove ceste v smeri Levstikove in tam je stala edina živilska trgovina Pri Lipi. Vsi smo rekli, da gremo k Ličanu, ki je bil v resnici lastnik hiše in trgovec. Vsega so imeli tam in rada sem šla z mamo po nakupih. V velikanskih predalih so imeli metrske špagete, olje v sodih, moko in sladkor v vrečah, marmelado v lesenih zabojčkih. Mama je včasih kupila mortadelo, ki jo imam rada še danes, pa tudi kake bonbone. Sladke rdeče in bele melis-

nice pa zelene gumijaste žabice. Ampak še nekaj je bilo pri Ličanu zanimivo: stari prodajalec Rude, vedno s svinčnikom za ušesom, ki je na listke pisal cene, računal v italijanščini, končni znesek pa povedal po slovensko!

Še nekaj trgovin naj omenim: V Hodnikovi hiši na vogalu, kjer je sedaj Tomex bar, je stala drogerija oz. trgovina z barvami in laki. Vanjo smo hodili tudi šolarji po nitrolak, klej in drugo, kar smo potrebovali. Poleg je bila v Milostnikovi hiši trgovina s čevlji, mislim da Planinka. Čevlji, razstavljeni v izložbi, so bili pustih barv, a vseeno so kar dolgo zdržali, če ne si jih nesel k čevljarju, da ti je nabil kovinske *blekce*. Moj Janko se spomni, da sta šla z očetom nekoč v trgovino po nove čevlje; z veseljem si jih je ogledoval in izbiral, pa se je kar oče odločil za ene grde, črne, rekoč: »Tile so ti všeč!« Na vogalu v majhni stari hiši z ravno streho in z balkončkom je obstajala v pritličju prodajalna zelenjave, kamor smo najraje hodili, k Vipavki, po sveže češnje. V zgornjem nadstropju je stanovala prijazna gospa Peganova, ki je prodajala karte v bistriškem kinu. Nato se je odprl pogled na gručico hiš pod kasarnami, na Aljažev breg. Tja sem le redkokdaj šla, mama in oče pa večkrat: h *Gržinatovim*, od koder sta iz njihovega sadovnjaka prinesla slastna jabolka, in pa h *Hreščakovim*, kjer je moj oče leta 1949 nekaj časa živel ob prihodu v Bistrice. Na častnem mestu bistriškega trga stoji ponosno v stavbi stare občine gasilski dom z visokim lesenim stolpom s sireno. To je moj Titov trg, kakršen mi je ostal v spominu, tudi če sem se še kot deklica odselila iz Ilirske Bistrice, a je nikdar nisem pozabila.

Moje prvo kosilo

Zvezdana M. Kompara

Mama in oče sta se preselila v Ilirsko Bistrico nekaj mesecev preden sem se rodila. A že trinajst mesecev po mojem rojstvu je oče nesrečno preminil in z mamom sva ostali sami. Mene je varovala in me vodila v vrtec najmlajša mamina sestra, ki se je preselila k nama zato, da se je mama lahko zaposlila. Teta si je v Bistrici kmalu našla moža in se odselila, mene pa je mama odpeljala v varstvo k svoji družini na Livek pri Kobaridu. Na kmetih pri dedku sem preživela prelepo in brezskrbno otroštvo, le mamom sem zelo pogrešala. Tam sem končala tudi prvi razred osnovne šole. Nazaj k mami v Ilirsko Bistrico sem se vrnila v drugem razredu. Pot čez hrib od šole v Trnovem do doma na placu v Ilirski Bistrici je bila za nas otroke dokaj dolga, a prav zato polna doživetij. Na pol poti je bil otroški vrtec. Tja sem hodila na kosilo, tako da sem prišla okrog enih domov. Mama je delala v treh izmenah, od petih zjutraj do enih, od enih do devetih zvečer in ponoči od devetih do petih zjutraj. Ko je mama delala zjutraj, je začela kuhati kosilo šele, ko sem bila jaz že doma. Ko pa je delala popoldan, je praktično nisem videla po ves teden. Bilo mi je težko. V tretjem razredu sem se počutila že dovolj odraslo in nekega dne sem rekla mami:

»Mama, jest sm se neki odluočla.« »Ma kaj si se ti uotrok odloču?« »De ne bom vč hodila u vrtec jest z unmi ta malmi. Sem zaduosti velika, huodem že u trjetji razred in lohku že kuham sama!« »Bom jest tjebi zdej kuhala! Kr pridem jest prej sez šule ku ti sez dela.« »Ma, uotrok muj zlati! Kaj res bi ti kuhou meni?« »Ja, mama! Samu povedi mi, kaku.« »No, pa provej enkrat! Prej ku se boš navadla, bulše bo. Krompir u zjevenci je prou enostaunu ze skuhat. Olupi lepu krompir in ga nareži ne kuose. U eno kozico dej krompir, kislju zjelje, ena dva struoka čjesna, en par zrnč puopra in zalij sez uado. Ma nje prijaveč! In dej kuhat. Krompir dobi u zjelji eno tako škuorco, nuotri je pa mjehek. Tokrat bom pa že jest pršla damu in bom samu še zabella use skupej sez ocvirki.«

Krompir u zjevenci je tradicionalna jed ilirskobistriških pilarjev. Odlična je! Pilarji so jo po mojem tudi oboževali, saj so bili po njej siti kot boben cel dan, še posebej, če je bila zraven še kakšna klobasa.

Zvezdni namig

Neta Vergan

Ansambel Malibu je srebrno praznovanje svojega obstoja namenil obeležiti z gala koncertom v veliki športni dvorani Antona Žnidaršiča. Vstopnico brez oštevilčenega sedeža sem kupila v predprodaji. In tako sem se pridružila krdelu, ki mu je tako ali tako namenjeno, da sedi, posluša in navdušeno ploska. Na tribuni po klopeh so bile nametane torbice, bunde, pač, kar je kdo imel pri roki, rezervirano za sosedo, mamo, teto idr. Malo je manjkalo, da bunde in torbice nisem frčnila na tla in sedla na sedež, ki mi je itak pripadal. Včasih me to spravi na obrate, a niso utegnili dobiti zagona, ko me je nekdo potisnil naprej, da sem pristala na sedežu v prvi vrsti, rezervirani za posebne goste. Na stolu ob meni je sedel znani zvezdoslovec Denny. Visok, močan, ogrnjen v pravljico črno pelerino, speto s svetlečo srebrno sponko. Ko je k njemu prišel Marjan in mu šepnil na uho, je šel za njim in izginil v zaodrje. Vino od Prešerna do današnjega dne prav po božje častimo. Z vinom zalijemo rojstvo, poroko, pogrebe, vse kar nam daje občutek posebnosti. Zdravja brez kozarca vina si niti zamisliti ne moremo. Znamo tudi pretiravati. Če bi imeli Jezusovo moč, bi vodo kar sproti spreminjali v vino. Zloraba pitja alkoholnih pijač povzroča hude socialne zaplete, ki jim nismo kos. Botra revščina mu je vedno za petami. Pogost refren narodnih pesmi je revno, v celofan ovito, otroštvo. Ma bog pomagaj, v revščini ni ne lepote ne sreče, je hajka za hrano, ko ne veš, če boš jutri dobil kos kruha, ki bo pomiril prazen želodček, ki mu je za srečo kaj malo mar. Črn *knofek* je pritisnil na moj spomin, ko v hiši ni bilo niti mrvica kruha, kaj šele mleka. Želodček je bil skrčen, potreboval je hrano, brskala sem po predalih, bili so prazni, le na eni polici je ždel en sam samcat *škrtoc*. V pest sem zajela čudno vsebino in jo usula v usta, misleč, da je užitna pa ni bila. Ogaben okus me je pognal k *špini* in še dobro, da je bila blizu - drobcu zidne barve, pomešane z vodo so obrnili želodec, da je barva končala v vedru ne pa v mojem želodcu. Kako se je znašla v kuhinjski omari, ko pa se pri nas ni nikdar belilo! Naša kuhinja je bila črna, čeprav v njej ni bilo ognjišča. Dimnik je pogostoma štrajkal. Ker je bil prenizek, je pogostoma zadimil kuhinjo. V tisti hudi zimi, ko nas je mama zvelkla v kuhinjo, da ne bi pomrznili v rešetastih sobah, bi nas dim skoraj pogubil. Brez angela varuha, ki je odprl okno in vrata in svež zrak pomešal s smrtnim dimom, se res ne bi izvlekli. Ne pogostoma, ker je bilo daleč, nas je mama peljala peš v stari mlin k botri našega očeta. Botra nas je nahranila, v mamino torbo dala še hlebec kruha, ki je že med potjo izginjal v naših malih, nikdar presutih želodčkih. Črni

knofek je popustil, pramen svetlobe me je povrnil v zdajšnji trenutek. Pridno sem ploskala in se odpravila domov z razbolelo zadnjico. Sedenje na trdem stolu otrdi tudi to, kar sedi na njem. Drugič bom zvezdni namig vzela resno.

**OBVESTILA,
PISMA, DRUGO**

Primer komuniciranja med Zgodbarničarji ;)

Patricija Dodič

From: Pat Dod

Sent: Monday, October 14, 2019 2:20:55 PM

Subject: Re: lep pozravčič, dragi mi zgodbarničarji

Zgodbici v razmislek ...

Drevo ima srce, Shel Silverstein, 1992, Mohovrjeva družba, Celje

Na travniku je raslo drevo... Zelo je ljubilo fantiča. Fantič je prihajal vsak dan in pobiral pisane liste. Napravil si je krono in hodil okrog kakor gozdni kralj. Večkrat je splezal v krošnjo. In se gugal na vejah in jedel sadeže. Z drevesom sta se igrala skrivalnice. Ko se je fantič utrudil, je zaspal v njegovi senci. Tudi fantič je imel drevo rad. Zelo rad. In drevo je bilo srečno. Leta so minevala. Fant je odrasel v moža. Drevo je vedno bolj samevalo. Nekega dne pa je mož spet prišel in drevo se ga je razveselilo: »Pridi, fant, pridi in splezaj v krošnjo, zibaj se na vejah, ugrizni v sadeže, igray se v moji senci in bodi srečen!« »Prevelik sem, da bi plezal in se igral, » je odvrnil fant. »Hočem si marsikaj kupiti in se zabavati. Potrebujem denar. Mi lahko daš nekaj denarja?« »Žal mi je, » je odgovorilo drevo, »denarja pa nimam. Imam samo liste in sadeže. Natrgaj si sadežev, fant, in prodaj jih v mestu. Tako boš prišel do denarja in boš srečen.« Mož je splezal na drevo, nabral sadežev in jih odnesel. Drevo pa je bilo srečno. Mož dolgo ni bilo nazaj... in drevo je bilo žalostno. Nekega dne pa se je vrnil in drevo je završalo do veselja: »Pridi, fant, splezaj po deblu v krošnjo in zazibaj se na mojih vejah in bodi srečen!« »Preveč dela imam, da bi plezal po drevju,« je odgovoril mož. »Potrebujem hišo, da me bo grela, » je nadaljeval. »Želim si ženo in otroke, zato potrebujem hišo. Mi lahko daš hišo?« »Hiše pa nimam,« je odgovorilo drevo. »Gozd je moja hiša, toda če želiš, si lahko nažagaš mojih vej in si zgradiš hišo. Tako boš srečen.« In res si je fant nažagal vej in jih odnesel, da si bo zgradil hišo. In drevo je bilo srečno. Mož dolgo ni bilo nazaj. Ko je spet prišel, je bilo drevo tako srečno, da je komaj lahko spregovorilo. »Pridi, fant,« je zašepetalo, »pridi in se igray.« »Prestar sem in preveč žalosten, da bi se igral, » je rekel mož. »Želim si ladjo, ki me bo odpeljala daleč stran. Mi lahko daš ladjo?« »Posekaj moje deblo in napravi čoln,« je reklo drevo. »Potem boš lahko odplul... in boš srečen.« Res je možakar posekal deblo, si napravil čoln in

odplul daleč stran. In drevo je bilo srečno. Vendar ne popolnoma. Mnogo časa je preteklo, preden se je mož spet vrnil. »Žal mi je, fant, »je reklo drevo, »ničesar več nimam, kar bi ti lahko dalo. Nič več ne rodim sadežev.« »Preslabe zobe imam za sadje, »je rekel mož.«Nič več nimam vej, » je reklo drevo. »Ne moreš se več zibati na njih.« »Prestar sem, da bi se gugal po vejah, » je rekel starček. »Tudi mojega debla ni več,« je reklo drevo. Ne moreš več plezati po njem.« »preveč sem utrujen, da bi plezal, »je odgovoril starec. »Žal mi je, » je vzdihnilo drevo. »Tako rado bi ti kaj dalo, pa nimam ničesar več. Zdaj sem samo še star štor. Res mi je žal ...« »Sedaj ne potrebujem ničesar več, »je rekel fant, »samo miren kot, kamor bom sedel in si odpočil. Zelo sem utrujen.« »Glej,« je reklo drevo in se vzravnalo, kolikor se je moglo, »glej, star štor je ravno pravšen, da sedeš nanj in si odpočiješ. Pridi, fant, in sedi. Sedi in si odpočij.« In starec je sedel. In drevo je bilo srečno.

Primer komunikacije 2.

Patricija Dodič

Pat Dod

sre., 20. nov. 2019 06:52

V tor., 19. nov. 2019 12.09 je oseba Pat Dod <magickarizma@gmail.com> napisala: Kot dogovorjeno enkrat poprej, smo včeraj obiskali Matildo v Movražu, tisti, ki ste pač lahko ... Čutno, čustveno, lepo, krhko in vendarle življenjsko, ozemljeno. Matilda, ki jo sama zelo občudujem, njeno moč, karakter, ne glede na njeno preprostost - srčnost, nas je pričakala na vratih, s pogrnjeno mizo in narezkom, malce nam je povedala zadnje ure Ivanove in kar se je dogajalo tiste dni ... O podrobnostih ne bom v pismu, bomo že se pomenili na srečanjih. Morda samo utrinek: lani oktobra sta praznovala 50 let poroke in imela sta namen iti v Avstralijo, ampak ... Od Ivana smo se poslovili na svojstven način. Nekaj prebranih, zelo lepih in globokih misli ste napisali, povedali vsi in seveda so se nam nakocinile dlake, zasolzile očke, ker vseeno, priznajte, pogrešamo Ivana. Sledili so zelje, klobasa, krompir, sladica, vinčko, Breskivica in broskva (razložimo naslednjič, kaj to je, tistim, ki niste bli)... In tudi zdrav humor in smeh in objemi in ena tista naša srčnost, ki je v nobeni skupini doslej nisem srečala toliko na kupu, to vidim vsakič znova. Smo taki, kakršni smo in sprejemamo se ravno takšne, kot smo in zato je ta skupina odlična. Vem, zadnjič me je zapoprijela ena taka žalost-jeza-dvom, kaj vem, pa ne toliko zato, ker vas je blo malo, bolj zato, ker ni časa za urejanje zgodb z moje strani, ni posluha od zunanjih dejavnikov glede ur, plačil, tiska itd. In potem te na momente mine, da bi vse poslal v maloro. AMPak tu ste vi, ki vas imam rada in bomo vidli sproti, kako se bo zadeva razvijala, ali nadaljujemo naslednje leto ali ... sam če prenehamo, se bomo pogrešali, če nadaljujemo, bi pa res zares zelo resno prosila, da mi do februarja nekej zaresno vsak od vas napiše predloge, ideje, napišite jih, takšne, kakršne mislite, da lahko uresničimo. Vsi, ki želite in še niste prispevali v skupno kaso, se oglaste Dragici, ali pa to uredimo 4.ga decembra, ko se dobimo naslednjič v knjižnici, potem naslednjič pa silvestrujemo v Prešnici in ker nas je enih deset najavljenih, večerja velja. Se o podrobnostih zmenimo 4ega, če vam uspe prit.

Hvala vsem, da ste taki zlati in srčni in ostante taki. Zlata je včeraj najavila tudi svoj, zdaj že tradicionalen postnovoletni večer pri njej, a o datumu se še dogovorimo ali 4ga ali 13ga ali po tem ... Naj povem še, da so nas dali na naslovnico zbornika ACS, ki je izšel ob 25-letnici obstoja študijskih krožkov, pa še notri so dali ene tri fotke,

naša Irena zlata je avtorca. Ponosna sem, res, in počaščena. Kopijo naslovnice in Ivanovega pisma notri in mojega dobite naslednjič skopirano, če ne me spomnite. Prosim, če mi pošljete zgodbe, tudi to, kar ste napisali za Ivana. In seveda hvala vsem in se vidimo 4. oktobra ob 18.00 v knjižnici. vse dobro vsem, patricija

Zgodbarnica 2018-2020

Uredila in zbrala: *Patricija Dodič*

Lektorirala: *Patricija Dodič*

Spremna beseda: *Patricija Dodič*

Oblikovanje in naslovna fotografija: *Manca Švara*

Samoizdaja: elektronska oblika

Kozina, junij 2020